

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARINDAN
III. SERİ — No 2^b

KİTÂB-I CİHAN-NÜMÂ

NEŞRÎ TARİHİ

II. Cilt

YAYINLAYANLAR

FAİK REŞİT UNAT

Türk Tarih Kurumu
Üyesi ve G. E. E.
Tarih Öğretmeni

Dr. MEHMED A. KÖYMEN

Ankara Üniversitesi
D. T. C. Fakültesi
Tarih Doçenti

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA

1 9 5 7

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ VII

Fetret Devri (422 - 517)

Timur-leng Erzincan tarafından kendi memleketine gittiğidir 423. - Sultan Mehmed Han Ulubad kenarında İsa Bey'le ceng edip, anı sıdığıdır 425. - Sultan Mehmed devlet ü saadetle Bursa'ya gelip, tahta geçip Germiyan oğlu Yakub Bey'den atasını ve karındaşını talep ettiğidir 429. - Hikâyet: Emir Süleyman kendi beyleriyle danışıp Sultan üzerine kast ettiğidir 431. - Sultan Mehmed Bursa'ya gelip, İsa Bey'le bir defa dahi ceng edip, anı sıdığıdır 437. - İsa Bey İsfendiyar mu'âvenetiyle üçüncü defa Sultan Mehmed Han'la ceng edip sıdığıdır 441. - İsa Bey İzmir oğlu'na varıp, andan isti'ânet talep edip, Sultan'la dördüncü defa ceng edip, münhezim olup, nabedit olduğudur 445. - Sultan Mehmed'e haber gelip, Emir Süleyman'ın anın kaskına yürüdüğüdür 451. - Emir Süleyman Rumeli'nden Anadolu tarafına geçip, babası tahtına kast edip yürüdüğüdür 455. - Emir Süleyman Bursa'ya gelip, Sultan Mehmed dahi anın üzerine gelip, Emir Süleyman kaçtığıdır 461. - Hikâyet: Sivrihisar'dan haber gelip, Karaman oğlu Emir Süleyman'ın üzerine varıp, sınıp, kaçıp, sonra geri Sultan Mehmed'le muâhede ettiğidir 469. - Musa Çelebi Sultan Mehmed Han'dan destur dileyip, Rûmeli'ne icâzetle gittiğidir 473. - Eflâk Beyi âdem gönderip, Musa Çelebi'yi yanına talep ettiğidir 477. - Emir Süleyman Rumeli'ne gidicek Sultan Mehmed geri Bursa'ya geldiğidir 481. - Emir Süleyman Musa Çelebi elinde vefat edip, Musa Çelebi anın trhtına geçip oturduğudur 481. - Hikâyet: Musa Çelebi tahta geçip, Emir Süleyman'ın meytini Bursa'ya gönderip, bazı beylerini kırdığıdır 487. - İbrahim Paşa Sultan Mehmed'e varıp, vezir-i âzam olup, Sultan Mehmed dahi Rumeli'ne geçip, Musa Bey'le ceng ettiğidir 491. - İzmir oğlu hurc edip, Sultan Mehmed anın üzerine varıp, ceng edip, anı sıyıp, suçunu afv ettiğidir 497. - Sultan Mehmed Anadolu leşkerini cem' edip, bir defa dahi Musa Bey'le ceng edip, Musa Beyi öldürdüğüdür 503.

Çelebi Mehmed Devri (517 - 555)

Cülûs-ı Sultan Mehmed b. Bayezid Han nevver'allahü mezca'ahu 517. - Hikâyet 517. - Hikâyet 525. - Hikâyet 527. - Hikâyet 529. - Hikâyet-i Zihâb-ı Sultan Mehmed ilâ Ungurus ve feth-i kal'âi Severin ve tâ'at ül-küf far lehü 535. - Hikâyet-i feth-i kal'â-i Samsun 541. - Hikâyet 543. - Hikâyet-i hurûc-ı İbni Kadi Simavne fi Rumeli ve Börklüce fi Karaburun 543. -

Hikâyet 547. - Âsâr-ı Sultan Mehmed b. Bayezid Han 551. - Hikâyet-i Vefât-ı Sultan Mehmed b. Bayezid Han 551.

Murad II. Devri (555 - 681)

Cülûs-i Sultan Murad Han bin Sultan Mehmed Han 555. - Hikâyet-i Düzme Mustafa 557. - 'Ubûr-ı Düzme Mustafa ilâ Anadolu ve mukatele-i o ma'â Sultan Murad ve inhizamühü 559. - Hikâyet-i hiyle-i Hacı İvaz Paşa 561. - Hikâyet 563. - Hikâyet 567. - Hikâyet-i Küçük Mustafa 567. - Hikâyet-i Maktel-i Küçük Mustafa 571. - Hikâyet-i Mezid Bey 573. - Hikâyet-i muharebe-i İsfendiyar ve feth-i Kastamonu 575. - Hikâyet-i ahval-i Drakula b. Eflak 579. - Hikâyet-i tezevvüc-i Sultan Murad Han, (bâ) binti İsfendiyar 579. - Hikâyet 581. - Hikâyet-i irsâl-i Oruc Bey ilâ vilâyet-i Aydın 583. - Hikâyet-i vakı'a-i İbni İzmir 583. - Hikâyet-i Vakı'a-i İbni Menteşe 587. - Hikâyet-i Vakı'a-i Mehmed b. Karaman 591. - Hikâyet-i hiyle-i Yörgüç Paşa li-ebnâ-i Kızıl Koca min Türkmen 593. - Hikâyet-i feth-i Koca Kayası ve ahvâl-i Haydar Bey 599. - Hikâyet-i feth-i Canik 601. - Hikâyet-i binâ-i Cisar-i Ergene 603. - Hikâyet-i kudûm-i Yakub Bey b. Germiyan ilâ Murad Han 605. - Hikâyet-i feth-i Lâz ve Alaca Hisar 607. - Hikâyet-i feth-i Selânik 611. - Hikâyet-i muhasara-i Ungurus ve kal'a-i Güğercinlik ve inhizamuhu bi-sebebi Vidin Sinanı 613. - Hikâyet-i feth-i Akşehir ve Bey-şehri ve Konya 617. - Hikâyet 619. - Hikâyet 621. - Hikâyet-i Gazâ-yi Ungurus 623. - Hikâyet-i Gazâ-yi Arnavud 625. - Hikâyet-i muhasara-i kal'a-i Belgrad 625. - Hikâyet-i feth-i Semendire 627. - Hikâyet-i feth-i Germe-Hisar 631. - Hikâyet-i inhizam-ı Kula Şahin 635. - Hikâyet-i hurûc-ı Murad Han ilâ Karaman bi-gaaretihi 637. - Hikâyet-i harb-i Derbend-i İzladi 645. - Hikâyet-i iclâs-ı Murad Han ibnehu Mehmed Han mekânehü fi hayatıhi 647. - Hikâyet-i Gazâ-yi Varna 649. - Hikâyet-i feth-i Akça-Hisar 657. - Hikâyet-i gazâ-yi Kos-Ova 659. - Hikâyet-i tezvîc-i İbnuhu Mehmed bi-binti Süleyman b. Dulkadir 675. - Hikâyet-i haslet-i Murad Han ve Âsâruhu 677. - Vefât-ı Sultan Murad Han Gazi b. Mehmed Han 681.

Fatih Mehmed Devri (683 - 843)

Cülûs-ı Sultan Mehmed b. Murad Han 683. - Hikâyet-i hrûc-ı Sultan Mehmed ilâ Karaman 685. - Hikâyet-i bünyâd-ı Boğazkesen 687. - Hikâyet-i feth-i Kostantaniyye 689. - Hikâyet-i ibtidâ-i 'imaret-i Kostantaniyye 709. - Âsâr-ı Sultan Mehmed fi İstanbul 711. - Hikâyet-i Feth-i Enez 713. - Hikâyet-i feth-i Sivrice Hisar 717. - Hikâyet-i feth-i (Niköbri ve) Novobri 719. - Hikâyet-i Muhasara-i Belgrad 721. - Hikâyet-i İhtitan-ı Sultan Mehmed Han bi-veledeyhi 725. - Hikâyet-i Feth-i Mora 729. - Hikâyet-i Feth-i Mahmud Paşa Sava ve Kürüce ve gayrühâ mine'l-kılâ' 731. - Hikâyet-i Feth-i Kılâf-ı küffar 733. - Hikâyet-i Feth-i Mesuri ve Lundura ve Yıldız 733. - Hikâyet-i Feth-i Semendire fi yedi Sultan Mehmed Han 737. - Hikâyet-i Feth-i Amasri 739. - Hikâyet-i Feth-i Kastamonu ve Sinob ve Bakır Küresi ve Trabzon ve Koyul-hisar 741. - Hikâyet 747. - Hikâyet 747. - Hikâyet 749. - Hikâyet-i Diğer 751. - Hikâyet-i Gazâ-yi Eflak 755. -

Hikâyet-i Feth-i Kal'a-i Midilli 759. - Hikâyet-i Feth-i Bosna ve Yaytsa 761. - Hikâyet: Yaytsa'yı kâfir alıp ve Mora'da Germe'yi yapıp ve Midilli'ye geldiğidir 767. - Hikâyet: Hüdâvendigâr yine tekrar Bosna'ya vardığıdır 769. - Hikâyet-i Vakı'a-i Zvornik 769. - Hikâyet-i Vakı'a-i Evlâd-ı Karaman 771. - Hikâyet-i Gaza-yı Arnavud 777. - Hikâyet-i Gazay-ı Arnavud saniyen 789. - Hikâyet-i Azm-i Sultan Mehmed ilâ-Karaman 789. - Hikâyet-i Vak'a-i Enez 785. - Hikâyet-i Feth-i Ağriboz 785. - Hikâyet ü İrsâl-il Asker ilâ Karaman 789. - Hikâyet-i Azm-i İshak Paşa ilâ Karaman 791. - Hikâyet-i Feth-i Alâiye fî yedi Gedik Ahmed 793. - Hikâyet 795. - Hikâyet-i Feth-i Silifke 797. - Hikâyet-i Vakı'ai Tokat 799. - Hikâyet-i Harb-i Hasan Dıraz 803. - Hikâyet-i Vakı'a-i Hâs Murad 809. - Hikâyet-i Turhan Beyoğlu 811. - Hikâyet-i İnkisar-ı Hasan Dıraz ve İnhizamühu 813. - Hikâyet 819. - Hikâyet 821. - Hikâyet-i Feth-i Kefe 823. - Hikâyet-i Feth-i Menküb 827. - Hikâyet-i İnhizam-ı Süleyman Bey der Gaza-yı Kara Boğdan 829. - Hikâyet-i Gaza-yı Kara Boğdan saniyen 829. - Hikâyetü Feth-il Kıla' illeti yebnî Ungurus min-el Haşeb 833. - Hikâyet-i Feth-i İskenderiyye 835. - Hikâyet-i İrsal-i Gedik Ahmed ilâ Polya ve İrsal-i Mesih Paşa ilâ Rodos 839. - Sîret ü âsâr-ı Sultan Mehmed b. Murad Han never'-allâhü kabrehüma 839. - Güfter ender Vefat-ı Sultan Mehmed Gazi rahmetu'llahi 841.

Ö N S Ö Z

Neşri tarihinin ikinci cildini, yedi yıllık bir fasiladan sonra umumî istifadeye sunmakla mutluluk duymakta ve bu gecikmeden dolayı kusurumuzu başışlamalarını kitaba alâka duyanlardan rica etmekteyiz.

Bu arada Prusya İlimler Akademisinin malı olup, kaybolması ihtimalini esfle karşıladığımız Menzel nüshasının Profesör Taeschner tarafından faksimile olarak önemli bir tanıtma yazısı ve endeksleri ile 1951 de neşredilmiş bulunmasını¹, bunu 1955 de Manisa nüshası faksimilesinin takip etmesini² Neşri tarihi metnini tesis için yaptığımız çalışmaları değerlendiren ve kolaylaştıran mesut hâdiseler olarak kaydetmeyi de bir vazife biliriz. Ancak şunu da işaret edelim ki, Neşri tarihinin ikinci cildinin ne zaman neşredileceği hususunda içeriden ve dışarıdan daimî şekilde sorguya maruz kalmamız, tıpkı-basım yayınlarına rağmen, tenkidli metin neşrinin lüzum ve zaruretini açıkça göstermektedir. İkinci cildi gözden geçirenler, gerek 726'ncı sahifeden³ itibaren karşılaştırdığımız Menzel nüshasının, gerekse baştan itibaren ele aldığımız Manisa nüshasının tek başlarına ne kadar kifayetsiz olduklarını görecektir. Üçüncü ciltte nüshaların birbirleriyle mukayesesi yapıldığı zaman bu cihet bütün açıklığıyla ortaya çıkacaktır.

Diğer taraftan Paris b nüshasının ikinci bir suretinin de ortaya çıkması⁴ Neşri metnini tesis hususunda önceden tasarladığımız plânda ufak bir değişiklik yapmamızı gerektirmiş ve

¹ *Cihannüma, Die Altosmanische Chronik des Mevlânâ Mehmed Neschri, Theodor Menzel - Franz Taeschner, Band I, Leipzig 1951.*

² *Ibid.* Band II, Leipzig, 1955.

³ Prof. Taeschner bu nüshanın tıpkı-basımını yayınladığı zaman kitap buraya kadar basılmış bulunuyordu. Bu sebeple Menzel nüshasını bu sahifeden itibaren karşılaştırmalara dahil etmek imkânını bulduk ve bu nüsha için *Mz* kısaltmasını kullandık.

⁴ Faik Reşit Unat, *Müverrih Mehmed Neşri'nin eseri ve hayatı hakkında, Belleten*, sayı : 82, 1957.

böylece ikinci cilde, Fatih Sultan Mehmed'in ölümü hâdisesiyle son verilmesi, eserin bünyesi ve üçüncü cildin muhtevası bakımından daha uygun görülmüştür.

İkinci cildi yayımlarken şu noktayı da ayrıca açıklamak lüzumunu hissetmiş bulunuyoruz. Çalışmamızın esası, Arap harfleriyle yazılan metnin *édition critique*'idir. Karşı sahifelerde Türk harfleriyle basılan kısımlar bu metnin okunuşuna sadece rehberlik etmek amacıyla yapılmış serbest bir transliterasyondur.

Birinci ciltte ifadenin zamanındaki telaffuz şekline az çok sadakat gösterilmekle beraber ikinci ciltte ifadenin bugünkü dilimize ve şivemize mümkün olduğu kadar yaklaştırılmasına ve böylece eski metinler üzerinde meşgul olacak genç tarihçi nesle bir çeşit okuma temrini vermiye ve bu suretle Türkçe bir metnin Lâtin esasından alınma Türk harfleriyle neşrinde, ilmî transkripsiyonun doğuracağı telâffuz güçlüklerinden kaçınılmasına da çalışılmıştır.

F. R. UNAT

M. A. KÖYMEN

NEŞRÎ TARİHİ
(Kitâb-ı Cihan-nümâ)

کتاب جهاتما

Timur-leng Erzincan tarafından kendi memleketine gittiğidir

Rivâyettir ki, çün Timur Han Karaman vilâyetinden kalkıp Erzincan'a yetişti, Sultan ol-demde Aruş adlı bir yerde idi. Emir Yakub¹ anda Sultan'a yetişip, 'azâ' edip, elini öptü. Biraz merhum Hünkâr için ağlaştılar. Andan vezirler ve beyler eyittiler: "Bu yer *duracak* değildir. *Me-bâdâ* bizi bunda tundelet; yüce dağlara çıkalım, gidelim,, deyip dağlar arasından olup, Mudurnu'ya geldiler. Sultan anda bir kaç gün tevakkuf edip, il ve şehir gelip, Sultan'a dualar ettiler. Sultan dahi bunları hoş görüp, gönlü küşâde olup, ferah oldu. Andan Sultan kalkıp, Bursa'ya *göneldi*. Emir Yakub önce pehlivan olup, *serleşkerdi*. Yolca giderken Ermeni Derbendi'² ne yetişip, haber geldi ki, "karındaşın İsa Bey şimdi gelip, yolun Derbend ağzını bağladı,, dediler. Çün Sultan bu haberi işitti, "Domanıç belî'nin yolu eyidir,, deyü ol tarafa müteveccih oldular. Yine gördüler ki, önlerini İsa Bey askeri bağlamış, Allah Aallah deyü görmeze urup oğradılar. Anlar dahi bunların bu suretle geldiklerini görüp, mukabele etmeğe ikdam edemedikleri cilden mukayyed olmadılar. Bunlar geçtiler, gittiler. Andan Sultan, Emir Yakub'a eyitti: "Bizi hemen dayıma değin ilet ki biz anda varmayınca beylik ele girmez deyip, *yortup* Yakub Beyin dayısı Eyn e Bey Subaşı'ya yetiştiler. Ol zamanda Eyn e Bey, Balıkesir'inde Subaşı idi. Çünki Eyn e Bey Sultan'ın geldiğini işitti, istikbal edip, atı ayağına harîrler döşeyip, 'izzetle

¹ Firuz Beyin oğlu, Ankara muhafızı.

² Bugünkü adı: Pazarcık. Bilecik ilinin Bözöyük ilçesine bağlı bir bucak merkezi.

alıp şehre iledip, anda birkaç gün yiyip içip “bunda oturmakla olmaz,, deyip, kalkıp askerini cem^c edip, Ulubad’a gelip kon-
dular. Ol taraftan İsa Bey dahi Sultan’ın geldiğini işidip,
askerini cem^c edip gelip, Ulubad’ın Bursa’dan yana tarafını
tutup, kondu.

Sultan Mehmed Han Ulubad kenarında İsa Bey’le cenk edip, anı sıdığdır

Şöyle rivâyet ederler ki, çün Sultan M e h m e d karındaşı İsa
Bey’in askeriyle gelip Ulubad kenarında konup, cenk için ikdam
ettüğünü göricek, vezirleriyle ve beyleriyle meşveret edip “Ne
kılmak gerektir ve ne vechile cenk etmek gerektir,, deyicek,
E y n e Bey Subaşı cengi *teviz* görmeyip, şöyle maslahat gördü
ki, biri biriyle cenk etmeyip, bunun üzerine *musalâha* oluna ki,
Bursa ile andan *ukarısı* Sultan’ın olup, aşağısı ki Aydın ve
Saruhan ve Germiyan ve Karasi’den Karaman İli birle bunlar
İsa Beyin ola. Bunun üzerine mukarrer edip, İsa Bey’e
mektup yazıp, elçi eline verdi. İsa Bey dahi mektubu elçi
elinden alıp, okuyup, mazmûnını bilip, cevap verdi ki, “Şimdi
ben ulu karındaşım, taht benim elimdedir. Ol henüz bir
genç oğlandır. Beylik anın nesine gerektir. Üş hazır olsun
ki, anı memleketten nice ihrac etsem gerektir, göresiz,, dedi
Çün elçi İsa Beyden bunun - gibi cevap işitti, gelip
Sultan’ına haber verdi. Sultan dahi dönüp, E y n e Bey

Subaşı'ya eyitti "Bununla lâ-cerem cenk etmek gerektir. Hele yarımazlık bizden olmadı,, deyip kendisiyle bile gelen Rum serverlerine istimalet verip eyitti: " Ha merdanelerim, göreyim sizi, ne veçhile şeca'atlar ve pehlivanlıklar göstermiş,, dedi. Andan iki taraftan iki leşker cûş u hurûşa gelip, biri birine mukabil olup, saflar ârâste olup, meydan erenleri ileri yürüyüp, devlet kangî tarafa müteveccih ola derken, heman Sultan elia kılıca urup, kılıç yalın edip, atın meydana tepip cenge başladı. Rum erenleri anı götüp, bir yerden at tepip şîr-i *gurrân* gibi hasımlarını gözedip, kendilerini düşmanın kalbine urup, safları yarıp nice bahadır et çıkıp, nicelerini *bî-cân* edip, başlar kesip kanlar döktüler. Nabahtan öyleye değin bir ceng-i 'azm ve bir *neberd*-i sultanî olup, iki asker dahi yüz çevirmeyip, bir biriyle cenk etmeğe *talabat* etmediler. Andan devlet-i *yezdânî* ve 'inâyet-i rabbânî Sultan Mehmed askerine *karîn* olup, İsa Bey leşkeri mukavemet edemeyip, suret-i hezimet ihtiyar edip sındılar. İsa Bey dahi gördü ki, fesat vardığınca arttı. İş hadden geçti. Durma meali kalmayıp, gayret edip, cenk ederken kaza-yı âsümânî bitle cenk içinde Eyn e Bey Subaşı'ya tuş olup, kılıçla anı çalıp, helâk etti. Andan İsa Bey kaçıp, deniz kenarını tutup, selâmet yarımdan gidip, gemiye yetiştî. Gemiye girip İstanbul'a geçti. Tekvur hizmetine yetiştî. Amma Sultan leşkeri dahi Temür Taş'ı yetip, tutup, Sultana getirdiler. Sultan be-gâyet kakıdı-ğundan buyurdu. Başını kesip gövdesini bir ağaca asa-

kochlar. Andan Emir Süleyman'a mektup yazıp, İsa Bey'i sıyıp, askerini kırdığını iflâm edip ve nişan olmak için başı bile gönderdi. Çün İsa Bey kaçtı, asker-i Sultan ardınca *kovarak* talep edicek, sultan icazet vermeyip, heman mal ve esbâbını yağma ettiler. Asker-i Sultan bu veçhile ganîmet tahsil ettiler ki, kaabil-i vasf değildir. Dokuzuncu fethi bu oldu¹.

**Sultan Mehmed devlet ü saadetle Bursa'ya gelip,
tahta geçip Germiyan oğlu Yakub Bey'den
atasını ve karındaşını talep ettiğidir**

Şöyle rivâyet olunur ki, çün İsa Bey kaçıp, gemiyle İstanbul'a geçti, Sultan dahi 'adüvden halâs olup, memleketin kendüye haldığını göricek, Hak Tealaya hamd-i bî-nihâyet edip, şetâret ve beşâret birle ol aradan göçüp, Bursa'ya geldi. Bursa halkının uleması ve fuzalâsı, ekâbiri ve âyânı ve sair halkı cumle karşı gelip, icaz ve iczam ve ikram birle sultanı alıp, gelip bu mübarek vakitte sultanı, atası tahtına geçirdiler. Andan bir kaç gün eylenip, 'iyy ü nûş edip, halka hayli in'amât ve ihsanât edip, mecmu' âlemi *hulk-ı hâmidesiyle* kendüye döndürüp, andan kalkıp İznik üzerine düşüp, İznik'i, mecal vermeyip, fethi etti. Andan Yenişehir'e gelip, bir kaç gün anda tıyakkuf edip, Karasi ve Saruhan ve Aydın vilâyeti halkı ve sipâhileri gelip, "Taht, devlet kutlu ve *müstedâm* olsun,, deyü cem'i can ve gönülden hizmetine durdular. Andan Sultan buyurdu, Germiyan oğlu Yakub Beye mektup yazıp, adam viribidi-ki atası Yıldırım Han'ın

¹ Bk. s. 414 ve 415.

tabutunu ve biraderi Musa Çelebi'yi birle göndereler. Mektup Yakub Bey'e yetişip, mazmûn-ı şerfi mucebince 'amel edip, Yıldırım Han'ın tabutunu tamam-ı ta'zim ve tekrim birle ve oğlu Musa Çelebi ile yarar adamlar koşup, alıp gelip Bursa'da olan *mevzi*^c-i şerifte defn ettiler. Yedi gün üzerinde *hatme*'ler okuyup, aşlar pişirip, merhumun ruhu için ihsanlar edip, *sâdâtı* ve ulemâyı ve fukarayı gani ettiler. 'Îmâret ve mesâlihiçün mülkler ve köyler vakf edip, ol maslahatı dahi tamam edip, andan kalkıp, tamam-ı vilâyeti dolaşip her nereye vardı ise, gelip *mütâbeat* ettiler. Ve yine Tokat'a çıkıp, bir yaz yazlayıp, andan goçöp, Nikisar'a vardılar. Her ne ki il gün varsa, gelip itaat ettiler. Sultan dahi Allah'a hamd edip, "memleket bâbında hiç teşvîşim kalmadı,, deyip, vezirleriyle ve beyleriyle ve *mûsahibleri*yle 'ıyş u nûş ve 'ışret u zevke meşgul olup ve temaşaya mukayyet oldular.

**Hikâyet: Emîr Süleyman kendi beyleriyle
danışıp, Sultan üzerine kast ettiğiidir**

Rivâyettir ki, çün Sultan 'ıyş ü 'ışretle meşgul olup, her taraf mutî ve münkad olup, hiç bir tarafta 'adüv kalmayıp, *fâriğ ill-bil* olup, kendi halinde iken, Emîr Süleyman Çelebi Rumelini zapt edip Edirne'yi taht edinmişti. Çün bunu işitti ki, Sultan Mehmed, karındaşı İsa Bey'i ilden çıkarıp, İstanbul'a bıraktı ve şimdiki halde Anadolu'yu ve Rum'u tamam zapt edip kendünün edindi. Bu husus Emîr Süleyman'a be-gâyet güç gelip, beylerine eyitti: "Benim

hâtırım şöyle diler ki, Anadolu tarafına geçem. Ol vilâ-yetü dahi zapt edem. Zira Me h m e d, karındaşımız İ s a 'ya cyı etmeyip, anı memleketten çıkarıp, red edip, kendi Anadolu memleketini tamam zapt edip, pederimin tahtına geçti. Henüz bir tıfl oğlandır. Tahta ol-dahi kaçan lâyıık olur? İmdi hâtırım şöyle ister ki, Anadolu tarafına geçip tahtını elinden alam. Eğer mukabil olmak isterse, ben-dahi mukatele edip ana görmediği işleri edem,, dedi. Vezirler ve beyler eyittiler: "Ey şâh-ı cihân, eyi dersiz amma, emir Allahındı, mülk Hakkın-dır. Her kime dilers ol verir,, dediler ve dahi eyittiler ki, "Ey-Şâh eğerçi ol-kişi yaşta, kiçidir, *velî* devlette uludur. Her kişi ki anınla mukabil oldu, âhir ül-emr münhezim olup, sındı. Ve görmediniz mi? T i m u r gibi Han'ı ne veçhile *aldayıp*, kendüyi ele vermedi. Pes anın tedbiri budur ki, İstanbul tekvuruna mektup yazıp, elçi gönderevüz ki, İ s a Bey karındaşınızı bize vere. Anı Sultan tarafına havale edevüz. Ola ki biri gidip, biri kala. Pes düş-man bir kalıcak iş âsândır, anı ilden sürüp, gidericek il ve gün hep bizim olur. Yahut bazı ile, *boya* varırsa dahi, hele padişahlık bizim olup taht bizim olur,, dediler. Emir Süleym a n dahi bunu maslahat görüp, İstanbul tekvuruna *biti* yazıp, adam viribidiler ki, İ s a Bey'i bunda göndere, tekvur mektubun mazmûnunu bilip, Emîr Süleym a n'dan bazı nesne üzerine mukarrer edip, muâhede olunup, İ s a Bey'i verdi. İ s a Bey dahi elçiyle gelip, hemen tevakkuf etmeyip, Gelibolı'dan geçip tamamet-i Karasi vilâyetini aldı. Andan her nereye teveccüh

ettiyse, il vilâyet mecmûu ita'at etmeyip eyittiler: "Evvel var kardaşınla, Sultan Me h m e d birle bir yana ol. Andan devlet her hanginizin ise biz kamumuz, can ve baş yoluna komuşuz. Şimdi vilâyet gezmeden ne fayda olur. Ol vakit cemi' memleket senin olur,, dediler. İ s a Bey bu sözü be-gâyet beğenip hemen ol aradan yürüdü. İl üzerine seyr ederek Beypazarı'na erişti. Andan kış yarağını fikr edip, oturdu. Andan karındaşı Sultan'a elçi gönderip, mektup yazdı-ki: "Birâder-i azîzim ve serverim ve *mah-dûmum*. Şöyle malûm ola kim, şükür *tapunu* Sultan gördüm. Bendaahi üş iline gününe mihmân erdim,, dedi. Mektup Sultan'a vusul bulup, okunıcak, mazmûnunû malûm edinip, andan cevap yazıp, türlü türlü nevâziş gösterip "merhaba, hayr makdem, hoş geldin. Kendi memleketine geldin, ne minnetin vardır,, deyü elçiyi hil'atleyip ve envâ'ı tuhfeler gönderip ve hem ol kışın yarağını dahi buyurdu. İ s a Bey, ol kışı Beypazarı'nda kışlayıp, bahar olıcak Sivrihisar'a vardı. Andan etrafı seyr ederek Karaman'a varıp, bir kaç defa Karamanlıyla cenk etti. Ahir ül-emr Karaman'da bir havale yapıp gitti. İli ve günü tavaf ederek Bursa'ya indi ve her yere kim vardı, Sultan'ın ol kendisine gönderdiği nâmeyi gösterip, anımla dühûl edip yörürdü. Bursa'da dahi *ancılayın* nameyi gösterdi. Dedi ki: "Ben karındaşımla bir olup, musâlaha ettim. Üş nişanı,, deyip hisara girmek istedi. Bursa halkı bunu kabul etmeyip, şehir halkı hep kaçıp, kal'aya girip, kapısını yaptılar. İ s a Bey taşra (da) kaldı. Bin türlü müdârâ edip,

şehir halkı itâ'at etmedi. İsa Bey dahi âhir ül-emr kakıyıp şehre od urup, uctan uca yakıp, kara yer etti. Bu tarafta Sultan'a haber oldu ki, karındaşın İsa Bey ile güne girip, kendüye muti^c olanı hoş görüp, olmayanı yakıp yıkıp, emvâl-i müslimni gaaret etmeğe başladı dediler. Çün Sultan bu haberi işitti, yanında olan vezirlerine ve beylerine meşveret edip, yarak görüp, hemen yanında olan Rûm serverleri ile fi'l-hal ata binip, Tokat'tan yürütüp, Bursa'ya on günde inip, Bursa kurbünde bir yerde konup, mütemekkin oldu.

Sultan Mehmed Bursa'ya gelip, İsa Bey'le bir defa dahi cenk edip, anı sıdığdır

Şöyle rivâyet ederler ki, çün Sultan Bursa kurbüne geldi, İsa Bey'e haber oldu ki, ne durursun, üş Sultan geldi deyü. Çün İsa Bey bu haberi işitti, Sultan'la mukabele edemeyeceğini bilip, gayette müteellim olup, beylerine "nice etmek gerek,, deyü meşveret etti. Beyler eyittiler: "Olacağı oldu. Şimden geri heman buluşmaktan gayri çare yoktur,, dediler. Andan İsa Bey, katma on bin mikdarı atlı cem^c edip, cenge yürüdü. Sultan'ın dahi yanında hemen üç bin mikdarı Rûm severleri vardı. Zira Tokat'tan aceleyle gitmişti. Ve hem İsa Bey'i bir defa basmağın, yine iltifat etmeyip, asker cem^c olmadın şöyle تنها gelmişti. Çün Sultan İsa Bey'in leşkerini görüp, yine hiç vechile ihtiyat etmeyip, Allaha tevekkül edip, yanında olan Rûm serverleriyle mürettep ve mükemmel İsa

Bey'in üzerine yürüyüp, ceng etmeğe başladı. İsa Bey dahi bu taraftan, yürüyüp, iki leşker biri birine buluşup, tutuşup sabahtan öğliyedek bir ceng-i azîm-i sultanî oldı ki, demek olmaz. Âhir ül-emr Hak celle ve 'ala Sultan'a fırsat verip, İsa Bey'i sıdı ve çerisini dahi Rûm serverleri "Bursa'yı yakıp, harap eden siz misi(ni)z,, deyü bir mertebede kırdılar ki, vasf etmek olmaz. Andan İsa Bey 'âr ve nâmusu terk edip, beş on atıyla Bednos¹ Belen'den Küreli'ye yetti. Gördü ki, il kendüye üşer. Mebâdâ tutalar deyü vehm edip, ol yerde dahi tevakkuf etmeyip, dağdan dağa düşüp, İsfendiyar memleketi Kastamoni'ye varıp, yakın gelicek İsfendiyar'a "İsa Bey geldi,, deyü haber verilecek, fi'l-hal ata süvâr olup, istikbal edip, 'İzzet ü ta'zîm birle alıp, gelip şehre kondurdu. Ve enva^c-i ikrâm ve ziyâfet edip, karşısında el bağlayıp oturdu. Zira İsfendiyar, İsa Bey'in pederi Yıldırım Han'a kim, ana hayli hizmet etmişti. Ol sebepten ol aralıkta olan hukuk-ı sâbıkayı gözedip, tamam n'ayet etti. Bu cânipten Sultan dahi İsa Bey sınıp, kaçıcak envâ^{-ı} ferah ve şetaret birle andan kalkıp, Bursa'ya geldi. Yandığını görüp, hayli müteallim olup, ekâbir-i şehre gazebedip, eyitti: "Niçün ben gelince(ye kadar) düşmanla müdârâ etmeyip benim şehrimi harap ettirdiniz,, dedi. Vüzera yine ıslah edip, şehir halkının fukarasına hayli in'amât edip, şehri, geri yapmağa emr etti. Andan kendü yine 'ıyş ü 'işrete meşgul oldu. Bir kaç gün anda kaldı. Dokuzuncu fethi bu oldu.

¹ Bednos = Madenos. Bugünkü: BİLÂDİYUNUS (Bursa'nın Demirci burcağı köylerinden).

İsa Bey İsfendiyar mu'âvenetiyle üçüncü defa Sultan Mehmed Han'la ceng edip sındığıdır

Rivâttir ki, çün İsa Bey, Sultan'dan kaçıp, kastamoni Beyi İsfendiyar'a varmıştı. İsfendiyar bunu hayli hoşça tutup, kemal-i ta'zim ve tekrim ve *tefhîm* ve ziyafet birle oturup, 'iyy ü nuşa meşgulken, bir gün İsa Bey esnâ-yı sohbette İsfendiyar'a dedi-ki: "Ey karındaş, lûtf ü kerem edip bir defa bana voldaşlık edip, şol oğlanla ceng edip, anın gözüne âlemi teng etmeğe ikdam olunaydı, be-gaayet lutuftu. Zira şimdi ol gafildir. İzzetleri heri taraftan yürüyüp evvel Engüri üzerine düşüp, anı mülhasara edelim. Şol-ki muti' ola itibar edip, muti' olmıyanların boynı kesip, hânümânını yağma edip, tâlân edelim „ dedi. İsfendiyar dahi İsa Bey'in ziyade tazarru'undan *terahhum* olup " Nola, senin dediğin olsun, sana elimizden geldikçe muavenet edelim. Zira pederinin kemine kuluyum,„ deyip, iktidarı olduğu kadar, Kastamoni ve Bakır Küresi ve Tosya ve Kângırı ve Kalecik ve Canik askerini cem' edip, Selâsil kalesinden yana müteveccih olup yürüdüler. Bu taraftan Sultan bu kaziyeden fariğ olup sohbet meşgulken, nâgâh haber geldi-ki, " Ey -şah-i âlem, bilmiş olasın ki, karındaşın İsa Bey, İsfendiyar birle çeri çekip, üç Engüri'ye yetiştî „ dedi-ler. Sultan bu haberi işidicek heman *fevri* yanında olan üç bin mikdarı askerini mürettep ve mükemmel edip, heman tevakkuf etmeyip, atlanıp düşmandan yana yürüyüp,

hücüm edicek, yine haber geldi-ki, “üş İsa Bey çeriyle Gerede'ye geldi,, dediler. Bunlar dahi saat-i tām birle yürüyüp, on gün deyince Gerede'ye yetip ol, yerde konular. Ol tarafta İsa Bey'e haber vardı-ki, üş Sultan erişti. Eğer bir gün dahi yürünürse Gerede'de buluşur dediler. Andan İsfendiyar dedi-kim, “Netmek gerek, bizim dediğimiz olmadı. Amma çünkü geldiler, anlarla buluşup, ceng etmektен gayri çare ve derman yoktur,, dedi. Pes Vezirler ve Beyler bir araya gelip, meşveret ettiler. İsa Bey bunlara eyitti ki, “bu bapta bir eyi fikir olunup, maslahat nedir, netmek gerek ve bu derdin devâsı ne veçhile olur, ne kılmak gerek?,, deyicek bunlar dahi her biri bir söz söyleyip eyittiler ki, “Devletinizde yarın olıcak, onların kaydını yiyelim,, dediler ve kimi eyitti: “Anlar bunda gelmeğe ne canları var, geldi dedikleri sahih değildir, yalandır,, dediler. Bunun emsali her kişi kendi bildiğini söyleyip, biraz er seçip karavula gönderdiler. Birazdan sonra karavulları kaçıp, gelip haber verdiler ki, Sultan üş geldi deyü. Çün hakikat-i hali anlardan malûm edinip, bunlar dahi cenge hazır oldular. Bu taraftan Sultan dahi, heman tabl ve nakkare çalıp, ‘alemlerini çözüp, nefir ve zurna avazı ‘aleme dolup, Rûm serverleriyle yetişip, anlara mukabil kondu. İsfendiyar bunu görüp *ku*tu kurudu. Erlik ve bahâdırlık ve şecâat ve beylik ise anca ola, deyip Sultanâ tahsin etti. Andan ol gece ol iki leşker biri birine tınmayıp, sabah olunca(ya kadar) yattılar. Çünkü sabah oldu, iki taraftan ceng-i harbt çalınıp, alaylar bağlanıp, bahâdırlar ve mübârizler meydana girip, cevalân edip, biri

birine nîzeler sunuşup ceng, ederken, Sultan bu meydanı görüp, cûş ü hurûş edip, Rûm serverleriyle ve mübârizleriyle bir yerden hamle edip, tekbir getirdiler. Bir ceng - i sultanı ettiler ki, vasf olunmaz. Âhir ül-emr feth-i sultanî Sultan'a *karîn* olup, İsfendiyar leşkəri sınıp, münhezim olup, kaçıp dağıldılar. Andan İsfendiyar ve İsa Bey, leşkerden beşer altışar atıyla kaçıp, Kastamoni'ye yetiştii. Ve İsfendiyar askerinden bî-had kimsenin başı kesilip, mal ve esbâbı gaaret olunup, Sultan askeri dahi ganimet-i bî-had tahsil edip, cümlesi muğtenim oldular. Andan yine Sultan, ol aradan fetih ve zafer birle şâd ve handân olup, devletle yine Bursa'ya gelip, bir kaç-gün anda 'iyş ü nûşa meşgul olup, andan kalkıp yine Tokat'a çıktı. Tokat'ta 'iyş ü nûş ederken Karaman Oğlu¹, Kazaskerini elçiliğe gönderip, Dulkadır Oğlu² canibinden dahi elçiler gelip, aralarında *ülfet* ve muhabbet ve *iltiyâm* olup, ortadan 'adâvet götürülüp, barışıklık ettiler. Ol hînlerde Dulkadır Oğlu'nun kızına³ dahi yavuk olup, tuhfeler ve armağanlar gönderip, nişan dahi gönderildi.

İsa Bey İzmir Oğlu'na varıp, andan isti'ânet talep edip, Sultan'la dördüncü defa ceng edip, münhezim olup, nabedit olduğudur

Rivâyet olunur ki, çün İsa Bey Sultan'ın cenginden kaçıp, Kastamoni'ye varıp, anda durup, Sultan refâhiyet ve ferâgat birle Tokat'ta durup, 'iyş ü 'işrete meşgulken, İsa Bey haber işitti ki, Sultan Tokat'tadır. Bir iki

¹ Mehmed II. (1402-1419, 1421-1424).

² Nâsırüddin Mehmed Bey (1398-1443).

³ Süli Bey'in kızı Emine (bk. E. de Zambaur, *Manuel de Généalogie et de Chronologie*. s. 159).

yüz kimesne ile İsa Bey yine Kastamoni'den kalkıp, dağdan dağa düşüp, bin türlü belayile yine il içine girip, ilden ve reâyâdan bu kerre hiç kimesne mutî^c olmayıp, belki kadir olan yerlerde karşı varıp, ceng edip içlerine koymadılar. Bu veçhile giderek gelip, Bursa'yı geçip, Mihaliç'e¹ indi. Ve Mihaliç kavmi dahi anınla ceng edip, içlerine koymadılar. Ol-dahi bunlara yalvarup eyitti ki, "Kerem edin, karındaşım gelince(ye kadar) bu yerde sâkin olayın,, deyip, ol yerde mütemekkin oldu. Pes Sultan'a haber yetiştî kim, "karındaşın İsa Bey yine gelip, il içine girip şimdi Mihaliç'e vardı ola dediler. Anın tedarikini etmek gerek,, deyicek, heman lâhza Sultan on bin bahâdır ve dilâver Rûm serverleriyle atlanıp, Tokat'tan kalkıp, İsa Bey'in üzerine müteveccih oldu. Zamanla Mihaliç'e yetiştî. İsa Bey dahi Sultan'ın geldiğinden haberdar olıcak, kaçıp, İzmir'e vardı. Andan İzmir Oğlu², çün İsa Bey'in geldiğini işitti, istikbal edip, 'izzet-i tâm birle alıp gelip, bir hoş makama kondurdu ve hûb ziyafet edip halini ve *kaalini* sorup, hatırını teselli etti. Andan İzmir Oğlu'na İsa Bey tezarru^c ve zârî kılıp eyitti ki: "Ey birader, size geldim. Amma bî-nihâyet zahmet getirdim ve memleketine ulu kavga tahsil ettim. Kerem ve lutf edip, benim-çün yoldaşlık ve karındaşlık eyle. Devletimi ve tali'imî bir defa daha sınavayım. Eğer bu defa dahi tali'im vefa etmeyip, münhezim olacak olursam, varıp dertle bağrımı pâre pâre edip, heman bir nâ-ma'lum yerde mütemekkin

¹ Bugünkü: KARACABEY.

² Cüneyd Bey (1403-1425).

olam,, deyip, zâri zâri ağladı. İzmir Oğlu'nun ciğeri pâre pâre olup, terahhum etti. Cevap verip, eyitti ki: “Ey - şâhzâde, ağlama. Allahü tealâya tevekkül edip, sabr et. Eğer devlet sana yâr olacak olursa, taht geri müyesser olur. Ben - dahi inşaallah ül-‘azîm asker cem‘ edip, senin bira- derinle bir defa dahi muhkem tutup, duruşalım. Bir ceng-i sul- tant edelim. Hudâ fırsat verirse, atanın tahtını sana alivere- lim,, dedi. İsa Bey bu sözü, işidip “Kerem sizindir,, deyip, yeri öptü. Andan İzmir Oğlu, Aydın ve Saruhan ve Teke ve Menteşe oğlanlarına mektup yazıp, elçiler gönderip eyitti- ki: “Her biriniz lutf edip, taht-ı tasarrufunuzda olan vilâyetin si- pahisinden cem‘ edip, gelip İsa Bey’e muâvenet etmek, be-gaa- yet mahaldir,, dedi. Bunlar dahi mecmu‘ı ittifak edip, memle- ketlerinden ceng için âdemler cem‘ edip, yarak görüp, müret- tep ve mükemmel gelip, İzmir’e yirmi bin mikdarı âdem cem‘ olundu. Bu taraftan Sultan dahi bu haberi işidip, “gavga dahi ziyade olmadan, yürüyelim,, dedi. On bin Rûm serverleriyle hiç tevakkuf etmeyip, heman İsa Bey üzerine İzmir’e yürüyüp, ge- ce gündüz demeyip, İzmir’e yetisti. Andan Sultan’ın geldiğini İsa Bey işidicek, mezkûr beylerle ittifak edip, askerini düzüp, Sultan’ın üzerine yürüdü. Heman Sultan dahi bu taraftan ‘alemler çözüp, nakkare ve nefirler çalınıp, alaylarını mü- rettepedip ve mükemmel edip, tekbir getirip, cengiçin mecal vermeyip, yürüdüler. Çün iki leşker biri birine mukabil olup, pehlivanlar ve mübârizler at tepip meydana girip,

cevelân gösterip, bir birine nîzeler sunup ceng ettiler, âhir ül-emr Sultan Mehmed Allahü tealâya tevekkül edip, bir yerden hamle edip, tekbir getirip yürüdüler. Fırsat ve nusret yine Sultan leşkerine karfın olup, İsa Bey askeri yine münhezın olduklar. Andan İsa Bey, ol aradan kaçıp, Karaman'a düşüp, ol yerde nâ-bedid oldu. *Ayrık* nâm ve nişanı belirmedi. Ana mu'âvenete gelen Beyler dahi, her biri târumâr ve perâ-kende olup, geldikleri yere gittiler. Andan İzmir Oğlu, Sultan'ın önüne gelip, günahına tevbe edip, Sultan'ın ayağına düşüp, *bilmezlikle* bir iş ettiğine it'izar edip, hükm-i padişâhıye itâ'at gösterip, bende-vâr durdu. Sultan dahi bunun tezarru'undan şâd olup, günahını af edip, ol iklimi geri anın tasarrufunda mukarrer etti. Andan Sultan, askeriyle yürüyüp, Aydın ve Saruhan ve Teke ve Menteşe ve Germiyan vilâyetlerini feth edip, yine Bursa'ya gelip taht-ı saâdetde mütemekkin olup, 'iş ü 'işrete meşgul oldu.

Sultan Mehmed'e haber gelip, Emir Süleyman'ın anın kaskına yürüdüğüdür

Rivâyet olunur ki, çün Sultan Mehmed karındaşı İsa Beyi ilden çıkarıp Karaman'a bırakıp, tamâmet-i Anadolu cânibini bi'l-küllıye ihata edip, Bursa'da 'iş ü 'işret ederken nâgâh haber geldi ki, "karındaşın Emir Süleyman bî-had asker cem' edip, denizi bu tarafa geçe durur. Muradı ve maksûdı budur ki, memleketi zapt edip, ata tahtını elinden alıp, sana muradı neyse anı edip, hatırını hoş ede,, dediler. Sultan bunu işidicek, be-gaayet müteellim olup, vezirlerini

ve ulu beylerini cem'edip "Bu işin tedbiri nedir, netmek gerektir ?," deyip, onlarınla meşveret etti. Vezirler ve Beyler mecmu' u ' bunu maslahat gördüler ki, Emir Süleyman'la mukabil olup, ceng etmeyeler. Belki bir kolayını gözedip, önce önce yürüyeler. Fırsat bulup, ele girenini helâk edip, kendilerin(in) dahi askerine, haber edip cem' edeler. Bu tedbiri Sultan beyini, Bursa'dan heman kalkıp, Engüri tarafına müteveccih oldu. Ve etraf-ı 'âleme mektuplar gönderdi-ki, Anadolu askeri Engüri'-de cem' ola ve Du y u r a n Bey yiğitlerini ve bahadırlarını cem' edip, Sulta'nın hizmetine yetişip, hayli lâf ü güzaf etti-ki, inşaallâh müşahade oluna ki, ne veçhile ceng edevüz deyü. Sultan anın lâflarını gerçek sanıp, bi-had in'âm ve ihsan etti. Andan haber geldi-ki, Emir Süleyman yer gök götürmez askeriyle üş yetiştirdi deyü. Sultan çün bu haberi işitti. Vüzerâsını ve beylerini yine cem' edip, eyitti: "*Haliyâ* nitmek gerektir. Üş düşman yetiştirdi. Ve benim fikrim bunun üzerine mukarrerdir ki, bunun-gibi eyyamda düşmandan kaçıp, yürümek *muhanneslik*dir. Gelin gayret kuşağını *berk* edip, bu gelen düşmanın üzerine hücum edip, bir hamle-i şîrâne edelim ki, halk-ı 'âlem bizden ibret alalar. Şayet ki, anları dahi korkutup, perakende edevüz. Veya fi'l-cümle devlet hangimizin başında ise, taht anın ola," dedi. Vezirler dahi bu iki fikirde iken ki "acep gidelim-mi veya kendimizi bunlara uralım-mı ?," derken Akbel Subaşı¹ yerinden başını kaldırıp, dedi-kim: "Ey Sultan-ı 'âlem bu mahalde savaş etmek olmaz. Zira gelen ulu karındaşın Osman oğludur.

¹ *Tacüt-tevârih* c. 1, s. 237: Mukbil Subaşı (S. O. III. 506).

Şimdi maslahat odur ki, anınla devlet yarıştırp, Firuz oğlu Yakub Bey'i kale bekçisi koyup, biz şehirden çıkıp, il ucuna yürüyüp, ili koruyavuz. Eğer karındaşın bunda gelip, şehir halkı ana taparsa, gam değil. İçeri hisar bizim olıcak, şehir geri elimizdedir. Eğer hisar dahi elden gide, *el-hükümü li'llah* inşa'allah ül-aziz Hudâ fırsat verip, devlet *bî-dâr* olucak, şehir ve hisar geri ele girer,, dedi, Sultan bunun tedbirini kabul edip, kal'a-i Selâsil'den çıkıp yürüdü. Ve şehrin bir yanından dahi Duyuran Bey dedikleri tatar çıkıp, illeri yıkıp ve kanlar döküp, haramilikler ede ede iline gitti. Sultan'la ettiği 'ahdı sıyıp bunca ni'metlerini yiyip ve hil'atlerini giyip, hiyânet üzere çıkıp gitti. Çün Sultan Duyuran Bey'(in) ettiği ef'al-i *kabîhaları* işitti, nâr-i gayret içini ve dışını yakıp, fi'l-hâl yanında olan askeriyle *ilgar* edip, Duyuran tatar gaafil yatırken yetti. Herman Duyuran kendisi *uryan* kaçıp halâs oldu. Sultan anın malını ve *menâlini* ve mecmu^c esbabını yağma ettirip ve ehl-i *'iyâlini* esir edip kal'a-i Selâsil'e gönderdi.

Emir Süleyman Rumeli'nden Anadolu tarafına geçip, babası tahtına kast edip yürüdüğüdür

Rivâyettir ki, çün Emir Süleyman Rumeli'nden asker cem^c edip, denizi geçip, Anadolu tarafını zapt edip, Bursa'ya geldi, anda iki gün tevakkuf edip, andan zamanla Engüri'ye yetişip kondu. Bu yanadan Yakub Bey dahi kalenin

kapusunu yapıp, ve ceng yarağını edip, hazır durdu. Şehir halkı bir yere cem^c olup meşveret edip, bunu maslahat - gördüler ki, Emir S ü l e y m a n 'a karşı çıkıp, mütâbe^cat edeler. Zira bu malumdur ki, eğer böyle olunmaya, “ mecmu^c halkı kılıçtan geçirir ve hem bu dahi padişahımız oğludur. Evvela bunlarınla yavuz olmak *kat'â câiz* değildir ,, deyip şehirden çıkıp, bir yerden Emir S ü l e y m a n 'ın atı ayağına düşüp, itizâr ettiler. Emir S ü l e y m a n dahi bunları be-gaayet hoş görüp ve her birine istimâletler edip, gelip şehre girip kondu. Kalenin dahi bekçisi Y a k u b Bey'e adem gönderip, kaleyi talep etti. Y a k u b Bey dahi bu haberi işidicek, kalenin kapusunu yapıp, anlarla beş altı gün ceng etti. Tamam 'âciz olup, Emir S ü l e y m a n eyitti ki, “hüsn-i rıza ile kaleyi almayıp, şimden - geri cebrile almak gerektir,, deyip *nerdübanlar* buyurdu. Def'i düzdüler. Her taraftan nerdübanları urup, kaleye ceng ettiler. Y a k u b Bey, bu cengten zebûn olup, Sultan'a mektup yazıp, E y n e Hoca ve B u l g u r Ağa *lakablı* bir kimesne varidi. Mektubu onların eline verip, Sultan'a gönderdi ki, “şimdiki halde halimiz be-gaayet zebun oldu. Eğer ol *asitâne-i* saadetten bu tarafa meded ve isti'ânet yetişmiyecek olursa, kale elden gider,, dedi. Çün mektup Sultan'a yetiştii, kaziyye neydiği malum oldu. Yine Y a k u b Bey'e mektup yazdılar ki, “işinde ve gücünde merdâne olup, hisarı onât muhafazet edesin. İnşaallah ül-^cazîz yarın öğle vaktinde ben - dahi yetişip, maslahat bir yana ola ,, deyü. Andan E y n e Hoca ve B u l g u r Ağa, mektubu alıp,

gelirken, Bulgur Ağa'yı ve Eyn'e Hoca'yı yolda tutup, Ali Paşa katına getirdiler. Bunlara Ali Paşa haber sorup, cevabını aldı. Ve mektuplarının hata ve savâbını bildi. Ve bir veçhile müdârâ edip Sultan'ın mektubunu alı-koyup, kendileri tarafından Yakub Bey'e Sultan'ın ağzından bir mektup yazıp, Eyn'e Hoca ve Bulgur Ağa ile gönderdiler. Bunlar bu kazıyyeden gaafil, kendilerine Sultan'ın verdiği mektubu sanıp, alıp kaleye getirdiler. Meğer içinde yazılmış ki, "Sen ki Yakub Bey'sin, şimdiki halde mektup gönderip, kale ahvalini bildirmişsin. Öyle olsa, ol bapta sen bizden mu'âvenet talep etme, biz anda varmazız. Bu denli ki sa'y-i ceml edip, kaleyi benim-çin muhafazat eyledin. Eyi vardın. Hem öyle gerekti. Amma çün hâl bu veçhile oldu, cengi koyup, hisarı ulu karındaşıma teslim edesin," deyü cevap etmiş. Çün Ali Paşa bu veçhile hiyle edip, Yakub Bey'e mektup gönderdi, mektup Yakub Bey'e yetişecek be-gaayet *muztar* olmuştu. Nice etsin, mektubu Sultan'ın sanıp, 'al'el-gafle kalenin kapısını açıp, gelip, Emir Süleyman'ın elini öpüp, kaleyi teslim eyledi.

Beyt:

Bitürimadüğün tigiyle leşker olur kim bitürür tedbirile er

Bu taraftan Sultan dahi kalenin bu vechile hiyle olup, alındığını bilip, be-gaayet melûl ve münfa'il oldu. Heman lâhza, ol aradan kalkıp, gidip, Beypazarı'na kondu. Andan dahi kalkıp, Amasya'ya gitti. Ol yazı anda yazladı. Emir Süleyman dahi ardını sürüp, anda yetişti. Sultan kılâ'ını ve *bilâd*ını berkidip,

oturdu. Andan Emir Süleyman bin türlü *cidd ü cehd* edip, bir kalenin bir taşını koparımayıp, yine dönüp, askeriyle Bursa'ya gelip, 'iyy ü 'işret kılmağa meşgul oldu.

**Emir Süleyman Bursa'ya gelip, Sultan Mehmed dahi
anın üzerine gelip, Emir Süleyman kaçtığıdır**

Şöyle rivâyet olunur ki, meğer bir gün Sultan Beyleriyle 'iyy ü nüş ederken, esnây-i sohbette söz açarak Sultan eyitti: "Acep karındaşımın hâli nedir veya nerededir?," derken, ittifak "casus geldi," dediler. Sultan destûr verip, içeri girdi. Şah'a dua edip, eyitti-ki: "Ey-şâh-ı âlem, bundan evvel ben kulunu Bursa'ya göndermiştin. Varıp, tamam tecessüs ve *tefahhus* ettim. Karındaşın şimdi, be-gaayet halvettir. Heman altı yüz mikdarı adamı var. Ve *fiska* düşüp, gece ve gündüz şaraba meşguldür. Şöyle ki, hamamlara girip, şarap içer. Her hamamı-ki beğene, bir ay anda oturup, 'iyy ü nüş eder. Bu veçhile fırsat hiç ele girmez. Eğer simdi üzerine hücum edersen, be-gaayet fırsattır," dedi. Sultan çün bu haberi işitti, be-gaayet ferah olup, eyitti: "Ey beyler ve ey paşalar, oturmakla olmaz. Uyur kişiye devlet karşı gelmez. Devlet dahi kazâ kâtındadır derler. İşte ben gittim. Benimle bile gelen gelsin. Gelmiyen her giz gelmeyip, bunda kalsın. Elbette ben gitsem gerektir," dedi. Andan vezirler ve beyler Sultan'ın bu vechile ikdamını göricek, cemî' beyler bir yerden Sultan'a dua edip, eyittiler ki, "Ey-şâh-ı 'âlem, her kande dersin, biz anda

hazırız. Canımız, başımız, malımız yolunda fedadır,, dediler. Andan beyler böyle diyicek, heman saat Sultan kalkıp, ‘azm-i Bursa edip, bir nice gün gidip Sakarya suyuna yetti. İttifak Emir Süleyman’ın beylerinden Süleyman Subaşı derlerdi, bir ademisi vardı. *İl yazmağa* çıkıp, ol yere gelmişti. Sakarya suyu kenarında Sultan’ın askerini görüp, bir kaç atlılarıyla derya varıp, bunlara çağırıp eyitti: “İl misiz, yağ mısız?,, deyince Sultan tarafından bir kaç Rûm yiğitleri fi’l-hâl suya at tepip, “Üş kim idiğimizi bilesin,, deyip, Süleyman Subaşı’nın üzerine yürüdüler. Süleyman Subaşı dahi hâlin ne idiğini bilip, heman durmayıp, kaçıp, Emir Süleyman’a yetişti. Emir Süleyman ol hinde Büyük Hamam içinde oturup, sohbet edip, şarap içerdi. Şimdi ol hamamın önü Tahil Pazarı’dır. Andan Süleyman Subaşı geldiğini görüp, girip Emir Süleyman’a haber verdiler. Destur verip, Süleyman Subaşı içeri girdi. Dua edip her ne vakîc olmuş ise *ferden ferdâ* haber verdi. Emir Süleyman bunu işidip, elindeki *câmı* yere vurup eyitti. “Hayfâ ki, düşman fırsat bulup, üzerime hücum etti. Buna ne çare etmek gerektir? Maslahat oldur ki, dönüp, Rumeli’ne gidevüz. (Ol hod bunda karar edecek değildir. Dönüp, geri Rûm vilâyetine gitse gerektir. Ol vakit, Hudâ fırsat verirse, ben-dahi Rumeli askerini cem^c edip, yine bu tarafa gelip geçip atam tahtını anın elinden alam,, dedi. Ali Paşa bunu işidip eyitti. “Ey Şâh! Bu ettiğin tedbir eyi değildir. Zira sen bundan Rumeli’ne dönicek,

düşmanın ardına düşer, *ad yavuzluğu* olur. Pes maslahat oldur ki, ol kişiyi Yenişehir'de karşılayıp, Çakır Pınarı yöresini alalım. Yerin sarpıdır. Anda duralım. Ol bize gelip kıyışamaz. Ve hem il bizim elimizdedir. Anlara *zevâd* vermeziz. Öyle olıcak, anlar bir kaç-gün durup, açlığa tahammül etmeyip, dönerler, giderler. Sen hiç veçhile anlardan ihtiyat yeme. Eğer anınla dahi olmayacak olursa, ana bir nâme yazıp, göndereyim. Ol bu yerde dahi karar etmeyip, dönüp-gitsin,, dedi. Çün Emir Süleyman Ali Paşa'dan bunu işitti, bir pâre gayret edip, yürüdüler. Yenişehir'de ol dedikleri yere çıkıp, durup, ol cânibi gözedip, Hacı Evrenoz'u karavul gönderdiler. Sultan tarafından dahi Sal oğlu Mehmed ve Horoz oğlu Ahmed karavula çıkmışlardı. İki karavul ittifak biri biriyle buluşup, duruşup, ceng ettiler. Bunlardan ve anlardan hayli kişi kırıldı. Sonra Emir Süleyman'ın karavulu sınıp kaçıp, gelip, haber verdiler ki, "Üş Sultan sekiz bin atı eyi ve kendi *kavi* yiğitle yetiştı. Ana bu yarağla cevap olmaz, deyü; bu işin tedbirini edip, baş yarağını görmek gerektir,, dediler. Bunlar bu sözde iken nagâh 'alemler başı görünüp, tabl ve nakkare, zurna ve nefir avâzı âleme tutup ve 'alemler dibinde Sultan Mehmed, hemçû mâh-ı tâbân ve misl-i mihr-i *dırahsân* sekiz bin Rûm serverleriyle yetiştı. Çavuşlar dualar edip, önünce yürüdü. Emir Süleyman, çün Sultan'ın heybetini ve salabetini gördü, heman korkup, kaçmağa yüz tutıcak, Ali Paşa fi'l-hâl bilip, hîle birle Sultan Mehmed Han'a bir nâme yazıp, bir kuluyile

viribidi - ki: “Ey Sultan-ı ‘âlem, bilmiş olasın - kim, katında olan kamu beylerin sana haindirler. Kasdları yavuzdur. Bizimle ittifak edip, andlaşıp dururlar ki seni ele vereler. Bir türlü dahi değildir. Sözüm sahihtir. Atanın çok tuzunu, ekmeğini yiyip dururum. Sen dahi severim. Sana acıdığımındandır. Bilmiş olasın, şimdi ben sana dedim. Sonra bir nesne olcak, bana nesne demiyessin,, demiş. Andan Sultan nâmeyi kul elinden alıp, okuyup, pâre pâre edip, oda urdu ve hiç kimseye nesne demedi. Heman atına süvar oldu. Ve buyurdu-ki, tabl ve nakkare çalınıp, cenge yürüdüler. İki taraftan altı yedi gün ceng ettiler, bir birine zafer bulamadılar. Zira Emir Süleyman bir sarp yerde oturup, ceng ederd. Ol sebepten zafer bulunmazdı. Ve bir müşkül dahi buydu-ki, ol yedi gün ceng içinde ziyade yeller esip, yağmurlar yağmağile, hayli zebûn dahi olmuşlardı. Andan bu esnada iken nâgâh Sultan’ın İlyas¹ adlı bir *şarapdar* kulu varidi. Sultan katından kaçıp, Emir Süleyman’a vardı. Sultan bu hâleti görüp, be-gaayet incinip, vüzerâsını katına okuyup, eyitti ki: “Ey vezirler, hiç görür müsüz ki, bizim işimiz gittikçe sarplanmağa başladı. Ali Paşa dünki gün, işbu vehile bana bir mektub göndermiş. Eğer dediğinin aslı yoğ-muşsu, bu kul kaçmazdı,, dedi. Vezirlerden Bayezid Paşa² baş kaldırıp, eyitti ki: “Ey Sultan-ı ‘âlem, kulun elinde ne var? İş takdirindir. Görürsüz ki, bir kaç gündür, ne vehile sa’y ederiz. Hiç rast gelmez, öyle olsa. Şimdi maslahat budur ki,

¹ S. O. I, 396.

² S. O. II, 6.

bu işi tehir edevüz: Allah 'inâyetiyle ola ki hayre döne. Ol vakit bunların hakkından gelevüz,, dedi. Sultan nâçâr bu tedbiri kabul edip, dönüp, yine müddetle Tokat'a yetiştî. Emir Süleyman dahi karındaşı Sultan gidicek, be-gaayet şâd ve ferah olup, yine Bursa'ya gelip, oturup, taht-ı hükûmetinde olan vilâyetlere, "bir ulu seferim vardır ki, 'ale't-ta'cîl gelip, cem' olup, hazır olalar,, deyü nâmeler perâkende etti.

Hikâyet: Sivrihisar'dan haber gelip, Karaman oğlu Emir Süleyman'ın üzerine varıp, sınıp, kaçıp, sonra geri Sultan Mehmed'le muâhede ettiğidir

Şöyle rivâyet olunur ki, çün Emir Süleyman etrâf ve cevânibe mektubât yazıp, asker cem' etmeğe başlayıp, kendi dahi muhkem ceng yarağını görürken Sivrihisar'dan haber geldi-ki, "eğer şehriyâr bu cânibe gele, şehri ana teslim edevüz,, deyü. Zira Sivrihisar'a Karaman oğlu¹ hükm ederdi. Emir Süleyman bunu işidip, heman Sivrihisar üzerine varıp, ol haberin neticesini taleb edicek, gördü-ki ol *tevekku'* olunan zuhura gelmeyip, kaleyi vermediler. Karaman oğlu'nun zülmundan Sivrihisar halkı gaayet nefret edip, Emir Süleyman Hunkâr'a kaleyi vermek istediler. Karaman Oğlu'nun kalede bir zâlim dizdârı vardı. Karaman Oğlu için sa'y-yı cemîl edip, hisarı vermeyip, kapısını yapıp, top tüfek yağdırıp, ceng, etti. Andan Emir Süleyman dahi kakıyıp,

¹ Mehmed Bey II. (1402 - 1419, 1421 - 1424).

bir kaç-gün muhasara etti. Mübalâğa cengler olup kaleyi alamadı. Andan Emir Süleyman Hünkâr gördü-ki, Sivrihisar kalesi gaayet ile sarptır. “Cengle alınmaz. Buna sabır gerektir,, deyü varıp, üzerine havale yaptırmağa kasd edip, karşısındaki dağın tepesine bir hisar yapıp, içine Mi hal Oğ lu”nu kodu-ki, gaayet bahadır idi. Ve bu hisar bir yılda tamam oldu. Rumeli gazileri içine girip Sivrihisar nevâhisini zapt edip ve şehri dahi Emfr Süleyman Gazi ‘adlile ma‘mur edip, devletle kendisi Kumcuk Hamamı’na girip, içinde şarap içip, sohbet ederdi. Ol vakit Kumcuk Hamamı yeni yapılmış idi. Ve bu havaled e olanlar Sivrihisar’ı şol mertebede zebûn ettiler ki, halkını dışarıya dahi baktırmağa ko maz oldular. Andan bu taraftan Karaman Oğ lu, Emir Süleyman’ın ol-cânibe vardığını işidip, fırsatı ganimet bilip, hayli asker cem^c edip, kendinin fikr-i fâsidi bunun üzerine mukarrer oldu-ki, “eğer fırsat el verirse basıp, ganimet *tahsil* edem. Yoğ eğer devlet *yârî* kılmayacak olursa bu tarafa kaçıp, halâs olam,, dedi. Bu husus için Emir Süleyman’ın ‘akebince olmuştu. Âhir ül-emr tecessüs ettirip, kendisini ol askere urmağa ikdam edemediği ecilden kaçtı. Emir Süleyman dahi Karaman Oğ lu’nun işbu halini duyup, Hacı Evrenoz’u leşker beyi dikip, Karaman Oğ lu’nun ‘akebince saldı. “Üş yetişdim,, deyince(ye kud er) Karaman oğ lu, Aksaray şehrine yetişti. Andan Hacı Evrenoz dahi anın ardınca yetişip kondu. Anda, Aksaray’da

¹ Mehmed Bey.

‘iyy ü ‘işrete meşgul oldu. Ve andan sonra Karaman oğlu dahi, ol tarafa yürüyüp, heman Sultan’a mektup yazıp, âdem virbidi-ki Kırşehir’nde Cemâle¹ kalesinde ikisi buluşup, bunun üzerine ‘ahd ü peymân edişeler ki, biri birinin dostuna dost ve düşmanına düşman olalar. Ve hem bu takdirce Karaman Oğlu’nun vilâyetinin yarısı Sultan’ın ola. Heman ikisi ittifak edip Emir Süleyman’ın askerini ilden çıkaralar ve hem bunlar dahi ol ‘ahdın üzerine olup, Cemal kalesinde ikisi buluşup, ‘ahd ü peymânı muhkem ettiler. Ve Hacı Evrenoz dahi bu kaziyeye muttali⁶ olup, gelip, Emir Süleyman’a iflâm etti-ki, “anlar işbu vechile tedbir edip, düşman evvel-kiden dahi kuvvet tuttu. Şimden geri biz açık yerde bulunmağın faydası yoktur. Heman Selâsil kalesinedek gitmek gerektir. Anda duralım, görelim. Eğer düşman üzerimize gele, arkamızı şehre verip, ceng edelim,, dedi. Emîr Süleyman dahi bu maslahatı kabul edip, ol aradan kalkıp, Engüri’de mütemekkin olup, oturdu.

**Musa Çelebi Sultan Mehmed Han’dan destur dileyip,
Rûmeli’ne icâzetle gittiğidir**

Rivâyet olunur ki, çün Emir Süleyman Engüri’de mütemekkin oldu, bu taraftan Sultan Mehmed dahi, düşmandan faarig olup, kendi vüzerası ve beyleriyle oturup, ‘iyy ü ‘işret ederken kendi yanında olan karındaşı Musa Çelebi dahi ol sohbette bile olup, esnâ-yi sohbette ayağ üzerine durup, Sultan’ın elini

¹ Kırşehir’in 15 km. kuzeyindeki CEMELE köyü.

öpüp, hayli muhabbet gösterdi. Sultan bunu görüp, be-
 gaayet ferah olup, eyitti ki: “Ey karındaş, muradın nedir?,”
 Musa Çelebi dahi eyitti: “Ferman padişahındır. Ey-şâh-ı âlem,
 bilirsi(ni)z ki, karındaşımız Emir Süleyman, bize ne veçhile
 iş edip, ne kadar *te‘addi* etti. Eğer ben kula destur olursa,
 İsfendiyar’a varıp, andan gemi isteyip, Rumeli’ne geçem.
 Ümittir ki, Hudâ fırsat verirse, anda Bey olam ve karındaşımız
 Emir Süleyman, bu kazıyyeyi işidicek, hiç tevekkuf etmeyip,
 ol tarafa müteveccih olsa gerek, ol takdirce bu memlekete
 sen müstakil padişah olursun. Ve andan sonra, şöyle ki mü-
 yesser olup, anda Beylik edersem, sikkeyi ve hutbeyi Sul-
 tan’ım adına edip, Sultan’ımın eyyâm-ı devletine dualar oluna,,
 dedi. Ve bunun üzerine yemin edip, ‘ahd ü peymân ettiler.
 Andan Musa Çelebi’ye bî-had at ve don ve mal verip, andan
 veda’laşıp, gitti. Çün Musa Çelebi ol aradan gitti, zaman-ile
 varıp Kastamoni Beyi İsfendiyar’a yetti. Andan İsfendi-
 yar’a haber olup, kapısı halkıyla gelip, Musa, Çelebi’ye istik-
 bâl etti. Alıp gelip, bir hoş makama kondurup, envâ‘-ı ziyâfât
 etti ki hesaba gelmez. Andan İsfendiyar buna hayli mu-
 habbet gösterip, bir kaç-gün katında durup, tevakkuf edip, ol
 muradını dahi dile getirmeden destur alıp, varıp, Karaman
 oğlu yanına gitti. Ve Karaman oğlu dahi anın gelmesindsn
 haberdar olup, beyleriyle atlanıp, istikbâl edip, alıp yüz türlü
 izzet ve hürmet birle bir yerde kondurup, Emir Süleyman
 rağmına kemâl-i ziyafet ve ta‘zim ve ihtiram neyse yerine getirdi.

Andan Musa Çelebi yemeğe içmeğe meşgul oldu. Bir zaman anda tevakkuf edip, Karaman oğlu yanında kaldı.

Eflâk Beyi âdem gönderip, Musa Çelebi'yi yanına talep ettiği

Şöyle rivâyet olunur ki, Musa Çelebi Karaman'da 'iş ü 'işret ederken, nâgâh takdir-i rabbânî şöyle vaki^c oldu ki, meğer Rumeli'nde Eflâk kâfiri, Rumeli akıncısından be-gaayet zebûn olup, huzurları kalmadığı ecilden beyleri¹ bunu fikretti-ki, İsfendiya'r'a mektup yazıp, âdem gönderip, Musa Çelebi'yi andan talep edip, yanına getirip, ana kendi kızını verip, Eflâk ili'ne anı Bey eyliye. Kendisi dahi bu sebeple, Türk elinden halâs ola. Çün bu tedbiri kalbinde muhkem etti. mektup ve âdem gönderdi. Çün elçi İsfendiya'r'a yetiştı, ol dahi bunları Karaman oğlu'nun yanına gönderdi. Elçi gelip, Karaman oğlu'nun yanında Musa Çelebi ile buluşup, Eflâk Bey'i nâmede ne demiş ise, Musa Çelebi bir bir anı malûm edinip, tamam ferah olup, eyitti-ki, "asıl maksûd dahi buydu,, deyip, heman ol yerden kalkıp, yine İsfendiya'r'a geldiler. Andan gemiler aldılar, Eflâk ili'ne geçtiler. Eflâk Beyi işidip, gaayet ferah olup, kapısı halkıyle karşı gelip, 'izâz ve ikrâm birle götürüp, kondurup, ziyafetler edip, enva^c bahşişler etti. Andan kızını dahi ana verip, memlekete anı hâkim kıldı. Çün Musa Çelebi, Eflâk'da Bey oldu. az zaman içinde zuhur edip, Eflâk askerini cem^c edip, yürüyüp, tamam Rumeli'ni zapt edip, Rumeli'ne

¹ Mirçâ (1386-1419).

dahi Bey oldu. Andan Anadolu tarafına, Emir Süleyman'a haber geldi-kim, "Musa Çelebi bu tarafa gelip, mecmu^c vilâyeti hıfz edip, zapt etti. Ve hem il dahi gelip, ana uydular,, deyü. Andan Emir Süleyman bu haberi işidicek, gaayet müteellim olup, canna od düşüp, başı *kayısı* oldu. Andan Firûz oğlu Yakub Bey'i Beylerbeyi dikip, Selâsil kalesini ana ısmarladı. Ve Ali Paşa¹ hod Engüri'de vefat etti idi. Ve sâir vüzerâ ile danışıp, şöyle maslahat gördüler ki, gece gündüz demeyip gideler ve Rumeli'ne geçip Musa Çelebi'nin işini bir yana edeler. Andan göçüp, *isti^ccâlle* gidip, İstanbul'a yettiler. İstanbul tekvuruna² bazı il adayıp, andan geçip, gittiler. Ol taraftan dahi Musa Çelebi, Emir Süleyman'ın geldiğini işidip, askerle karşı varıp, bir sahrada mukabil oldular. Çün iki asker, birbirine buluşup, ceng edip, bazı beyler Rumeli'nden kaçıp, Emir Süleyman'a gelip, itaat ettiler, Musa Çelebi dahi bu kazıyyeye muttali^c olıcak varıp, ceng etti. Âhir Musa Çelebi münhezim oldu, sınıp, kaçıp dağlara düşüp, harâmî oldu. Andan Emir Süleyman Edirne'ye gelip, tahta geçip, oturdu. Leyl ü nehâr ıyş ü işrete meşgul olup, zevk u sohbeta mukayyed oldu. Bu tarafta Karaman oğlu dahi Emir Süleyman Hunkâr'ın Rumeli'ne gittiğini işidicek, "eyi fırsat buldum,, deyip, Sivrihisar üstüne yaptırdığı havâleyi yıkıp, *zîr ü zeber* etti.

¹ Çandarlı Ali Paşa. S. O. III. 493.

² Manuel II., Palaiologos (1391 - 1425).

Emir Süleyman Rumeli'ne gidicek Sultan Mehmed geri Bursa'ya geldiğidir

Rivâyettir ki, çün Emir Süleyman Rumeli'ne gitti, he-
man saat Yakub Bey Sultan'a mektup yazıp, gönderdi-ki :
“Ey - şâh-ı âlem - ârâ-yı devlet, ve-y şehinşâh-ı âfitâb-ı salta-
nat! yine devlet yârı kılıp, uyur bahtın uyandı. İl gün, mec-
mu' u senin *cemâl-i* şerifini görmek isterler,, dedi. Çün Sultan
bu haberi işitti, fi'l-hâl atına süvar olup, askeriyle kalkıp, En-
gürî'ye geldi. İnal oğlu ve Köpek oğlu ki Sultan ile uğraş-
mıştı, cümlesi gelip, Sultan'ın elini öptüler. Andan kalkıp Bur-
sa'ya yettiler. Andan Karasi ve Aydın ve Saruhan ve Mentеше
ve Teke ve Germiyan vilâyetlerin(in) mecmu' u(nu) yürüyüp,
gezip, yine Bursa'ya gelip, tahta gezip oturdu.

Emir Süleyman Musa Çelebi elinde vefat edip, Musa Çelebi anın tahtına geçip oturduğudur

Şöyle rivâyet olunur ki, çün Emir Süleyman, Musa
Çelebi'yi sıyıp, Edirne'de oturmuştu, andan sonra Musa Çelebi,
her bâr bunun üzerine gelip, ceng etmek istedikçe sınıp, kaçıp,
varıp, dağlarda yürüyüp, harâmflik ederdi. Bir zaman bu suretle
oldu. Sonra tekrar Musa Çelebi, yine gayret edip eyitti :
“Bir defa dahi bununla duruşayım, ya baş verip, ya
baş alam,, deyip, yürüdü. Heman yanınca Koyun Musa'nı¹
ve önünce Mi h a l oğlu pehlivanlık edip, yürüdüler.

¹ Musa Paşa, Koyun. S. O. IV. 520.

Andan Emir Süleyman'a haber oldu - ki: "Üş Musa Çelebi gelip, çevre yanımızı aldı,, dediler. Emir Süleyman yine ol hinde hamam içinde sohbet edip, şarap içerdi. Gelip haber edeni muhkem let ettirdikten sonra "öldürün,, deyü buyurdu. Kendi yine sohbetine meşgul oldu. Andan Musa Çelebi tamam yakın gelip, çerfnin önü iki taraftan biri birine ulaşıp, savaşa başlayacak Hacı Evrenoz, Emir Süleyman'a içeri girip, eyitti-ki, "Ey şâh-ı âlem, Musa Çelebi gelip, hayli asker perâkende etti,, deyicek, eyitti ki: "Ey-Hacı Lala, beni sohbetimden ayırma. Anın canı yoktur ki, bunda gelip, benimle mukabil ola,, dedi. Hacı Evrenoz çıkıp, andan Hasan Ağa'ya eyitti ki: "Ey Ağa yörü, sen-dahi var. Senin sözünü işidir ola,, dedi. Andan Hasan Ağa, içeri girip, söyliyeyin sınıadı. Bunun sözü Emir Süleyman'a katı gelip, heman emr etti. Hasan ağa'nın sakalını yoldular. Andan Hasan ağa taşra çıkıp, eyitti: "Ey Beyler ve ey Ulular! Bu belâlar bize nedir? Hürmetse ancak ola. Bu kişiden devlet ve saadet gitti. Şöyle bilmiş olasız,, dedi. Hasan Ağa, ol vakit Yeniçeri Ağası idi. Ve andan eyitti: "Hele bilmiş olasız ki, ben Musa Çelebi katına giderem,, deyip, "benimle gelen kapı oğlanı gelsin,, dedi. Heman kendisi atına binip, gitti ve kendüyle bile gelen kapı oğlanlarıyla varıp, Musa Çelebi'nin katına durdu. Anı görüp, çok beyler dahi biri biriyle danışıp, 'ahidleşip, mecmu'ü Musa Çelebi'nin katına vardılar. Emir Süleyman katında heman belli beylerden Karaca Bey¹ ve Kara Mukbil² ve Oruc³ Bey kaldı. Çünkü hal bu mertebeye

1. S. O. IV. 59.

2 Mukbil Subaşı, bk. s. 453.

3 Oruc Paşa (Temür Taş Paşa'nın oğlu).

yetişt i. Musa Çelebi'ye "Karındaşın işte hamam içinde sohbettedir, halvettir,, dediler. Musa Çelebi, bunu işidip, heman atını tepip, üzerine vardı. Emir Süleyman'a haber yetişt i ki, "Hasan Ağa külli yeniçeriyi ve kapı oğlanını alıp, karındaşın katına gitti. Ve çok Beyler dahi bile gittiler. Şimdi işte karındaşın dahi üzerine geldi. Ne oturursun,, deyecek, heman kaziyeye ne olduğunu bilip, elindeki câmi yere çalıp eyitti: "Ey dirigâ, nefs elinden *neng ü nâmi* yabana saldım,, deyü heman atına süvar olup, ol-dem içinde Saray'a vardı. Ve Musa Çelebi dahi ardını sürüp, Saray'ını ortaya alıp durdu. Emir Süleyman âh ü vâh edip, içerde eydürdi-ki: "Eyvah ne müşkül işe düş olup, nenin gibi belaya *mürtekb* oldum,, deyip, gece olunca (ya kadar) tahammül etti. Gece durup, atlanıp, çıkıp, İstanbul'a deyip gitti. Meğer ki ol-gece karanu gece idi. Bir türkmen kılavuz tuttu. Ve kendi Beylerinden yanınca heman Karaca Bey ve Kara Mukbil bile gitti. Andan kılavuz, İstanbul yoludur deyü bir gayri yola çekti. "Bu ne yerdir?,, dediklerince, "İşte filan yere geldik,, deyip, erte olunca (ya kadar) bunları ol yerde devr ettirdi. Çünkü sabah oldu, göz gözül gördü. Bir yere erdiler ki, ana Dügüncü ili¹, derlerdi. Andan kılavuz ileri yürüyüp, bir kaç kendi *ecnâsı* türklere haber ettiki, "İşbu kaçıp giden Emir Süleyman'dır. Gafil olman, tutun,, dedi. Andan bir bölük etrâk cem⁶ olup, bunları ortaya aldılar. Karaca Bey'i yaralayıp, Kara Mukbil'i katl ettiler. Andan Emir Süleyman'ın atını okla urup,

¹ DÜYÜNCÜLÜ. Babaeski ilçesi köylerinden.

kendüyi düşürüp, tutup bağladılar. Etrâkin kimi eydür: “Bunu bunda öldürelim.,kimi “yok oda atalım,, dediler, gayet incindiklerinden ötürü. Ve kimi eyitti: “Bu cümle dediğiniz hatadır. Zira şimdi Musa Bey gelir. Bunu sizden talep eder,, deyü söyleşirken, nâgah Musa Çelebi, Emir Süleyman’ın ardını süre yetiştii. Bir yerde etrâkin kavgalarını işidip, ileri yürüyüp, “Hey, nedir?,, deyince gördü-ki, Emir Süleyman’ı tutup bağlamışlar. Musa Çelebi şâd olup, Koyun Musa’sını gönderip, “Var anın tez işini bitir,, dedi. Andan Koyun Musa’sı varıp, anı boğup, şehid etdi. Merhum Emir Süleyman, hicretin sekiz yüz beşinci yılında¹ Osman tahtına cülûs etmiş idi. Sekiz yıl on ay ve on yedi-gün, bundan evvel beyan olunan üzere, beylik edip, hicretin sekiz yüz on dördünde² vefat etti. Merhum bir hûb suretli ve *mergûb* siyretli, *sahâvette* bî-misil ve şecâatte bî-nazîr idi. Ve cemîc halka eyi *sanular sanup*, ‘adl ü dâd ıssı padişahı. Hatta Mevlânâ Ahmedî, anın zamanında *şüpu* bulup, envâc-ı ‘*avâtf* ihsan birle muğtenim olup, anın adını *İskender-nâme*’yi nazm edip, beyaza getirdi.

Hikâyet : Musa Çelebi tahta geçip, Emir Süleyman’ın meytini Bursa’ya gönderip, bazı beylerini kırdığıdır

Rivâyet olunur ki, çün Emir Süleyman bu dâr-ı fenâdan dâr-ı bekaya nakl edip, şehid oldu, *el-hükmü l’illâh il-vâhid il-kahhâr*. Pes, Musa Çelebi heman ol sant,

¹ M. 1. VIII. 1402—20. VII. 1403.

² M. 25. IV. 1411—12. IV. 1412.

Emîr Süleyman Hunkâr'ın meytini Bursa'ya gönderip, Gazi Hunkâr yanında defn edip ve kendisi yürüyüp, tamam Rumeli'ni zapt edip, Emir Süleyman Padişah(ın) hükmettiği yerlere hâkim oldu. Andan İbrahim Paşa'yı vezir edip, Melek-Şah'ı¹ dahi vezir edindi. Azeb Bey² derlerdi, ana Emîr-i 'alemlik verip, Simavne kadısı oğlu Şeyh Bedrettin'i kazasker edindi. Mihâl oğlu Mehmed Bey'e beylerbeyilik verip, Rumeli beylerinden be-nâm be-nâm *maldâr* beyleri tutup, helâk edip, malını almağa başladı. Hattâ Divan'da otururken *maldâr* Beylerden ve Paşalardan kimesne görse, "Şol arada filori kokar,, deyip, öldürüp malını alırdı. Şol sebepten ötürü ki, "Karındaşım Emir Süleyman'a ne vechile sadâkat ettiniz ki, bana ne vechile sadâkat edesi(ni)z,, derdi. Ve etrafta olan Beylere elçiler gönderip, bazı(sı)ndan harac talep edip, dahi ana benzer türlü türlü nesnelere etti. Hem İstanbul tekvurundan dahi harac talep etmeğe atasının veziri, 'âkil ve dâna, fâzıl ve tüvânâ İbrahim Paşa'yı İstanbul'a harac istemeğe gönderdi. İbrahim Paşa dahi cemi^c Beylerle danışıp, "Bu kişinin bed-hâli var, giderek cemi^cimizi öldürüp, malımızı alır. Sultan'ı davet etmek evlâdır,, deyicek, cemi^c Beyler bu fikri savap görüp, ol *umûru* İbrahim Paşa'ya ısmarladılar. Andan İbrahim Paşa, dahi İstanbul'a vardığı gibi, fi'l-hâl Sultan'a haber gönderip, Musa Çelebi'nin ef'âl-i şeni^casını i'fâm edip, ve Beylerin andan nefret ettiğini bildirdi. Sultan Mehmed çün bu haberi istima^c etti, İbrahim Paşa'nın ol-mektubuna 'itimad

¹ Kör Şahmelek. S. O. IV, 85.

² Azeb Paşa. S. O. III, 455.

edip, yine İbrahim Paşa'ya mektup ve hil'at gönderip, envâ'-ı ta'zîm birle, anı yanına davet etti. İbrahim Paşa dahi davetini *icâbet* edip, heman eğlenmeyip, Sultan tarafına teveccüh etti.

**İbrahim Paşa Sultan Mehmed'e varıp, vezir-i âzam
olup, Sultan Mehmed dahi Rumeli'ne geçip,
Musa Bey'le ceng ettiğidir**

Rivâyettir, çün İbrahim Paşa, Bursa'ya Sultan katına gelip, şol-ki şerait-i hizmettir, yerine getirdikten sonra, Sultan dahi ana mertebe-i vezaret *erzânî* edip, hizmet neyse tayin edip, anı vezir-i a'zam edip, *mukarreb* edindi. Andan İbrahim Paşa dahi Sultan'ın elini öpüp, cân ü dilden anın hizmetine bel bağlayıp, andan Rumeli'ne gitmek tedbirini edip, etrafa namerler perâkende kılıp, on beş bin mikdarı leşker cem' edip, konular. Andan Sultan Mehmed, Tekvur'a âdem gönderip¹, anı bir veçhile musâlaha ve muâhede ettiler ki, biri birine hiç veçhile zararları olmaya ve Sultan eğer Rumeli'ne Bey olacak olursa, Tekvur'u tamam gereği gibi riâyet ede-ki, *şikestlik* vaki' olmaya. Bunun üzerine yemin dahi ettiler. Andan Tekvur dahi hayli gemiler ihzar edip, Sultan dahi bilâ-tevakkuf geçip, öte yakaya kondu. Ve Sultan Mehmed İstanbul önünde bir kaç-gün konup oturdu. Tekvur dahi eyi ziyafetler etti. Ve heman ol aradan göçüp gittiler. Ol tarafta Musa Çelebi dahi, Sultan'ın geldiğinden haberdar olup, askeriyle yürüyüp, İnceğiz'de² Sultan'ı karşıladı.

¹ Fazlullah Paşa. *S. O. IV*, 21.

² İNCEĞİZ. Çatalca ilçesi köylerinden.

Sultan anı görüp, “hoş buldum,, deyip, ferah oldu. Bir sahrada kondular. İki cânipten dahi karavul çıkıp, biri biriyle buluşup, ceng ettiler. Musa Bey karavulu sınıp, Musa Bey’in üzerine gelip, asker, ehl-i Sultan geldi sanıp, hayli havf edip, kaçmağa meyl ettiler. Sonra yine karavul idüğine muttali^c olıcak, karar bağlayıp, kondular. Ol gece geçip, çün sabah oldu, iki cânipten *askereyn*, mukabil olup, alaylar düzülüp, meymene ve meysere mürettep olup, mecmu^c halk silahlarını tekmil edip, ceng-içün yürüdüler. Bu cânipten, evvel Tatar, alayı bağlayıp, anın ardınca Türkmen ve anın ardınca Engüri askeri, anın ardınca Yapa oğlu, andan sâir halk ve Beyler yürüyüp, ‘alemler çözülp, zurna ve nefir ve nakkare avâzı âleme dolup ve kendüye ‘itimad eden bahadırılar el kılıca urup, çomaklar ve nîzeler tutup, alaylar söküp, şol denlü ceng ettiler-ki, gövdeyi kan götürüp, *kırân*-ı ‘azîm oldu. Ol esnâda Mihâl Bey oğlu¹, ceng içinde Musa Bey’in katına gelip, eyitti: “Bana bir kaç yarar yoldaş koş-ki, varıp, karındaşın Sultan’ı biraz sıkıp, âlemi gözüne anın dar edelim,, dedi. Musa Bey anı gerçek sandı. “Sen bilirsin,, dedi. Meğer anın bazı Beylerle ittifakı var-idi, muradı anlarla buluşmaktı. Buluşup, bir araya cem^c olup, ceng suretini göstererek varıp, Sultan’ın yanına durdular, eyittiler: “Ey Sultan-ı âlem, ne durursun? Karındaşın be-gaayet halvettir, elbette yürümek gerektir,, dediler. Bu yana Musa Bey, çün baş baş beylerinin gittiğini gördü, *lâ-ya^c kıl*

¹ Yahşi Bey. S. O. IV, 645.

olup, fikri bozuldu. Çünkü hâl böyle vaki^c oldu, Musa Bey'in askeri sınıp kaçtı. Sultan askeri dahi ol sınan leşkerin ardında düştü. Andan Musa Bey'in kasdı oldu-ki kaçsa, amma yanında yedi bin kapu-oğlanı var idi. Anların içinde idi. Anlar kaçmağa komadılar, eyittiler: "Sen gidicek, bizi dahi helâk ederler,, deyip, Musa Çelebi'yi kaçmağa komadılar ve Sultan'ın dahi katında heman üç yüz mikdarı adam kalmıştı. Kalanı askeri kova-gitmişti. Çün Musa Bey'in askeri sınıp, kaçıp, kendisi tenhâ kalacak, heman Sultan Musa Bey'i tutmak kasdına, üzerine at saldı. Anı görüp, yedi bin kapu-oğlanı Sultan üzerine ok septiler, atını ve kendisini yaraladılar. Andan Sultan dönüp, leşkerine ulaşmak isteyicek, ara yeri kesilmiş gördü. Sultan yalnız kaldığı ecilden can başına sıçrayıp, bir iki-yüz atıyla heman dönüp, İstanbul yolunu tutup, kaçtı. Ol-gün varıp, anda düştü. Tekvur gemi hazır etmişti. Heman denizi geçip, Bursa'ya müteveccih oldu. Çünkü Bursa'ya yetişti, şehir halkı kemâl-i ikrâm ve ta'zîm ve ihtiram birle önüne düşüp, getirip tahtına geçirdiler. Ol tarafta Musa Bey dahi Sultan kaçıp gidicek Sultan'ın yerine varıp, durdu. Ve Sultan'ın ol tarafa adam kova-giden askeri gelip, bu duranı Sultan sanıp, yanına cem^c oldular. Andan Musa Bey'in adamları bunları heman tutup, bend ettiler. Öldürmek istediler. Musa Bey "bunların ne suçları var,, deyü men^c eyledi. Heman soyup, salı-vermeğe icâzet verdi.

**İzmir oğlu huruc edip, Sultan Mehmed anın
üzerine varıp, ceng edip, anı sıyıp,
suçunu afv ettiğiidir**

Rivâyet olunur ki, çün Sultan Mehmed Rumeli'ne geçip, İnceğiz önünde karındaşı Musa Çelebi'yle ceng edip, andan geri Anadolu'ya geçip, 'iys ü 'işrete meşgul olup oturdu, meğer bir gün haber geldi-ki, "şimdiki halde İzmir oğlu¹ çıkıp, Aydın İli'ni alıp, Ayasluk üzerine gelip, anı hisar etmiştir. Eğer tez erişilmezse Saruhan İli'ne dahi yürüyüp alır,, deyü. Sultan bunu işidip, gayet kakıyıp, vezirlerini katına okuyup, dedi - ki: "İzmir oğlu ne-kişi ola ki, memleket kasdın edip, benim memleketime huruç edip, kale muhasara ede. Tez tutun, memlekete nâmeler parâkende edip, bitiler yazın. Ne mikdar asker varsa bir ayadek cümle yanıma cem^c olalar. Ta ki inip, İzmir oğlu'na bir iş edem-ki, âleme destan ola,, dedi. Çün vezirler Pa-dişah'ın bu veçhile ıztırabını göricek, memlekete 'ale't-ta'cil nâmeler parâkende ettiler. Az zamanda her tarafın askeri cemî yaraklarıyla mürettep ve mükemmel ve müsellah geldiler. Heman Engüri askeriyle Yakub Bey gelmedi. Ol-dahi şöyle özr etmiş-ki, "Bizim yerimiz uçtur. Karaman'ın ağzıdır. Gidildiği takdirce Karamanlı gelip; ili, memleketi gaaret edip, harap eder,, demiş. Sultan bunu işidip, biraz sâkin oldu. Amma kalbinde tamam 'adâvet etti. Ve heman yanında olan askerle yürütüp, İzmir'e indi. İzmir oğlu kaçıp, kalesine girip, i'tizâr etmeğe başladı. Sultan dahi anın ilini tamam alıp,

¹ Cüneyd Bey (1403 - 1425).

kendüye döndürdü. Andan İzmir oğlu, kaleden Sultan'a adam gönderip, itizar edip eyitti: "Sultan'ın bir kemîne, kemter kulum. Suçumu bana afv etsin. Bir dahi bu veçhile hareket edip, bunun gibi yüz karalığını etmiyeyim,, deyü yalvardı. Sultan dahi annün özrünü kabul edicek, İzmir oğlu dahi gelip, Sultan'ın ayağına düştü. Sultan be-gaayet kerim kişiydi. İzmir oğlu'nun günahından vaz gelicek, yine anı memleketine Bey dikip, ilini gününü ana ısmarladı. Amma şöyle kavl ü karar olundu-ki, hulbe ve sikke Sultan adına ola. Akçe, Sultan adına yürüye. Andan Sultan ol vilâyetleri devr edip, halkının her birisine istimâlet edip, gelip, yine Bursa'ya yetiştı. Amma Sultan dahi İzmir'deyken, Engüri Bey'i Yakub Bey gelip, Sultan'ın elini öpüp, asker halkıyle bile gelmediğine Sultan gayet incinip, andan hiyânet anlayıp, Yakub Bey'i tutup, haps edip, veya öldürüp, oda atmak istedi. Vezirler bu ikiden birini, maslahat görmediler. Eyittiler ki: "Şimdi bunu haps edesin. Engüri kalesi hayler kaledir. Anda bir bahadır yiğit oğlu otu-yürür. İkinci bu ki, Karaman ağzıdır. Me-bâdâ hisar bir suretle elden çıka,, dedikleri ecilden bu kazıyye tehir olundu. Andan Sultan yine Bursa'dan kalkıp, Engüri'ye müteveccih oldu. Anda varıcak Yakub Bey'i bir gün Sultan kendi halvetine okuyup, ol-greçu macerayı ana deyip, elbette senin helâkin lâzımdır,, deyicek, Yakub Bey dahi Sultan'ın hışmını görüp, "Ferman Sultan'ındır. Eğer ben bi-günâhın kanına girerse, hüküm padişahındır. Zuu

ben kul, *ihlâs*la Sultan'a muhabbet ettiğimden gayri günahımı bilmezem. Eğer Padişah'a bir veçhile hiyânetim ola, Hüdânın 'inâyetinden mahrum olayın,, deyip, durup, elini ardına çevirip, durdu. Andan Balt a Oğlu'na buyurdu-ki, "Tez dur, bunun elini, ayağını demirleyip, Tokat'a gönder ki anda haps etsinler,, dedi. Balt a oğlu dahi Yâkub Bey'i kayd ü bend-ile gönderdi. Tokat'a iledip, Bidevî-Çardak²'ta haps ettiler. Bu vakıf'a Yakub Bey'e hicretin sekiz yüz on dördüncü yılında³ vakıf oldu. Andan Sultan Engüri'de bir kaç-gün dahi oturup, kalkıp, andan Tokat'a geldi. Anda dahi eğlenmeyip, kalkıp, Amasya'ya geldi. Anda bir kaç-gün yiyip, içip, andan yine Rumeli'ne geçip, karındaşı Musa Bey birle yine duruşup, ceng etti. Ahir Musa Bey yine galip olup, Anadolu 'leşkerini sıyıp, kovdular. Bazısını kırıp ve bazısını esir ettiler ve Sultan Melimed, askerinden ayrılıp, Lâz'a düştü. Ve bu hâli görüp, üzerine tasa düştü. Ba'dehû iş başa düştü ve gussa yeli mevrurup, baştan başa gam ihata edip, Sultan bu halle kaçıp, yine Bursa'ya geldi. Andan Sultan fikr etti-ki, bu kadar askerle karındaşı Musa Bey'e galebe edemez. "Dahi asker gerektir,, deyü kayın atası Dulkadır oğlu'na nâme yazıp, elçi gönderdi-ki, Rumeli'ne yine bir âlf seferim vardır. Sizin-dahi âlf himmetiniz bizimle bilece olsun,, dedi.

¹ Ömer Bey. *Mürî'üt-Tevârih* s. 432.

² Yer adları endeksindeki nota bakınız.

³ M. 25. IV. 1411-1412. IV. 1412.

**Sultan Mehmed Anadolu leşkerini cem^c edip, bir
defa dahi Musa Bey'le ceng edip, Musa
Bey'i öldürdüğüdür**

Şöyle rivâyet olunurki, çün Sultan Mehmed'in elçisi Dulkadır oğlu'na yetişti, kemâl-i gayret ve 'izzet neyse yerine getirdikten sonra, Sultan'ın mektubuna cevap - nâme yazıp, eyitti ki: "Ey Sultan-ı âlem, her nereye teveccüh edersen, Hak Teâlâ sana muavin olup, feth ü zafer *mukaanin* olup, fırsat ve nusrat senindir. İnşaallah ül-^caziz, eğer hizmetine ben varamıyacak olursam, oğlum¹ kulunu gönderem,, deyip, mektubu elçinin eline verip, alıp, gelip Sultan'a yetiştirdi. Sultan ol vakit asker cem^c etmek için Amasya'ya çıkmıştı, Heman elçi gelecek, Sultan ol yerden kalkıp, Engüri'ye geldi. Anda bir kaç-gün tevakkuf etti. Memalik-i *mahrüsedan*, her taraftan ne mikdar asker cem^c olunmalysa oldu. Bir asker cem^c oldu-ki, haddi ve *hasrı* yok. Andan cebe ve cevşen görüp, 'azm etmek isteyicek, haber geldi-ki, Dulkadır oğlu üş geldi, deyü. Andan Beyler ve ulular cemi^c atlanıp, karşılayıp 'izzet ve ikram ve ihtiram birle alıp gelip, bir yerde kondurdular. Bi-had ve bî-kıyas ni'metler ve ziyafetler gönderdiler. Andan Sultan kendi Divan'a çıkıp, sohbet esbabını ihzar ettirip, meclis ârâste olup, envâ^c-i ni'metler hazır ve müheyyn oldu. Andan *kapucıbaşı* varıp, Dulkadır oğlu'nu alıp gelip, Sultan'ın elini öpüp, Sultan'ın karşısına huzur ve huşu^c birle oturdu. Andan - sonra Sultan sohbetde gerin

¹ Süleyman Bey.

olup, geydiği donunu ve bindiği atını ve anda ne-denlû meclis âlâtı varsa, *akdâhdan* ve surahiden ve altın ve gümüş esbabından cümlesini *Dulkadır* oğlu'na bahşış etti. Andan sonra Beylerine ve âdemlerine dahi eyi hil'atler verip, her birisine bî-had in'âm etti. Andan Sultan germ olup, vezirlerine ve Beylerine eyitti: "Her kim - ki dilerse bilsin-ki, Rumeli'ne sefer ederem. Benim dahi bir atım ve bir kılıcım ve bir çomağım vardır. Bana bunlar kifayet eder. Baki ne ele girerse, mecmu'u *yârânla der-meyandır*," deyip, mübarek sakalını eline alıp, eyitti ki: "İnşaallah, bu defa ya babam tahtını alsam gerektir. Ve yahut bu yolda baş terkin edersem gerektir," deyicek, cemi' ol sohbette olan halk ayağ üzerine durup, Sultan'a dua edip, çağrıştılar ki, "Ey Sultan-ı âlem, başımız canımız sana fedadır. Her nereye tevecüh edersen *Hudâ Yarıcın* olup, fetih ve nusrat karînin ola," dediler. Çün bu resme söz ve *sav* olup, askerle tamam 'ahidleşip, Rumeli'ne yürümeği tamam mukarrer edip, andan Engüri'den kalkıp, yine Bursa'ya indi. Atlı ve yaya cümle, anda gelince(ye kadar) otuz bin er oldu. Andan kalkıp, Yalak-Ova '1'ya varıp, anda cebe gördü. Bu kadar askerleri görüp, sevinip, şükr-i Hak edip, derya kenarına yetişip, İstanbul tekvuruna haber gönderdi. Çün Tekvur Sultan'ın geldiğini işitti, be-gua-yet *şâdgâm* oldu. Fi'l-hâl gemiler ihzar edip, askeri öte yakaya geçirdiler. Tekvur kendisi dahi Sultan'a istikbal edip, kemâl-i 'izzet ve ikram ve ihtiram birle alıp, gelip, Sultan'ı bir hoş mevzi'-i şerifte kondurdu. Andan

envâ^c-ı ziyafât edip, Musa Çelebi elinden ciğeri hûn olup, Rumeli ve Eflâk çerisiyle üzerimize gelip, İstanbul'un kapılarını yaptıırıp, halkı taşra çıkmağa komayıp, envâ^c-ı te^caddisinden be-gaayet şikâ-yet etti. Sultan dahi Tekvur'a eyitti ki: "İşte ben-dahi anın üzerine giderem. Sen-de benimle bile olmak gereksin,, dedi. Andan Tekvur eyitti: "Ey Sultan-ı âlem, Ben şimdi gayet pîr oldum. Mecâlim yoktur. Amma yoldaş koşayım,, deyip, kefereden huylı kişi yoldaş koşup, muavenete bile gönderdi. Andan Sultan ol aradan kalkıp, Vize-suyu'na kondu. Ve Sultan Mehmed^c ol yerde Evrenoz Bey'den bir mektup geldi-ki, "Sultan lutf ve kerem edip, Musa Bey'e şimdi buluşmayıp, ol ne yerde varırsaecessüs ettirip, andan ırağ olup, gelip Lâz lî'ne girip, Derbend'te durup, Burak Bey¹i ve Paşa yiğit²i ve Tırhala Beyi Sinan Bey³ ki, bunlar alay beyleridir, bunları kendinize rupt etmek ardınca olası, İnşaallâh ül^c-azız. Musa Bey, birle buluşacak, ben kulunuzu hizmette bilesi(ni)z,, demiş. "Ve hem cümle Beyler karındaşından nefret etmiştir. Heman sizi gözlerler,, demiş. Sultan gelen mektubun mazmûnunu bilip, mektubu getiren kulu tamam ağırlayıp, yine gönderdi. Andan kalkıp, yürüyecek, nâgâh yolda bir *pâre* asker göründü. "Kim ola?,, deyil Mihâl oğlu⁴ nu göndericek bilindi kim, Kara Halil⁵ imiş. Mihâl oğlu dahi yetişip, biri biriyle ceng ettiler. Âhir ül-emr Kara Halil münhezim olup, kaçtı. Sultan askeri yürüyüp, Edirne'ye yetiştiler. Andan Edirne'yi hımsr ettiler. Şehir halkı cem^c olup, Sultan'a eyittiler: "Biz sana

¹ Budak Bey. S. O. II, 10.

² S. O. II, 37.

³ Sinan Paşa. S. O. III, 103.

⁴ Yahşi Bey.

⁵ Halil Bey, Kara. S. O. II, 283.

şimdi hisarı vermeziz. İnşallah ü Tealâ biri birinizle buluşup, bir yana olup, devlet her kanginizin başında ise hisar dahi bilâ-minnet anındır,, dediler. Sultan bu haberi işidicek razı olup, andan yürüyüp, Zağra Ovası'na indi. Ol arada Musa Çelebi yetişip, bunları casuslayıp, bildi ki bunlarla bu def'a mukabele olmaz, heman kendüyi ağaç arasına urdu. Sultan anı görücek, hiç mukayyed olmadı. Andan yürüyüp Filibe'ye yetişip, Değirmenderesi'nde kondu. Andan kalkıp, Meriç suyu kenarını tutup, gitti. Andan İzmir oğlu Hamza Bey¹le Paşa Yiğit, iki bin miktarı kişiyle bunların ardını sürüp, bunlara yetti. Bu taraftan dahi Türkman birle Mihal oğlu bir iki bin erle dönüp, İzmir oğlu'yile ve Paşa Yiğit'le buluşup, iki leşker mukabil olup, bir 'azım ceng ettiler. Âhir ül-emr Mihal oğlu, anları sıyıp, anlar kaçıp, gittiler. Bunlar dahi dönüp, Sultan'ın ardına düşüp, gittiler. Andan askerın önünce Bayezid Paşa yürüyüp ve ardınca Mihal oğlu yürüyüp, Derbend'i gözleyip, gittiler. Sabah olunca(ya kadar) Balkan dağına yetişip, Derbend'e girip, bir gece anda yattılar. Ol aradan dahi kalkıp, geceyi gündüze ulayıp, gelip, Sofya'ya yettiler. Musa Çelebi anda yine görünüp, ol def'a dahi kıyışamayıp, yine kenara urdu. Bunlar dahi hiç ana mukayyed olmayıp, Sofya'dan asker halkı *masâlih*'ini görüp, azıklarını ve yaraklarını görüp, andan kalkıp, Derbend'e girip, gittiler. Derbend'in ucuna çıkıp, Şehir-Köy ovasına kondular. Anda Paşa Yiğit'den ve Burak Bey'den ve Tırhala Beyi Sina Bey'den haber geldi ki,

¹ Cüneyd Bey'in kardeşi.

“Ey Sultan-ı âlem, İşte biz üç Beyiz. Üç bin cihan pelivani adamımız vardır. İmdi ‘alet-ta‘cfl gelip, bizimle mülakat etmek arınca olasız,, deyü. Çün mektup Sultan’a gelip, Sultan dahi mektubun mazmûnunu tahkik edip, bilicek andan kalkıp, süratle yürüyüp, ikinci vaktinde Şehir-Köy’ün Derbend’ine varıp, gece ile yürüyüp, subh vaktinde Derbend’i çıkıp, kondu. Anda Musa Çelebi yine gelip, tebdil-i suret edip, başına bir külâh ve enine bir *nemed* giyip, gelip Sultan’ın askerini görüp, cür’et edemeyip, kenara urdu. Sultan ana yine hiç mukayyed olmayıp, ol aradan dahi kalkıp, Morava suyu’na, kondu. Andan Bayezid Paşa’yı Lâz oğlu¹na yardım etmeğe davet etmek için gönderdi. Ve hem ol arada Paşa Yiğit ve Burak Bey ve Tırhala Beyi Sinan Bey yiğitleriyle gelib, Sultan askerine *lâhik* oldular. Ve Hacı Evrenoz Bey dahi Rumeli gazileriyle sancağını çekip, gelip, Sultan’a va‘desini yerine getirdi. Ve Kör Tekvur oğlu², anılla bile gelip, yanında kondu. Andan Lâz oğlu dahi yedinde olan asker-i kefereyi cem‘ edip Sultan’a muavenete geldi. Sultan dahi bunların her birine kemâl-i ‘izzet ve ikram neyse yerine getirdikten sonra, andan kalkıp, Yelli Dere’ye kondu. Andan Kurşunlu önüne yetiştii. Andan dahi kalkıp, Vulk ili’ne girdi. Vulk oğlu³ dahi leşkeriyle gelip, ilini Sultan’a teslim etti. Andan kalkıp, Kös-Ova’yı uğraş yerine kondu. Andan kalkıp, Kör Tekvur ili’ne kondu. Ve ol arada İzmir oğlu Hamza Bey, beşyüz

¹ Stefen Lazareviç (1389 - 1427).

² Bizans imparatoru Manuel II. nin 1399 - 1403 yılları arasında saltanat ortağı olup Selânik Prensi sanıyla Makedonya valiliğiyle tahttan uzaklaştırılmış bulunan ve eski imparator kör Andronikos’un oğlu olan Yunanlı.

³ Vuk Brankoviç.

⁴ Makedonya.

altıyla sancağını çekip, gelip, Sultan'ın elini öptü. Ve Musa Çelebi yanında Beylerden kimse kalmadığını haber verdi. Andan Sultan askeriyle kalkıp, Haraca¹ yoluna kondu. Andan kalkıp, Karasu'ya kondu. Andan Alaettin - oğlu sahrasına² kondu. Ol yerde etrafta olan iller gelip, itaat etti. Andan kalkıp, Çamurlu'nun başında kondu. Ol tarafta Musa Çelebi dahi İhtiman'a vardı, kondu. ol arada Beylerini hiyânetleyip, Tamacı oğlu'nu ve Savcı oğlu'nu katına okuyup, bağlattı. Ve kalan Beyler anı görüp, nefret edip, baş baş Beyler bölük bölük gelip, Sultan'ın elini öpüp, hizmetine bel bağladılar. Sultan bunu görüp, Hakka münacât edip, secde-i şükr eyledi. Andan kalkıp, Çamurlu'nun ortasına kondu. İki gün anda tevakkuf etti, kaldı. Ol tarafta dahi Musa Bey'in Beyleri böyle edicek, kendisi yedi bin kapı-kuluyla âheste âheste Sultan'dan yana yürüyüp, cenge ikdam etti. Bu taraftan Sultan'a dahi haber yetişti-kim : "İşte karındaşın üzerine yürüyü-durur, gaafil olma,, deyü. Andan Sultan-dahi bu haberi işidicek, tez durup, Beylerini cem^c edip, vezirleriyle meşveret edip, cengiçin alaylar düzünce Derbend, içinden bir toz koptu. Varurak toz büyük olup, yel gelip, tozu iki şak edip, içinden bir alay zâhir oldu. "Aceb kim ola,, deyince, gördüler kim, ol gelen Moğol³ yiğitleridir. Ve ardlarınca dahi yedi bin kapı-kulu gelip, durdu. Andan sonra Musa Bey, c'alemlerini çekip, bunların ardınca *gülbank* urup, hücum edip,

¹ Nevrekop karşısında Karasu üzerinde KRÇEVO.

² Bk. s. 267.

³. Eski metinlerde Moğol kelimesi çok yerde مغال şeklinde geçmektedir.

“Ha yiğitlerim ve merdânelerim, göz açtırmayıp yörü(yü)ü,, deyincede, heman bir yerden yalın kılıç edip, yürüdüler. Bu taraftan Sultan askeri dahi *şîrâne* hareket edip, bir veçhile hamle ettiler ki, evvel nöbette heman Musa Çelebi'nin askerinin alaylarını bozup, dağıdıp, bir muhkem ceng ettiler. Az kaldı-kim, Musa Çelebi'nin askeri münhezim ölaydı. Andan Musa Çelebi bu hali görüp ve Beylerinin bölük bölük olup, varıp, Sultan'a gittiklerini görüp, yüreği yanıp, eyitti: “Ey drigâ, devlet benden yüz çevirdi. Ulu karındaşıma bunun-gibi işler ettim.,, deyip, heman can acısından kendisini meydana attı. Tatarı basıp, Türkman içine giricek, ceng, etmeğe başladı. Ceng ederken Bayezid Paşa, anı görücek bilip, Engüri yiğitlerine “Koman, bunu,, deyincede, Musa Bey'i ortayc aldılar. Musa Bey gördü-ki, kendisi girdaba düşüp, iş hadden geçip, ihtimal-i mukavemet olmayıp, heman kaçmak sureti gözedicek, ol aradan heman atı sıçratıp, gelip, kapı-kulu dahi, yalnız ceng ede ede âciz kalıp, kendüye etraftan *guluw* edip, tutmak isterler. Kapı-kulundan dahi çare kalmayıcak, eyitti: “Ben giderem, sizi allaha ısmarladım,, deyip, atını sıçratıp kaçtı. Bir yer vardı, adı Çamurlu. Anda çeltik arki varıdı. Atını yenemeyip, çamura uğrayıp, attan düştü. Bineyim deyince (ye kadar) Beyazid Paşa ve Mihaloğlu ve Burak Bey yetişip, davrandırmayıp, tutup, elini bağladılar. Heman leşker dahi yetişip, bazı(sı) terahhum edip ve bazı(sı) “fesad *munkati*“ olduğu yeğdir,, deyip, ferah oldu. Andan

Balta oğlu yetişip, "Emir Süleyman Bey'i neyledin?", deyip, fi'l - hâl anı boğdurdu. Andan meytini alıp, Sultan'a getirdiler. Sultan anı görüp, terahhum edip, gözlerinden kan yaş akıttı. Ve Musa Çelebi, Rumeli'ne iki yıl ve yedi ay, yirmi gün padişahlık edip, hicretin sekiz yüz on altıncı yılında¹ şehid olup, dâr-ı fenâdan dâr-ı bekâya rihlet etti. *İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn (ve ileyhi il-mercî u ve'l-masîr* ².) Ve meytini Bursa'ya gönderip, dedesi Gazi Hünkâr yanında defn ettiler, *nevver' allahü kabrehü.*

Cülûs-ı Sultan Mehmed b. Bayezid Han nevver' allahü mezca'ahu

Andan sonra hicretin sekiz (yüz) on altı yılı dört ayı ve iki günü geçecek³, Sultan Mehmed Han serîr-i saltanatta müstakil padişah oldu. Âbâ ü ecdâdının âdetini tagyîr etmeyip, belki dahi ziyade etti. 'adl ü dâdı âlemi tuttu. Tamam-ı mülk-i Osman'ı kendinden hoşnud ve râzı etti.

Hikâyet

Şöyle rivâyet olunur ki, ol vakit-ki Sultan Mehmed, Musa Çelebi'yle uğraşırđı, Karaman oğlu Mehmed Bey, hücum edip, Sivrihisar'a geldi. Zira ol vakit Sivrihisar anın elinde idi. Andan dört yanını yıka yaka harâmflik ederek Bursa'ya geldi.

Bevt :

Çü bişe tehi gerded ez nerre - şîr Şagâl ender - âyed be-bişe dilir ⁴
ol vakit Hacı İvaz Paşa Bursa'nın subaşıydı, Karaman oğlu

¹ M. 3. IV. 1413 — 22. III. 1414.

² Kur'an. II, 156. = Biz Allah'ın kullarıyız; Allah'ın nimetlerine müteşekkîr ve musibetlerine razı ve sabiriz (*Nur ül-Beyan*). Parantez içersindeki kısım âyet değildir. Yalnız *Vy* nüshasında görülmüştür.

³ 31. VII. 1413.

⁴ Orman arslansız kalınca orada çakal kahraman kesilir.

dahi gelmedin, Hacı İvaz Paşa şehir halkını okuyup, getirdip, eyitti ki: “Ey müslümanlar, padişahımız devletle Rume-
li’ndedir. Şimdiki halde bunda Karaman oğlu geliyor. İmdi
hisar yarağı olan kişiler hisara girsinler. Ve esbâba gücü
yetmiyen kişiler hisara girip, yok yere mahbus olmasınlar. Baş-
ları yarağını görsünler,, dedi. Halk dahi öyle kıldılar. Anlar ki
*hâceler*dir, malları ve esbâpları ile hisara girdiler. Anlar
ki *fakîr ül - haldir*, ehl ü ‘ıyâliyle Karaman oğlu'nun
önünden ayrılıp, âhar memleketlere kaçıp gittiler. Andan
Karaman oğlu dedikleri zâlim, Bursa'ya geldiği gibi,
heman şehri oda urup, ucdan uca yakıp, kap-kara yer edip,
hisara savaş yürütmeğe başladı. Mübâlağa cengler oldu. Zafer
bulamadı. Âhir diledi - ki, Pınarbaşı'nda hisarın dış yanında
bir göl vardır. Hisar halkı andan su alırlardı. Zira gayri suları
Karaman oğlu, hep kesmişti. Anı -dahi kesmek isteyicek,
bunu fikr etti - ki, ol - gölün suyunu hisar yanındaki dereye
akıda. Zından kapısı'nın dışarısından lâğım urdular. Bunu Hacı
İvaz Paşa duyup, lağımçıları tutup, kırıp, Karaman oğlu'nun
ol ümidini dahi kesdi. Bu suretle otuz bir gün ceng olundu.
Gâh gâh hisar halkı dahi çıkıp, Karamanîlerden hayli âdem alır-
lardı. Kimini kırıp, kimini diri gösterip, Karaman oğlu'nun
karşısına hisar burcundan aşağı boğazından asa korlardı. Ve
Karaman oğlu, bir gece ordunun halkını cem' edip, her birine
yasak edip, her kişiye iki üç yerde od yakmak emr edip,

ve ordusunun halkını ol-gece Kaplıca üzerinden dağa gönderip, ertesini 'ale's-sabah tabii ve 'alemlerle, hây u huyile Tahta yolu'ndan aşağı indiler. Karamanîler ferah olup, hisar halkına çağırıp, "İşte bize yoldaşlığa dahi âdemler geldi. Yarın hisara yürüyüşür,, dediler. Hacı İvaz Paşa, bu sözden vehim alıp, Karaman oğlu'nun ordusunu tecessüs etmeğe adam gönderdi. Âdem dahi varıp, fi'l-hâl yine geldi, eyitti: "Hay ne durusu(nu)z, Ordu halvettir. Ol geli-duran asker yine ordu halkıymış. Karaman oğlu bize hiyle etmiş. Tez erişin,, dedi. Andan Hacı İvaz Paşa, bir nice yarar yiğitler seçip, kendi dahi âdem koşup, Kaplıca kapısını açıp, bunları orduya gönderdi. Bu merdâneler dahi fi'l-hâl yetişip, ordunun bir tarafını basıp, yağma edip, ol gelenler dahi Yerkapı'ya gelmedin, bunlar yine gelip, hisara girdiler. Mübâlağa ile mal ve esbâb getirdiler. Hacı İvaz Paşa'nın önünde kodular, Hacı İvaz Paşa "bu sizindir,, deyü cemî'ini ne varise anlara verdi. Amma Karaman oğlu dahi hisarı gaayet bunaltmıştı. Eğer Hacı İvaz Paşa içinde olmasaydı, hisarı darb-ı destle alırdı. Hacı İvaz Paşa merhum hisarı vermemesine gaayet sayetti. Hattâ kendüyi dahi bir iki yerde okla vurdular. Lâkin gayret edip, kimseye demedi. Ve her gün bir türlü haber çıkarırdı ki, "İşte Sultan Mehmed, Musa Çelebi'yi öldürüp geli-yürür,, deyip, halkı cenge *tahriz* edip, kaleyi hıfz ederdi. Bunlar bunda bu suretle ceng ederken, nâgâh bir gün haber gelip, "Musa Çelebi'nin

ölüsü Kaplıca imaretine geldi,, dediler. Karaman oğlu'nun can başına sıçrayıp, f'il-hâl atlanıp, Musa Çelebi'nin meyti üzerine geldi. Tabutunu açtırıp, Musa Çelebi'yi görmeyince inanmadı. Zira Musa Çelebi'yi görmüştü, bilirdi. Andan Karaman oğlu, heman ol gece kuyruk göte kısıp, dahi Kirmastı yolundan kaçtı. Zira bu geldiği yolların derbentlerini hep kesip dururlardı. Geçemediğini bilip, Kirmastı yoluna gitti. Bursa halkı dahi kaleden çıkıp, bunlara hey urup eyittiler: "Osman'ın oğlunun ölüsünden böyle korktunuz. Vay eğer dirisi gelseydi,, dediler. Ve Karaman oğlu bu suretle isti'câl edip, kaçarken hâslarından bir *nedîmi* varıdı, Harman Danası derlerdi. Gaayet semiz ve büyük eridi. Karaman oğlu'nun ardınca *yele* yele âciz olıcak, Karaman oğlu'na eyitti: "Sultanım Osmanlı'nın ölüsünden böyle kaçarsın, eğer dirisi gelse halin ne olurdu?,, dedi. Bu söz Karaman oğlu'na gaayet âr' gelip, buyurdu. F'il-hâl bu nedfmi bir ağaca asa kodular. Ve bi'l-cümle kendisi dahi Hamid İli'nden geçip, kendi vilâyetine vardı. Amma yolda giderken Türkler ardını basa basa, ordusunu yağma ede ede ana bir iş ettiler ki, vusf etmek olmaz. Her köyden etrâk inip, her gece ordusunu basıp, tâlân ederlerdi. Bu mâcerânın tarihi hieretin sekiz yüz on altısında¹ vaki' oldu. Ve Karaman oğlu'nun bir kazaskeri varıdı, Kara Mürsel derlerdi. Karaman oğlu'na eyitti: "Ben duacınızı gönder. Varayım, Osman oğlu'yla seni barıştırayım,, dedi. Karaman oğlu eyitti: "Hey bu ne sözdür.

¹ M. 3. IV. 1413—22. III. 1414.

Eğer üzerime gelirse, ben anınla haklaşı bilirim,, deyip, nasihat kabul etmeyip, kendi *bilüsine* yürüdüğü-çin nice vartalara uğradı.

Hikâyet

Rivâyettir ki, Emir Süleyman Allah emrine varacak, oğlunu¹ İstanbul'a gönderip -dürürdü. Sonra Sultan Mehmed, Musa Çelebi'yle kovuşurken İstanbul Tekvuru Sultan Mehmed'den vehm edip, Emir Süleyman'ın oğlunu kabul etmezdi. Zira Sultan Mehmed'le 'ahd ü peymânı varidi. Ol sebepten oğlan dahi İstanbul'dan gidip, Karınovası'na vardıkim, çıkıp Eflâk'a gideydi. Karınovası'nın akıncıları, oğlanı, Eflâk'a gitmeğe komayıp, oğlanın yanına cem^c olup, eyittiler: "Sana muâviniz,, deyip, tahrik edip, Yanbolu'ya getirdiler. Bu haberi Sultan Mehmed işidicek, göçüp oğlanın üzerine hücum etti. Sultan Mehmed'in yürüdüğünü işidip, akıncılar oğlanın yanından dağıldılar. Oğlanın bir lalası vardı, *Terzibaşı Zağanos* derlerdi. Oğlanı alıp Sultan'a getirdi. Sultan oğlanın gözlerini çıkartıp, Bursa'ya gönderdi. Kendi dahi eylenmedi, ardınca Bursa'ya geldi. Ve Emir Süleyman'ın Bursa'da bir kızı¹ varidi. ol kızı bir Sancak beyine verdi. Oğlana dahi eyi lîmar edip, Geyve yöresinde, Akhisar derler bir kâfir köyünü verdi. Her vakit kim, Sultan Bursa'ya gelse, Emir Süleyman'ın oğlunu getirdip, hayli nesnelere 'atâ ederdi. "Karındaşım oğludur,, deyip, hoşça tutup, gönülcüğünü ele alırdı. Ve kız karındaşına dahi daim 'atasını eksik etmezdi.

¹ Orhan Çelebi (ölm. 1429).

Hikâyet

Şöyle rivâyet olunur ki, çün Sultan Mehmed, Karaman oğlu'nun bunun gibi *mühmel* işini işidicek sürüp, Bursa'ya gelip, Bursa'nın yandığını görüp, ehl-i islâma olan hakarete tamam vâkif olup, gam-nâk oldu. Tez vezirlerini katına okuyup, eyitti: "Karaman oğlu ne zâlim ve bi-dindir ki, ben nizâm-ı âlem için memleketimi koyup, bir kaç aylık yol tahtımdan ırak olup, gece gündüz ömrümü müslümanların yoluna feda edip, reâ(ya)yı mezâlimden halâs etmeğe niyet edevüm. Dahî ol gelee, bir sürü mazlûm müslümanların üzerine düşüp, mallarını gaaret edip, avret ve oğlanlarını çeke, incide. Ey vezirler bu zâlime nice edeyin? „ dedi. Vezirler eyittiler: "Padişahâ, bizim başımız, canımız senin yolunda fada olsun „ dediler. Bayezid Paşa, Hunkâr'ın bu veçhile ıztırabını görücek eyitti: "Ey Sultan-ı âlem, mübarek kalbinize gam getirmeyip, gussa ve teşvîş çekme(yi)n. Bu ne ola kim, buyunçün gam çekesi(ni)z. İnşallah ül-a'az, Hudâ fırsat verirse, Karaman oğlu'nun askeriyle bir veçhile zarp u harp edelim ki, halk-ı âlem mütehayyir ola. Cihanı gözüne karanu edip, târumâr edelim „ dediler. "Hele ol evveli budur ki, kayın atanıza, Dulkadır oğlu'na ve İsfendiyar'a ve Germiyan oğlu'na bu hali böyle i'lâm edelim. Anlar dahi hazır olup biz ile bile olalar „ deyip evvel İsfendiyar'a elçi gönderip, eyitti - ki: "Karaman oğlu, bizim ile yağı olduğu malûmundur. Üzerine varırım

ya sen gel, yahut oğlanlarından birisini asker-i mansuruma gönderesin. Ve illâ hâzır olasın-ki üş vardım,, dedi. İsfendiyar bu haberi işidicek, heman oğlu Kasım Bey'i gelen elçiyle bir kaç yüz askerle bile gönderdi. Ve dahi Germiyan oğlu'na elçi gönderip, eyitti: "Karaman oğlu'nun *nâ-mâ'kûl* hareketini bod gördün. İşte üzerine varırım. Eğer benimle dostluğun var ise, inşallah ür-rahman, Seyyid-Gazi yüzünden doğru çıksam gerektir. Sen-dahi asâkir-i mansûruma vilâyetinden *azık* gönderesin. Ve sen-dahi askerini tezcek cem' edesin, gelesin. Ve eğer bu bapta *tekâsül* edersen, vaktine hazırlasın. Evvel sana varıp, andan Karaman'a varırım, bilmiş olasın,, dedi. Germiyan oğlu, bu haberi işidicek, "Sem'an ve tâ'aten, ben-dahi varayım ve hem azık vereyim,, dedi. Mübâlağa ile azıklar gönderdi. Ve kendi dahi askerini cem' edip, Hunkâr'ı karşılamak ardınca oldu. Ta Hunkâr ol memlekete varıp, gelince(ye kadar) Germiyan oğlu'nun azıkcısı eksik olmadı.

Hikâyet

Rivâyettir, Sultan Mehm ed hicretin sekiz (yüz) on yedisinde 'âzîm leşker cem' edip, Akşehir'e çıkıp, vardığı gibi, Akşehir'i verdiler. Andan Beyşehir'i ve Seyyidi-Şehri'ni ve Okluk hisarı'nı ve Said İli'ni feth edip, andan varıp, Konya'yı muhasara edip ve gaayet katı sel-gelip, çok yerleri harap edip ve orduya dahi sel aldı. Andan Karaman oğlu dahi elçi gönderip, tenezzül

¹ Yakub Bey (1388 - 1390, 1402 - 1428)

edip, ettiği işe pişman olup, “Tevbe, *Rabbenâ*, bunun gibi bir iş etmiyem,, deyip, envâ-ı tazarruat edip, yalvaracak Hünkâr dahi kerem edip, Karaman oğlu'nua yaramazlıklarına kalmayıp, suçunu affedip, Sultan Mahmed, Karaman oğlu ile sulh edip gitti. Hicretin sekiz yüz on sekizinde¹ varıp, Kastamoni'yi ve Canik vilâyetlerini feth etti. Ve ol esnâda haber geldi-ki, “Karaman oğlu, il urup yine yağı oldu,, deyü. Sultan Mehmed yine leşker cem^c edip, Karaman oğlu'nun üzerine niyyet edip, Engüri'ye geldi. Andan Sultan Mehmed'in mizac-ı şerifine *inhiraf* vaki^c olup, hastalandı. Ne kadar *ettibbâ* varise getirdip, ilâc ettirdi. Fayda etmedi; âhir ül-emr, Beylerden biri eyitti: “Germiyan oğlu'nun bir tabîbi vardır. Hakîm Sinan derler, şöyle hikmette Eflâtun-ı sânidir,, dedi. Fi'l-hâl âdem gönderip, Sinan'ı getirttiler. Ve bu ol Hakîm Sinan'dır - ki Şeyhî demekle ma^cruftur. *Husrusu ü Şirîn* bunun tercümesidir. Andan Hâkîm Sinan gelip, Sultan'ın nabz-ı şerifine el urup, eyitti: “Ey Sultan-ı âlem, senin hastalığın bir hastalık değildir ki, tabip lâc ede. Sakın ma^ccun ve şerbet cinsinden hiç istimâl etme. Bu marazın devâsı hemen sevinmektir,, dedi. Hakîm Sinan'ın bu sözü Sultan' a hoş gelip, yanından hiç koyuvermedi. Andan Karaman oğlu üzerine Sultan varmayacak, “kimi göndereyim,, deyü müşavere ettiler. Vezirler “ bu hizmet Beylerbeyi-nindir,, deyip, Bayezid Paşa ol vakit Anadolu'ya Beylerbeyyidi, anı gönderdiler. Bayezid Paşa, daima Karaman oğlu'yla dostluk edip biri birine adamları varır

¹ M. 13. III. 1415—28. II. 1416.

طوردیلر های وهوی نمره لردن یتقولنوب بریریشه کورزلر قلیچلار حواله قلوب طراقه طراق دوکشورلر ادی بیر یوزی قاندن لاله رنک اولمشدی کوشتهلردن صحرالر طولمشدی باشلر قان اچینده غلطان اولوب فریاد و قغان اوج آسمانه چقمشدی آتلر کورولردوسندن کورزلر طراقندن قلیچلر چغانغندن اوقلر غولردوسندن ویایلر آواز هسندن سکولر سنان بلیمسندن کوزلر قماشوب قولقلر طوتولوردی اول اولوهیتلوجنکی کورنلر لوقورخودن اودی سیدوب دهلی کیدوب یجه لر جان ویروردی اوندن نمره طوزدن هوا طولمشدی سنیدکنی مرسخ: بره اتمش ایدی فلکوک ایشه سی شول اسیتز طلاس بکی چیک چیک اوتردی بر عظیم جنک اتدیلرکی قهرمانلر کورسه قان قشئوردی و نریمانلر کورسه نرم اولدی عاقبت لشکر قرمان عثمانیلره طاقت کتوره میوب منبرم اولوب قاجدیلر عثمانلو دخی ادرلریشه دوشوب کیمین قیرووب کیمین اسیر اتدیلر و قرمان اوغلینون دخی الغار ایله اردندن بتوب قرمان اوغلی محمد بکی بیوک اوغلی مصطفی چلبیله طونوب خوش کمند ایدوب بشد اتدیلر آندن کلوب سلطان محمدده عرض اتدیلر خونکار دخی اشسیدوب شاد و خرم اولوب نصرت و یرن الله تعالی په شکرلر قلدی تفتنه کجوب اوتوردی بیوردیکه دیوان دوردی اندن امر ایدوب قرمان اوغلینی اوغلیله دیوانه کتوروب سایر حاجیلر و بوابلر و یکچیرلر دخی اسیرلرین کتوردیلر جون سلطان کوردیکه قرمان اوغلی الی بغلو و جکری طاغلو سیاست میدانته کلور تحمل ایده میوب مرحمت نظری و شفقتی غالب اولوب یردن طوری کلوب عزت و اکرام ایدوب قرشو چقوب بشدلرین کتوردیلر خوش تواخت اندی و قرمان اوغلی دخی اولدوکنه سویشوب آق شهری و سیدی شهرنی و اثلوغنی و قره شهرنی و بک شهرنی و سقریحصاری و جاذی حصارنی و نیکده خونکاره و یرووب صلح اتدلر A

gelirdi. Ol dostluğa bina edip, Karaman oğlu'na mahfice bir mektup yazıp, gönderdi ki, "Ne durursun? Sultan kati hasta oldu. Hemen bir nefes kaldı. Ne-merdâneliğin varise edip, gelip, ermek ardınca olasin,, dedi. Karaman oğlu dahi bu söze iftimâd edip, fi'l-hâl şehirden çıkıp, Konya ovasına kondu. Yanına âdem cem' etmeğe meşgulken, bu yandan Bayezid Paşa ikişer atlı adam seçip, yürütüp, 'ale's-sabah Konya ovasına yetişip, hazı olan askerle uğraşıp, dağıdıp, Karaman oğlu Mehmed Bey'i ve büyük oğlu Mustafa Bey'i yatağında tutup, bindirtti. Karaman oğlu Mehmed Bey eyitti: "Hay Paşa, ne yavuz kıydın?,,. Bayezid Paşa eyitti: "Erlik on, dokuzu hiyle demişler. Eğer sana böyle etmesem kaçardın. Ben - seni bulmayacak, padişah katında yüzüm ağarmazdı,, dedi. Andan bu haber Engüri'de Sultan'a yetişip, eyittiler ki: "Bayezid Paşa, Karaman oğlu Mehmed Bey'i ve biraderi(?) Mustafa Bey'i tutup, getiri-yürür,, dediler. Heman-ki, Sultan bu haberi işitti, „Yüzün ak olsun, Bayezid,, dedi. Döşeğinden kalkıp, sırtına sağ oldu. Hakîm Sinan'a mübâlağa nesnelere 'ata edip, yine Germiyan'a gönderdi. Andan Bayezid Paşa, Karaman oğlu'nı alıp, gelip, Sultan'a 'arz edicek, Sultan eyitti: "Ey Karaman oğlu! Seni ben neyliyorum?,,. Karaman oğlu eyitti: "Sultanımın eli bağlı, günahkâr kuluyum. Her ne siyaset ki, ben kuluna emr ede, iki öl - kadar siyâsete lâyıkim. BAKI ferman Sultan'ındır,, dedi. Sultan kerîm kişiydi. Esirgeyip, yine yanına alıp, eyitti: "Karaman oğlu, gel yemin eyle,

Bir dahi müslümanlara zarar etmeyesin,, dedi. Andan Karaman oğlu Mehmed Bey, baş üzerine deyip, elini göğsüne koyup, eyitti: “*Mâdâm* şu can bu bedendedir, memleket-i Osman'a yaramaz nazarla bakmıyayım. Eger bakarsam, Kelâm-ı kadim bana *garîm* olsun,, dedi. Sultan bu yemini işidicek, gönlü hoş olup, andan Karaman oğlu'na ve oğluna hil'at geyürdü. *Ta-bilhane* ve sancak verdi. Ve tavlâyla atlar ve katarla katulu, develer verdi. Ve ol alınan şehirlerini dahi yine sadaka edip, gönderdi. Heman-ki ordudan çıkıp gitti, Sultan'ın atları durduğu çayıra yetişicek, at oğlanlarının ellerinde *oturt-durdukları* Beylik atları alıp, eyitti: “Benim 'adâvetim, Osmanıyla ki-yâmete - değin bâkidir,, deyip, gitti. Ve Bacı hisarı¹ dedikleri hisarı geçtikten sonra yine Osman ili'ni yıka yaka gitti. Ve Karaman oğlu'nun Beyleri Karaman oğlun'a eyittiler: “Niçin şöyle edersin, kani yemininiz?,, dediler. Andan Karaman oğlu eyitti: “Ol vakit koynumda bir güvercin varidi. Ol-can üzerine and içtim. Sonra güvercini salı verdim. And bozuldu,, dedi. Bu haberi Sultan işidicek, eyitti: “Ol and anı komıya, inşaallahü teâlâ,, dedi.

Hikâyet-i Zihâb-ı Sultan Mehmed ilâ Ungurus ve feth-i kal'â-i Severin ve tâ'at ül-küffar lehü

Rivâyettir ki, çün Karaman oğlu'yla muşalaha olup Sultan, Karaman oğlu'nu azâd ettikten sonra, hicretin sekiz yüz on dokuzunda² Sultan yine cırafın

¹ Ankara - Polatlı ilçesinin Samutlu bucağında BACI adlı bir köy vardır (?).

² 1. III. 1416 — 17.II.1417.

leşkerini cem^c edip, Karaman oğlu dahi asker gönderip, İsfendiyar dahi oğlu Kasım Bey'i gönderdi. Andan Sultan devletle yürüyüp, Rumeli'ne geçti. Ve Tuna'yı geçti. Kenarında durup, Yerköy'ünü yaptırip, İsakçı¹ ve Yeni-Sale²'yi ma^cmur edip, andan akıncılar salı verip, seğirdip, mübâlağa ile doyumluklar oldu. Andan Eflâk Beyi, elçiyle haracını gönderip, ita^cat etti. Ve dahi oğlanlarını hizmete, *kapıya* gönderdi ki, ayrık yağılık etmiye. Eğer edecek olursa oğlanlarını helâk edeler. Eflâk oğlu'yla bu vech üzere musâlaha edip, barışıklık ettiler. Andan Sultan kalkıp, Ungurus vilâyetine varıp, kal^ca-i Severin³'ni feth etti. Şevket-i islâmı küffâr görüp, sulh edip, üç *emîr-zade* kefereteyl hizmete gönderip ve hâcet oldukça leşker dahi göndermeğe iltizâm edip, şöyle ahdettiler ki, mâdâm-ki Sultan ül-islâm vel-müslimîn hayatta ola, muhalefet ve hiyanet etmiyeler. Andan sonra küffarın ayrık hiyâneti zâhir olmadı. Ol yılda Sultan Mehmed attan düşüp, hayli zahmet çekti. Andan *dür-ül-saltanat* Edirne'ye geldi, ^cadl ü dâd etti. Ve dahi hicretin sekiz yüz yirmi birinde⁴ Bursa'da ve diyâr-ı Rum'da zelzele olup, nice diyârlar harap oldu. Erzincan aşağı geçti. Andan sonra hicretin sekiz yüz yirmi ikisinde⁵ diyâr-ı Rum'da Amasya'da ve Tokat dairesinde *âşûb* ve *fitneler* zâhir oldu. cümlesinden biri bu kim, Karakoyunlu Kara Yusuf, Erzincan'dan Ermen diyârına gelip, Erzincan'ı alıp, Pîr Ömer'i andan *nasb* edip, kendisi gitti. Andan Pîr Ömer Karahisar'a

¹ Isaccea

² Novo Selo.

³ Severin.

⁴ 9.İl.1418—27.İl.2419.

⁵ 28.İl.1419—16.İl.1420.

tama^c edip, gelip, kale önünde haymesini kurup, muhasara etti. Karahisar'ın Beyi Hasan Bey b. Melek Ahmed, Sultan Mehmed'e âdem gönderip, meded talep etti. Andan Hakan Bey¹ bin Alp Arslan, Cüneyd Bey²'i tepeleyip, Canik'i aldı. Andan Emir İsfendiyyar Samsun'u ve Bafra'yı alıp, oğlu Hızır Bey'i anda nasb etti. İttifak ol esnada Kara Yusuf velat edip, oğlu İskender yerine padişah oldu. Ve Şahrüh dahi gelip, İskender kaçıp, serîr-i tahtında padişah olup, Şahrüh Türkmen ordusunu yağma etti. Ve bil-cümle çünkü Sultan Mehmed diyâr-ı Rûm'da bu fitneleri işidip, kâsd etti-ki, reayâdan bunların mezâlimini def^c etmek için Rûm'a 'azm edip, ol zâlimlerin ba^czını 'unfle, bazını lutfle def^c etti. Andan Sultan Mehmed gazadan dönüp, devletle yine Bursa'ya gelicek İsfendiyyar oğlu Kasım Bey, Hunkâr'a eyitti: "Sultanımın kulhyan, kapısından ayrık gitmezem," dedi. Hunkâr dahi İsfendiyyar'a elçi gönderip, eyitti: "Karındaşım Kasım, bunda kalıp, ben-dahi vilâyetünden timar sadaka ettim. İmdi sen-dahi Tosya'yı ve Kangrı'yı ve Kalecik'i ve Kastamoni'yi ve Bakır Küre'sini ver," dedi. İsfendiyyar dahi Hunkâr'a veziri Bayezid Paşa'yı ve dahi Vâiz Mehmed derlerdi, bir 'aziz kişi varidi, anı gönderip, eyitti: "Lutf edip Hunkâr'dan dilek edesiz kim, benim dirliğim Kastamoni ile Bakır Küre'sindendir. Anları bana bağışlaya. İmdi Kangrı ve Kalecik'i ve Tosya'yı nevâhiysiyle ve Bakır Küresi'nin dahi bazı nevâhisini ve mahsulâtını lutf edip kabul kılalar. Ve ben bunları Hunkâr'ın kendisine veririm. Kasım'a

¹ Tâcettin oğullarından, Niksar havalisi Beyi.

² Kubad oğlu Ali Bey'in oğlu.

vermesin-ki bedbahttır,, dedi. Bu kazıyyeyi Hunkâr'a dediler. Kabul edip, Ilgaz dağına had tayin edip, yine Kasım Bey' sadaka etti. Kasım Bey dahi müteveffa olunca(ya kadar) atasına varmayıp, Osman eşliğinde kaldı.

Hikâyet-i feth-i kalâ-i Samsun

Şöyle rivâyet olunur ki, Sultan Mehmed bin Bayezid Han, Amasya'da olurken; kâfirler¹ Samsun'u oda yakıp, kendileri şehri bırakıp, gemiye girip, kaçtılar. Sultan Mehmed'e haber olup Rûm Beylerbeyisi Biçer oğlu Hamza Bey'i gönderip, varıp, kâfir Samsun'unu alıp, zapt etti. Sultan Mehmed'e haber gönderdi-ki "Şimdi kâfir Samsun'undan müslüman Samsun'unu almağa kolay oldu,, dedi. Heman Sultan Mehmed dahi hücum edip, yürüdü. Amma Biçer oğlu Hamza Bey hisardan gitmedi, müslüman Samsun'ıyla her gün ceng ededi. Çünkü Sultan gelip, Merzifon'a indi. Andan kalkıp, Samsun'a geldi. Samsun'da hisarın içinde İsfendiyar oğlu Hızır Beyidi. Sultan Mehmed gelecek, heman Hızır Bey, kaleyi teslim etti. Biçer oğlu Hamza Bey, Hızır Bey'e eyitti: "Kaleyi niçin ceng etmeden verdin?,, dedi. Hızır Bey eyitti: "Bu şehrin zindegânisi, bu kâfir şehriyle idi. Çünkü kâfir şehri harap olup, sizin elinize düştü, bunda şimdengeri ne huzur ola dersin. Heman sizinle bizim dostluğumuz, ördlekle kaz komşuluğuna benzer,, dedi. Andan Sultan Mehmed, Hızır Bey'i hil'atleyip, çok ni'met verdi. Ve eyitti: "Eğer yanımda durursan, sana yahşi timar edeyim,,

¹ Cenevizliler.

dedi. Hızır Bey eyitti: “Karındaşım, yanındadır. Ben annula bir yerde durmazın,, deyip, Sultan’ın elini öpüp, dönüp, atasına gitti.

Hikâyet

Rivâyettir ki, çün Sultan Mehmed Samsun’u aldı, gelip, Bursa’ya giderken İskilip’e uğradı. Ol vilâyette mübalâğa tatar evlerini gördü. “Bu nedir?,, deyü sordu. “Tatar evleridir,, dediler. Eyitti: “Bunların Beyleri kandedir?,, dedi. Eyittiler: “Tatar Samagar oğlu düğün eyledi; andadır,, dediler. Andan Sultan Mehmed veziri Bayezid Paşa’ya eyitti: “Timur bu vilâyetten Tatarı alıp gitti derlerdi. Ya bu vilâyette bunların Beyleri olup, düğün eyleyip, biribirine varıy gelış ettikleri nedir? Benim seferime dahi gelmezler. Hıy ımdı bunları sürmek gerektir,, deyip, Minnet Bey’i okudup, bunların cümlesini sürdürüp, Filibe ve nevâhisine geçirdi. Ve Konuş¹ hisarının yöresine dahi kodular. Ve Minnet oğlu Mehmed Bey, Konuş şehrinde bir *Kervan-Saray* yapıp, *gırlenip*, bir ‘imâret dahi yapıp, ol arayı makam edindi. Andan Sultan Mehmed devlet ve saadet ile dâr üs-saltana Bursa’ya gelip, ‘adl ü dâda meşgul olup, *dil-nevâzlık* gösterdi.

Hikâyet-i hurûc-ı İbni Kadi Simavne fî Rumell ve Börklüce fî Karaburun

Şöyle rivâyet olunur ki, ol vakit-ki Sultan Mehmed, karındaşı Musa Çelebi’nin işini tamam etti, andan Simavne kadısı oğlu ki, Şeyh Bedrettin derlerdi,

¹ Pazarcık = Tatar Pazarcığı.

Musa Çelebi'nin kazaskeridi. Sultan ana ulûfe tayin edip, İznik'e sürmüştü. Ve bu Simavne kadısı oğlu'nun bir kethüdâsı varidi, adına B ö r k l ü c e M u s t a f a derlerdi, ol Karaburun'a varıp, ol vilâyette hayli bârf *mürâilik* edip, Aydın vilâyetinin ekserini kendisine döndürüp, ol yerde velâyet davasını edip, halkı *ibâhat* mezhebine davet etti. Hatta illerde meşhur oldu. Simavne kadısı oğlu anı işidicek, kaçıp, İsfendiyyar'a varıp, andan Ağaç Denizi'ne varıp, makam tuttu. Amma B ö r k l ü c e'nin anınla ittifakı bile idi. Sultan Mehmed dahi bunların fesadını işidip, Bayezid Paşa'yı B ö r k l ü c e'nin üzerine gönderdi. Bunlar dahi Karaburun'a varıp, mübâlağa ceng ettiler. Tarafeynden çok âdem hasâret oldu. Ahir ül-emr B ö r k l ü c e ceng arasında bulunup, helâk oldu. Ve dahi müfsitlerden ol iklim pâk oldu. Ve dahi Hû Kemal derlerdi, bir *torlak* var idi. Kendi *sınarı* bir kaç yüz torlakları ve aşaklar yanınca *çengler*, *çegâneler* ile illerde gezip, enva'ı fesad ederler idi. Andan Bayezid Paşa, B ö r k l ü c e'nin işini tamam edip, Manisa'ya gelip, Torlak Hû Kemal'i anda bulup, anı-dahi bir kaç mürfdiyle boğazından asa kodu. Sultan Mehmed ol *hîn*lerde Serez'e gelmişti. Fikri buydu-kim, Selanik'e düşeydi. Ve bu taraftan Simavne kadısı oğlu kim, Ağaç Deizi'ne girmişti, bir kaç bedbaht *sofi adın*ları etrafa gönderdik-i, "Şimden geri, bana gelin, muti^c olun. Padişahlık bana verildi.

¹ Romanya'da Dobruca'nın güneyine düşen ormanlık = Deli Orman.

Yer yüzüne ben Halife olsam gerek . Her kime kim Sancak ve Subaşılık gerek, gelsin benim yanına . Her kimin ne maksûdu varsa gelsin ki, şimdengeri *sâhib-huruc* um. Ve Börklüce Mustafa dahi Aydın ilinde huruc etti. Ol-dahi benim *mürîd*imdir. Benim-çin huruc etmiştir,, dedi. Orta Ağaç Denizi içinde durarak yanına hayli *hadem u haşem* cemiyet oldu. Ve bil'-cümle *evbâştan* ve *eclâftan* hayli cemiyet ki *tahav sül* etti. Ve Musa Bey yanında kazaskerken timar aliverenliği kimseler, hep yanına *derildiler*. Amma yanına varanları gördü ki, bunun hiç bir işinde hayır yok. Beyliğe kasd etmeğe ister. Heman Simavne kadısı oğlunu tutup, Serez'de Sultan Mehmed'de getirdiler. 'Acem'den *yenile* gelmiş bir dânişmend varıdı, Mevlânâ Haydar¹ derlerdi. Sultan Mehmed yanında olurdu. Andan Sultan Mehmed sordu - kim "Bunun-gibi iş edenin *Şer'an* hali nicedir? Bu dahi aslında bir dânişmend kişidir,, dedi. Mevlânâ Haydar eyitti: "Şer'an bunun katli halâl, amma malı haramdır,, dedi. Ve kendi dahi öyle fetva verdi. Andan Simavne kadısı oğlu'nu pazara iledip, bir dükkan önünde ber-dâr ettiledi. Bir nice günden sonra *cünüb* mürîdlerinden bir kaçı gelip, defn ettiler. Şimdi dahi ol diyarda mürîdleri vardır. Anlardan *garâib* nesnelere nakl ederler ki demek olmaz.

Hikâyet

Andan Hunkâr devlet ve saadet ile sâlim ve gaanım, *dâr il fetih* Bursa'ya inip, buyurdu. Âhîret için bir âli 'imaret ve bir âli cami' ki

¹ Haydar-ı Herevî.

mislini kimse görmemiş ola; bina edeler. Ve *gurebâ*, lûkarâ için müsâfirhane dahi yapalar ve dârülhayr medrese-i âliye dahi bünyâd edeler. Ve bir âli *kubbe* dahi kendi vücud-ı şerifi için yapalar. Ve otuz hâfız her gün ol kubbede, hatm-i Kelâmullâh edip, sevabı, abâ ve ecdâdına ve sair müslimîne hibe oluna. Az zaman içinde emir mucibince zikr olan binalar yapılp, tamam oldu. Câmî ve *hatîb* ve huffâz ve imâm ve müezzîn ve medreseye *müderri* ve *mu'id* ve 'imârete *mütevelli* ve *câbî* ve *vekilharç* tayin edip, ve 'imârete bir nice kâfir köylerini vakf etmek istedi. Beylerden biri eyitti: "Ey Sultan-ı âlem, bunda müslüman vilayettinin içinde deniz kenarında bir nice kâfir köyleri vardır kim, biz İstanbul'unuz deyü otururlar,, dedi. Andan Sultan Mehmed anları teftiş edip, üzerlerine leşker gönderdi. Cümlesinden biri, Gebze'den öte Hereke'dir. Kâfir gördü-kim, üzerine leşker gelir, hisarını bırakıp, İstanbul'a kaçtı. Biri dahi Eski-Gebze'dü, anın kâfirleri kaçmayıp, hayli zaman ceng ettiler. Ahir anı yağmayla alıp, evlerini müslümanlara verdiler. Biri dahi Dancaderler. Ol, 'ahidle ita'at edip, verdi. Anı Sultan Mehmed, 'imâretine vakf etti. Ve biri dahi Pendik'tir. Kâfiri kaçıp, İstanbul'a gitti. Ve Kartal hisarı dahi yine öyle etti. *Muhassal* bu deniz kenarındaki hisarcıklar ki vardır. Sultan Mehmed b. Murad Han zamanınadek *inkılâbda* idi. Zira Kostantaniyye kuvvetiyle gâh müslümana ve gâh kâfirlere dönerlerdi. Sonra Sultan Mehmed b. Murad Han İstanbul'u feth edicek inkılâbdan kurtulup *cebrî* müslümana ita'at ettiler.

Âsâr-ı Sultan Mehmed b. Bayezid Han

Rivâyet ederler ki, Sultan Mehmed Bursa'da bir Altîmaret yaptırdı-kim, *Lem yuhlak mislühâ fi'l-bilâd,*¹ dense tevâdır. Ve dahi bir medrese-i âli bina ettirdi. Ve her yılda Mekke'nin, Şerrefeha Allahü Te'alâ, fakirlerine çok nesne gönderirdi. Ve Medine-i Resûle dahi *Sallalâhü aleyhi ve sellem* kendi vilâyetinden mülkler vakf etti. Ve her cuma günü-dahlî fukaraya *tasaddukat* ederdi. Şöyle kim *ganî* olup, dua ederlerdi.

Hikâyet-i Vefât-ı Sultan Mehmed b. Bayezid Han

Rivâyet olunur ki, Sultan Mehmed bin Bayezid Han, hicretin sekiz yüz yirmi dört yıl beş ayı olıcak,² Edirne'de hasta olup, büyük oğlu Murad Çelebi'yi velî'ahd edmişti. Heminki baş yastığa kodu, ümerâyı ve vüzerâyı cem' edip, eyitti: "Tizcek ulu oğlum Murad'ı getirin,, deyip, Çayırçı Baş İlvân Bey'³ gönderdiler. Andan Sultan Mehmed eyitti: "Zahir budur ki, ben döşekten kalkmazın. İmdi eğer Murad gelmeden ölürsem, memleket biri birine dokunur. Zinhar benim vefatımı Murad gelmeden kimseye duyurmamağa tedârik edin,, deyip, vezirlerine vasiyyet edip, Allah emrine ulaştı. Ve müddet-i saltanatı yedi yıl ve on bir ay ve bir kaç gün oldu. Andan Sultan Mehmed çünkü Allah emrine vardı; Hacı İvaz Paşa bile Bayezid Paşa bir yere cem' olup, müşâvere ettiler. Hacı İvaz Paşa eyitti: "Gelin kapu-kulunu, evvel, bir maslahata gönderelim. Kapu *günilsin*. Andan tedârik neyse edelim,, deyip, derhal Divan edip,

¹ Kur'an, LXXXIX, 7 = Hiç bir yerde misli halkolunmadı (*Nur ul Beyan*, c. II, s. 1112).

² Haziran 1421.

³ bk. s. 209.

eyittiler: "Padişah, İzmir oğlu'nun üzerine gitmek ister. Buyurdu-kim, kullarım evvel varsınlar, Anadolu Beylerbeyisiyle Biga'da buluşsunlar,, deyip, 'âl'et-ta'cîl ulûfelerini verip, hemen yeniçeriye gönderdiler. Anadolu Beylerbeyisine dahi büküm gönderip, eyittiler: "Tizcek leşkeri Biga'da cem' edesin ki, Hunkâr devletle İzmir'e gider,, dediler. Andan sonra her gün Kapı'da divan edip, kadılıklar ve medreseler ve sancaklar ve timarlar verip alırlardı. Hüküm ü hükümât *kıyakı* görüp, türlü türlü mesâlih buyururlardı. Ve hâkimler dahi Hunkâr'a girer çıkardı. Ve her bir hâkim devayicün türlü türlü *edviyeler* getirip, şerbetler pişirip, durmadan ilaçlarını ederlerdi. Amma her gün biri biri üzerine Elvan Bey'e ulaklar gidip, "Dahi neylersin? Vardığın maslahatı tez bitir,, derlerdi. Andan-sonra bir gün *silâhdarlar* ve *kapı-ağaları* gulube edip, paşaların üzerine guluv ettiler, eyittiler: "Elbette padişahımızı görmek gerekiz. Niçin Divan'a çıkmaz. Padişahımızın hâli nedir? görelim,, dediler. Paşalar eyittiler: "Divan'a çıkmağa hakimler komazlar. Şayed yine üzüle diye, hareket etmesin,, derler. Ağalar dahi eyittiler: "Biz elbette padişahımızı görürüz,, dediler. Andan Hacı İvaz Paşa bunlara eyitti: "Bu-gün sabr edin, şerbet içti. Erte Hunkâr'ı Divan'a çıkaralım, gelin Padişahımızı görün,, dedi. Çün kazıyye bu *minvâl* üzere câri olacak, vezirler birbirine eyittiler: "Çare nedir? Eğer Hunkâr'ın fevti zâhir olacak olursa, kul tâifesi şehri yağma edip, memleketimize *hâricî* hûruc eder,, dediler. Ol-vakit Gerdran'

derlerdi, 'Acem'den bir hakîm gelmişti. Yıldırım Han'ın hakîmi idi. Ol bir tasnif edip, meytin arkasına bir oğlan kodu. Bir vechile-ki kimse görmeden meytin elini hareket ettirip, meytin kendi eliyle sakalını sığardı. Çün Padişah'ı bu vechile Divana çıkardılar, hakîm gelip, Paşaları önünde *tülbendini yere vurup*, eyitti: "Komazsız kim, Padişahı tamam hoş ola; eğer yine üzülürse, bunca emekler zâyi olur. Bu ettiğiniz iş ne iştir?," dedi. Hacı İvaz Paşa eyitti: "Helele Hoca hakîm ma'zur tut. Ağalar Hunkâr'ı görmek isterlerdi. Şimden-geri korkumuz kalmadı. Hunkâr'ın mübârek mizâci eyidir; *bi-hamdillâh*," dedi. Çünki ağalar Padişah'ı kendi eliyle sakalını sığar görücek, cür'et edemeyip, kendi hallerine gittiler. Hakîmler Padişah'ın koltuğuna girip, yine sarayına girdiler.

Cülûs-i Sultan Murad Han bin Sultan Mehmed Han

Never'allahü merkadehü

Rivâyettir ki, Sultan Mehmed'in beş oğlu vardı, biri Murad, biri Mustafa, biri Ahmed, biri Yusuf, biri Mahmud. Ahmed, atası zamanında öldü. Pes kendinin vefâtında dört oğlu ve yedi kızı kaldı. Yusuf'la Mahmud Çelebi, sonra Bursa'da tâ'undan müteveffâ oldular. Çünki Sultan'ın meytini bu zikr olunan surette kırk bir gün sakladılar, çünki Sultan Murad Bursa'ya gelip, tahta oturdu, Sultan Mehmed'in heman mevti zâhir oldu. Âlemde şerî ü şûr ve fitne şâyi' olmağa başladı. İzmir oğlu ve Men-teşe oğlu ve Karaman oğlu ve etrâfin Beyleri

deprenmeğe başladı. Her birine elçiler gönderip, teskin ettiler. Ve ol yıl-ki Sultan Murad Padişah oldu, Mısır Sultanı Şeyhî Bey¹ vefat edip, Tatar Bey² Mısır'a Sultan oldu. Ve Menteşe oğlu İlyas Bey dahi müteveffâ oldu. *Dolanısı* yıl Tatar Bey vakı'aya uğrayıp, Pars Bey³ Mısır'a Sultan oldu.

Hikâyet-i Düzme Mustafa

Şöyle rivâyet ederler ki, çün Sultan Murad Bursa'da tahta geçti, Yıldırım Han oğlu Mustafa ki, Timur cenginde atından *ayırtaşıp*, gâip olmuştu. Selânik'te zâhir oldu-ki Düzme Mustafa demekle maruftur. Andan evvel Vardar Yenicesi'ne yürüdü. Ve Evrenoz oğlanlarının bazısı annu yanına vardılar. Andan Serez'e doğruldu; geldiği gibi Serez'in hisarını verdiler. Andan Edirne'ye geldi. Muhassal mecmu'ı Rumeli'ne temamet müstevlî oldu. Ol Yenice'de iken Sultan Murad'a haber oldu. Kazıyiyeyi bilicek, Rumeli Beylerbeyisi Bayezid Paşa'yı *kağırıp*, eyitti: "Rumeli'nin Beylerbeyisisin, Şimdiyedek balnı sen yedin. Arısını dahi yine sen koru,, dedi. Bayezid Paşa dahi baş üzerine deyip, yürüyüp, Gelibolu'ya varınca haber geldi-kim, "Rumeli hep ana döndü,, dediler. Bayezid Paşa dahi Edirne'ye varıp, elini öpüp, evvelki vezirliği yerinde mukarrer oldu. Andan İzmir oğlu Cüneyd Bey vardı. Anı dahi vezir kıldı. İzmir oğlu tedbiriyle Rumeli'nin yayasını *müsellem* kıldı. Ba'zını ba'zına *harçlıkçı* etti. Şimdi dahi çeriye giden kişiye ellişer akçe harçlık verirler. Bu âdet

¹ El-Muzaffer Şahâb üd-din Ahmed b. el- Müeyyed Şeyh (1421).

² El-Zahir Seyf üd-din Tatar (1421).

³ El-Eşref Seyf üd-din Barsbay (1422 - 1438),

Düzme Mustafa'dan kaldı. Ve hem 'azeb çağırıp, Gelbolı'nın gemilerini berkitti. Ve ne kadar toyacalar varise cem'ânı çağırıp getirdi. Ve bi'l-cümle Rumeli'nde Sipâhi adlı kimseler komayıp, göz yumup, Edirne'den Sazlı-Dere'ye kondu. Ve Bayezid Paşa'yı anda şehit ettiler. Bunların fikri buydu ki Bursa'ya varalardı.

‘Ubûr-ı Düzme Mustafa ilâ Anadolu ve mukatele-i o ma‘a Sultan Murad ve inbizamühü

Şöyle rivâyet olunur ki, Düzme Mustafa,, Sultan Murad üzerine gelirken, meğer sultan Murad dahi Paşayı beş kıldı. Biri İbrahim Paşa ve biri Hacı İvaz Paşa ve Temür-Taş Paşa'nın oğlanlarının üçü dahi Paşa oldu. Bir Umur Bey ve biri Oruc Bey ve biri Ali Paşa. Ve bunlar ittifak ettiler ki, Mihal oğlu Mehmed Bey'i Tokat hisarının hapsinden çıkarıp, Sultan Murad'a getirdeler. Zira Sultan Mehmed'e yavuz anlatmışlar idi. Ol dahi bahadır olmağı öldürmeğe kıyamayıp, Tokat'ta Bedevi Çardak'ta haps etmişti. Ve bu Mihal oğlu Mehmed Bey anın gibi bahadır idi kim, ceng gününde on bin ere mukavemet eder idi. Andan Sultan Murad Ulubat köprüsünü kesmişti. Ve köprünün başında otururdu. Ve Düzme Mustafa dahi gelip, köprünün öte başında kondu. Andan Sultan Murad'ın vezirleri her biri bir hizmet boynuna aldı. Hacı İvaz Paşa'yı göl başında kodular ki, Düzme Mustafa ol-taraftan-dahi geçmesin deyü. Andan Düzme Mustafa leşkeriyle Sultan Murad'ın askerini gözleyip, birubanme

karşı dururken, Mihal oğlu Mehmed Bey, Tokat hapsinden çıkıp, gelip, yetişti. Sultan Murad'ın elini öpüp, hil'at geyip, heman doğru su kenarına geldi. Evvel kelâmı bu oldu-ki, "Bire Türk Turahan ve bire hâin,, deyü çağırıldı. Andan Gümlü oğlu'na ve andan Evrenoz oğlanlarına, andan cümle Rumeli Beylerine çağırıldı. Ve cemi^c Rumelililer su kenarına geldi. Selâm verip, hayli kelimât etti. Ve "Bu Mustafa Düzmedir,, deyü ad çıkardı. Ve Rumelililerin ba'zı ba'zına "Görün, Mihal oğlu Mehmed Bey diriymiş,, dediler. Andan gelip, Paşalara haber verdiler. Andan baş baş Beylere ve *Toyacılara* mektup yazıp, Gönan'lı Bayezid nâm kimse ile göl başından viribidiler. Ol vakit İzmir oğlu Kara Cüneyd, Düzme Mustafa'yla bile idi. Ana dahi istimâlet ettiler.

Hikâyet-i hiyle-i Hacı İvaz Paşa

Rivâyettir ki, Mihal oğlu'nun Rumeli'nin Beyleriyle sözleştiğini Düzme Mustafa işitti. Andan Hacı İvaz Paşa hemândem Düzme'ye bir düzme mektup yazıp, eyitti-ki: "Sultanın bilmış olası-*kim*, Rumeli'nin Beyleri ve *Toyacaları* şöyle ittifak ettiler kim, filân gece Murad Han, göl başından dolanıp, anlar dahi Sultanımı tutup, ele vereler,, dedi. Bir nice bunun gibi *tehdidât* dahi yazdı; bir veçhile ki inandırdı. "Ve zinhâr hazerinle olası,, dedi. Andan ol va'de olan gecede ol dediği yerden Hacı İvaz Paşa geçip, "Sultan Murad devletine salavât,, deyip, Allah Allah getirip, nakkare çalınıp, yürüyüş kıldılar. Ve bu tarafta Düzme

Mustafa dahi Hacı İvaz Paşa(nın) gönderdiği mektuba itimat etmişti. Ve kaziyeyi heman öyle sanıp, havfından titremek tutup, atına güçle binip kaçtı. İzmir oğlu dahi mektuba vakıf idi. O dahi kaçtı. Evrenozlu ve Toyacalar ve Türk Turahan kaçmadılar. Ve Hacı İvaz Paşa, Düzme Mustafa'nın çadırına kondu. Tez bir köprü düzdürüp, cemi' leşker göçüp, anın ordusuna kondular. Amma Hacı İvaz Paşa bir kimsenin bir kılını *kırmadı*. Ve bu kaçmıyan Toyacalar ve Beyler gelip, Sultan Murad'ın elini öptüler. İbrahim Paşa, "bunların cemi'sini kırmak caizdir," dedi. Hacı İvaz Paşa "kırmak revâ değildir," dedi. "Zira bunları hep İzmir oğlu fesada verip-dürür. Zira ol *beyelenip* bunlara Sultan Bayezid'in oğludur, dedi; bunlar inandılar. *Mağrur* oldular. Çün düzme idiğini bildiler, *îrâz* ettiler. Bunların suçları yoktur," dedi. Ve dahi bu mâcerânın tarihi hicretin sekiz yüz yirmi beşinde¹ vaki' oldu.

Hikâyet

Andan Düzme Mustafa kaçarak Biga suyu'na gelip, geçtikleri geçidi başaramayıp, Biga kadısına mübalaga meblağ verip, kadı dahi geçidi gösterdi. Beş on adamla geçip gitti. Ağrısını ve yükü yapı hod korkusundan döküp, kaçmıydı. Andan üçüncü gün Gelibolu'yı geçip, hemân-dem ne kadar gemi var ise karaya çektirip, emr etti ki, beriden öteye bir gemi geçmiye. Ve kenarları dahi bekletti. Bu taraftan dahi Sultan Murad ardınca göçüp, Biga'ya geldi. Biga'nın kadısının Düzme'ye

¹ M. 26. XII. 1421 — 14. XII. 1422.

geçit gösterdiğini dediler. Murad Han geçit başında kadıyı ber-dâr etti. Andan sürüp, iskeleye geldiler. Anda gemi bulunmayıp, mütehayyir oldular. İttifak ettiler ki, denizde ol vakit Ceneviz'den bir bazirgân *kökesi* bulundu, anı alalar ve andan *Tahâretsiz* Hatib derlerdi, İbrahim Paşa'nın Gelibolu'da bir *mürebbaşı* varidi, anı getirtip, dört bin filori ücret verdiler ki, Anadolu leşkerini tamam Rûm'a geçire. *Kavli* muhkem edip, bahadırlardan kökeyi doldurup, kadirgalar üzerine iletiler. Andan kadirgalar top ve tüfek yağdırıp, kökeyi ilettirmediler. Bunlar dahi gördüler ki, kadirgayı almağa mecal yok. Andan varıp, halkı Kozlu-Dere¹ ayağına döküp, dönicek, Düzme Mustafa bunların üzerine gelip ceng etti. Hudâ 'inâyetiyle zafer bulmadı. Andan köke bir def'a dahi gelip, Rumeli'nde adam çoğalcak, Düzme Mustafa üzüldü. Heman Sultan Murad geçip, Musalla'ya kondu. Gelibolu kalesini vermediler. Hattâ top atıp, gelip, Musalla'da bir nice çadır helâk etti. Ahir Düzme Mustafa'nın inhizamına cezm edip, kaleyi verdiler. Andan Sultan Murad askerle ardına düştü. Düzme Mustafa Edirne'ye vardı. Şehir halkı bildiler kim, Sultan Murad geli-yürür. Mustafa'ya *iken* mukayyed olmadılar. Herif dahi kışkırtı duyup, kaçtı. Murad Han dahi ardını basa erişti. Mustafa kaçtı. Bunlar kovdular. Ahir Kızıl-Ağaç Yenicesi²nde ardını basıp, tutup, Edirne'de Sultan Murad'a getirdiler. Hisar burcundan aşağı ber-dâr ettiler. Hep halk *teferrüc* etti. Ve cemî âlemde asıldığı *fâş* oldu.

¹ Gelibolu'nun batısında bugün Cevizli adını taşıyan köyden akan dereyin ağzı.

² Edirne'nin kuzeyinde şimdi Bulgaristan'da kalan Edirne vilâyetinin eski Hatuneli ilçesinin merkezi. Bugünkü adı : Kızılağaç.

Hikâyet

Rivâyet olunur ki, çün Düzme Mustafa'nın işi tamam oldu, Sultan Murad Edirne'de oturup, etrafın Beylerine elçiler gönderip, Niş Toğanı'nı Vulk oğlu'na gönderdi. Vulk oğlu dahi elçiye gaayet ta'zîm edip, kendi dahi elçi gönderip, mübâlağa nesnelere gönderdi. Ve "Kızımı dahi vereyin," dedi. Ve Sultan Murad'a 'azâ-nâme yazıp ve kendüye padişahlık kutluladı. Amma "Sofya'dan berisini bana veresin, ben-dahi anın hâsılından ziyade nesne göndereyim," dedi. Elçi gelip bu ahvali ı'lâm eyledi. Padişah kabul edip Vulk oğlu'yla 'ahd ü peymân olundu. Andan İstanbul Tekvuruna Gebze kadısı Fazlullah'ı gönderdiler. Zira Tekvir ile dost idi. İstanbul Tekvuru eyitti: "Ey mevlânâ kadı, Vulk oğlu'na bunca yer verdiniz. Bana dahi Vize'den berisini verin. Tâki barışalım," dedi. Fazlullah eyitti. Çorlu'dan sınır edip, İnceğiz'i dahi verdiler. Andan Evrenoz oğlu'nu ucda koyup, Firuz Bey'i dahi Eflak tarafında kodılar. Bu aralıkları bunlar dâim akın edip, doyum olurlardı.

Hikâyet-i Küçük Mustafa

Şöyle rivâyet olunur ki, ol vakit-ki, Sultan Murad Düzme Mustafa'yı kova gitti, Murad Han'ın bir küçük karındaşı dahi vardı. Küçük Mustafa derlerdi. Atası ana Hamid İli'ni vermişti. Ve Germiyan oğlu, anı oğul edinmişti. *Devletsizler* anı tahrîk edip, Germiyan ve Karaman oğlu leşker koşup, yürüyüp

Bursa'ya 'azm etti. Andan Bursa'nın uluları bunu işitip, ilden akçe devşirip, yüz pâre kumaş alıp, Ahî Yakub'la Ahî Kadem'i¹ gönderdiler. Küçük Mustafa dahi Fidyekızı'na kondu. Bu ahiler dahi lalası Şarabdar İlyas Bey'e varıp, eyittiler: "Eğerçi bu dahi padişahımız oğludur, amma karındaşı gelip, kaleyi berkitmiştir. Heman sizin geldiğiniz ile hasârettir. Karaman oğlu'nu bilirsiz ki, evelden(beri) Osmanlı ile nice 'adüvdür. İmdi kerem edin. Bu diyara bu yâd askeri, bu iklme bastırıp, atasının vilâyetini harap ettirmeyin. Lûtf edip, buna bir tedarük edin,, dediler. Andan Şarabdar İlyas Bey dahi bu ahilerin sözünü işidip, meblağı alıp, sözlerini kabul edip, andan kalkıp, İznik'a vardılar. O zamanda İznik gaayet mamur idi. İbrahim Paşa'nın sarayına kondular. Etraftan gelip, timær istiyenlere timar verip, hükmi hükümet ettiler. Andan Sultan Murad'a haber olıcak, Paşalar el altından Şarabdar İlyas Bey'e haber gönderip, eyittiler: "Hunkâr sana Anadolu Beylerbeyiliğini verdi,, deyip, *berâtını* bile gönderdiler. Ve eyittiler ki, "Biz varınca (ya kadar) celhd eyle, oğlanı egle,, dediler. Ve Şarabdar İlyas Bey dahi hiyâneti ihtiyar edip, bunların sözünü kabul edip, durdu. Andan oğlanın yanında olan Turgud oğulları² ve Germiyan Beyleri, Şarabdar İlyas Bey'in hiyânetini bilicek, gelip eyittiler: "Hay Bey, gel şu oğlanı bize ver. *ara yanı* Karaman'a, yahut Germiyan'a veya İstanbul'a ulaştıralım. Senin hod halin malum. Bâri biz tuz ekmek hakkını yerine getirelim. Bunca zamandan beri bir şehzâde atını

¹ Hoşkadem, *Tacüttevarih*, c. I. s. 315.

² Karamanlılar devrinde Akşehir ile Konya arasında dolağan büyük Turgutlu aşiretinin Beyleri.

binip, kaftanını giyip, nimetini yedik. Âhir vaktinde hiyânet etmeyelim,, deyü-gördüler. Fayda etmedi. Şarabdar İlyas Bey'in elinden oğlanı alamadılar.

Hikâyet-i Maktel-i Küçük Mustafa

Rivâyettir ki, çün Sultan Murad dahi 'ale't-ta'cfl sürüp, dokuzuncu günü Edirne'den İznik'a erişti. İttifak ol hinde Küçük Mustafa hamama girmişti. Köse Mihal oğlu Mehmed Bey leşkeriyle yetişip, hisarı muhasara edip, dolayı kuşattı. Andan kendisi sürüp, Yalı Kapısı'na gelip, şehir halkı dahi Yalı Kapısı'nı açıp, ceng etmeğe ikdam ettiler. Andan Mihal oğlu Mehmed Bey, hemen kapıdan içeri girdi. İttifak Taceddin oğlu kapının iç yanında hazırды. Mihal oğlu'na karşı gelip, at üzerinden bir birine bozdoğan çekip, birbirini vuramayıp, birbirine sarmaştılar. İki dahi yere düştüler. Bu Taceddin oğlu Mahmud Bey'in ol arada halkı çok idi. Üşe gelip, dar yerde Mihal oğlu Mehmed Bey'in başını kestiler. Taceddin oğlu Mahmud Bey'i yine atına bindirdiler. *Aşuğun* yukarı kaldırıp, "Çelebi'yi alın beri,, deyince, emr-i rabbânî ve kazâ-yı âsümânî, Mihal oğlu Mehmed Bey'in bir kulu, karşısından bir ok ile attı, kulağı tozuna vurdu. Ol-dahi anın üstüne düşüp, can verdi. Bunlar bu cengteyken Şarabdar İlyas Bey, Küçük Mustafa'yı at üzerinden kucağına aldı. Küçük Mustafa eyitti: " Hay lala, beni niçin tutarsın? ,, dedi. İlyas Bey eyitti: " Seni karındaşın Murad Han'a

iletirim,,. Küçük Mustafa eyitti: “Hay zâlim, hâin. Beni karın daşıma iletme-kim, ol bana kıyar,, dedi. İlyas Bey başını uşuğu eyleyip, hiç tınmayıp, oğlanı Hunkâr’a karşı ilettili. *Emîr-âhur başı* Mezid Bey’e *tapşırıldı*. Mezid Bey dahi oğlanı tabl-bâz üzerine koyub, edeple eğilip, öptü. Andan Murad Han’a gôtüdü. Hemen Murad Han, “Masâlihini görün,, deyicek oğlanı Mezid Bey’den aldılar. Andan İznik’den dışarı bir büyük incir ağacı vardı; yol üzerinde. Anın dibinde bir *kepenk* bırakıp, suyla boğdular. Buyruk yerine yettikten sonra Bursa’ya atası yanına gönderdiler. Andan Bursa halkı karışık çıkıp, meyti alıp, *ber-mücib-i şer‘-i şerîf* defn ettiler. Andan Şarabdar İlyas Bey’e “Niçin böyle hiyânet ettin?,, dediler. Eyitti: “Eğer-çi *suretâ* ben hiyânet ettim amma; ma‘nen isâbet kıldım. Zira eğer kosam, bu iki asker uğraşp, yürüyüp, iklimi harâba verirlerdi. Ve zarar-ı ‘âmdan, zarar-ı hâs yeğ!ıı. Ve bu fi‘il asıldan ‘adet-i kadîmedir. Hemen ben etmedim,, dedi. Andan sonra Beyler içinde kendinin rağbeti hiç kalmadı. Ve bu vaki‘a hicretin sekiz yüz yirmi altısında¹ vaki‘ oldu. Dahı ol yılda Murad Han, Kostantaniyye’yi muhasara edip, kale ceengin etti.

Hikâyet-i Mezid Bey

Şöyle rivâyet olunur ki, Küçük Mustafa’yı Sultan Murad gaayet severdi. Öldürttükten sonra dahi dâim anardı. Sohbetle *mest* olıcak, Mezid Bey’i görüp, “Mezid, sen benim kanlımsın,, derdi. Mezid Bey bu sözü işidicek,

¹ M. 15. XII. 1422 — 4. XII. 1423.

kendinden giderdi. Me z id Bey, gördü-ki, Hunkâr mest oldukça, bu sözü âdet edildi. Bir gün yine deyicek, Me z id Bey dahi başını ortaya koyup, eyitti: “Hâşâ Sultanım, ben anın bir kılına zarar edem,, dedi. Hunkâr bu sözden gaayet sevindi. Zira Me z id Bey’i severdi, öldürmeğe kıyamazdı. Andan Hunkâr, Me z id Bey’e eyitti: “Billâhi Me z id, şol sözünde gerçek misin?,, dedi. Me z id Bey dahi yemin edip, Hunkâr’ı inandırdı. Andan Murad Han, Küçük Mustafa’yı öldüreni teftiş edip, buldurup, boynunu urdurdu. Me z id Bey dahi *töhm*etten halâs olup, mertebesi dahi yüce oldu.

Hikâyet-i muharebe-i İsfendiyar ve feth-i Kastamonı

Rivâyettir ki, çün Sultan Murad, a’dâsını def etti, “Beş Paşa çoktur,, deyip, Kara Temür-Taş oğlanlarını *‘azl* etti. Evvel Umur Bey’i Ger miyan oğlu’na elçilikle gönderdi. Karındaşı Oruc Bey’e Anadolu Beylerbeyliğini verip, Ali Paşa’ya Saruhan sancağını verdi. Paşalardan heman İbrahim Paşa’yla Hacı İvaz Paşa kaldı. Ve lalası Yörgüç’e Amasya’yı verdi. Andan Padişah, “oturayın, masâlih-i müslimîne meşgul olayın,, deyince *fer yadçı* geldi-ki, İsfendiyar, Taraklı Borlu’nun, asker-i *‘azim*le üzerine düştü,, deyü. Pes Murad Han, dahi heman Yenişehir’e çıktı. Ve hem İsfendiyar oğlu Kasım Bey dahi bile idi. Zira Sultan Murad İznik’a gelicek gelmişti. İsfendiyarlı anı işidip, çok kişi kaçıp, Kasım Bey yanına derildiler. Ve bi’l-cümle Sultan Murad Borlu¹ üzerinde İsfendiyar’la buluşup,

¹ Bolu.

hayli ceng olup, İsfendiyarîler'den çok adam tuttular. Âhir ül-emr İsfendiyar'ın leşkeri münhezim olup, kendi dahi kapı-cıbaşı Ya hşî Bey elinden bozdoğan *darbın* yiyip, kaçıp Sinop'a girdi. Sonra ol bozdoğan darbından bir kulağı işitmez oldu. Andan Sultan Murad, Kastamonî'ye girip, zabt edip, Bakır Küresi'ni işletti. İsfendiyar gördü-kim, Murad Han'ın devleti terakkidedir. Oğlu Murad'ı elçiliğe gönderip, eyitti : "Murad Han benim küstahlığımı ma'zur tutsun. Ataları ve dedeleri bize ihsan ede - gelmiştir. Kendi hod mürüvvet ıssıdı. Her yıl seferine leşker göndereyin kızımı dahi vereyim. Hiz-metkârı olayım,, deyip, paşalara dahi bi-nihâye *yüz kızardan* ile *yüz ağardan* gönderip, Hunkâr'dan dilek edip, sulha râvî olup, dönüp, yine Bursa'ya geldi.

Hicretin sekiz yüz yirmi sekizinde ¹ Sultan Murad'ın veziri Hacı İvaz Paşa'yı Hunkâr'a yavuz anlattılar. "Kul ille ittifakı vardır. Beyliğe kasd eder. Hattâ Sultanımın üstüne hurûc etmek ister. Ve hem Dîvan'a geldikçe kaftanı içinde cebe gi-yer,, dediler. Andan Hunkâr bu sözden hayli müteellim olup, bir gün atla giderken Hunkâr arkasına el urup, cebe geydiğini muttali^c oldu. "Bu nedir ?,, dedi. "Kuldân havf ederim,, deyip, kendi(si)ni *gammazlıyanların* sözünü tasdik etti. Andan sultan Murad buyurdu. Hacı İvaz Paşa'nın gözüne mil çekip, kör ettiler.

هان مشانوردی و ترمغانلر نرم اولوردی کونش زوالدن ایرلورغی وقت اول بیر بی زوال الله مرآه خانه ارض و نصرت و یروب عثمانیلره فوت و هیت و یروب لشکر اسفندیاری بیرندن فوروب بر لحظه دخی فرار افسوس نار و بشکاه و خیبلی شمر برندن فوروب یوز قچمه طوتدیلر کل امدی کور عثمان لشکری نددیلر کاین قوب کاین فوروب کاین اسیر اتدیلر A || 2 قابوجی . . . النندن : FPaVy -- : AM ||
 3 سدابہ AVy : سنابہ FPaN || 3-4 سکره . . . اشتمز اولدی : FPaVy -- : AM ||
 14 نکاک PaAMVy : بک اولمغه F || 19 میل . . . کور اتدیلر FPaVy : اکنه قزدورب
 AM صدوردی

¹ M. 23, XI. 1424 — 12, XI. 1425.

Hikâyet-i ahvâl-i Drakula b. Eflak

Rivâyet olunur ki, Sultan Murad Han karındaşı Küçük Mustafa'yla İznik'te buluşmağa geldiği vakit, Eflak oğlu Drakula Silistre'ye geçip, çok bedbahtlıklar etmişti. Eğer-çi Gaziler dahi eksik komadılar, amma kâfirin fitnessi eksik olmazdı. Bu kazıyyeyi Hunkâr'a İsfendiyar üzerine giderken haber verdiler. Hunkâr eyitti: "Hele şimdi sefere gidiyoruz. Ol mel'unun ettiği iş yanına kalmaya. Kulum Firuz gazilerle fırsat buldukça geçip, memleketi ursun. Erkeğini ve dışisini esir edip, vilâyetini yıkıp, yaksın,, dedi. Çün Murad Han İsfendiyar'dan dönüp gelicek, Drakula sürüp, kapıya gelip, iki oğlunu bile getirip, Hunkâr'a hizmetkâr kıldı. Murad Han dahi suçunu affedip, ettiği yaramazlıklara kalmayıp, hil'at geyürüp, yine vilâyetine gönderdi.

Hikâyet-i tezevvüc-i Sultan Murad Han, (bâ) binti İsfendiyar

Rivâyettir ki, Sultan Murad Han Eflâk oğlu Drakula ile musalaha ettikten sonra Arnavud'a kasd edip, evvel Evrenoz oğlu'nu¹ ana havâle kıldı. Tarafeynden uc verip, her gün gaziler gazaya meşguldü. Ve kendi devletle İsfendiyar'ın kızını almağa Bursa'da düğün yarağını gördü. Çün cemî' düğün esbâbı müheyyâ oldu. Gelin almağa Çaşnigirbaşı Elvan Bey'i, kapıkullarından hayli kişiyle gönderdi. Ve dahi iki *hadım* biri Şerafeddin Paşa ve biri Reyhan Paşa; bunları bile virbidi. Ve hatunlardan dahi Halil Paşa hatunu, andan Sultan

¹ İsa Bey.

Mehmed'in dadısı Dadi Hatun'u ve Halil Paşa validesi Meriç Bola'yı ve Germiyan oğlu Yakub Bey'in hatunu Paşa Kirece'yi ki, Hunkâr ana Şah Ana derdi, dahi nice bunun gibi *havâtin dünüre* düşüp, İsfendiyar'a vardılar. İsfendiyar düğünü Devrekâni'de eylemişti. Amma varan dünürlere *ağırlık* tahtgâhı Kastamoni'de etti. Ol vakit Kastamoni gaayet ma'mur ve mu'azzam şehir idi. Andan kızı, Paşa Kirece ile Dadi Hatun'a teslim ettiler. Anlar dahi alıp, Bursa'ya getirdiler. Hunkâr Bursa'da düğün ederken Vulk oğlu, uc sancağı Beyinin ¹ bir oğlunu tuttu ki, adına Paşa Bey derlerdi, ve lakabı Deli Paşa'ydı, bir hisarda haps etti. Hunkâr bunu işidip, hemen asker-i 'azm cem' edip, ol tarafa müteveccih olup, varıp, Lâz vilâyetlerini feth etti. Ve bu fethin tarihi hicretin sekiz yüz yirmi sekizinde idi ².

Hikâyet

Rivâyettir ki, çünkü Sultan Murad, müstakil padişah oldu, iki küçük karındaşı-ki, Yusuf'la Mahmud Çelebidir, tutup, Tokat'ta hapsedmişti. *Gönlü gözü* açılıp, anları getirdip, nazar-ı 'inâyet edip, Bursa'da ulûfe tayin etti. Anda oturdular. Sonra tâ'undan ikisi dahi vefat etti. Ve kız karındaşlarının dahi üçünü üç Karaman oğlu'na verdi. Birini İbrahim Bey'e ve birini 'Alâeddin Bey'e ve birisini İsa Bey'e. Andan ikisini İsfendiyar oğlanlarına verdi. Birini İbrahim Bey'e ve birini Kasım Bey'e ve birini Anadolu Beylerbeyisi Karaca

¹ İshak Bey.

² M. 23. XI. 1424—12. XI. 1425.

Bey'e verdi-ki, ol Varna gazâsında şehid oldu. Ve birini dahi İbrahim Paşa oğlu Mahmud Çelebi¹'ye verdi. Ve ol hatun Mekke'de şerrefeha'lllahü te'alâ vefat etti. Anda yatır.

Hikâyet-i irsâl-i Oruc Bey ilâ vilâyet-i Aydın

Şöyle rivâyet olunur ki, Temür-Taş oğlu Oruc Bey-ki Anadolu Beylerbeyisi idi, anı Aydın iline gönderdiler. Taki varıp, Aydın ili'nin hâinlerini ayırtlaya. Zira Ayasluk ve Tirc, nevâhisiyle ol vakit Âl-i Osman tasarrufunda idi. Lâkin İzmir oğlu Cüneyd Bey sebebiyle ki, Aydın neslindedir. Ol halkın *alacalıği* eksik değildi. Ol vakit Aydın oğlu İsn Bey oğlunun oğlu² vardı. Kapıda timar yerdı. Dâim ann sözü buydu-kim, "İzmir oğlu Cüneyd Bey dahi gitmeyince, ol vilâyet sizin olmaz,, derdi. Ve Aydın İli'ni ol zamanda Hun-kâr, Yahşi Bey adlı bir kuluna timar etmişti. Ol dahi ahyânen İzmir oğlu'yla uğraşırđı. Bir gün Yahşi Bey'in karındaşını³ İzmir oğlu tutup, öldürdü. Andan Beylerbeyi Oruc Bey, Yahşi Bey'le kavuştular. Bunlar anda varınca İzmir oğlu bunlarla uğraşmayıp, varıp. İpsili kalesine girip, oturdu. Bunlar dahi varıp, vilâyetin ba'zını döndürdüler. Andan sonra gelip gittiler, amma İzmir oğlu'nun fesadı hergiz ki eksik olmadı.

Hikâyet-i vakı'a-i İbni İzmir

Şöyle rivâyet olunur ki, bir gün Sultan Murad paşalarına eyitti: "Şol İzmir oğlu, nice hâinlik edip - dursa gerektir. Anın masâlihini görün. Yoksa

¹ S. O. IV. 309.

² Hamza Bey.

³ Şinan Bey (S. O. III. 102).

M u h a m m e d'in pâk ruhiyçin sizin masâlihinizi ben görürüm,, dedi. Paşalar eyittiler: Padişah-ı âlem, O r u c Bey kulun öldü., Zira ol yılda merhum O r u c Bey vefat Etmmişti. “ Şimdi Beylerbeyliği H a m z a Bey kuluna verdin. O r u ç Bey, yemeğe içmeğe, sohbete meşguldü. Ve her yere ki varsa düşman def etmeğe kasd etmezdi. Amma bu H a m z a Bey gayretli kişidir. Anı ana bildirelim. Allah ‘inâyetinde ve Sultanım devletinde ol anın işini bitirir,, dediler. Andan tizcek Beylerbeyi H a m z a Bey’e bu haberi bildirip ve mektupta şöyle yazdılar ki, “Hükmi Sultan vâsıl olduğu birle, sen ve Yahşi Bey ve Saruhan Sancağı ve Bursa Sancağı ki, Bey Sancağı demekle meşhurdur. Bir yere cem^c olup, ‘ale’t-ta‘cil İzmir oğlu’nun üzerine varıp, *beher-hâl* buluşası(n)z. Bi’llâh il-‘azîm H a m z a Bey bu maslahatta *kâhillik* etmiyesin,, dediler. Peş asker cem^c olup, yürüyüp İpsili¹ hisarının üzerine kasdettiler. Nevâhisine varacak, İzmir oğlu dahi leşkerini cem^c edip, gelip, bunlarla ceng-i ‘azîm edip, İzmir oğlu C ü n e y d Bey’in oğlu ki, Kurd Haşan’dır. Askerin bir tarafını götürdü, kova-gitti. Ve İzmir oğlu C ü n e y d Bey kendisi az adamlı kaldı. Hamza Bey bu hali görecek, İzmir oğlu’nun üzerine hücum etti. İzmir oğlu hod cünüb imiş, yunmağa hisarına, sarayına gitti. Ve oğlu döndü-ki, gelip, bâki kalan askeri dahi dağıda. Heman geldiğinleyn boğazı ele verdi. Anı tutup, sürüp, hisar üzerine vardılar. Hayli müddet hisarı eğirttiler. Ahir ‘ahidle C ü n e y d Bey’i hisardan çıkarıp, eyittiler: “ Seni Hunkâr’a gönderelim.

¹ Bugünkü adı: DOĞANBEY (İzmir’in Seferihisar ilçesine bağlı bucağın merkezi).

Seni Hunkâr hoş görür,, dediler. Andan İzmir oğlu, Hamza Bey'in çadırına geldi. Gördü-kim, Kurd Hasan dahi anda oturur. Andan Yahşi Bey yerinden kalkıp, Cüneyd Bey'i yakasından kavrayıp kendi çadırına götürdü. Fi'l-hal oğlunu Cüneyd Bey'e karşı boğazlayıp, eyitti : " Kani benim karındaşım ? Sen-dahi ölüm acısını göresin ,, deyip, Cüneyd Bey'in başını kesip, karındaşının kanını aldı. Andan ikisinin dahi başını hisara karşı gösterdiler. Hisar halkı Cüneyd Bey'le oğlunun başların(ın) kesildiğini görücek nâ-çâr olup, hisarı verdiler. Andan bütün Aydın İli feth olup, hutbe ve sikke Sultan Murad adına olup, kadılar ve *Eminler* gönderip, zapt ettiler. Ve bu vakı'a hicretin sekiz yüz yirmi dokuzunda¹ vakı' oldu. Zira Mentеше oğlu vakı'ası bundan önceedir amma, ikisi bile bir yıldadır.

Hikâyet-i vakı'a-i İbni Mentеше

Rivâyettir ki, Mentеше oğlu Yakub Bey öliccek, iki oğlu kaldı. Biri İlyas Bey ve biri Mahmud Bey, İlyas Bey sonra vefat etti; amma Mahmud Bey diriydi. Ve Mahmud Bey'in iki oğlu Hunkâr kapısında hizmet ederlerdi. Biri Ahmed nâm ve biri Üveys nâm. Sonra Mahmud Bey dahi Allah emrine vardı. Kapıda müteveffa olduğu malûm olacak, iki oğlanı Tokat'a gönderip, Bedevi çardağı timar verdiler. Ve Mentеше vilâyetini Balaban Paşa'ya verip, anı dahi zapettiler. Mentеше oğlu'nun evkaflarına ve timarlarına Sultan Murad mutasarrıf olup, kadılar ve subuşular gönderip, kendi adına akçe kestirip, hutbe okuttu.

¹ M. 13. XI. 1425—1. XI. 1426.

Ve bilcümle Mentеше oğlanları Tokat hisarında olup, kışı kışlayıp, yazı yazladılar. Bir kış dahi gelicek, kış yarağını tedarik edip, altlarına dökmeğe kuru *otluk* getirttiler. Otluk getirene “bu azdır, bize bir çuval daha getirin,, dediler. Vardı otluk getiren bu *kez* bir çuval çürük otluk getirdi. Bunlar almayıp getirene yine verdiler, aldı gitti. Kapıcı sordu-ki, “Otluğu niçin yine alıp gidersin?,, Ol kişi eyitti: “Eski otluktur, kokar deyü beğenmediler. Varıp, yine sahibine veririm,, dedi. Andan Mentеше oğlanları birbiriyle danışıp eyittiler: “Osman oğlu, atamız tahtını elimizden alıp, bizim ömrümüzü hapisle geçiri yörür. İmdu bizim hisardan hileyle çıkıp, ‘Acem sultanlarına iltica edip, *ağlayı görmek* gerek. Ola ki Timur-İng gibi olup, yine tahtımıza hâkim olavuz,, deyip, Üveys Bey dahi evvel gelen çuvalın otluğunu döküp, Ahmed Bey’i çuvala koyup, çevre yanına otluk tıkıp, çuvalı arkasına urup, ırgat suretinde *sokrani* sokranı “Ne belâdır bu dahi benim başımıza. Canıma geçti, canımdan usandım,, deyip kakıyarak “Bunların elinden ve pazarlıklarımdan âciz kaldım. Nesne beğendiremezsin. Bir kuru otluk dahi nedir ki, beğenmezler. Bunları Osman oğlu saklayıp neyler?,, deyip *söyleni-söge* Ahmed Bey’i hisardan taşra çıkardı. Ve çuvaldan taşra çıktığınılayın, ittifak ol hâlette, bir at eline girdi. Hemen arkasına geldi; revâne oldu. Ve ol vakit Kara Yülük, yaylasından dönmüştü. Ana değin gitti. Amma Üveys Bey kaçamadı. Nereye gideceğini

bilmedi. Ve hem at eline girmedi. Andan çünkü sabah oldu, gelip Üveys Bey'i hisar kapısında ele getirdiler; amma Ahmed Bey gitmişti. Bu kazıyyeyi Hunkâr'a bildirdiler. Üveys Bey'in dahi yeri boş kaldı. Zindancı tutsak beklemekten halas olup, ikisi dahi Hak rahmetine vasıl oldu. Andan Ahmed Bey dahi Kara Yülük'te durmayıp, yine vilâyetine 'azm edip, nescne başaramayıp, sonra çıkıp, 'Acem diyarına gitti.

Hikâyet-i Vakı'a-i Mehmed b. Karaman

Rivâyettir ki, hicretin sekiz yüz otuzunda¹ Hunkâr'ın mübarek hatırına gazâyâ teveccüh hevesi geldi. Bu niyet üzere buyurdu ki, bî-kıyas asker cem^c ola. Her tarafa hükümler perâkende kıldılar. Az zamanda bir asker cem^c oldu-ki kıyasını Allah bilir. Hemen andan 'azm edip, devletle Rume- li'ne geçip, gazâyâ meşgul olup, Lâz vilâyetini feth edip, küffarını evvel dine da'vet eyledi. Ba'dehu haraç istedi. Kabul ederlerse hoş ve illâ kahr ile katl ederdi. Dükeli leşker can ü dilile gazâyâ meşgul iken, Karaman oğlu Mehmed Bey varıp, Atalya² hisarının üzerine düşüp, ceng ederken, hisardan gözedip, *top kolayına* geldiğin- leyin top dokunup, kazâyile pâre pâre oldu. Sultan Çelebi önünde ettiği yemin *yoluna geldi*. Andan pârelerini Karamanîler bir sandıka koyup, Karaman'a *teberrük* ilettiler. Andan ol topu gazi toptur deyü kale kapısında zincirlerle asakodular. Andan Mehmed Bey'in üç oğlu kaldı.

صدا نه دوشه وهم قرامان اوغلنه منتظر ایدی کیم اول دخی کله وکنندو یالکز حصار اوزریشه وارمغه . . .
 مهانلودن خوف ایدردی اما بشاکاه خسته دوشدی انطالیه تک بکی فیروز بکک اوغلی حمزه بک برایشاندوغی
 ۱۰۰۰ . . . حلی ادم قوشدی دخی استانوزنه تک اوغلنک اوزریشه یوردیلر تک اوغلنه صیدیلر اولدردیلر
 ۱۰۰۰ . . . ایشسام حصاره کردیلر قرامان اوغلی دخی علی الصبیح کادی حصاره دوشدی آلی آئی انطالیه
 ۱۰۰۰ . . . اما ایتمادی صکره خیر اولدیکم سلطان مراد قرداشلریک ایشن تمام ایتدی وهم لشکر جمع ایدوب
 ۱۰۰۰ . . . اوزریشه کایور دیدیلر چوننکم قرامان اوغلی بو خبری ایشتمدی هاندم آتلندی کیم حصاری طولایوکوره
 ۱۰۰۰ . . . اولای در اول یردن یوریش ایده کزرنن طوبک دوشینه کلدی طوبک طاشی یره طوقندی یردن
 ۱۰۰۰ . . . اوردی اولدردی اول شهره کلن قرامانلور اول طاشی کورب انجینورلر سلطان مراد حمزه
 ۱۰۰۰ . . . ایشامک سنجقین ووردی وقرامان اوغلی علاءالدین بکه صوقیا سنجقین وهم قز قرداشی ووردی
 AM — : FPaVy ۱۶ غشایله Pa — : FAMVy ۱۹ — ۱۸ اول طوبی . . . اصا قردیلر FPaVy — : AM

¹ M. 2. XI, 1426—21. X. 1427.

² Antalya.

İbrahim Bey ve İsa Bey ve 'Alaeddin Bey. Ve bu Mehmed Bey'in Bir karındaşı var idi. *Bengl* Ali Bey derlerdi. Tahta geçmek istedi, bazı halk kabul etmediler. Âhir Sultan Murad, İbrahim Bey'e sancak verip, kılıç kuşattı. İki karındaşını kapıda alıko du. İbrahim Bey dahi babası Hamid ili'nden ne aldise Sultan Murad'a yine verip. Otluk ¹ 'u dahi bile verdi. Bu 'ahd ü peymân üzerine hayli zaman durdular. *Ke'enne* iki iklim *birikti*. Ve Hamid ili'ni Murad Han Şarabdar İlyas Bey'e timar verdi. Dahi ol yılda Mihal oğlu² ve Kasım oğlu ve Şah Melek Bey ve Rumeli Beylerinin vakı'ası olup, Şam çerisi kıbrıs'ı feth etti.

Hikâyet-i hiyle-i Yörgüç Paşa li-ebnâ-i Kızıl Koca min Türkmen

Şöyle rivâyet olunur ki, Amasya ve Tokat vilâyetlerinin Kızıl Koca oğlanları Türkmeninden leyl ü nehâr hiç rahatlıkları yoktu. Bir şehirden bir şehire yolcular cema'at-i kesîre olmayınca gidemezlerdi. Şöyle ki, gündüz şehir içinden, hamamdan avret alırlardı, giderlerdi. Kimse söyliyemezdi. Andan Sultan Murad, Rûm'u lâlası Yörgüç Paşa'ya veriecek Yörgüç Paşa, bu kaziyeleri işitti, be-gaayet incindi. Zirn gaayet gayretli kişiydi. Şöyle-ki, kendi adına akça kestirmişti. Yörgüç Paşa akçesi derlerdi. Rûm'da yürürdü. Andan Yörgüç Paşa fikr edip, gördü-ki, eğer bunlarla asker cem, edip, buluşursa, ortada çok adam hasâret olur. Bari bunlara bir hile gerektir „ deyip, bir gün bunlara bir hileyi fikr edip'

¹ OTLUK. Afyon ili Sandıklı ilçesi köylerinden (bk. s. 529).

² Yahşi Bey.

Hunkâr ağızından bir elçi düzüp, mübalâğa armaganlarla dört karındaşa bile mektup yazıp, eyitti : “ Lûtf edesi(ni)z, lalâm Y ö r g ü ç ’le varıp yoldaşlık edip, A l p A r s l a n Canik ¹’ini utun, talân edin. Andan doğru Artık - Ova’ya gelin. Ol sizin timarınız olsun,, dedi, Andan Y ö r g ü ç Paşa dahi hâs adamlarından adam koşup, bir elçi kendi dahi koştu. Andan Hunkâr elçisiyle Y ö r g ü ç Paşa elçisi gelip, K ı z ı l K o c a oğlanlarını Çorumlu vilâyetinde buldular. Y ö r g ü ç elçisi, Y ö r g ü ç’ün mektubunu verip, Hunkâr’ın elçisi Hunkâr(ın) mektubunu verdi. Bunlar her birinin mektubunu okudup, gaayet şâd oldular. Ve ne kadar Türkmen haram-zâdesi varsa bunu işidip, bunların yanlarına cem^c oldular. Dört yüz bahadır Türkmen cem^c oldu. Bi’l-cümle hırsızlık edenler anda gelmişti. Andan bu dört karındaş dahu iç ara ittifak ettiler ki, ol ili urduktan sonra, eğer Y ö r g ü ç Paşa bunlara te’addî gösterip, karşı gelirse, hemen Kılıç koyup, bunları kırıp, iklimini vuralar. Andan bunlar göçüp, Merzifon ovasına gelip, kondular. Andan yattılar. Y ö r g ü ç Paşa gelmedi. Bunlar teftiş edip, “Y ö r g ü ç niçin gelmedi?,, dediler. “Hastadır dediler,,. Andan dahi kalkıp, Amasya’ya girmeil olıcak, Y ö r g ü ç Paşa’nın oğlu² bunlara karşı gelip, gaayette melâlet gösterip, K ı z ı l K o c a oğlanlarına eyitti: “Ma’zur tutası(ni)z. Babam *hoşrak* değildi. Gaayet bunaldı. Koyup, gelemedik. Hizmette *mukassiriz*. Ve siz dahi lûtf edin. Şehirde bir kaç-gün dinlenin. Sizinle yiyelim, içelim, zevk ü sevk edelim. Ve hem babam sizi *müsâferet* etmek ister.

¹ Beyi: Alparslan oğlu Hüseyin Bey.

² Hızır Bey (Ölm. 1444 Varna savaşında).

Ve bir kaç-günden sonra babam dahi, şâyet ki hoşça ola, bile gidevüz. Eğer hoşça olmazsa, siz yetersiz. Ben bile giderim. Sonusa¹da dahi hazır leşkerimiz var. Hiç babama ihtiyaç yoktur; sizin sağlığınızda,, deyip, bunları ta'zimle ileyip, her birini bir âli saraya kondurdu. Ve bi'l-cümle bunları bölük bölük edip, Amasya'ya sepiştirdiler. Ve Yörgüç Paşa dahi bunlar için şaraplar, nimetler ihzar edip gönderdi. Bunları mağrur edip, cümle sarhoş olup, yatacak(ları) vakit karvadılar. Evvel dört karındaşı tutup, hend edip, hemen başlarını kestiler. Bâkilerini dahi tutmak için adam ihzar etmişlerdi. Anların dört yüzünü dahi tutup, bağladılar. Alıp, Yörgüç Paşa'ya getirdiler. Ve bunları helâk etmek bâbında bazıları eyittiler: "Bunların cümlesini bir hapse koyup, kapısından *tütün* etmek gerektir: cümlesi bunların kırıla,, dediler. Yörgüç Paşa eyitti: "Bunları nice etmek gerek idiğini ben eyi bilirim,, deyip, buyurdu, Amasya'nın kesme kayadan bir zindanı varidi. Anı boşaltılar. Dahi bu dört yüz Kızıllı Koca'lıyı içine döküp, ağzını sıvadılar. Yedi gün yattıklarından sonra bir karıcık gelip, Yörgüç Paşa'ya çağırıp, "Bana *hayf* oldu. Benim oğlum zindana bile koydun. Anlardan değildi; terzi idi. Obalarına iş işlemeğe varmıştı. Bunlara uymuş, bile gelmiş,, dedi. Yörgüç Paşa eyitti: "Şimden geri ana çâre yoktur, nice edelim?,, dedi. Karıcık eyitti: "Sultanım, ölüsüne dahi razıyım,, Andan Yörgüç Paşa buyurdu. Zindanı açıp, bu karının oğlunu aradılar. Dört yüz kişinin altında buldular, çıkardılar.

¹ Tokat'ın Taşova ilçesi köylerinden.

Henüz dahi ölmemiş. Gaayet taa'ccüp edip, mazlum idliğini bildiler. Andan Yörgüç Paşa buyurdu, bu meyitleri zindandan çıkarıp Amasya'nın ırmağına bıraktılar. Ve yasak ettiler ki, kimse bunları defn etmeye, şöyle düralar; kurt kuş yiye, gidere. Andan Yörgüç Paşa bu siyaseti edicek, fi'l-hâl atına süvar olup, Türkmenin evlerine çıktı. 'Ale's-sabah Çorumlu' yöresinde konup otururken, basak düşüp, yine hayli Türkmen kırdırdı. Cemî' davarlarını ve Örünlerini gaaret ettirip, şol kadar doyumluk oldu-kim, bir koyun bir akçeye satıldı. Ve 'avretine, oğlanına kimse el değirmede. 'Avretleri, oğlanları etrafa yayılıp, dilenci oldular. Andan sonra Yörgüç ilde ve boyda şöyle çağırtdı-kim: "Her ki bir Kızıl Kocalı tutup getire, Bir hil'at vereyim,, dedi. Bu suretle dahi Kızıl Kocalı kırdı. Ol zamandan bu zamana gelince, Türkmen haram-zâdelik edemez oldu. Andan evvel kendileri harâmilik ettiklerinden gayri bu Kızıl Koca oğlanları varıp, Dulka dir oğlu(’nu) ve Kara Yülük oğlu Hâbil² Bey'i kendi vakitlerine komayıp, tahrik edip, memlekete bunları *havâle* ederlerdi. Yörgüç Paşa helâk edileli ol vilâyet harâmiden emin olup, Türkmenler Osman memleketinden *bî-zâr* oldular.

Hikâyet-i feth-i Koca Kayası ve ahvâl-i Haydar Bey

Şöyle rivâyet olunur ki, Osmancık nevâhisinde Zeytin³’ün bir hisar vardır ki, ana Kocakayası⁴ derlerdi. Haydar Bey⁵’in elinde idi. Gaayet sarp hisardı. Haydar Bey ol hisara yüz yıllık azık koydurmuştu. Hiç hisardan taştı

¹ Çorum’un adının daha önceki şekli.

² bk. *İslâm Ansiklopedisi C. I. s. 264-265, Akkoyunlular şeceresi.*

³ Samsun’un Alaçam bucağında bir köy.

⁴ Samsun’un Vezirköprü ilçesinde KOCAKAYA köyü.

⁵ Taşan Oğlu Kasım Bey’in oğlu.

çıkmazdı. K a s ı m nâm bir oğlu varidi. Gâh gâh anı dört yana Beylerle tuhfe/lerle gönderirdi; amma oğlu, idiğini bildirmezdi. Ol armağan gönderdiği Beyler çok sa'y edip, anı aldayıp, alı-koyamazlardı. Bir gün bu oğlan babasına eyitti : “Baba, eğer, beni vardığım yerde duyarlarsa nice edersin?,, dedi. H a y d a r eyitti: “(Oğul, ben seni Allaha ısmarlarım. Ben ölünce(ye kadar) bu hisardan çıkmazın. Pırlık deminde kimseye hizmet edemezsin,, dedi. Amma Y ö r g ü ç bu hisarı almağa sa'y edip, *dün gün* sevda-sında idi. Ve ol hisarda bir kişi varidi, T a y f u r Çelebi derlerdi. H a y d a r Bey anı gaayet severdi. Y ö r g ü ç bu T a y f u r'a kızını vermek kuvvetiyle kendüye döndürmüştü. Nâ-ğâh bir gece T a y f u r hisarın *azıkhanesine* od urup, hisarın cemi azığını oda yaktı. Y ö r g ü ç Paşa bunu duyup, sürüp, hisarın üzerine düştü. H a y d a r Bey eyitti: “Y ö r g ü ç, ben hod ne olasım oldum. Evet Allahtan dilerim-kim, senin-dahi sonun benden beter ola,, deyip, ihtiyariyle kaleyi verdi. Y ö r g ü ç Paşa dahi Hunkâr'a ilâm edip, H a y d a r Bey'e eyi timar verdi. Tâ ölünce yedi. Y ö r g ü ç Paşa dahi hisarı tasarruf edip, içine kul kodu. Tâ şimdiye-dek hisar ellerindedir.

Hikâyet-i feth-i Canik

Rivâyettir ki, Y ö r g ü ç Paşa, bir gün düğün edip, Alp Arslan oğlu¹'nu düğüne okudu. Alp Arslan oğlanı Y ö r g ü ç'un hilesini duyup, Y ö r g ü ç'e haber gönderdi-kim, “Maksudun eğer bu elimdeki ermenileri almaksa, al. İmden gırl

¹ Hüseyin Bey,

gel, timar et. Benden ne istersin? " Ben hod Hunkâr'a varırım. Hunkâr sağ olsun. Bana dahi yeğ timar vere „ dedi. Yörgüç'ün kasdı, üzerine varmaktı. Yörgüç Paşa varmadan Alp Arslan oğlu kendi geldi. Hemen geldiğinleyn Yörgüç bunu tutup, Hunkâr'a gönderdi. Hunkâr dahi emretti. Bursa'da bir evde hapsetti; bir nice zaman. Andan evini ve horantasını Yörgüç Paşa Amasya'ya getirtmişti, bekledirdi. Andan Alp Arslan oğlu, bir gün kendüyü bekleyeni berk bağlayıp, ve bir veçhile tedarik edip, hisardan aşağı inip, atlar ihzar etmişlerdi, bindi ve gitti. İki yıldan sonra yine kendi ihtiyariyle Hunkâr'a gelip, Hunkâr dahi Rumelinde yahşi timar verip¹, horantasını dahi yanına getirtti. Bu fetih Yörgüç Paşa elinde hicretin sekiz yüz otuz birinde² vaki^c oldu.

Hikâyet-i binâ-i Cisir-i Ergene

Şöyle rivâyet ederler ki, bu Ergene köprüsünün yeri, evvel ormanlık ve balçık ve çökeklik idi. Ve harâmler durduğuydı. Ve hiç vakit olmıyaydı-kim, anda harâmî adam öldürmiyeydi. Andan Sultan Murad hazâin harc edip, evvel ağaçları kırdırıp, pâk ettirip, ol arada yüz yetmiş dört kantaralı bir köprü yapıp, ol köprünün iki başını mamur ettirip, bir başını Ergene nâm hir lâtif kasaba şehri edip, bir âli 'imâret yaptırdı. Muhassal iki tarafını dahi mamur edip, Ergene köprüsü demekle maruftur. Andan ol vakit ki, 'imâret yürüdü,

¹ Gümülcine Sancağı Beyliği.

² M. 22. X. 1427—10. X. 1428.

Sultan Murad, Edirne'den ulemâ ve fukarâyı cem' edip, gelirdip, ziyafet edip, akçeler ve filoriler üleştirip, evvel aşını kendi eliyle üleştirdi. Ve çırağını dahi kendi uyardı. Ve yaparı mimara dahi hil'atler gey(dir)di. Ve çiftlikler 'ata etti. Ol kasabanın halkını 'avârizdan mu'âf ve müselleme kıldı.

Hikâyet-i kudûm-i Yakub Bey b. Germiyan ilâ Murad Han

Rivâyettir ki, bir gün Murad Han Edirne'de oturup, sohbet ederken haber geldi-kim, Germiyan oğlu karındaşımız Yakub Bey, biraz adamla vilâyetinden çıkıp, Sultanıma geliyür, deyü. Hunkâr Bursa'ya *ulak* gönderip eyitti : "Eger Germiyan oğlu karındaşım(in) geldiği gerçekise, şehir halkı karşı çıkıp gaayetle ta'zim edeler. Ve bana geleceği vakti dalu iflâm edeler dedi. Pes Germiyan oğlu, Bursa'ya gelip, Bursa'nın halkı kemâ hüve hakkuhu ta'zim ettiler. Ve Germiyan oğlu dahi gelip, geçmiş pâdişahların mezarına varıp, ziyaret edip, mübâlağa meblağ üleştirdi. Ol hinde Hazret-i Emir Sultan, *kaddes allahü sirrahü'l 'aziz*, hayatta idi. Anı dahi hanesine varıp, elini öptü. Ve andan dahi Manastır'a varıp, Osman'ın ve Orhan'ın mezarlarını ziyaret edip, anda dahi ulemaya ve fukarâya 'atalar edip, andan 'azm-ı Edirne kılıp, Ergene köprüsüne gelicek, Hunkâr dahi Paşaları ve Beyleri istikbâle gönderip, ta'zimle getirip, bir 'âlî makama kondurdular. Ertesi Paşalar önüne düşüp, varıp, el öptürüp, Sultan Murad mübâlağa 'izzetler etti. Üç gün ziyafet edip, hil'atler gey(di)rip, mübâlağa ile

ihsanlar ve ‘atalar edip, yine memleketine gönderdi. Ve bu Germiyan oğlu dahi be-gaayet *verici* Bey idi. Hattâ Sultan Murad’ın verdiği bunca meblağları Edirne’den Gelibolı’ya gelinceye(ye kadar) yedi ve yedirdi. Gelibolı’ya gelecek Sultan Murad’a haber gönderip, “Geçide verecek nesnemiz kalmadı. Karındaşım bize harçlık göndersin,, dedi. Sultan Murad eyitti : “ Hak te‘alâ bize bir karındaş verdi-ki, kendi memleketi hâsılından gayri, bizim kazancımız dahi *harcına* yetişmez.,, deyü, mühalâğa meblâğ gönderdi. Andan sonra Germiyan oğlu bir yıl sağ olup, Allah emrine varıp, memleketini Sultan Murad’a vasiyyet etti. *Rahmetu’llah-i ‘aleyh.*

Hikâyet-i feth-i Lâz ve Alaca Hisar

Şöyle rivâyet olunur ki, Sultan Murad, ucları hep bahadırlı Beylere ısmarlamıştı. Lâz ucunu dahi İshak Bey’e ısmarlamıştı. Ol ne vakit ki, akın etmek istese, Semendire Tekvuru Vulk oğlu duyup, kâfirlere el altından îlâm edermiş. Ol sebepten İshak Bey iken doyum çıkmazdı. Andan İshak Bey bu kaziyeden haberdar olup, Murad Han’a îlâm edip, kâfirlerin haram-zâdeliğini bildirdi. Hunkâr dahi her ne - kim Vulk oğlu’na vermişti, yine alıp kullarına verdi. Andan Vulk oğlu duydu - kim, Hunkâr kendüye dolaşsa gerek. Fi’l-hâl elçi gönderip eyitti : “Sultanım, kızcağızımı cariyeliğe kabul eylesin. Zirâ-kim, dedeniz Bayezid Han dahi bizden kız almıştı.,, deyip, mübâlağa mal dahi gönderdi. Ve Paşalara dahi ayrı ayrı pîş-keşler gönderip,

Paşalar Hunkâr'ı râzi ettiler. Ve Alaca-Hisar'dan tâ kendi(si)nin vilâyetine varınca(ya kadar) teslim etti. Ve kendi vilâyetine dahi harac tayin etti ki, her yıl kendi göndere ve dahi Ungurus'u boynuna aldı ki "Her giz size zarar etmeye; tek siz dahi bunları incidip, akın etme(yi)n,, dedi. Andan sonra akını Bosna vilâyetine doğrulttular. Çünkü bu vech üzerine Vulk oğlu'yla *kavl-i muhkem* olundu, Sultan Murad dahi Lâz vilâyetini zapt etti. Bu kâfir *ikrarından* ayrık dönmez sandı, oturdu. *Haraccılar* varıp, Lâz vilâyetinden harac getirir oldular. Ve bu fetih hicretin sekiz yüz otuz birinde¹ vakıf oldu ve hicretin sekiz yüz otuz ikisinde² Lâz oğlu³ vefat edip, Vulk oğlu⁴ yerine oturdu. Ve dahi Sultan Murad Güvercinlik⁵ hisarını hisar etti. Andan Ungurus gelip, Rumeli çerisi varıp, Ungurus çerisi kaçıp, İslâm leşkeri Ungurus'un sonunu gaaret etti. Andan Gündüz oğlu vakıfı oldu. Ve dahi ol yılda Bursa'da tâ'un-ı ekber olup, Emir Seyyid hazretleri müteveffa oldu. *Rahmet u'llahi rahmeten vasi'aten*. Ve dahi ol ta'unda Sultan Murad'ın karındaşları Yusuf ve Mahmud Çelebi müteveffa oldu. Ve Emir Süleyman'ın oğlu Orhan Bey ve İbrahim Paşa ve Hacı İvaz Paşa, ki Sultan gözlerine mil çektiydi, müteveffa oldular. Ve Çırak Bey⁶ ve Şeyh Fahrrettin Efendi oğulları *şems ül-ulemâ* Şemsettin ibni Fenarî bu mecmu'ü müteveffa oldular ve dahi ol yılda Şam Çerisi Kara Yülük üzerine varıp, Ruha⁷ şehrini harap edip, Kara Yülük oğlu Hâbil Bey'i esir ettiler.

¹ M. 22. X. 1427 — 10. X. 1428.

² M. 11. X. 1428 — 29. IX. 1429 (19. VII. 1427 de ölmüştür).

³ Stefan Lazareviç (1389 — 1427).

⁴ İvan Brankoviç (1427 — 1456).

⁵ Golumbaez.

⁶ Hacı İvaz Paşa'nın kardeşi Şerafeddin Bey.

⁷ Urfa.

Andan Kara Yülük varıp Şah Ruh'u getirip, Kara Yusuf oğlu İskender Bey züerine gelip, Kara Yusuf oğlu kaçıp, Şah Ruh Türkmenlerin 'avretlerini ve oğlanlarını ve kızlarını esir edip, ordusunu gaaret etti. Ve Irak vilâyetlerini harap edip sonra katı kızlık ve açlık düşüp, çokluk halk ol sebepten helâk olup, bazı dahi Rum'a gelip döküldü.

Hikâyet-i fetih-i Selânik

Rivâyet ederler ki, bir gün Sultan Murad vezirlerine eyitti: "Şol Selânik dedikleri şehir irak mıdır?," dedi. Vezirler eyittiler: "Sultanımın göçüyle Serez'den öte dört göç ancak vardır,,". Hunkâr eyitti: "Tanrı kulları, ya ne dururs(un)uz. Tez sefer yarağını görün. Toplar, tüfekler götürüp ve hem Gelibolu'dan gemiler getirip, niyyet-i gazâ deyip, varıp, Selânik hisarına düştüler. Etraftan dahi nice gaziler cem' olup, bir kaç gün ceng ettiler alınamadı. Murad Han eyitti: "Bu hisarın alınmasına elbette bir tedbir edin,,". Evrenoz oğlu Ali Bey eyitti. "Devletli Hunkâr, bunun alınmasına tedbir hemen yağmadır,," dedi. Hemen Sultan Murad dahi "Bire yağmadır. Babam ruhiçu alan alanın, veren verenindir,," deyip, leşkere de çağırtdılar. Çünkü gaziler yağma haberini işittiler, Fi'l hâl hisara merdivenler dayayıp, kâfire gözünü açtırmayıp, def'i hisara koyuldular. Allah fazliyle kale feth olundu. Gaziler ganâime müstağrak oldu. Esir aldılar. Bir *acâ'ib* doyumluklar oldu-kim vaf etmeli değil. Gaziler filoriyi külahla bahş ettiler. Şehrin evleri hâli kalıp, Vardı

هم ابدوب ایتدی بو حصار الخمانسه رای و تدبیر ایدوک دبدوک و دخی کمنسه سوز سوبلدین اورنز اوغلی
 علی ملک ایدر دولتلو سلطانم بونک الخمانسه یغما کرکدر کورسپیکه عسکر خلقی جنسکده تقصیرات آتیبوب
 خان و باش اویشایدیر اگر جنک ایله فتحته چاره اولسه شمئدیک النور ایدی دیدی هاندم سلطان مراد
 له سبیل الله یغما دیو بیوردی A || 19 غازیله . . . اتدیلر A — FPaMVy

Yenicesi halkını Selânik'e sürdüler. Gönlü olup, gelenlerden dahi çok adam gelip yerlendi. Pür küfürken *dâr ül-islâm* oldu. Çünkü şehir alındı, Sultan eyitti: "Hey gaziler, kale yağma edip, gaziler muğtenim olmak ne hoş nesne olurmuş. Şimden geri ayrık gazadan eksik olmayalım,, dedi. Bu fethin tarihi hicretin sekiz yüz otuz üçünde¹ vaki^c oldu.

Ve dahi ol yılda Sultan Mehmed dünyaya geldi. Ve kâfir gemileri gelip Gelibolu boğazını tutup, Emir Süleyman burgazını hisar edip, çok ceng ü kıtal olup, sonra Sultan Murad'la musâlahâ edip, gemiler gitti. Andan Sultan Murad Emir Süleyman burgazını harap etti.

Ve hicretin sekiz yüz otuz dördünde² Mısır Sultanı Pars Bey Hamid (Âmid)³ şehrinde Kara Yülük üzerine varıp, sonra sulh edip gitti.

Ol yılda *husûf-ı küllî* vaki^c olup, gün tamam tutulup şöyle ki, gündüz yıldızlar *zâhir* oldu. Ve katı kızlık olup, *kahttan* çok adam oldu-ki kendüyü helâk etti.

Hikâyet-i muhasara-i Ungurus ve kal'a-i Güğercinlik ve inhizamuhu bi-sebebi Vidin Sinanı

Şöyle rivayet ederler ki, Sultan Murad diledi-kim, Selânik gazasından sonra Ungurus'a gide. Zira kim Ungurus'un harâmîsi gâh gâh Vidin tarafından geçip, ol nevahide fesad ederdi. Bunlar bu fikirdeyken nâ-gâh bu taraftan Karaman oğlu İbrahim Bey'in haberi geldi-kim: "Hamid İli ucunda Bey-Şehri'ne düşüp, şehri

¹ M. 30. IX. 1429—18, IX. 1430.

² M. 19. IX. 1430—8. IX. 1431.

³ Diyarbakır.

alıp, sancağı Beyi Şarabdar İlyas Bey'i dahi tutup, haps etti., deyü. Murad Han Gazi diledi-kim, Karaman oğlu'na gide. Bu taraftan Ungurus dahi yürüdü. Karaman oğlu'nun ve Semendire Tekvuru Vulk oğlu'nun, Ungurus'un birbiriyle ittifakı varmış. Kaçan kim, bu taraftan kâfir yüriye; ol taraftan Karaman oğlu yüriye. Sultan Murad bildi-kim, kazıyye bu türlü dahidir. Hiç bir tarafa teveccüh etmedi. Hatta Ungurus Güğercinlik üzerine düşüp, top kurup, atmağa başladı. Hunkâr dahi Rumeli Beylerbeyisi Sinan Bey'i karşı viribidi. Varıp, bulaşmayıp, *öylelik* yol mikdarı yer geride kondular. Vidin Sinan'ı derlerdi, bir bahadır varidi. Vidin'in sancağı Beyidi. Ol dahi andaydı. Çağırıp "Bire Beyler, biz Hunkâr'ın hâinleriyiz,, dedi. Beylerbeyi Sinan Bey bunu işidip, gazaba gelip eyitti: "Bu ne sözdür ki, söylersin,, dedi. Vidin Sinan'ı eyitti: "Eğer biz hâin olmasak, arada Hunkâr'ın düşmanı kalesini topla döğe-dururken, biz bunda epsem oturmazdık. Hususâ kim, gelen dahi kâfir ola, bu nice gayret-i islâm olur,, dedi. Andan Beyberbeyi eyitti: "Bu uc senindir. Var, bir dil getir, görelim de andan varalım,,dedi. Vidin Sinan'ı eyitti: "Bu kadar yere dahi ne dil gerek. Top avazından atlarımız tavlasını kırar. Bizim hod kulağımız top avazını öğrenüpdurur. Sağır olup, anıniçin işitmez olduk,,deyip, hemen Vidin Sinan'ı at arkasına gelip, çağırıp eyitti: "Hay gaziler hay, içinde gayret-i islâm olup, yüreğinde erlik olanlar bunda oturmak, avrete

yaraşır,, dedi. Pes cümle akıncılar ve gayretli yeğitler fi'l-hâl at arkasına geldiler. Beylerbeyiye haber verdiler kim, "Vidin Sinan'ı düşmana gitti. Hep akıncılar ana tabi' olup, bile gitti,, dediler. Beylerbeyi dahi zaruri olup, Vidin Sinan'ının ardınca göçüp, 'ale's-sabah küffar üzerine çıka geldiler. Hemen tabilbâz urup, bir kezden tekbir getirip, küffarın üzerine hücum edince, birbirini basa, kâfirler kaçmağa başladılar. Kırıl¹ dahi cemi' ağırığını bırakıp, güçle baş kurtardı. Kâfirin eskeri suya dökülüp boğuldular. Gaziler gayette doyum oldular. Hatta Edirne'de bir kâfir müstesnâ Ungurus oğlanını üç yüz akçeye verdiler. Hak Te'âlâ kıbelinden şunun-gibi doyumluk vaki' olmadı. Bu gazanın tarihi hicretin sekiz yüz otuz yedisinde² Vidin Sinan'ıyla Beylerbeyi Sinan'ın elinde vaki' oldu.

Hikâyet-i feth-i Akşehir ve Bey-Şehri ve Konya

Rivâyettir ki, çünkü Karaman oğlu İbrahim Bey bu bed hareketi etti, Sultan Murad asker cem' edip, Karaman oğlu İsa Bey'i ve Dulkadir oğlu Süleyman Bey'i ve Kadı Burhanettin oğlu Zeynel'abidin'i bile alıp, Akşehir'e çıkıp, alıp ve Konya'ya varıp, anı dahi feth edip ve Bey-Şehri'ne varıp, anı dahi feth edicek, Karaman oğlu, bunlarla mukabele edemeyeceğini bilip, kaçıp, Taş'a girdi. Elhâsıl Karaman'ın İç İl'den gayrisi hep gelip, Sultan Murad'ın ita'at ettiler. Andan Sultan Murad'ın kasdı şöyle oldu-kim, *baltacılar* sürüp, Taş'a yol edip, Karaman oğlu'nu ele-getire. Bu kasitle varıp, Bozkır'a çıktılar. Karaman oğlu

¹ Sigismund (1388-1437 Macar kralı, 1411-1437 Almanya İmparatoru).

² M. 18. VIII. 1433—6. VIII. 1434.

gördü-kim, bunların kasdı ayrıksıdır. Fi'l-hâl Mevlânâ Hamza¹'yı gönderip, eyitti : "Hunkâr hazretleri bizim küstahlığımızı mazur tutup, bu kezlige dahi suçumuzu affetsin,, deyip, tazaru²at edip, ettiği işe pişman oldu. Andan Mevlâna Hamza, Hunkâr'a eyitti: "Aldığı Hamid İli'nden dahi elini çekti. Elhâsıl Sultanım, bu kerre dahi bize bağışlasın,, deyip, *sunup*, elini öptü. Hunkâr eyitti : "Mevlânâ Hamza, senin hatırın-çin suçundan geçtim. Amma bu vilâyeti ana ben verdim idi. Şimden-geri karındaşı İsa'ya veririm,, dedi. İsa ol vakit Hunkâr yanında idi. Elkıssa, Hunkâr Karaman oğlu'nun suçunu affedip, Mevlânâ Şükrullah²'ı gönderip, varıp, Karaman oğlu'na hoş veçhile and verdi-kim, şimden-geri *bi-vechin mine'l-vücûh* her giz yağılık etmeye. Andan Sultan Murad dönüp, devletle yine dâr üs-saltanaya geldi. Bu Murad Han'ın Karaman'a evvel seferi idi. Hicretin sekiz yüz otuz sekizinde³ vaki³ oldu. Dahi ol yılda Fenârî oğlu Mehmed Şah Paşa müteveffa olup ve Karaman oğlu İsa Bey vaki³-aya uğradı.

Hikâyet

Bundan önden işittik-kim, Uc Beyi İshak Bey, Vulk oğlu'nun şeytanlığını Hunkâr'a bildirmişti. Hunkâr dahi şöyle cezm etti-kim, bu Karaman oğlu'nun ve Unurus'un hareketi hep anın başı altındadır. 'Azîm leşker cem³etti-ki, yarıp, Lâzı tamam zapt ede. Vulk oğlu bunu duyup, tekrar elçi gönderdi ki,

¹ *Tercüme-i Şekayik-i Nu³maniye*, s. 120 — S. O. II. 252.

² *Behcetüttevarih* müellifi (S. O. III. 154).

³ M. 7. VIII, 1434-26. VII. 1435.

"Kızımın¹ cihazı tamam oldu. Adam gönderip alsınlar,, dedi. Andan Paşalar Hunkâr'a eyittiler: "Kızı almak gerek,, dediler. Andan Hadım Reyhan Ağa'yı, Oruz² Bey Ağa'yı Kapu'dan Üsküb'e gönderdiler ki, varıp, İshak Bey'in hatuniyle gelini getireler. Pes bunlar dahi hayli adamla Üsküb'e varıp, andan Semendire'ye yakın varıp, bir kaç günlük yol kalcak, Vulk oğlu, kâfir Beylerinin hatunlarını gönderip, bunları karşıladıp, Semendire'ye getirip, ta'zimle kondurup, ağır ziyâfetler etti. Ve kızın defter-i cihazını Oruz Bey Ağa'ya verip, gelini bile teslim edip, alıp, Edirne'ye getirdiler. Hunkâr eyitti: "Bir kâfirin kızından ötürü düğün hâcet değil,, deyip, düğün etmedi. Kız dahi *sehil* zaman Hunkâr'ın yanında durdu. Andan Bursa'ya gönderip, İsfendiyyar(ın) kızı³ Bursa'da olurdu; anı Edirne'ye getirtti.

Hikâyet

Rivâyettir ki, bir gün Hunkâr, Evrenoz oğlu Ali Bey'e eyitti: "Kim ola kim kullarımdan-ki, Ungurus vilâyetinin yollarını iyi bilir ola,,. Ali Bey eyitti: "Eğer Sultanım buyurursa ben kulun geçeyim. Cemîc yollarını ve illerini göreyim. İnşallah devletli Sultanımın yine ayağı toprağına geleyim,, dedi. Andan Hunkâr eyitti: "İmdi Rumeli ve Anadolu bile geçsin,, dedi. Ali Bey eyitti: "Sultanımın himmetiyle bana hemen akıncı kulların yeter,,. Hunkâr eyitti: "Sen bilirsin. Nice edersen et,, dedi. Andan Ali Bey hemen akın çağırıtı. Çünkü akıncı cemîc oldu. Dımışkar⁴dan geçip, yürüdüler. Ungurus vilâyetine

¹ Mara.

² ازبك آغا Özbek ağa. *Aşıkpaşazade Tarihi*, Giese neşr. s. 107, 108. (اورنگ) Evreng Ağa. *Tacüttevarih* C. I, s. 359.

³ Hatice Sultan (Fatih Mehmed'in annesi. ölm. 1449).

⁴ Temeşvar (bk. *Devleti Osmaniye Tarihi*, Hammer — M. Ata, c. II. s. 348.)

girip, bir ay *çiğzindiler*. Hiç dūsman belirmedi. Gaayette doyumluklar olup, ‘acāyib ganimetler oldu. Derler ki, esir akıncıdan çoktu. Andan Evrenoz oğlu Ali Bey bu doyumluklarla Sultan Murad’a gelip eyitti: “Ey Sultanım, Ungurus’a geçmek gerek. Hayf değil mi-ki, anın gibi vilâyet kâfir elinde ola,, deyip, Hunkâr’ı tahrik edip, ol vilâyete gitmeğe râzı etti.

Hikâyet-i Gazâ-yi Ungurus

Şöyle rivâyet ederler ki, çünkü Sultan Murad Ungurus’a geçmek istedi, evvel Vulk oğlu’na adam gönderip eyitti: “Sementire’den Ungurus’a geçerim, yarak göresin,, dedi. Ve Eflak oğlu Drakula’ya dahi haber gönderip, eyitti: “Tizcek hep leşkerini cem’ edip gelesin. Eğer gelmezsen, ben sana varmağa *erinmez*,, dedi. Drakula eyitti: “Ben Sultanımın hizmetine hazırım. Atını, itini yedmeğe râzıyım,, dedi. Pes Hunkâr ‘azim leşker cem’ edip, sürüp, Vidin’e vardı. Lâz oğlu kılavuz olup, Vidin’den geçip ve cemî’ akıncılar dahi Vidin’den geçtiler. Ve Ungurus diyarından bir nice pâre hisarlar alıp, İa Zibin¹e dek vardılar. Kırk beş gün vilâyet-i Ungurus’ta gezip, çiğneyip, *ağnayıp*, enva’-ı ganâyimle muğtenim olup, bir vec-hile ki, nihâyetini ancak allah bilir. Andan Drakula’yı kılavuz kılıp, Eflak’tan sağ selâmet çıktılar. Ve Eflak oğlu mübâlagayla piş-keşler çekip, ‘azim ziyafetler etti. Ve hiçbir kâfir Hunkâr’a *mu’araza* etmeyip, ita’at edip, bunlar dahi mansur ve muzaffer oldular. Andan Yerköyü kalesini

¹ Nagy - Szeben=Hermanstadt.

yapıp, içine adam koyup, andan Edirne'ye gelip, mütemekkin oldular. Bu gazanın tarihi hicretin sekiz yüz otuz dokuzunda ¹ vaki^c oldu.

Hikâyet-i gazâ-yi Arnavud

Rivâyettir ki, Hunkâr bir gün eyitti: "Kocacık Hisarı'na sefer edelim,, deyip, İsa Bey'i önce gönderip eyitti: "Var akıncıları doyum eyle, Hak 'avniyle,, dedi. İsa Bey dahi yürüyüp, Arnavud'un *künc* illerine girip, akın koyu verdi. Seçirdim ettiler. Bu kaziyeden küffâr gaafil değilmiş, hazırmış. Yolları bağladılar. İskender derlerdi, Arnavud'un Beyi oğluydu. Asılda Hunkâr'ın iç oğlanıydı. Hunkâr ol vilâyeti ana timar vermişti. Sonra Hunkâr'a 'âsi olup, kaçıp, anda *duraklamıştı* ki, asılda timarıydı. İsa Bey'in varan akıncılarının yolunu ol bağlamıştı. Elhâsıl gaziler gördüler kim, kâfirler yolları bağlamışlar. Evvel bunlar dahi kendi esirlerine *kılıç koyup*, andan kâfiri şol kadar kırdılar kim, kılıçlar yüzü *çöngelip*, oklar tükendi. Eğerçi hayli gaziler şehid oldu, amma çok vilâyet dahi feth oldu. Ve bu fethin tarihi hicretin sekiz yüz kırkında ² vaki^c oldu.

Hikâyet-i muhasara-i kal'a-i Belgrad

Şöyle rivâyet ederler ki, Sultan Murad ki, Ungurus vilâyetini seyr etti, şöyle cizm etti-ki, Ungurus vilâyetinin kapısı Belgrad'dır. Kasd etti-kim, ol kapıyı aç. İslâm leşkerini cem^c edip, gelip, Belgrad üzerine düşüp, ceng eder

¹ M. 27 VII. 1435—15. VII 1436.

² M. 16. VII. 1436—4. VII. 1437.

gibi olup, Sava'yı geçip, Belina¹'ya akın salıp, gaziler şöyle doyum geldiler kim, bir çizmeye bir lâtif câriye verirlerdi. Esirin *galabası* askerden ziyade idi. Elhâsıl, şöyle vâsf olundu-kim, "bünyâd-ı islâm zuhura geleliden beri, gaziler böyle doyum oldukları yoktur,, dediler. Bu fetih hicretin sekiz yüz kırk birinde² vakîc oldu.

Hikâyet-i feth-i Semendire

Rivâyettir ki, kaçan Sultan Murad Belgrad'tan göçtü, doğru Üsküb'e geldi. İshak Bey eyitti : "Hay devletli Sultanım, madam-ki Vulk oğlu Semendire'de ola, ne Karaman oğlu epsem olur ve ne Ungurus epsem olur. Ve hem Drakula'yı dostun sanma. *Munafıktır*,, dedi. Murad Han eyitti : "Hele bir kışı kışlıyalım. İnşaallah bahar olıcak, ikisini dahi görevüz,, dedi. Andan gelip, Edirne'de kışı kışladılar. Bahar olıcak, Drakula'ya, Vulk oğlu'na kapıya gel dediler. Vulk oğlu gelmedi. Amma Drakula iki oğlunu alıp, kapıya geldi. Hemen geldiği gibi, Drakula'yı iki oğluyla tutup, Gelibolu hisarında haps ettiler. Ve İshak Bey dahi ol yıl Ka'be'ye, *Şerrefe ha'llahu*, destur diledi. Andan Hunkâr yaz olıcak, varıp, Semendire'ye düştü. Vulk oğlu hisarlarını berkidip, iki oğlunu Semendire'de koyup, kendisi geçip, Ungurus'a gitti. Andan Hunkâr buyurdu, Lâz İli'ni urup, şöyle doyum geldiler ki, dört *yaşar* oğlanı Üsküb'te yirmi akçeye sattılar. İshak Bey dahi Mekke'den geldi,

¹ Belina = Bielina.

² M. 5. VII. 1437—23. VI. 1438.

henüz dahi Semendire alınmamıştı. Hunkâr'dan İshak Bey'e kul geldi-kim, "Niköbrî'nin üzerine var, hisar et,, deyip, Germiyan Sancağını yoldaş koştular. Ol zaman Germiyan Sancağı (Beyi) Temür-Taş Bey'in oğlu Umur Bey'in oğlu Osman Çelebi idi kim, sonra Varna gazasında şehid oldu.

El-kıssa : Bir gün nâ-gâh leşker içinde bir kavga belirdi. İshak Bey, heman-dem at arkasına geldi. Cemî' leşker dahi atlandı. Nâ-gâh karşidan bir alay çıka geldi. Ardlarından bir nice alaylar dahi geldi. Yayalarını önüne tutmuş, atlısı ardına durmuş, kapkara *pus* olup, dahi yürüdü. Bu taraftan gaziler dahi tekbir getirip yayanın üzerine at saldılar. Kâfirin yayası gördü-kim, ehl-i islâm üzerlerine at saldı, hemen bir kezden tîr-bârân ettiler. Gaziler bu tîr-barânı *eslemeyip*, kâfirin üzerine hücum edince, kâfirin ardında olan atlısı duramayıp, kaçmağa yüz tuttular. Hemen gaziler dahi kâfirin yayasını at ayağına paymâl ettiler. Ve şöyle kırgın oldu-kim, gazilerin atı kâfirlerin ölüsü üzerinden yürürdü. Hiç yere basmazdı. Andan İshak Bey çağırdı-kim : "Hey gaziler, yeter kırma(yı)n. Şimden-geri esir edin,,.

Elkıssa : Ol yılda bir iki ay ceng ettikten sonra Semendire'yi feth ettiler. Ol vilâyetin kim, hisarına kul koyup, şehirlerine kadı nasb ettiler. Semendire'de dahi Cuma namazı kılındı. Andan Semendire'yi Turhan Bey'e verip, Vulk oğlunun iki oğlunu tutup, Dimetoka'da haps edip, andan dahi çıkarıp, Balaban Paşa'yla Tokat'ta

Bedevi Çardak'a iledip gözlerine mil çektiler. Sultan Murad yine devletle Edirne'ye gelip, cemi^c Lâz vilâyetinin hâkimi ehl-i islâm oldu ve bu fethin tarihi hicretin sekiz yüz kırk ikisinde ¹ vakif oldu.

Ve dahi ol yılda Timur Han oğlu Şah-Ruh, Kara Yusuf oğlu İskender Bey üzerine gelip, İskender Bey kaçıp, Rûm'a gelip, Şah-ruh cemi^c Irak vilâyetlerini gaaret ve harap edip, Cihan-Şah varıp, Irak vilâyetlerine pâdişah olup ve Kara Yülük, İskender elinde helâk oldu. Ve İskender dahi Alınca² kalesinde kendi oğlu³ ve çavreti elinde helâk oldu. Andan Mısır ve Şam çerisi, Rûm'a gelip, Aynuk hisarını harap edip, andan Erzincan ve Sivas üzerine gelip, sonra dönüp, yine Şam'a gitti. Andan Mısır Sultanı Pars Bey vefat edip, oğlu ⁴ yerine geçip, Mısır'a Sultan oldu. Emir-ahûr Çakmak⁵, Pars Bey oğlu'nu tutup, Mısır tahtına geçip, kendi Sultan oldu.

Hikâyet-i feth-i Germe-Hisar

Şöyle rivâyet ederler ki, bir gün Sultan Murad eyitti : "Turhan'ı *kıdırın*, gelsin,, . Pes "gel,, dediler, geldi. Murad Han eyitti : "Be Turhan, bu Germe-Hisar⁶ kim, Mora'nın dili(ni)n ağzıdır, ne veçhile feth oluna? Bir fikir eyle, ahî,, dedi. Andan Turhan Bey eyitti : "Devletli Sultanım, bu Germe Hisar bir garip hisardır. *Germesi* bir denizden bir denize çekilmiştir, Ve bu deniz dahi bir vilâyeti tamam dolanmıştır. Ve *ke'ennehu* bu vilâyet bir ada gibidir. Ve Germe'deki

¹ M. 24. VI. 1438 — 13. VI. 1439.

² bk. ALINCAK. *İslam Ansiklopedisi*, C. I, s. 302.

³ Kobad.

⁴ El-^cAziz Cemalettin Yusuf.

⁵ Ez-Zahir Seyfettin Çakmak (1438 - 1453).

⁶ Examilion (Mora'da Korintos = Gördes seddi).

hisarlar ana kapu gibi olmuştur. Ve bu Germe'ye, beş yerde hisar yapmışlardır. Ve her hisarın mübâlağa ile yarağını görmüşlerdir. Eğer Sultanım ol hisara *düşmeli* olacak olursa, üçer yerden savaş vermek gerek,, dedi. Murad Han eyitti : " Turhan, hatırım diler ki, Mora vilâyetine gazâ edem,,. Turhan Bey eyitti : "Nola Sultanım, *Hak subhanehu ve te'alâ* nusralımı ziyade eylesin ,, dedi. Andan Hunkâr " yarak görün .. deyu buyurdu. Yarak tamam olıcak, Turhan Bey'i sancağıyle önce gönderdi. Zira kim, Germe tarafı anın ucuydu. Turhan Bey varınca (ya kadar) Hunkâr dahi ardından yetişti. Gördü-kim, beş hisar bir birine havaledir. Her hangisine yürüyüş ederlerse kalanı ana yardım ve muavenet ederlerdi. Hunkâr hod tamam on hisarın yarağını görüp varmıştı. Bunlar hisar üzerine varıp, toplarını kurup, döğmeğe başladılar. Topların bakırlarını götürmüşlerdi. Her sancağa *tevzi*^c etmişlerdi. Topları anda döktüler. ve bilcümle her taraftan kâfire huzur vermeyip, kaleleri döğmekte *taksîr* etmezlerdi. Ve kâfir ol hisarların küffarlarına hendek kazdırmıştı. Hunkâr buyurdu. Fî'l-hâl doldurdular. Andan hisarları yağma buyurup, tarfat ul-^cayn içinde feth ettiler. Malını ve esbabını yağma ve talan ettiler. Ve dahi ol vilâyete akın dahi emr edip, seğirdip, şöyle doyumluklar oldu kim, gaayet *hasnâ* cariyeleri üçer yüz akçeye verdiler. *Kara taracu* hod ne itibar olsun, altın ve gümüş avadanlığı, *mey-cûşk*ler ve surahiler, tepsiler ve maşrabalar ki, gazilerin eline girmişti,

hesabı yoktu. Hatta çuhanın *oranı berini* (?) almadılar. Yük olur deyü beğenmediler. Ve Mora vilâyetinin evvel fethi hicretin sekiz yüz kırk üçünde¹ vaki^c oldu. Ve hicretin sekiz yüz kırk dördünde² Nevabri³ şehri bazı kâfir vilâyetleriyle Şehabeddin Paşa elinde ve bazı hisarlar Ur Beyi İshak Bey elinde feth oldu.

Hikâyet-i inhizam-ı Kula Şahin

Rivâyettir ki, ol vakitkim Emir-Ahur Mezid Bey vaki'aya oğradı, Kula Şahin Rumeli'ne Beylerbeyidi. Hunkâr'a eyitti: "Sultanım, ol Yankodin⁴ martolos kâfir, Mezid kuluna hayli iş etti. Eğer ben kuluna buyurursan, varayın. Mezid Bey'in intikamını ol kâfirden alayın,, dedi. Hunkâr dahi, destur verip, Anadolu askerinden bazısını koşup ve yeniçeriye bile koşup ve cümle Rumeli'nin çerisiyle ve akıncısıyla yürüyüp, Eflak vilâyetine geçip, dahi şaraba, kebaba ve tena'uma meşgul oldu. Beyler eyittiler: "Hey Beyim bu yer tena'um edecek yer değildir. Düşman ağzındayız,, dediler. Kula Şahin ser-i hoşla eyitti: "Ol düşman benim borkümü görse bir kaç günlük yol kaçar,, dedi. Böyle derken nâ-gâh Ungurus leşkери yetiştı. Kula Şahin bu kez ağzındaki lokmasını yemeden atına binip, kaçmağa yüz tuttu. Beyler eyittiler: "Hay neylersin? Bunda niye geldin? Düşmana karşı varalım. Ve illâ ordumuz ayak altında kalır,, deyip Kula Şahin'i koyu vermediler. Andan Kula Şahin eyitti: "Bu gece

¹ M. 14. VI. 1439 — 1. VI. 1440.

² M. 2. VI. 1440 — 21. V. 1441.

³ Novoberda.

⁴ Hunyadi Yanos.

katlanın. *Dün* yarısında ben anın hakkından gelem,, dedi. Hemen akşam karanusu olcak, Kula Şahin'e düşman *kayısı* kalmayıp, borkünü düşmana bâğışlayıp, "Tuna suyu yakın mıdır,, deyü sora sora, kaçardı. Elhâsıl asker-i islâm münhezim oldu. Bir veçhile kırgın oldu, demeli değil. Ve bu vakı'a hicretin sekiz yüz kırk beşinde¹ sehil zaman artıktaki vakı' oldu.

Hikâyet-i hurûc-ı Murad Han ilâ Karaman bi-gaaretihî

Şöyle rivâyet olunur ki, çün Karaman oğlu İbrahim Bey işitti-kim, kâfirler ehl-i islâmı sınıışlar, ferah-nâk olup, hemen yürüyüp, Emir Dağı'na yaylaya gelen ili urup, müslümanların 'avretlerini, oğlanlarını çeküp, andan sürüp, Beypazarı'na çıkıp, anı-dahi andan beter eyledi. Hatta Beypazarı'nın halkı *âsûde* olup, 'avretleri hamama girmişler idi. Gafilen *koşulup*, yağma edip, yıkıp yakıp, talana verdiler. Andan hamam kapısını alıp, ne kadar dişi ehli var ise, bu kız oğlandır demeyip, cümlesini elden geçirdiler. Beypazarı'nın halkına işler ettiler kim, kâfir dahî kâfirliğince ol işi etmezdi. Andan dört yanını yaka yıka, haramilikler ede ede, Sivri - Hisar'a geldi. Sivri - Hisar'lı Karaman oğlu'nun hareketini duyup, dahi gelmezsiniz kaçıp, hisara girmişlerdi. Karaman oğlu zâlim, geldiği gibi, hisarı muhasara edip, savaş yürütmeğe başladı. Karaman oğlu Selamlık'tan yürüyüp, oğlu Kızılca - Kule'den yürüyüp, Varsak ok yağdırıp kale cengini ederlerdi. Selçuk Bey merhum, ol vakit

¹ M. 22. V. 1441—11. V. 1442.

Sivri-Hisar'da bulunup, ne kadar *zimmî kâfir* varsa önetutup, halkı cenge haris edip, kaleden tüfek ve *darbuzan* yağdırıp, Karaman askeriyile ceng ederlerdi. Karaman oğlu dahi hisarı aklıktan ve susuzluktan bunaltıp, gaayet zebun etmişti. Kale dizdarı ve şehir uluları bir yere gelip, "Karaman oğlu hisarı darb-ı destle almak mukarrer oldu, Tedarik edin. Avret oğlan elden geçmesin,, dediler. Ne kadar kız, gelin varsa ayağına papuç geydirip, *geceyle* Uğrun-Kapı'dan Mudurnu'ya göndermeyi revâ gördüler. Kendileri(ni)n başlarına ne yazıldı ise göreler. Ol zamanda Ali Dede derlerdi, *Evlîya'u-llâhtan* bir *‘azîz* var idi. Anı baş dikip ve bir nice *mu‘temedün* *‘aleyh* pîrler dahi koşup; geceyle nisf-ul leylerde Uğrun-Kapı'ya geldiler ki, kızı ve gelini alıp, kaçalar. Karaman oğlu dahi hisarın bunaldığını bilip, kapıları bekledirdi. Ali Dedeecessüs etmeğe, kapıdan taşra çıkınca Uğru-Kapönünde kayalar ardında pusudaki halk Ali Dede'yi karvaddılar. Hisardan çağrışıp eyitti(ler): "Bire zâlimler, ol kişiyi incitme(yi)n; Velâyeti zâhir olmuş kimesnedir,, dediler. Ol zâlimler eslemeyip, hemen başını kesip, şehit ettiler. Çünkü Ali Dede'nin başı gövdesinden *cüdâ* düşüp, *ba‘dehû* cesedinin üzerinde bir nice zaman dönüp, bülend *âvâz* ile *kelime-i tevhîd* ederdi. Karamanlı bu hali görüp, dahi nefesi tutulup, niye uğradıklarını bilip, hemen Ali Dede'nin mübarek başını getirip, padişahlarının huzuruna götürdüler. Karaman oğlu önünde

dahi bir nice zaman esneyip, hareket eyleyicek, bu kişiler Ali Dede'ye olan vakı'ayı bir bir Karaman oğlu'na haber verdiler. Uğru - Kapı'dan taşra çıktığını, bunlar dahi karşı gelip, tuttuklarını, hisar bedenindeki halk çağrışıp "öldürme(yi)n, ol kişi *validir*," dediklerini, bunlar dahi öldürüp, öldürenin elleri kurduğunu, merhumun başı gövdesinden cüdâ düştükten sonra cesedinin üzerinde nice zaman dönüp *lâ ilâhe illâ'llah* âvâzı geldiğini, Beylerine *tafsîliyle* 'arz eylediler. Karaman oğlu bu kişilerin cevaplarını işidip, başın dahi hareketini görecek can başına sıçrayıp, "Bire beni *er hışmına* öğrattınız," deyip, Ali Dede'yi şehit edenin, buyurdu, boynunu vurdular. Andan Karaman oğlu, bir lahza, dahi tehir etmeyip, hemen o saat Sivri-Hisar'dan kalkıp, tâ Kutahya'ya gelince vurup, gaaret ettiler. Ol taraftan tâ Engürüri'ye varınca ne Seyyid - Gazi'yi ve ne Bolvadin'i kodu, urdu. Elkıssa, ayağı bastığı yerlere zulmü kemalinde kıldı. Nesnelere etti ki, dile almağa yaramaz. Ve dahi Akhisar'ı ve Bey-Şehirı yakup yıkıp, viran eyledi. Andan öğradığı yerleri yaka boza vilâyetine vardı. Karaman oğlu, Ali Dede'nin mübarek başını alıp, bile gitmişti, iledip, Lârende'de defn edip, üzerine türbe yapıp, mübâlağa vakıflar koyup, *ziyâret-gâh* etti. Ve Sivri Hisar halkı dahi, Karaman oğlu'nun gittiğini görüp, kaleden çıkıp, Ali Dede'nin namazını kılıp, mübarek cesedini alııp, hisar altında defn edip, anın-dahi üzerine türbe yapıp, *ziyâret-gâh*

ettiler. Şimdi dahi ziyâret-gâhdir. İtikad ile türbesine ziyârete gelen hasta sıhhat ve şifa bulup gider. Rahmet ul-İllâhi ‘aleyh. Andan Sultan Murad, Karaman oğlu'nun yağı olup, iller urup, müslümanlara ettiği hakaretleri işidip, asker-i azîm cem' ettikten sonra, ne kadar kendiye tabî kâfir çerisi varsa bile alıp, gelip, Konya'ya çıkıp, Karaman oğlu kaçıp, Taş'a girdi. ‘Alâeddin Çelebi bin Murad Han babasıyla yürüyüp, Karaman illerini yakıp Lârende'yi urdu. Konya ve Lârende'yi cemi' vilâyetiyle harap etti. Ol vakit ol kadar *mezâlim* oldu kim, Osman Beylerinden ol vakte-değün, kimsesi ol kadar zulm etmiş değildi. Bunca mezâlîme sebep Karaman oğlu İbrahim Bey oldu. Ve bi'l-cümle Karaman oğlu'nun hatunu ki, Sultan Murad'ın kız kardeşiydi. Anınla dahi veziri Kara Server'î Sultan Murad'a viribidi, eyitti: “Beni devletli Sultanımdan dilek edin. Ayrık, tevbe-i rabbenâ bunun gibi bir iş etmiyeyim,, dedi. Bunlar gelip Hunkâr'ın ayağına düşüp, tazarru' ettiler. Hemşiresi Hunkâr'a eyitti. “Çün gelip benim evimi böyle harab edecek idin, beni buna verip niderdiniz?,, deyip, tazarru' edip, ağladı. Hunkâr terahhum edip, Kara Server'e eyitti: “Sen boynuna alır-mısın ki, ayrık *şirret* etmeye,,. Kara Server eyitti: “Devletli Sultanım, evelki hatasında ben bile değildim. Ve bu hatasına dahi rızam yoktu. Hep Turgud oğlanlarımın iğvasıyla oldu. Kendi dahi hatasına *mu'cerif* olup, ben kuluna eyitti, var Hunkâr'ı inandır, suçumu affettir,, dedi.

¹ Server Ağa (bk. Şikâri, *Karaman Oğulları Tarihi*, s. 169 ve İndeks s. 38).

Hunkâr dahi K a r a m a n oğlu'nun yaramazlıklarına kalmayıp, suçunu affedip, dönüp gittiler. Ve bu hadise hicretin sekiz yüz kırk altısında¹ vaki^c oldu. Ve dahi bu yılda Sultan Murad oğlu Alâeddin çelevi ve Fenârî oğlu Yusuf Bâli ve Kadı Burhanneddin oğlu Zeynelabidin vefat etti.

Hikâyet-i harb-i Derbend-i İzladi

Şöyle rivâyet ederler ki, çün Semendire alınıp, içi islâmile doldu, küffâr karın ağrısına uğrayıp, Vulk oğlu varıp, Ungurus eteğine yapıştı. Ve hem K a r a m a n oğlu'nun Ungurus'a elçisi vardı, eyitti: "Sen öteden, ben beriden yürüyelim. Rumeli senin, Anadolu benim olsun. Osmanlı'yı ortadan götürelim. Vulk oğlu'na dahi ilini alıverelim," dedi. Andan hicretin sekiz yüz kırk sekizinde² Ungurus kiralı³ cemi^c leşkerini Yanko ile Vulk oğlu'na koştı. Bunlar Belgrad'dan geçip, gelip, Alaca Hisar'ı ve Niş'i ve Şehir-Köy'ü yakıp, yürüyüp, İzladi derbendine değin geldiler. Sultan Murad dahi K a r a m a n oğlu'yla musâlaha etmişti. Varıp, kâfiri karşıladı. Hunkâr dahi İzladi'ye müteveccih olup, gelip, bir kaçgün anda oturup, kış olmağın uğraşmağa mecâl olmayıp, kâfir dahi zebun olup, hemen bir gece çekilip gitti. Ve ol hinde Beylerbeyi K a n ım Paşa⁴ idi. Kâfir kaçtı deyip, kâfirin ardınca gönderdiler. Kâfirin meğer pususu varımiş. Bunları gaafilen ortaya alıp, Halil Paşa'nın kardaşı Mahmud Çelebi'yi tuttular. Ol vakk

¹ M. 12. V. 1442 — 30. IV. 1443

² M. 20. IV. 1444—8. IV. 1445.

³ Ladislas IV. (1434—1444 yıllarında Polonya kiralığını Wladislas VI. adıyla yapan ve 1440 da Macar kiralı da seçilen zat).

⁴ S. O. IV. 45.

Bolu Sancağını verdi. Çünkü Ungurus kaçtı, V ulk oğlu Rumeli Beylerine bî-kıyâs 'atâlar edip, Hunkâr'ı sulha râzi ettiler. Hudavendigâr dahi V ulk oğlu'na filori himmetiyle yine iklimini verdi. Ve dahi V ulk oğlu'nun iki oğlunu Tokat hapsinden çıkarıp, yine atasına gönderdi. Amma gözlerine mil çekilmişti. Andan Sultan M u r a d Edirne'ye gelicek, kız karındaşı ki, M a h m u d Çelebi'nin hatunıydı, matem suretinde gelip, Hunkâr'ın elini öpüp, tazarru' edip, M a h m u d Çelebi'nin halâsiyçin Hunkâr'a yalvardı. Hunkâr'ın dahi *gözü göyünüp*, M a h m u d Çelebi'yi satın aldı¹. Semendire'yi yine kâfire verdi.

Hikâyet-i iclâs-ı Murad Han ibnehu Mehmed Han mekânehü fi hayatihî

Rivâyettir ki, çün Sultan M u r a d Edirne'ye geldi, Halil Paşa'ya eyitti: "Oğlumu hâl-i hayatımda tahta geçireyim. Tâki gözüm bakarken göre(yi)m, ne veçhile padişahlık eder,, dedi. Hemân-dem Manisa'da Sultan Mehmed'e adam gönderip, getirttiler. Ve T u r a h a n Bey'i dahi Tokat'ta Bedevi Çardag'a gönderdiler. Zira ekser-i küffârla *uğraşa* sebep ol oldu. Ve hem "V ulk oğlu'yla dosttur,, dediler. Andan Sultan Mehmed gelip, M u r a d Han kendi ihtiyâriyle Sultan Mehmed'i tahta geçirip, Halil Paşay'ı vezir edip, M e v l â n a H u s r e v'i kazan-ker etti. Ve kalan tertip dahi yerli yerince idi. Ve Sultan M u r a d kendisi Şarabdar H a m z a Bey'i ve İ ş h a k Paşay'ı nâir nüdemâyile alıp, Manisa'ya varıp, ferâgatle oturup, 'ıyş ü nûşu meşğul oldu.

¹ Segedin andlaşması. (12. VII. 1444).

Hikâyet-i Gazâ-yi Varna

Rivâyet ederlerki, çün Murad Han, oğlu Mehmed Han'ı tahta geçirip, kendi Manisa'da feragat edip oturdu, Karaman oğlu ve Vulk oğlu işidip, gaayet ferah oldular. Andan fi'l-hâl Karaman oğlu, Ungurus'a ve Vulk oğlu'na elçiler gönderip, eyitti: "Ne durursu(nu)z. Fırsat sizindir ve benimdir.,, Ve bi'l-cümle şol kadar herze ve hezeyan söyledi kim, bunları harekete getirdi. Ve kıralı ve Yanko'yu tahrik edip, eyitti: "Ne durursun? Türke bundan iyi fırsat mı bulursun ki, Osmann oğlu, deli olup, oğlunu tahta geçirdi. Kendi padişahlık etmeğe kaadir olmayıp, *çalıcı* 'avretlerle *bağlar bucağında* yiyip, içip yürür., dedi. El-kıssa, Yanko, kıralın önüne düşüp, yürüdüler. Ve bu kıral ol kıralın oğludur kim, Güvercinlik'e gelmişti. Pes doğru Varna'ya yürüdüler. Andan Sultan Murad'ın memleket halkı guluv edip, eyittiler ki, "Kendi elinle memleketini harâba verdin. Hayf değil-midir, ne durursun?,, dediler. Heman Sultan Murad'ın can başına sıçrayıp, sürüp, Gelibolu'ya gelip, gördü-kim Boğaz'ı küffâr gemileri tutmuş. Andan sürüp, Kocaeli'nden Akça - Hisar'a geldi. Bu taraftan Halil Paşa dahi Murad Han'ı karşılayıp, gelip, Hisar¹ karşısına çadır kurup, oturdu. Andan leşker anda cem^c olup, Hunkâr dahi ol aradan göçtü. Allahü te'alâya tevekkül edip, küffârın üzerine hücum edip, karşı varıp, yollarını bağladı. Muhassal, Varna dağında buluşup, uğraştılar. Yanko Anadolu askerine yürüdü. Anadolu çerisini *tozuttu*. Ve Anadolu Beylerbeyisi² şehit

¹ Anadolu Hisarı

² Karaca Paşa (S. O. IV. 59).

olup, dahi nice Sancak Beyleri düştü. Tamam Rumeli askeri bu hâli göricek, *geñ* yere çekilip, dağıldılar. Hunkâr hemen kapısı halkıyla yalnız kalıcak, kasd etti-kim, ol dahi kaç. Dayı Karaca Bey, bu hâle vakıf olup, fi'l-hâl atından inip, Hunkâr'ın atına berk yapışıp, "Hay devletli Sultanım. Neylersin? Eğer sen gidecek olursan, kâfir ardımızca Edirne'ye gelir,, deyip, Hunkâr'ın atını koyu-vermedi. Yedip, bir yüksek yere çıkarıp, tutup, dururdu. Ol vakit Kazancı Doğan derlerdi, bir yeniçeri ağası var idi. Karaca Bey'e kakıyıp, eyitti: "Bire kara yüzlü *gidi*. Sultan 'Alâeddin'i öldürdün. Bu kerre Beyimize dahi-mi kasd ettin. Koyu-ver gitsin,, dedi. Karaca Bey aslâ mukayyed olmadı. Sultan Murad, Karaca Bey'e: "Kâfir bizi sıdı, Karaca,, dedikçe Karaca Bey "Biz anları sıyarız, inşaallah,, derdi. Ve ol yerde dere tepe olup, yer dar olmağın, asker bir yere cem' olmağın mümkün değildi. Pes bu dönen leşker geriye nazar edip, gördüler ki, Hunkâr'ın sancağı ber-karar durup, tablhânesi dögülür. Ve bozavuncular "Hey gaziler, nereye kaçarsı(n)z. Kâfir sıdı,, diye çağırışrlar. Fi'l-hâl bunlar dahi gayret kuşağını berkidip, kâfire kılıç koydular. Bu halde ceng olı-dururken, Yankoyürüyüp; kırala gelip eyitti: "İşte Türk'ü sıdık. Ne durursun? Sultan Murad üzerine sen var ki, Beye yine Bey gerektir,, dedi. Bu Yankokıralın Beylerbeyiydi. Bir hîle-bâz mel'undu. Murâdı Ungurus'a Bey olmaktı. Ol sebepten ol diyârda kendüye ita'at etmeyen kâfir Beylerinden her hangi(si) olursa

“Varalım Türk’e şöyle edelim, böyle edelim,, deyip, aldayıp, götürüp, Türk’ün bahadurlarına tutu-verip, kendi kaçardı. Kırala varıp, bu kerre işimiz rast gelmedi,, derdi. Bu suretle Ungurus’un yarar Beylerinden kırdıra kırdıra az komuştu. Pes kıral dahi mestti. Y a n k o ’nun sözüne itimad edip, eline bir gönder alıp, hemen Hunkâr’ın alayına at tepti. Yakın varıcak, nazar etti. Hunkâr’ın yanında olan adamlar kıralın gözüne az görünüp, “Hay Türk’ün Beyine eyi fırsat buldum. Varayım, tutayım,, deyip. “*Kamu Murad, kamu Murad,*” deyip “*Hevl! hevl!*” diyerek yürüdü. Yeniçeri yarılıp, kıral geldi, arahğa girdi. Hemen atını, *sinirleyip* yıktılar. K a r a c a H ız ır ¹ inip, başını kesmek isteyicek “*Gospodar Murad, gospodar Murad,*” diye çağırdı. H ız ır mecâl vermeyip, fi’l-hâl başını kesti. Göndere dikip, bir kezden tekbir getirdiler. Gaziler kıralın başını gönderde görüp, sevinip, dört yana kâfirleri kırmağa başladılar. Bî-kıyâs kâfir kırdılar. Arabalarını aldılar, yağma ettiler. Ve küffârın bazı yine bir yere cem^c olup, durdular. Varıp, onların dahi cemîyetini dağıttılar. Şöyle ki küşteler püşt püşte oldu. Ehl-i İslâm şâd oldular. Ve bu *ferahiyette* A z e b Bey, Hunkârdan T u r a h a n Bey’i dilek edip, Tokat hisarının hapsinden kurtardılar. Çünkü kâfirler sınıp kaçtı, Hunkâr dönücek, Rumeli Beylerbeyisi D a v u d Bey², kâfirin ardına düşüp, bir gün bir gece kovup, çokluk kâfir helâk etti. Andan Sultan Murad kıralın başını Bursa’ya gönderdi. Ol vakit C e b e r Ali, Bursa’da Subaşıydı. Şehir halkı ile karşı varıp, ol

¹ *Aşıkpaşazade*: Koca Hızır.

² Davud Paşa (S. O. II. 323).

kıralın başına Nilüfer'de buluştular. Ve kıralın başı bir zarf içine koyulup, üzerine bal koymuşlar. Tâ-kim, vaz'ı tağyir olmaya. Andan başı çıkarıp, saçından yapışıp, Nilüfer suyuna çalkayıp, yunucak, hemen şimdi kesilmişe döndü. Andan başı alıp, göndere dikip, "Devletli Hunkâr gazâ-yi ekber etmiş,, deyip, ol kelleyi mahalle mahalle tabl ve nakkare birle gezdirip, şehri donattılar. Ve başı getiren kula mubâlağa ile nesnelere verip, doyum ettiler. Andan kâfir sınıp, dağıldıktan-sonra mecmu' leşker sâlim ve gaanim dönüp, gelip Sultan Murad'a du'â edip, "Devletli Sultanım, gazâ-yi ekber mübârek olsun,, dediler. Andan Sultan Murad buyurdu: "Ol kaçan Beylere 'avret donun geydirip, tahkir edin,, dedi. Yine Beyler derilip, dilek edip, eyittiler: "Devletli Sultanım, bunun gibi hal 'aceb olmaz. *Bi-hamdi-llah ve'l-minne* ki, mansûr ve muzaffer oldunuz. Anlara kendi yüzleri karası yeter. Devletli Sultanım yüzlemesin,, dediler. Sultan Murad dahi affedip, fâriğ oldu. Andan etrafın Beylerine kâfir esirleriyle, armağanlar gönderdiler. Ve Mısır Sultanına Azeb Bey'i gönderip, hayli cebeli kâfir gönderip, cebe gösterdiler. Ve Sultan-ı Mısır dahi bu cebeli kâfirleri görüp, *Allah, yansur ibn Osman* deyip, ol cuma hep mecitlerde hutbeyi Murad Han adına okudup, Azeb Bey'e mubâlağa ile nesne verdi. Andan Sultan kâfiri sıdığı gibi, hemen doğru Edirne'ye gelip, yine tahtına geçip, oturup¹, Sultan Mehm ed'i yine Manisa'ya gönderdi. Ve derler ki, Halil Paşa ve İshak Bey² ve İsa Bey³ ve sâir Beyler ittifak edip, Sultan

¹ 9. XI. 1444.

² İshak Paşa (S. O. I. 423-424).

³ Uzguroğlu İsa Paşa (S. O. III. 610).

Mehmed'e eyittiler: "Atanı tahta teklif eyle. Ol hod geçip, oturmaz. Ri'âyet edip, yerine gelsin,, dediler. Andan Sultan Mehmed dahi sabah Divân'a gelicek, atasını tahta davet etti. Sultan Murad dahi geçmezlenip, vüzerâdan yana nazar edip, "Siz ne dersi(ni)z?,, dedi. Halil Paşa eyitti: "Nola Sultanım, buyurun, Hünkârımızın hatırcığı hoş olsun,, dedi. Andan Sultan Murad Han 'izz ü nâzla tahta geçip, oturup, ertesi ava çıktı. Andan vüzerâyaya emr etti ki, Sultan Mehmed'in mesâlihi her ne ise görü-verip, Saruca Paşayla İbrahim Paşa'yı bile koşup, yine Manisa'ya gönderdiler. Andan Sultan Mehmed dahi, Halil Paşa'nın bu hiylesine vakıf olup, mütehayyir olup, eyitti: "Eğer Allahü te'âlâ bana devlet verirse, ben dahi sana edem,, deyip, gönülünden kin bağladı. Ve andan Zağanos Paşa'yı dahi azl edip, Balıkesir'e gönderdiler. Varıp, anda müteka'id oldu. Ve bu gazâ hicretin sekiz yüz kırk sekizinde¹ vakıf oldu.

Hikâyet-i feth-i Akça-Hisar

Şöyle rivâyet ederler ki, Murad Han Gazi, bir gün oturup, sohbet ederken, Arnavud Beyi İskender Bey'in 'amu(ca)sı oğlu Hamza Bey gelip, eyitti: "Devletli Sultanım, Arnavud vilâyetinin bazı(sı) İskender'e yağı oldu. Eğer Sultanım buyurursa, varayım, Sultanıma Akça-Hisar'ı alı-vereyim,, dedi. Hünkâr bunun haberini Paşalarla danıştılar. Paşalar eyittiler, "Sultanım kendi, varmak dahi yeğdir,, dediler. Pes mükemmel yarak görüp, Sultan Mehmed'i Manisa'dan getirdip, ol

¹ M. 20. IV. 1444 — 8. IV. 1445. (Varna savaşı: 10. XI. 1444).

sefere bile aldı, gitti. Andan kalkıp, yürüyüp göç, be - göç, menzil ber-menzil, câ be-câ vüs'at üzere varıp, Akça-Hisar'ın üzerine düşüp, iki ay mikdarı eğirdip, eyi cengler olup, alınamadı. Âhir suyunun hazinesini bulup, suyunu deştiler, yabana saldılar. Susuzluktan bunalıp, hisarı verdiler. Eyi doyumluklar oldu. Ve anın fethiyle, vilâyetinin dahi ekseri feth oldu. Bu fethin tarihi hicretin sekiz yüz elli birinde ¹ vaki oldu. Andan Murad Han Gazi, kasd etti-kim çeriye *destur vere*. Vidin tarafından haberi geldi-kim Ungurus mübâlağa leşkerle ve yahşi yarağıyle geli - yürür,, diye. Hemen Hunkâr dahi doğru Sofya'ya yürüdü. Ve Rumeli leşkerine *destur verdi*. Ve Anadolu'ya eyitti: " Sız harçlıkçı gönderin, evinizden harçlık getirdin,, dedi. Kendi Sofya'da oturdu.

Hikâyet-i gazâ-yi Kos-Ova

Rivâyet olunur ki, Sultan Murad Han'a haber getirip, eyittiler. "Sultanım, Belgrad'tan geçen kâfirin haddi ve hasrı yok. Durmayıp, geçe-yürür,, dediler. Ve şöyle oldu-kim, neftr-i 'âm idiğine hükm olundu,, dediler. Andan Hunkâr eyitti: "Bu dahi Vulk oğlu'nun şeytanlığıdır. Hele bu gelen kâfirler kim, geli-yürür, casusladın, bilin kimdir?,, dedi. Andan Marteloş Doğan'ı gönderdiler. Varıp, haberlerini aldılar. Yine gelip, eyitti: "Bu gelenin biri Leh banıdır. Ve biri Çeh banıdır. Ve biri Lök ² banıdır. Ve biri Sikület ³ banıdır. Ve bunların her biri Ungurus vilâyetinin ulu pâdişahlarıdır. Ve her biri kırala mânend banlardır. Amma menba'-ı fesad yine

¹ M. 19. III. 1447 — 6. III. 1448.

^{2, 3} bk. Aşıkpaşaoğlu Ahmed Âşîkî, *Tevârih-i Âl-i Osman*. nr. Çiftçioğlu N. Atsız, İstanbul 1947, s. 186.

Yank o'dur. Önlerine düşüp, getiren oldur,, dedi.

Beyit:

Gebr ü tersâ garba-değın her ne var ?
Ungurus'a virdi leşker *bf-şümâr*
k'ideler Gazi Murad ile neberd
Kılalar anın vücudun hâk ü gerd.

Murad Han anların hakikatini tamam bilicek, *tevekkelti* 'alellâh deyip, Sofya'dan doğru yürüdü. Amma cemi^c vilâyetinin askerini cem^c etmişti. Hatta Karaman oğlu'ndan dahi leşker gelmişti. Andan yolda Hunkâr cebeliyi cebesizden seçmek isteyip, cemi^c askerinin cebelisini görüp, Karaman oğlu'ndan gelen leşkerin Beyine eyitti: "Sen dahi askerini cem^cet. Cebelisini görelim,, dedi. Sultan Murad böyle deyicek, ol dahi leşkerini cem^c edip ortaya getirdi. Gördüler ki, cümle kaltak eyerli, yırtmaç kürklü, *örmeç* kuşaklı, *kabalak* tülbindli, kayış özençili, kılıcı bağı ipli, Turgudlu'nun ne-kadar at *uğrusu varan* anları göndermiş. Sultan Murad bunları görüp, gülüp eyitti: "Leşkeri dahi ana *tek*. Dilini tutup nifak etmese, epsem yerinde otursa,, dedi. Andan düşmanın üzerine niyyet-i gazâ deyip, yürüdü. İsti^calle *âşiyân*-ı gazâyaya doğru pervâz etti. Kûh ü *beyâbânı*, asker bir veçhile ihâta eyledi ki, asker aynğı değmediği, el ayası mikdarı gedik kalmadı.

Beyit:

Kalmadı bir *rahne* âdem dolmaya
yâ bir âdım yer ki asker olmaya.

←

Bu cümle ile hazret-i padişah-ı *gerdân-bâriğâhın* 'adl ü siyaseti bir *mesâbede* idi- ki, *rehgüzâr-ı* askerinde *eshâb-ı zınn-atten* bir ferde darı deñlü ziyan olmayıp, bir çöpe ziyan *irgülden* bin *çûb-ı girân* yerdı. Bir dane buğday yiyen adam *gülşen-i kabûlünden* *merdûd* olurdu. Bir *hûşe zâyi'* edenin dane gibi nice kerre başı dögülür, andan canı çıkardı. 'Alef ve *cev* ziyasının eyliyene *cevdân* dedileridi. Ekin yanından geçen atların başını kaldırıp, ili issi başını *terkide* bulurdu. *Terekeye* bakmağın zehresi yoktu.

Nazım :

Çavuşlar yürüyüp yoklardı halkı, Yerine kordı emri' şeñle anı.
Gören dirdi lâkin yanındagiye, Çü üş irdi kazâ-i nâğihâni.

Bu üslûba 'adl ü dâd ve siyaset-i bî-'idâd ile *tuyy-ı merâhil* ve *kat'-ı* menâzil edip, 'inân-ı *kâm râni* Kurşunlu Kilise'ye doğru revâne olmuş idi. Hergün etrâf-ı memâlikden usakir-ı mukarrere-i sipahtan gayri, ordu-yı hümâyûna *mülâki* olur gönüllü gaazilerin nihayeti yok idi. Süvar ve piyade, mâr u *mûr sağısınca* yağmur gibi yağar idi. Sâir asker-i *şîr-peyker* kıl anlar ile bayır sayır, dere tepe *malâmâl* idi.

Nazım :

Bir bunun mânendi cem^c-i *bî-kerân*,
Görmedi, görmez dahi çeşm-i cihân.

Kurşunlu Kilise'ye varıcak, küffârın Kon-
Ova'ya gelip, cem^c olduğunu bilip, hemen

üzerine sürüp, cuma günü gün doğarken küffârla buluştu. Heman-ki Sultan Murad küffar leşkerini gördü, derhal atından inip, iki rekât *hâcet namazını* kılıp, Allahü Te‘âlâya niyaz edip, yüzünü toprağa sürüp, eyitti : “Yâ İlâhî, seyyidî ve mevlâyî! Bu bir bölük bi-çâre mü’min kullarını, benim günahım çokluğundan ötürü küffâr elinde zebûn etme. İlâhî, *habîbin* hürmeti için ümmetini sen sakla. Ve sen mansûr ve muzaffer eyle,, deyip, başını kaldırıp, niyazdan fırlı olacak, heman niyyet-i gazâ deyip, atına süvar oldu. Andan Sultan Murad Han Gazi, sancaklarını çözüp, *kûslar* çalınıp, nakkareler gümbür gümbür döğölüp, alaylar(ı) mükemmel ve müretteb edip, meymene ve meysere ârâste olup, *saffeyn ü simâleyn*, kalb u cenâh, yemîn u yesâr *ârâyiş* kıldılar. Andan çavuşlar çağrışıp, “Kani o sultan ekmeğini yiyenler; can ve baş oynuruz diyenler, *salâdır*. Bugün erler meydanında kimin anası er doğurdu? Gazâ hil‘atı kimin boynuna biçildi? Ecel kadeli kimin eline sunuldu? Kani, imdi ol erlik davasını kılanlar, gelsin görelim,, dediler. Çün iki asker birbirine mukabil olup, pehlivanlar, mübârizler, at tepip, meydana girip, cevelân *gâsterip*, ceng ettiler. Ol iki derya gibi leşker, bu yandan islâm askeri, ol yandan küffâr leşkeri birbirine kılıçlar saldılar, *gürzler*, sügüler vurdular. Birbirinin üstüne atlar saldılar. Ol-dem içinde ‘acayib muhkem cengler oldu. Küffârın bir nice sancuğı alındı. Ve ol gece erteyedek ana oğuldan bi-haber, kardeş kardeşten bi-haber, yâr yârdan bi-haber, toplar tüfekler

âvâzından kulaklar *ker* oldu. *Çoğaçğundan* beyinler dondu. Oklar gijıldısından hava yüzünde periler korktu. Ol ulu cengin heybetinden derya dibinde balıklar ürktü. Dağ canavarları vatanlarını koyup gitti. *Küvden*, *yankudan*, atlar kişnemesinden, erenler *naçrasından*, *hây u hûy nefirinden* zehreler çâk oldu. Nicelerin korkudan ödü *sıttı*. Nicelerin başı gitti. Kan ırmak gibi aktı. Buhardan, tozdan havanın yüzü kap-kara oldu. Can alıcı can almaktan yoruldu. Ol iki leşkerden ol-kadar er kırdı. Tâ sabaha değin ceng ettiler. Biribirinden dönmeyip, cumartesi geri *azim* ceng olunup, nice beyler ve nice gaaziler şehid oldu. Ve küffârın dahi nice bunları maktul oldu. Ve nicelerini dahi diri tuttular. Andan *Yun-ko mel'un* yine Anadolu (leşkeri) üzerine uğrayıp, küffâr-ı *melâ'in* anı görüp, bunlar dahi bir uğurdan Anadolu (leşkeri) üzerine atlar saldılar. Ve sarhoş kâfirler *ün* kılıp, Anadolu gaazilerine kılıç yalın edip, hamle kıldılar. Anadolu *şehbazları* gördü kim, küffâr leşkeri üzerlerine uğradı. Allah Allah getirip, dahi kâfiri ele alıp, bir veçhile kırdılar kim, *Âdem neht* zamanından beri bu veçhile neberd olmamıştı ki, sıksalar elde demiri mum edip, taşı *nâlân* ederlerdi. Her biri nâzik *nevâlar* da muradınca büyümüş merdâne bahadırlar idi.

Beyit :

Rumeli halkı içinde bu *mesel* meşhurdur,

Söylenür uclarda evvelden bilür her kimesne,

Kalkanın ger yok ise ceng içre noldun ya zebûn,

Anadollun da mı yok tut öne, var düşmene,

Andan Anadolu şehbazları ve gerçek Rumeli dilîrlerinin sırtları *tekenelere* dönüp, kılıçları *yarmalara* ve *gönderleri söğenlere* benzerdi. Bellerindeki Seyyit Gazi *mefstûlleri* değirmen taşlarına dönüp, mahmuz çıkırığı dahi çarkları idi. *Kartallıların* başlarına devlet konacağına *hümâyî* atları *dal* olmuştu. Deri takkeli *delilerin* atları boynundaki öten ziller, dürttüştükleri küffârın *nâle* vü figanları idi.

Beyit:

Atları boynunda kim her bir delinin var idi.

Sanma zillerdir ötenler, nâle-i küffâr idi.

Bu tarz-ı garîb ve tavr-ı *‘acîb* ile bölük bölük kâfirleri, köpeksiz koyuna kurt girer gibi koyuldular. Nicelerin bağı gövdesinden cüdâ düştü. Ve niceler mülk ü hânümandan ayrı düştüler. Ve niceler atasını yavı-kılıp, kardaşını bulamadı. Ve ra‘d-âver toplar ve darbuzanlar âvâzından *‘âlem zelzeleye* gelip, *Kâh-i Kaf* yerinden oynayıp, gökler yer üstüne yığıldı, sandılar. Gaaziler küffârı şol veçhile kırdılar kim, kahramanları görse kan kaşanırdı. Ve *Nerîmanlar* görse *nerm* olurdu. Güneş zevalden ayrıldığı vakit, ol pîr-i *bî-zevâl* Allah, Sultan Murad’a fırsat ve nusret verip, ehl-i islâma kuvvet ve heybet verip, leşker-i küffârı yerinden koparıp, sancaklarını üzerine dikip, anda dahi karar kılmayıp, bâr ü büngâlı ve *hayl* ü haşemi yerinde koyup, Y a n k o mekûn yine kaçtı. Kâfir askerinde arabalar var idi ki, andan İslâm askerine toplar atarlardı. Gaaziler üzerine koyulup, arabaların

tokadını bozup, pâre pâre eylediler. Kaçan kâfirin ardınca kovup, kimini kırıp, kimini esir ettiler. Ve Lök banı dahi oğlanlariyle kaçtı. Ve Sikület banı düştü. Ve Leh banı esir olmuş, amma kendüyi bildirmemiş. Sonra *satılı* satılı kurtulmuş. *Teosen-i çarha* dahi baş eğmez iken, leşkери örselenip, leşleri yüz urdu yere. Andan küffârların serdarlarından ele giren nice *sanâdid-i kîne-vâr* ve baş baş *nâ-bekârları* kı, gaazilerin kemendine boğazı ele vermişler idi, *nigû-sâr* sancakları sernügün 'alemleriyle *keşân ber-keşân* getirip, meydan içinde süzdüler. Padişah buyurdu. Ol *bed-gûherlerin pîlever-i hayatlarını* şimşîr-i elmas - *günle rişte-i fenâyâ* dizdiler. Bir nice yerden *hûn-rîz* cellâdlar yürüyüp, âb-ı tîğ-i *cihan-küşâsiyle âteş-i dûzaha* saldılar. Bir nice bin kâfir mahbus idi. Bir uğurdu kırıp, safha-i âlemden mahv ü *bûûs* eyledi.

Beyit :

Cümle ol hâr-i bî-siyâhı kırdılar Gülşen-i devran içinden ayırdılar.

Andan veziriâzam Halil paşa hazretleri 'arsa-i ma'rekede vaki' olan küşteleri temaşaya vardı. Emr-i *vâcib ül-kıyâd* yediyle saymağa meşgul oldular. yalnız ol arada vaki olanı seksen doksan binden ziyade idi. Tamam sayılmağa kaabil olmadı. Dağ ve taş ve kûh ü sahraya tamam kâfir leşi dolmuş idi. İçlerinde şehid olan müslimîn ancak yüz elli mikdarı var idi. Cism-i nazik-leri ki, taraf-ı *cinâna* muntazır idi, defn olunup, aralarından hâr

içinden gül çîn olunur gibi ifrâz olunduktan sonra, *katele-t* küffârın leşlerinden püşteler, leşlerinden ulu dağlar misâli yığımlar eylediler. Ol sahralarda olan mûr u mâr ve zâg u *kelûğa* zahireler yığdılar. Vuhûş u tuyûru doyurdular.

Beyit :

Tepeler oldu burda başlardan. Yüce dağlar yığıldı leşlerden.

Ve bak! küffar kimi kırılıp, kimi esir oldular. Ve Çeh banını esir etmişler, alıp Hunkâra getirdiler. Hunkâr tercüman getirdip, Çeh banına eyitti: “Biz hod seninle düşmanlık etmedik. Siz bizim vilâyetimize neden geldiniz? . Bu kâfir eyitti: “Gözümüze bunun gibi esirlik görünecek imiş,,. Andan, yine Çeh banı eyitti: “Amma padişaha bir kaç sözüm var. Eğer icâzet verirse söyleyeyim,, dedi. Hunkâr “söylesin,, dedi. Çeh banı eyitti: “Evvel sözüm budur kim, her yıl beş bin erle Hunkârın kulluğuna geleyim. Ve dahi on pâre hisar vereyim, vilâyetiyle bile. Ve dahi haraccın gelsin. cemi^c iklimimden harac devşirsin. Ve cemi^c vilâyetimde senin kanunun yürüsün,, dedi. Hunkâr eyitti: “Bu söylediğin nesnelere hiç benim ihtiyacım yoktur,,. Ol kâfir eyitti: “Senin-gibi ganî pâdişahın üzerine gelene her ne belâlar etseler erzânîdir,, dedi. Andan Hunkâr kendi kılıcını çıkarıp, cellâdın eline verip, “aman verme, boynunu vur,, dedi. Ol kâfir eyitti: “Devletlû sultanım, ne ola, ben senin elinde ölsem,,. Hunkâr sordu: “Benim elimde ölmekten muradın nedir?,, dedi. Kâfir eyitti: “Ben yerimde ulu padişahım. Dilerim-ki beni padişah öldüre, *kem* kişi öldürmeye,, dedi.

Hunkâr gülüp, cellâda “çal,, dedi. Cellâd çalıp, başını önüne düşürdü. Bu gazâ-yı ekberin tarihi hicretin sekiz yüz elli ikisinde¹ vakî' oldu. Sultan Mehmed bin Murad Han dahi bu gazâda bile idi. Sultan Murad'ın bu gazâsı âfak içinde meşhurdur.

Hikâyet-i tezvîc-i İbnuhu Mehmed bi-bintl Süleyman b. Dulkadir

Rivâyettir ki, Sultan Murad Kos-Ova gazâsından dönüp, Edirne'ye geldi. Halil Paşa'ya eyitti: “Dilerim-ki, oğlum Mehmed'di *everem*. Şol Dulkadir oğlu Süleyman Bey bir hoş Türkmendir. Bizimle hayli sadâkat ve dostluk eder. Anın kızını almak isterim,, dedi. Halil Paşa, “Nola Sultanım, lâyıktır,, dedi. Derhal Amasya'dan Hızır Ağa²nın hatununu gönderdiler. Elbistan'a Süleyman Bey'e vardı, kız *dileydi*. Süleyman Bey'in ol vakit beş kızı varidi. Cümlesini bu hatunun önüne getirdiler. Hatun birini beğenip, eline yapıpıp, iki gözlerinden öpüp, parmağına *iklim haracı* değer hâtem-i *cevherî* geçirip, andan Hunkâra gelip, Süleyman Bey'in keremini ve itâ'âtını ve kızının hüsnünü ve *hulkunu* haber verdi. Andan Sultan Murad kabul edip, tekrar Hızır ağanın hatuniyle Rûm a'yânlarının hatunlarını a'yân Beyleriyle koşup, gönderdi. Ve Süleyman Bey dahi bunlara karşı gelip, 'azîm hürmetler edip, dũñürleri ifzazla kondurup, lütufla *törelence* ağırladı. Ve kızı³, Hızır Bey'in hatununa teslim edip, gönderdi⁴. Hatun dahi gelini alıp, Edirne'ye getirdi. Hunkâr geline bî-kıyâs cihaz itâ etti. Şöyle-ki, getirdiği cihaz anın katında *muzmahil* oldu. Andan düğün etmeğe

¹ 17 — 19 ekim 1948.

² Amasya valisi Hayrettin Hızır Paşa = Ağa Hızır Paşa (ölm. 1484). bk. *Amasya Tarihi*, c. III, s. 218 - 220.

³ Sitti Mükrim Hatun (ölm. 1467).

⁴ 1449 ilkbaharı.

Hikâyet-i hurûc-ı Sultan Mehmed ilâ Karaman

Rivâyettir ki, çün Sultan Mehmed tahta geçip, âlem nizam vermeğe iptida etti, ol esnâda haber geldi-kim, "Karaman oğlu İbrahim Bey'in karnından haram-zâde oğlanları doğup, kimine Germiyan oğlu'dur diye kendi oğluyla bile koşup, Germiyan'a, Kütahya'ya gönderdi. Ve kimine Aydın oğludur diye Aydın iline gönderdi. Ve kimine Menteşe oğlu'dur diye Menteşe İli'ne gönderdi. Ve kendi 'Alâiy'e yürüdü,, dediler. Ol vakit Uzgur oğlu İsa Bey, Anadolu Beylerbeyisiydi. Karaman oğlu gelip, il urıcak, İsa Bey Hünkâra adam gönderip, Karaman oğlu'yla ceng etmeğe destur istedi. Yüz ağartmıya diye, destur vermedi. Anı 'azı edip, İshak Paşa'ya hil'at geydirip, Anadolu Beylerbeyiliğini verip, gönderdi. Sultan Mehmed dahi devlet atına süvâr olup, asker-i 'azim ile Bursa'ya varıcak, ol haramzâde oğlanları kaçıp, yine ataları Karaman oğlu'nun karnına girdiler. Andan Sultan Mehmed yürüyüp, Akşehir'e çıkıp, Akşehir ve Beyşehir halkı çıkıp, itaat edip, istikbal ettiler. Ve Karaman oğlu İbrahim kaçıp, Taş'a girip, yine yalvarmağa başladı: "Günahlarıma tevbe, ve ettiğim işlerime peşimânım,, deyip, tazarru etti. Ve andan Hünkâra gelip, eyittiler: "Atan ve deden bu Karaman vilâyetine gelip, cümle feth ettikten sonra yine merhamet edip, kendiler(in)e verip, gitmişlerdir,, dediler. "Şimdi Karaman oğlu eydür, Kızımı vereyim. Her yıl seferine varıyım der. İmdi Sultanım ne buyurur? Anın suçunu affetsin,,

deyip, Sultan Mehmed'i râzı ettiler. Andan Kasab oğlu Mahmud Bey'i elçilikle viribidiler. Varıp, Karaman oğluna and verdi-ki, ayrık 'adâvet etmeye. Sultan Mehmed dahu suçunu affedip, dönüp, yine devletle Bursa'ya mütevaccih olacak, yeniçeriler alay bağlayıp, Hunkâra karşı durup, ihsan taleb ettiler. Hunkâr bunların böyle ettiğine gaayet incindi. Amma *ızhar etmeyip, mukayyed* olmadı. Andan Turhan Bey'le Hadım Şehâbettin¹ Paşa Hunkâra bunların nesne taleb ettiğini 'lâm ettiler. Hunkâr dahi on kese akçe emr etti. Bir kaç günden sonra Kazancı Doğan'ı-ki, ol vakit yeniçeri ağasıydı, getirdip, muhkem let urdurup, 'azl edip, ağalığını Mustafa Bey'e verdi. Ve yayabaşlarına dahi muhkem let urup, te'kid edip, andan devletle Bursa'ya gelip, İshak Paşa'yı Mentеше İli'ne gönderdi. İshak Paşa dahi varıp, Mentеше oğlu İlyas Bey'i sürüp, ilden çıkarıp, yine Kütahya'ya geldi.

Hikâyet-i bünyâd-ı Boğazkesen

Rivâyettir ki, Sultan Mehmed Bursa'ya gelip, diledi-kim, Gelibolu'dan geçip, Edirne'ye gide. Eyittiler : "Devletli Sultanımı, şimdiki hinde Gelibolu boğazını kâfir gemileri gelip, bağlamıştır,, diye Hunkârı alıp, Kocaeli'ne İstanbul'un üstün yanında Akça - Hisar'a getirdiler. Pederi geçtiği yerden geçip, şimdi ana Yenice Hisar'ı derler, Anadolu Hisarı'dır. Anda bir câmi yapıp cuma namazını kılmıştır. Andan oradan geçip, Akça - Hisar'ın karşısına kondu. Halil Paşa'ya eyitti :

¹ S. O. III, 176.

“Lala, bunda bir hisar gerek,,. Fi'l-hal asker üşüp, kazmağa başladılar. Yirmi beş kulaç mikdarı inicek, bir *kâfirî* hamama rast geldiler. Kapısı üstünde tarihini kimse okuyamayıp, anı dahi kazıp, pâk edip, andan Yenice - Hisar'ın binasını *yüğürüp*, tez zaman içinde Yenice Kale'yi ki, ana Boğazkesen kalesi derler, yapturdılar, Karşısına dahi büyük kuleler ve *burguzlar* yaptırap, toplar kodurup, hiç bir vechile İstanbul'a zahire gemileri ve gayri gemiler geçmeğe mecâl vermediler. Karadeniz ve Akdeniz boğazı kesilip, Karadeniz boğazı bağlandı. Çünkü Boğazkesen hisarı tamam oldu, Akçaylı M e h m e d Bey'i gönderip, varıp, İstanbul'un kapısından adam kavrayıp, davarlarını sürüp, kapılarını yaptırdı. Ol yıl muhkem hisar yarağını gördüler. Evvel dahi hisar yarağı emrolmuştu. Ardınca olup, *duruştular*. Bu mâcerâ ve Yeni-Kale'nin yapılması hicretin sekiz yüz elli altısında¹ vaki oldu.

Hikâyet-i feth-i Kostantaniyye

Şöyle rivâyet ederler ki, çün ol yıl askerde kale yarağı tamam oldu, hemen bahar olduğu gibi, Sultan M e h m e d, H a l i l Paşa'ya emr etti: “Lala, bu yıl İstanbul'u *yağlarım*,” deyip, asâkir-i ‘azim cem’ edip, Hunkâr İstanbul'a müteveccih oldu. Andan İstanbul'un tekvuru, veziri K i r - L u k a² nâm kâfirî elçiliğe gönderip, aman diledi. Hunkâr elçiye aslâ iltifat etmedi. El-hâsıl, buyurup, esbâbı ihzar edip, İstanbul'un üzerine düştüler. Etrâf-ı ‘âlemden kendi ihtiyariyle varan askerinin nî-hâyeti yoktu. Belki askerden çoktu.

¹ M. 23. I. 1452-11 I. 1453.

² Lucas Notaras.

‘Âlimler ve şeyhler ve dervişler ve *tekke - nişin* abdul- lar, pîr ve civân ve halk - ı cihân gazâ - yi ekberdu deyip, akıp, İstanbul’a geldi. Ve Edirne’de *ejderhâ - peyker* toplar döktürüp, yayadan ve müsellemden ve ‘*azabten* ve sipâht tayifesinden üşüp, getirip, İstanbul’un her tarafına kurup, kaleyi dövmeğe başladılar. Ve bu zikr olan top kovanlarının her biri ki, *nerre*-devler gibi iklim-i salâbetin *mehib divâneleriydi*, etrâfından demir zincirle üzerine doğru çekildi. Câ - be - câ ‘azîm ve *vesî*‘ *meterisler* tertib olunmuş idi. *Şebihleri* husûne, benaları *gerdûne* benzer idi. Anlara *kemîn* edildi. Gûyâ ejderler idi ki, bu vâdi-i kûh içre *mekîn* oldu. Nice yerlerden dahi safşiken ve seng - *efken*, *mevzûn - kaamet* ve *matbû*‘-*hey’et* darbuzanlar ile ra‘d - âvâz ve *sâ’ika - pervûz* pırangılar kurdular.

Nazım :

Düzem pazarını taht-ı kal‘ede

Kurmağa cem’ oldu geldi tîğ ü tîr

Geldiler toplar, pırangılar kamu

Durdılar hengâme *cebelî yir yir*

Andan İstanbul’un kurudan yanasını Anadolu kuşatıp, dört yüz pâre gemi dahi deryâ tarafından kuşattı. Ve yetmiş pâre gemi dahi kalenin üstün yanından, Kozluca- Pınar ve Kozluca-dere dahi derler, Galata’nın üst yanından tepeden aşağı yelken açıp, savaşıları içinde ayn- ığın dururken bir tasnifle kurudan yürüdüp, hisar dibine denize indirdiler. Ve deniz üzerine köprü dahi yaptılar. Ve etrâf-ı cevânibinden kaabil olan yerlere muhkem *meterisler* binâ eylediler ki, her biri *bünyân-ı* gerdûn ve *hi- remân* gibi gerdiş-i zemandan bi-pervâ idi. Kemînlerine

toplardan nice ejderhâ-yi *heft-ser*ler kodılar ki, nefesinden taş, ağaç *rehâ* bulmazdı. Kaametleri minâre (ye), *dehân*ları mağaraaya benzerdi, Bî-muhâba püşt-i dîvâr-ı pâydarı, *müşt-i ahcâr*-ı sulble dövülüp, *gîr ü dâra* başlandı. Ve sâir münasib olan yerlerden yeniçeriden ve gayriden *tüfeng-endâz*lar, nice *ser-bâz*lar durup, bî-muhâbâ darb u harb u ceng ü cidâle başladılar.

Nazım :

Bu *resme* bir neberd-i fitne destân,
Ne Rüstem kılmışıydı ne Nerîmân.

Tırlar ki, arada *çüst ü çâlâk* casuslar idi, ecel *peyâm*ın iletip, götürü başladılar. Tığler çalışıp, *âstîn-i niyâm*ından kollarını çıkarır meydân-ı rezme girdi. Gönderler *‘asâ-yı Mûsâ* gibi dîde-i küffâra ki, her biri bir Fır^cavındı, yedi başlı ejderha gibi görünürdü. Topların âvâzı yine eski sâikalardan ele aldı. Hisar üstüne ateşler saça başladı. Dış dıvarlar ki kale yüzünde pâydar siperleridi, taşlara tutup, yüzünü gözünü bozdu. *Na‘ru-zen* darbuzanlar ile pür yanku pırankılar İstanbul’un bedenlerini ki, üzerindeki kâfirlerin önünde taştan kalkan idi, birer darb ile *tartağan* eylediler. Gûyâ ol cengte hisarın başına gökten taşlar yağar idi. İçinde olanların gözlerini açmağa mecâli yoktu. Sâ‘ika-*girdâr* avâzeler tâ *gird-i sarây-ı feleke* erdi. Andan dahi geçip, vardı, gûş-i *Sürûşa* girdi. Bu *şehm-nâk* na‘raların heybetti ile hisarın zehresi çâk olup, dıvarları yüzün düşer, hâk

olurdu. Ebr-i *kebûd* gibi safha-i hava pür - *dûd-i âteş-endlul* olup, *ferak-ı* kaleden ki, *bâm-ı* feleğe *muhâzî* idi, Gök içinde olan *firak-ı* küffârın zâriliği aşağıda sada-yı ra'dden fark olunmaz idi. Bir kaç gün içinde her kûşesini *kef-i kef-gîr* gibi delik eylediler. İçindeki *Tâğî*ler ki, rişte-i hayattan ümidi kesmişler, *bi-esrihim* ölüm eri olmuşlardı, dağlar üstünde kara bulutlar derilir gibi burc u *bârûları* üzerine derildiler. Tîr ü tûfeng zenbereği etrafa *bârân* gibi yağdı başladı.

Nazım :

Tûfeng fındıkları *peykân*lı oklar Yağardı kullelerden çüst ü çâlak.
Gelirdi sanki dağlardan ovaya Dolular gibi yağmurlar *hıym nak*

Bu taraftan gaziler dahi bezm-i hücumu kurup, tâziyânci-
tiğle sâz-ı cengi çala başladılar. Her taraftan na'ra âvâzeleri ko-
pup, cihan içi sûz u sâzî ile doldu. Şevk-i mey-i cihâd-ile
her kişiyi mest ü *medhûş* etti. Hisara karşı kadem-i ıkdâm
binip yürüdü. Nizeler bayrakları kanadını açtı. Oklar bül-
istî'calle uçtu. Her bir dilîr siperini arkasına vurup, alaca
pullarıyla her biri pelenge döndü, *kûhsâr-ı* hisara durmaz uğardı.
Hücum ve guluvv-ile yürümüşler, *çak* dıvarı dibine ermişlerdi.
Kimi durup, nerdübanla evc-i burûcına *urûc* eder, dağlar
başında *ukaab* gibi canlı şikârı üzerine döner idi. Kimi aşağıdan
durup, tîr ü tûfengle *bârûlar* üzerinde *kebûter* gibi mürğ ı cân
saydını eyleridi. Tûfengle ölecek kâfirleri ıraktan parmakla

gösterip, kılıçlar yanında olanları *yelekler* gibi çalardı. Bedenler üzerinden kâfirler başları aşağıya dağlar üstünden taşlar gibi uçardı. Burç gibi bedenleri birer darbeyle yıkılır, *seng ü çüb* gibi hendek içine tıklar idi. *Kuteli-yı* küffârın odunu, *hizem-i sa'îr* ve *meYTE-i hınzîr* gibi, başları kararıp, ol *bed-râ'*yların elinde şehid olan müslimînin yüzleri *bedir* aya benzedi. Kan-ile hisarın yakaları *lâle zâra* döndü. *Dâmen-i yemîn ü yesârı sâha-i Yemen* gibi 'aktk-i *rahşânla* doldu. Küffâra gaziler aşağıdan zebân-ı *tîgle dūšnâm* edet, anlar da yukardan üzerlerine ulu söğenler bırakırlardı. İçerden dışarıya taş ve ağaç, gökten kazâ gibi nüzûl ederdi. Müslümanların üzerine yukardan kaynar sular ve kaynar ziftler *akdarıp, cahîmde* kendiler(in)e olacak 'ıkab cezasına *hamunler* ile 'azâb-ı elimler ederlerdi. Bir zaman her gün bu uslûbu kârzâr olunup, gerçi gaziler elinde küffârın *kârı zârı* idi, amma karşıdan dest-i *tûp* ile *tahrib* olunan savaşçı yerleri ânî taş, ağaçla evvel-kiden *üstüvâr* ederler, kaabil olup, derûn-ı hisara yol vermezler idi. Her gün anlar içeriden bend eder, bunlar taşradan bozar idi. Bir 'acâib ceng idi-ki, ortada edilli idi. Bir *turfe* destân idi-ki ol anda edilirdi.

Nazım :

Ortalıkta bir 'aceb destan idi,

Nice Rüstemler ana hayran idi.

Görmemişti bir dahi mislin cihan,

Görmeye gide ola âhir zaman.

Bedenler üzerinde olan tûfeng-endâz kâfirlerden bir tîren-dâzı-ki, kâsd eylese tûfeng ü tîr ile pireyi gözünden, *ibreyi yordusunden* urmağa kaadirler idi, bir bedende durup, hayli zaman bezm-i rezmi germ eyledi. Aşağıdan kendüye tîr ü tûfengle zafer bulam diye sâ^cy edeni kendiden ön, ol şikâr edip, kazâ-yi *mübrem* gibi arzusuna *irürmezidi*. *Bâzi-i* harb içinde dest-i tûfengi her kiminki nasibine *sehm* atardı, nakd-i canını mecâl vermeyip *üterdi*. Her kim-ki anınla ceng ü rezm güreşini tutardı, ânî arkası yere geldi. Dest-i bî-âmânında çok kimseler şehadet *menzelesine* erişti. Asla *nâire-i* fesâdının *intifâsına* kaadir olmayıp, bu gazâ-yi *envere* zafer kimsenin *dîvân-ı a'mâline mektûb* olmadı. Âkîbet hazret-i Paşa-yı *'âlî-râ'y-i*, *rezm-azmûy* kâsd eyledi-ki, bu sayd-i *semîni* kendi şikâr eyleyip, bu belâ-yı âsümânî ve kazây-i nâgehânfnin defîne *bi-nefsihi* mübâşir ola' Ânı Rüstem gibi *kemân-ı sahtini* ele alıp, bir tîr-i *râstı* kabze-i küşâda kodu. Zarâfetle bir küşe-i tenhâda durup, ol mel'ûnun hengâm-ı fırsatına nâzır oldu. Şîr, şikârını *öner* gibi, kabzesindeki *minkaar-ı* tîr-i *can-hıraşla* hazır oldu. Be-gaayet çâpük kâfir idi. Kaabil olup, *mehakk-i* şikâra gelmez, nefsi habîsini tehlike yerine salmaz idi. Hazret-i Paşa-yı zafer-yâr ki, meydan-ı hünerin şîri, merdân-ı neberdin mîri idi, âhir ol mel'ûnu nice türlü vaz^c ü tedbîr ile *dâm-ı tedmîre* düşürdü. Gâh ol Paşayı, gâh Paşa anı gözleyip, iki cânib tîr-ı meramı nişân-ı husûle *ilkaa* mûlahazasında iken,

ittifak hazret-i Paşa-yı zafer-yâr *fürce* bulup, *bâzû-yı pür-zûrundan* ol pelîd-i mağrur üzerine bir tîr-i râst gönderdi. Kavs-i kazâdan tîr-i kader çıkar gibi ânî erişti. Çak ser-i *bî-sâmânına* dokundu. Ânî *peykân-ı âteşfeşâm* bir yanından bir yanına çıktı. Ehl-i İslâma sandığı yaramaz sanular kendi başına uğradı. Hemen habfisi *çâh-ı* cehennem ısmarladı. Zemîn ü zaman hazret-i Paşanın *bâzû-yı pür-zûrunu* tahsîn ü âferîn eylediler. Ser-i saâdetlerine yazılmış gazâ-yidi. Gayre mukayyed olmayıp, ânı gelicek bir ân dahi tevakkul eylemedi, *küllü müyesserin limâ hulık¹ fehvası* gün gibi aşikâr oldu.

Nazım :

Gazâ-yi ekber idi bu be-gaayet

Anın çün değme yire eğmedi baş

Göriccek hazret-i Paşayı ânı

Kabul etti kılıp tîrine *şâbâş*

Bâri bir zaman üslûb-ı mezkûr üzerine ceng ü cidâl olup, *mukaddemât-ı fûtûha* muhkem mübaşir olmuşlar idi. *Ceyş-i slâmın cûş ü hurûşu* düâ-yi *ebrâr* gibi âsümâna erişip, tîğlerinden kan, *mîğ*lerinden bârân gibi yağardı.

Andan Tekvur bu hâli görüp, veziri Kir Luka ile müşavere etti-kim, kaleyi vere. Freng² komayıp, “Biz ceng ederiz, vermeyiz. Her birimiz din gayretine, Me s i h çizetine ölünce (ye kadar) çalışıp, İstanbul gibi şehri Türk’e vermeyiz,, diye inâd ve temerrüd tarikine sâlik olup, kaleyi vermemeğe gereği gibi İsa’y edip, darb u harbe ikdam eylediler. *Her bâr* ki, küffârın âteş-i hased ile sîneleri germ olup, *leheb--i* hiddetleri

¹ Her elde edilen şey yaratılan içindir.

² Giovanni Longo di Giustiniani. (ölm. 1453)

zebâne ura; âb-ı *nâb*-ı şimşir ile mecâl vermeyip, *söyündürür-lerdi*. *Küllemâ evkadû nâren li'l-harbi etfe'aha-llahû* ¹. *İllâ* ki *dîde*-i maksûd dahi vakt-i *mev'îduna* bakıp, vücûd-ı şerâit ve irtifâc-ı *mevânîc* husûle gelmiş değildi. Meğer bu fikr-i sahthın netâyic-i mukaddemâtına mevkuf idi. Hazret-i padişah-ı (...) *bârgâhın* âsümân-ı zamîrinden gün gibi dırahşân oldu. Tamam bir nice üstâd *lağım-zenler* Ferhâd - pîşe *kûh-kenler* ihzar olundu ki, dest *külükleri* seng-i *ruhâmı* mûma, kûh-ı siyahı *zerre kâha* saymazdı. Her biri kasd etse *tîşe*-i erdişeyile bir anda yerin altından üstüne yetişe.

Nazım :

Her biri bir *nâm-ver* ustâdidi,

Hâke mûşek senge san Ferhâd idi.

Dıvarlarının *bün*-i bünyâdına bir nice yerden 'amık lağımlara başladılar. Çak esasından altını bir *vechile tecvîf* ettiler ki, üzerinde *kulel*-i hisar kal'a-i felek gibi *mu'allak* kalıp, altında lağımların her biri ulu *gaarlara*, *zîr*-i *zemînde* yapılmış 'azîm dârlara döndü. *Hızâne*-i derûnlarına sığan mikdar *huşkleb* ve *âteş-meşreb* nice *kîse top otları* koydular. Cemâzel-evvelin yirminci günü², *seşenbih* gününün subh-ı sâfi vaktinde, mübarek saatte padişah-ı 'âlem - penâhn emri ile, cümle asker ayağ üzerine gelip, zirâ *önürdüsü* gün Hunkâr İstanbul'a yağma emredip, askere de çağırılmış idi. Her kişi *hengâm*-ı cenge hazır ve *evân*-ı fırsata nâzır olacak, vâdi *şikemlerinde mahzûn* olan top otlarına yer yer ateş *değürdüler*. Rûz-ı kıyâmet gibi nâ-gâh ol ânda bir gürültü koptu.

¹ Harp için her ateş alevlendirdiklerinde Allah onu söndürdü. (*Kar'an*, V, 64).

² 29 Mayıs 1453

[Neşri metinlerinde bu tarih 20 Cemazelâhir şeklinde geçmektedir ki, bir istinsah yanlışlığı olduğu şüphesizdir. Bu aykırılığı Hoca Sadettin Efendi de belirtmiştir. *Tacüttevarih* c. 1, s. 428.]

Havf u *haşyet*-ile zemîn ü zamân titredi. Ol heybetle keferenin zehresi çâk ve çehresi hâk oldu. Her bir lağımın derûnu çâh-ı cehennem gibi *şerer*-i nâr ile dolup, *dehen*-i *ejder-leyin* her biri bir yerden *ağıra*- verdi. Nefes-i *âteş-bârı* önünde bulduğu seng ü çûbu, saman çöpü gibi göklere uçurdu. Duhan-ı siyahı, *sehâb-ı muzlim* gibi *çarh-ı* kebûda *ağıp*, direk direk oldu.

Nazım :

Kulleler kâfirlerin ahvaline,
Kahkahayla top otun güldürdüler.
Yıkdı, virân eyledi bârûları,
Koptu gök gürleri gibi *küldürdüler*.

Küffâr-ı nâ-bekârın başlarına bu belâ-yı nâgehânt ericek, nîcesi şaştığından kendüyü hisar üzerinden pertâb edip, iltı. Gazilerin önünde zîr ü zeber oldu. Bâkisi ehl-i islâma karşı gelip, hâlet-i ye'ste imân başa gelir gibi aman çağrışı başladı. O nâdânlar bu *hâlet-i ihtiyariyyeyi* vakt-i zarûret ve *ıztırâr*la dahi makbul ola sandılar. Kimse iltifat etmedi.

Eydürler ki, hicretin sekiz yüz elli yedinci yılında, rebî'ulevvelin on beşinde ¹ ibtidâ olundu. Ve bu mezkûr tarihin cemazelevvel yirmisinde ² seşenbih günü subh-ı *sâdik* vaktinde, sene 857 feth olundu.

Tarih :

Feth-i Kostantaniyyeye fırsat bulmadılar *evvelân*
Feth edip Sultan Mehemmed yazdı tarih *âharûn*

Gaziler şehre girip, Tekvurun başını kestiler

¹ 26 Mart 1453. (Bu tarihi, genel olarak, başka kaynaklar 25 rebî'ulevvel = 5 Nisan 1453 olarak gösterirler).

² Ashında 20 Cemazelâhir = 28 haziran 1453.

ve veziri Kir Luka'yı dahi ta'allukatiyle esir ettiler. Ve dahi kalede Osman oğlu geçinir bir düzme¹ varıdı, anı - dahi tepelediler. *O har-nihâd* horyadlarını bi-esrihim kılıçtan geçirdiler. Ehl ü 'ıyallerini esr-i *selâsil ü eglâl* edip, Ayasofya'da vesâir kiliselerde altın ve gümüş putları gaziler *nacak* üşürüp, kimi kolunu, kimi budunu, kimi başını götürüp ve kâfirlerin meta'larından her ne-kim buldular ise, yağma edip, mübâlağa doyumluklar oldu. *Kale'n-Nebi 'aleyhi's-selâm*, "*Letüf-tehannel-Kostantiniyyete ni'me'l-emîrû emîruha ve ni'me'l-ceşûl ceşühâ*"², Hattâ, Gaziler Filoriyi, akçeyi ölçek ile bahş ettiler. (O) vakittenberi, darb-ı mesel olmuştur ki, bir kişiyi gınâya nispet etseler, "İstanbul yağmasına mı tuş oldun,, derler.

Andaki doyumlukları tamam zikr edersevüz kelâmı tavil olur. Bu cengte nice hâdiseler olmuştur kalem vasfında kaasır, diller tafsilinde 'âcizdir. Ve Galata halkı gazilerin İstanbul'n aç kurt gibi koyulduğunu görücek, Galata hisarının *dilini* Sultan Mehmed'e getirdiler. Andan İstanbul'dan kaçan köke varıp, Silivri'ye girdi. Andan Silivri'nin *miftahını* gönderip, Hünkâra itaat ettiler. Andan Karacabey varıp, Kum Burgaz'ını ve Bigados'u feth etti. Andan çarşamba günü Halil Paşa cümle ta'allukatiyle hisarı beklemeğe ve burgaz'ı müşerref kılmağa tutulup, habs olundu. Bunların hikâyetleri *tavildir* ve kaziyeleri malûmdur. Zirâ *vaki'a-i Hâilil Paşa* âlemde meşhurdur. Andan cuma günü Ayasofya'da cuma namazı kılınıp,

¹ Orhan Çelebi (bk. İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. I s. 230 n 1.)

² Şüphe yok ki Kostantaniyye feth olunacaktır. Onu alacak ordunun emîri ne mutlu emîrdir ve ordusu ne mutlu ordudur (Hadîs).

Mehmed Han adına hutbe-i Muhammedî okundu. Karaman oğlu¹ İstanbul'un alındığını işidip, eliyle dizini döğüp, "Osman oğlu yurd ıssı(sı) oldu. Bizi andan yurttan sürer., diye be-gaa-yet gamnâk oldu. *Vallahü a'lem.*

Hikâyet-i ibtidâ-i 'imâret-i Kostantiniyye

Rivâyettir ki, Sultan Mehmed, çünkü İstanbul'u fethetti; şubaşılığı Süleyman Bey kuluna verdi. "Şehri 'imâret etmek ardınca ol., dedi. Andan Sultan Mehmed İstanbul'un m'âmur olmasını isteyip, cümle Osman vilâyetlerine adamlar gönderip, "istiyyen gelip İstanbul'da milk tutan tutsun., diye etrâf-ı âlemde çağrıttilar. Bu haber âleme çav olup, hatırı olan gelip, mülk tutmadı. Gördüler ki, İstanbul bir veçhile 'imârete yüz tutmadı. Andan Hunkâr buyurdu-ki, her vilâyetin gantsinden ve fakîrinden süreler. Kadılara ve subaşılara hükümler varıp, "her taraftan adamlar sürüp, getirip, İstanbul'a doldurular., Her taraftan adamlar sürüp İstanbul'a doldurıcak, şen olmağa başladı. Andan bu gelen kişilerin evlerine *mukata'a* vaz'ettiler. Bundan halk nefret ettiler, eyittiler: "Evlerimizi bize sattırıp, vatanımızdan *âzmen*d edip, bizi burda bu kâfir evlerine kira vermeğe mi getirdiniz?., diye ekser halk avratını ve oğlanını bırakıp, başını alıp gittiler. Andan Kula Şahin derlerdi, Sultan Mehmed'in atasından ve dedesinden kalmış kişiydi, Pâdişaha bir gün eyitti: "Hay devletli Sultanım, atan, deden zamanından kalmış eski kişiyim. Bunca memleket ki, atan, deden feth ettiler; mukata'a vaz'etmediler. Bu nesne

¹ İbrahim Bey (1424-1463).

Sultanıma dahi lâyük değildir., deyip, sükût etti. Pâdişaha bu söz tesir edip, mukata'ayı *götürdü*. Hemen İstanbul yine 'imârele yüz tuttu. Tâ şuna değin-kim, Rum Mehmed Paşa vezir olup, ol yine Sultan Mehmed'i iğvâyile *tamâ'a* düşürüp, yine mukata'a vaz'ettirdi. Kendi zira İstanbul oğlanıydı. Müslümanlar gelip, kendi şehrinin evlerini *müft* tasarruf ettiklerine hased edip, bu şimdiki mukata'a anın iğvâsiyle olmuştur.

Âsâr-ı Sultan Mehmed fi İstanbul

Rivâyettir ki, Sultan Mehmed, evvel İstanbul'da bir kule yapıp, hazîne edip, andan Eski Saray'ı yapıp, *kal'a-veş* bir *harem* çevirdi. Anda tavattun etti. Sonra anı beğenmeyip bir kale dahi yaptıırıp, harem edip, içinde âli saraylar yapıp, anı taht-gâh edindi-kim, ol yere kâfir zamanında Zeytinlik derlerdi, anda mütemekkin oldu. Ve kapı halkının dahi cemi'ini sürüp, İstanbul'da karar ettiler. Ve dahi bir tarafında bir âli bahçe edip, harem çevirdi. Andan İstanbul'un bir şertf yerinde sekiz medrese yapıp, ortasında bir ulu cami yaptı. Mukabelesinde bir âli 'imâret yapıp ve bir tarafında bir dâr-rüşşifâ yaptırdı. Medreselerin ardında, *suhteyâna* bir *tetimme* yaptıırıp, *Sûfiler* duracak *riyâzet*-haneler dahi yaptırdı. Bu mecmu'ü medârisin ve sũhteyânın aşını ve ekmeğini ve etini ol 'imâretten kıldı. Bir 'imârettir ki, *Emmâ vahidün k'el-elf*¹ dir. Andan Şeyh Vefa-zade² için bir camı yaptırdı. Ve şehirden taşra Ebû-Eyyub-ı Ensâri'de

¹ Biri bine karşılıktır.

² Muslihüddin Mustafa b. Ahmed (bk. *Tercüme-i Şekayik-i Numamiye*, s. 251).

bir 'imâret ve bir medrese ve bir câmi ve bir hamam yapıp, Ebû Ey y u b - ı E n s â r î üzerine bir türbe yaptırdı. Ve dahi nice hammamât yaptı-ki, âlemde mislini kimse görmüş değildir. Ve İstanbul'u ve Ayasofya'yı *meremmet* ettirdi. El-hâsıl cemî' İstanbul'u Sultan Mehmed Han yapıp, bir vechile mamur etti-kim, "etrâf-ı âlemde anın misli şehir yoktur," diye seyyahlar şehadet ederler. Husûsâ, *sevad*-ı cennet-âbâd İstanbul'un ki, rûy-i zemînde *nazîri muhâl* olup, cihân-ı *rub*⁶ içinde bir *hâl-i 'anber-rîn* gibi düşmüştür.

Nazım :

Bilâd-i âlem-i *eknûn* eger-kim

Geleydi bir yere imkân olaydı ¹.

Celâl-ü-şanla yok şüphe anda

Sitanbul anlara Sultan olaydı

• Ve Sultanın âsârı âlemde çoktur. Nice hammâmât ve ribâ-tât ve han-kahlar husûsâ ki İstanbul yolunda yaptırdı. Ve bi'l-cümle vilâyet-i Rûm bunun kudumiyle mamur oldu. Ve dahi İstanbul'da daima ulemâya ve fukarâya ve sulehâya ve *zühhâda* ve eytâma ve dul avretlere *sadakaat* üleşdirirdi. Anlara her gün vazife tayin etmişti. Kendi eliyle üleştiirdiğinin hod nihâyeti yoktu. Ve şimdi dahi vasiyet etmiştir. Dul avretlere hergün üleştirirler. *Rehmet-ullahi 'aleyhi rahmeten vâsî'aten*.

Hikâyet-i Feth-i Enez

Rivâyettir ki, bir gün Fere²'nin kadısı Hunkâra geldi-kim, Enez kâfirleri elinden vilâyetinin hâli nedir, ne zahmet çekerler bildire. Andan pâdişahın elini öpmeğe girip, el öptükten sonra eyitti : "Devletli Sultanım, Fere ve İpsala

¹ Aslında ikinci beyit dördüncü, üçüncü beyit ikinci, dördüncü beyit üçüncü idi,

² Frecik=Vira.

vilâyetinin, Enez kâfirleri elinden halleri gaayet mükedderdir. Hiç bir müslümana esir kullandırmazlar. Kaçan bir esir kaçsa, varır, Enez'e girer. Sahibi ardınca varırsa döğerler, kovarlar. Katı söylerse kendüyü dahi tutup, esir ederler. Sultanım bu Enez hod evvelden İstanbul'a *müte'allıktır*. Zira İstanbul Tekvurunun kavmindendir „ Sultan Mehmed eyitti : “Mevlânâ, inşaallah görevüz. Hak Te'âlâ *onara*„ dedi. Andan kadı taşra çıktığı gibi, Sultan Mehmed kulu, Hâs Yunus'u getirdip eyitti : “Bre Yunus, tez iskeleye in, var. Reislere eyit. On pâre yarar gemi donat-sınlar. Hazır olan 'azeblerle ve kullarımla varın, Enez'in limanına girin. Amma anda varmayınca, *kanda* gideceğinizi kimseye bildirme(yi)n. İnşaallah ben-dahi kurudan İpsala'ya varırım„ dedi. Hemândem, Yunus Bey, Hunkârın emrine imtisâl edip, Hak te'âlâya tevekkül edip, donanma gemileri ile yürüyüp, Enez'in limanına girdi. Ve pâdişah dahi bu taraftan yürüyüp İpsala'ya vardı. Enez'in Tekvuru¹ dahi gördü-kim, kurudan gaziler hücum etti, fi'l-hâl malını, esbabını ve avratını ve bir mahbûbe kızını hep gönderip, kendi Hunkâra geldi. Ve cemf^c sipâhileri bile geldiler. Hunkâr dahi Tekvura ve sipâhilere eyi *dirlik* eyledi. Ve şehrin *hâlî* kalan evlerini etraftan gelen müslümanlara verip ve yerinde kalan kâfirlerini mukarrer kıldı. Ve dahi nice kiliseleri mescid edip, çanlıklarını yıktırıp, yerine minâreler yaptırdı. Şehrin karşısında bir hisarcık varidi, Taşoz derlerdi ; ada idi. Anı-dahi feth etti. El-hâsıl cemf^c Enez vilâyetini feth edip, zapt eyledi. Bu fethin tarihi hicretin sekiz yüz elli sekizinde² vaki^c oldu.

ارسال ایچون خدام درگاه جهان پشاهدن چوق کسنه همراه قلندی کدرکن فرصت دمنده اول کروهی
غالل بولوب خلایق تیغنی غلافتندن چقاروب جمله سنی شهید ایدوب و فرنگه اهنک ایدوب خلاص
بولدی Pa || 19 الی سکرتنده FPaVVy : الی یدیسيله سکزی اراسنده AM

¹ Palamidi Gattilusio.

² M. 1454.

Hikâyet-i feth-i Sivrice Hisar

Şöyle rivâyet ederler ki, Sultan Mehmed Han İstanbul'u feth ettiğinde Vulk oğlu'nun elçisi bile idi. Gelip Vulk oğlu'na keyfiyet-i fethi ve *mehâgib*-i askeri haber verdi. Murad Han vefat ettiği vakıt, Sultan Murad feth ettiği *kulâ'*ı yine Vulk oğlu almıştı. Çünkü İstanbul'un alındığını işitti, yine Hunkâra ol vilâyeti teslim etti. Amma devletsizliğini ko mazdı. Hattâ Lâz ilinden Üsküp'e kimse gelemez olmuştu. Piriştine'de bir sâlih kadı varidi. Hunkâra haber gönderip, kaziyeyi îlâm etti. Andan Hunkâr, Vulk oğluna adam gönderip, bu ahvalden istifsâr edicek, Vulk oğlu Hunkârın kulu na i'tibâr etmeyip, cevap vermedi. Kul dahi gelip Vulk oğlu'nun isyanını haber verdi. Hemen Hunkâr göçüp gelip, Sivrice Hisar²'ın üzerine düşüp, etrafa akıncılar gönderip, ka leyi feth edip, gaziler doyum oldular. Ve bundan öñdin Hun kâr evvel Semendire üzerine düşüp, bir nöbet ceng etmişti. Vulk oğlu bunu işidip, vehm edip, Semendire'nin içinde ne kadar mâldâr kâfir varise, çıkarıp Semendire'de bulunmasınlar diye, Sivrice Hisar'ına koymuştu. Hunkâr anın-çün gelip, Siv rice Hisar'ı feth edip, bunca malı dahi feth etti. Andan kale lerin mesâlihini görüp, yine devletle Edirne'ye gelip, Gürânî'yi kazeskerlikten 'azl edip, Me c d e d d i n'i *kazasker* edip, Ma lı m u d Paşa'yı vezir edindi. Vulk oğlu'ndan elçi gelip, yılda

¹ İvan Brankoviç (1427-1456).

² Ostrovitza.

³ *Tercüme-i Şekayik-i Numaniye*, s. 111.

otuz kerre yüz bin akçe verecek olup, *tazarru*^c etti. Hunkâr kabul edip, ol kışı Edirne'de kışladı.

Hikâyet-i feth-i (Niköbri ve) Novobri

Şöyle rivâyet ederler ki, ol vakit Niköbri V ul k oğlu¹ despot elinde idi. İshak Bey oğlu İsa Bey padişaha haber gönderip eyitti: “Lâz vilâyetini Sultanım devletinde Allah verirse ehli islâm etmek gerek,, dedi. Hunkâr dahi İsa Bey'e haber gönderip, eyitti: “Sen ol vilâyetin *kadîm*isin. Ne vechile varmak gerek, bana bildir,, dedi. Andan İsa Bey haber gönderip, eyitti: “Devletli Sultanım her ne vechile olursa fırsattır,, dedi. Hemândem Hunkâr asker-i islâmı cem^c edip, niyyet-i gazâ deyip, yürüdü. Üsküp'ten beri Kara Tonlu² dağından aştı. İsa Bey dahi anda gelip, Hunkâr-ile buluştu. Hunkâr İsa Bey'e eyitti: “Var, bu hisarı dizdârından dile,, dedi. Andan İsa Bey hisarın üzerine varıp, dizdârından dileyip, dizdâr eyitti: “Hay İsa Bey, bizim dinimizde padişaha hâin olmak yoktur,, dedi. İsa Bey eyitti: “Hay *ebleh* kâfir, padişahın hod ölüptür, Padişah kime dersin?,, dedi. Dizdâr eyitti: “Bosna kiralı³nın avratı V ul k oğlu despotun kızıdır. Ol kız bizim padişahımızdır,, dedi. Andan İsa Bey eyitti: “Hey deli kâfir, hiç bilir misin, bu gelen kimdir? Sultan Mehmed Gazi'dir. İstanbul'a nettiğini işitmedin mi?,, dedi. Dizdâr eyitti: “Hele gelsin, görelim,, dedi. Andan padişah dahi devletle gelip,

¹ Novobrdó = Yenidağ.

² Kratova.

³ İstefan Tomaşeviç (1444 - 1461).

hisarın üzerine düşüp, cenge bünyâd ettiler. Beşinci günde hisarı feth ettiler. Hisar içinde V u l k oğlunun mübâлага gümüşünü bulup, padişahın hazinesine getirdiler. Ve hisara Müslümanlar koydular. Andan Tirebce¹ hisarına vardılar. Vardıkları gibi, heman dış hisarı feth oldu. Anda dahi mübâлага mal buldular, alıp mülk hazinesine getirdiler. Hisarın kulesi bir nice gün ceng etti. Âhir anı-dahi feth ettiler. Anda ol kadar mal ele girdi-ki, *kıyasını* ancak Allah bilir. Andan öte bir hisarcık dahi varidi. E v r e n o z oğlu İ s a Bey'i ana gönderdiler. Ol-dahi varmadın kâfir hisara od urmuş, kaçmış. Ve bi'l-cümle L â z vilâyetinde ne-mikdar kale varise feth olundu. Andan Hunkâr İ s a Bey'i göndericek, kendi gelip, Kos-Ova'da Gazi H ü d â v e n d i g â r şehit olduğu yere kondu. Anda 'atâlar edip, anın ruhi-çün ve andaki şüheda ruhi-çün ni'metler pişirtti. Bu fetih hicretin sekiz yüz elli dokuzunda² vaki' oldu.

Hikâyet-i Muhasara-i Belgrad

Rivâyet olunur ki, Sultan M e h m e d İstanbul'dan bozduğu *bakıratı* ve dahi haçı ve ne kadar kilise var ise çanlarını toplar döktürüp, Tuna'dan gemiler yürüdüp, leşker-i İslâmı cem' edip, niyyet-i gazâ deyip yürüyüp, Belgrad'a düşüp, ol toplarla cenge başladılar. Dayı K a r a c a, Rumeli'nin Beylerbeyisiydi. Hunkâra eyitti: "Devletli Sultanım, ben kuluna destur ver. Tuna'yı öte geçeyim. Hisarın karşısında oturayım,, dedi. Amma Rumeli'nin beyleri râzı olmadılar. Zira

¹ Treptsa (Mitrovitsa'nın kuzey doğusunda).

² Haziran 1455.

zu^cm-ı *fâsidleri* bu idi-ki, bu hisarı alıncak ayrık düşman kalmaz, biz akın edecek yer kanda bulalım. Lâhüd varıp, çift sürmek gerek,, dediler. El-hâsıl hiyle edip, ikdam etmediler. Na-gâh bir gün gördüler kim, bu Karaca Bey geçmek istediği yere mübâlağa küffâr leşkeri cem^c oldu. Ve Yanko mel'un önlerince gelip kondu. Ve hem su yüzünden dahi mu'âvenete mübâlağa gemiler geldi. Fesad üreyip, ceng ziyade oldu. Andan bir gün Karaca Bey, metristen hisara top attırırken, kendilerin metrisi tahtasına hisardan bir pırankı dokunup, meteris tahtası dahi Karaca Bey'e dokunup şehid oldu. Ve ol mu'âvenete gelen gemiler su tarafından dahi hayli ceng edip, nice kişiler helâk oldu. Andan Hunkâr eyitti: "Hay gaziler, yürümek gerektir,, dedi. Heman Hunkârın kendi kulları yürüdü. Amma Rumeli *tekâsül* ettiledi. Kul heman hisara koyuldu. Küffâr gördü-kim, yürüyüş heman bu taraftandır, cemî^c küffar kul üzerine yürüyüp, kulu geri döndürdüler. Bazısı şehid oldu. Anı görüp, padişah atına süvar olup, "Hay yiğitler, niçin durursu(nu)z?,, deyip, küffârın üzerine yürüdü. Yanında *garîb yiğitler* hazırdu. Padişahla bile yürüdüler. Küffârın bazını kırıp, bazını yine hisara koydular. El-hâsıl mübâlağa ceng oldu. Amma hisar alınmasına Rumeli'nin ikdam etmemesi sebep oldu. Ve eydürler ki, "ol esnada ki, cenge ikdam olundu, *çağrındılar* ki, yeniçeriye kimse karışmasın ve metrise kimse bile varmasın,, dediler. Asker halkı bu hâli görecek, yağma olmazmış diye

cenge *iğen* ikdam etmediler. Ve yeniçeriler kaleye koyulmuştu. Kâfir ardını kesip, meded dahi erişmeyip, çok kişi helâk ettiler. Ve yeniçeri ağası¹ dahi şehid oldu. Muhassal Hak Te'âlâ fethini takdir etmemişti. Yoksa cengte taksir olunmamıştı. Andan Hünkâr gördü-ki, kâfir gaalib oldu. Fi'lhal kılıcını eline alıp, cenge ikdam eyledi. Şöyle-kim, bir nice kâfiri biri biri üzerine parladı, çare olmadı. Kâfir bunalmadı. Muhassal, Hünkâr dahi ortadan kendi kılıcıyla halâs oldu. Andan sonra göçüp, topları döküp, gidip yine vilâyet-i İslâma müteveccih oldu. Bu gazânın tarihi hicretin sekiz yüz altmışında² vaki' oldu. Ve dahi Bu tarihte iki 'azm kuyruklu yıldız zâhir oldu. Biri şarkta biri garpte.

Hikâyet-i İhtitan-ı Sultan Mehmed Han bi-veldeyi

Rivâyet olunr ki, bundan sonra Sultan Mehmed Amasya'dan oğlu Bayezid Han'ı ve Manisa'dan Mustafa Çelebi'yi getirdip, Edirne'de bunları sünnet etmeğe düğün yarağını gördü. Ve buyurdu etrafın ümerasına ve ulemasına ve kuzâtına ve fukarasına ve mecmu âyânlarına okuyucular gidip ve dahi etrafta olan beylere elçiler gönderip düğüne okudular. Ve hem taht *yedinde* yazıda olan cambazları ve maymuncuları ve dahi bunların *emsali* 'acaibleri ve garaibleri her ne kim şenlik ehli var ise, düğüne gönderip müşerref edesiz dediler. Etrafın halkını Edirne'ye cem' ettiler. Şöyleki bir nice günlük yol Edirne'nin

¹ Hasan ağa

² 22 temmuz 1456 (bk. İ. H. Danişmend, *İzahlı, Osmanlı Tarihi Kronolojisi* c. I, s. 279)

dayiresinde düğüncüler malâmâl olmuştu. Ve padişahın dahi otağlarını ve *eyvân*larını Ada'ya kurdular. Çünkü *çetr*-i padişahî kuruldu, Padişah dahi geçip otağında oturdu. Vakitli vaktiyle her tarafın halkını tayfa tayfa ağırladılar. *İbtidâ* ulema-i vilâyet davet olundu. Padişah dahi serfir-i saltanata geçip, oturup sağ yanına mevlânâ Fahrredin¹ ve sol yanına mevlânâ Tusî² oturup ve karşısına Sivri Hisarlı Hızır Bey Çelebi³ oturup, anın yanına Şükrüllah⁴ oturdu. Andan huffâza emr olundu. *Kelâm-ı mecîd-i rabbanî* okunup, ulema-i kiram *tefsir* edip, ilmî sohbet olundu. Andan lâtif *hoş-hânlar garrâ* medihler, ve hûb gazeller okuyup mübalağa sohbet olunup ve envâ'-i *ni'amle* meclis ârâste olup ni'mete gark olduktan-sonra, her ehl-i ilmin önüne bir sini şeker kodular. Ve her *danişmend*in hizmetkârı nice *futaları şeker altiyle* doldurup, götüremeyip *ıkiş göyüş* alıp gitti. Andan padişah bu *azizlere* hilatler geyirip, enva'-i *ihsanât* etti. Ve nice fakirler gelip ganî gitti. Ve kadılar ol mecliste şeker hammalı idi. İkinci gün fukara tayifesi davet olunup enva'-i *ni'ama* gark olup, padişahın *'atâsiyle* muğtenim oldular. Andan-sonra ümera davet olundu. Atlar seğirdip mübalağa *öndüller* alındı. Ve at seğirdenin hiç birisini mahrum komadılar ve bilcümle Sultan Mehmed kendi azametine lâyük neyise etti. Ve bu mübarek düğün hicretin sekiz yüz altmış birinde⁵ vaki oldu. Edirne'de Meriç suyunun kenarında Ada'da.

¹ Fahrredin-i Acemî (Ölm. M. 1460)

² Alâ'üddin-i Tusî (Ölm. 20. X. 1482)

³ Ölm. M. 1459

⁴ Ölm. M. 1464 ten sonra.

⁵ M. 29. XI. 1456 — 18. XI. 1457

Hikâyet-i Feth-i Mora

Şöyle rivayet ederler ki, bir gün Serez'den bir kişi âmânla Ballu - Badra¹'ya varıp gördü ki, nice müslüman avretlerini küffar kullanıp *zacr* ederler. Bu kişi eydür: "Ey biçareler bu küffar eline ne suretle düştünüz?". Bu hatunlar eyittiler: "Hemen - biz değiliz. Bizim *bigi* nice biçareleri bu kâfirler esir etmişlerdir" diye kendi ahvallerini 'ale't-tafsl deyiverip, *hegahay* ağlaştılar. Bu kişi hemen doğru Edirne'ye gelip, Sultan Mehmed'e buluşup, bu havâfînin hikâyetini 'ale't-tafsl şerh eyledi. Padişah bu haberi işidicek gayret-i islâm galebe edip, heman - dem asker cem' edip, niyyet-i gaza deyip Mora vilâyetine yürüyüp, doğru Yenişehir'e varıp, andan Filke² nam bir kaleye varıp, üzerine düştüler. Paşalar eyittiler: "Sultanım, bu sehl hisardır, buna mukayyed olmayalım, ileri yürüyelim" dediler. Sultan Mehmed eyitti: "Ben bunu almayınca gitmezim". Andan cehd edip anı feth ettiler. Kale alınacak becenede kâfir belirdi. Gelip itaat etti. Andan göçüp Baf - ova³ hisarına varıp, anı-dahu feth edip keferesini İstanbul kırlarına sürdüler. Andan Tomak-hisarına⁴ vardılar. Halkı temerrüd edip, ceng ettiler. Bir kaç günden sonra anı - dahi feth edip, halkının ellerini, ayaklarını tokmakla *wattılar*. Andan Mihlu⁵ kalesine varıp, üç gün anda dahi ceng ettiler. Andan kaleyi feth edip, içine adam koydular. Andan Körfoz'a⁶ varıp, vardığı gibi amanla feth etti. Her hisar ki üzerine vardı, Hak tealâ Sultan Mehmed'e müyesser etti. Muhassal ol seferde Mora vilâyetini tamam feth etti; cemi'

¹ Balayabadra = Patras (Paleo Patras).

² Fliose

³ Yanova? (bk. İbn Kemal - *Tevarih-i Al-i Osman*, VII. def. 155 n. Neş. Dr. Ş. Turan).

⁴ Tarsos (bk. Hammer, Ata Bey terc. III. c, 4 s.)

⁵ Mohlion

⁶ Görδος = Corinthos.

hisarlarının mallarını ve dahi esirlerini alıp, tasarruf edip, gazilerin cemi'si ganî oldular. Andan Sultan Mehmed saadette mansûr ve muzaffer Üsküb'e geldi. Bu fütuhatin tarihi hicretin 862 senesinde¹ vâki oldu.

Hikâyet-i Feth-i Mahmud Paşa Sava ve Kürüce ve gayrûha mine'l-kilâ'

Rivayettir ki, ol vakit ki Mehmed Han Mora'ya azım etmişti, Mahmud Paşa'yı dahi Lâz vilâyetinin bakisini feth etmeğe göndermişti. Mahmud Paşa dahi bu taraftan yürüyüp, Güvercinlik hisarını, Dırava'yı ve Sava'yı ve Kürüce'yi ve Brançe'yi ve dahi nice buna benzer hisarlar alıp, ol vilâyeti tamam zapt etti. Sultan Mehmed Belgrad üzerine havâle yaptırmıştı. Anı gelip, Mahmud paşa meremmet edip ve muhkem berkidip, andan yürüyüp Yellü - yurd'a varıp, andan Üsküb'e gelip, Hünkâr'la bulustu. Andan Sultan Mehmed diledi - kim, askere destur vere. Mahmud paşa eyitti: "Devletli Sultanım, sabredelim. Ungurus'un cemiyeti var derler" deyip, bunlar bunda tedarikte iken, nâgâh haber geldi - kim, "Ungurus mübalağa leşkerle Belgrad'dan geçe yürür" diye. Andan Sultan Mehmed Anadolu askerine sancak be-sancak harçlık üleştirdi ve emr etti - kim, asker-i İslâm Polva'ya çıkıp, bazı dahi ileri varalar. Göreler kim, küffar ne tarafa müteveccih olur. Andan padişah-ı İslâm *yarağ etti* - kim göçe. Nâgâh bir ulak geldi - kim, küffar askeri üç Tahtalu'ya geldi diye. Amma Tahtalu'da hayli gaziler bulundu. Küffar bu gazilerden gafil olup, Tahtalu'ya seğirdim ettiler kim, şehrini yağma edeler. Küffar askeri etrafı yağmaya dağılınca, gaziler tekbir getirip, bu kâfirlerin büyük

¹ M. 19. XI. 1457 — 7. XI. 1458

sancakları üzerine bir kezden hamle ettiler. Kâfir leşkери gördü - kim, gaziler varmış, savaş kayusu kalmayıp, kaçmağa yüz tuttular. Hak Teâlânın inayetiyle gaziler küffara koyulup, mübalağa kırdılar ve bir nice Banları diri tuttular. Bu beşaretten nice gün sonra Banları sancaklariyle ve nice kâfirleriyle Hünkâra getirdiler. Hünkâr dahi ekserini kırdırdı. Andan askere destur verdiler. Ol zamana değin reayadan çift akçası yirmi iki alınırdı. Ol sefer uzağ olmağın Padişah sipahisine emr edip “otuz ikişer alın” dedi. Şimdi otuz ki alındığı andan beri olmuştur. Ve hem ol yılda, Mevlânâ Gürânî Arabistan’dan tekrar gelmişti. Bursa Kadılığını ana ol seferde verdiler. Bu fetih ve bu gazanın tarihi hicretin sekiz yüz altmış ikisinde¹ vaki’ oldu.

Hikâyet-i Feth-i Kılâ’-ı Küffar

Andan Hünkâr gelip Edirne’de kışlayıp, bahar olıcak Semendere’ye varıp, feth edemeyip, andan durmayıp, hicretin sekiz yüz altmış üçünde² Amasra’ya varıp andan yine Mora’ya gitti. Hicretin sekiz yüz altmış üçünde ol cümle diyarları feth etti.

Hikâyet-i Feth-i Mesuri ve Lundura ve Yıldız

Şöyle rivayet olunur ki, bu hisarlar Mora vilâyetinin kilididir ve Mora ağzında Germe³ hisarı vardı. Anı Sultan Murad yıkmıştı. Sonra ol hisarlar üzerine deniz tarafından kâfir askeri gelip, ol Germe hisarını geri yaptı

¹ M. 19. XI. 1457 — 7. XI. 1458

² M. 8. XI. 1458—27. X. — 1459

³ Examilion

ve ol alınan vilâyette olan müslümanlar ol hisarların içerisinde kaldılar. Andan bu hali gelip Sultan Mehmed'e haber verdiler. Padişah dahi tez, Mahmud Paşaya Rumeli askerini koşup gönderdi. Mahmud paşa dahi doğru Germe'nin üzerine yürüdü. Andan Padişah dahi asker-i İslâm ile bir nice eyyamdan sonra Mahmud paşanın ardınca göçüp gitti. Mahmud paşa dahi Germe hisarına yakın varacak,ol zamanda Mora sancağı beği Elvan Bey oğlu Sinan Bey idi. Körfoz hisarına girip oturdu. İşitti-kim, Mahmud paşa geliyürür. Anda olan müslümüne haber edip, kendi dahi hisardan harekete başladı.

Ve bu Germe'de olan küffarın casusu gelip, küffara eyitti: "Üş, Türk mübalağa askerle erişti. Bu sabah askerinin önü erişir,, dedi. Hemen kâfir bu haberi işidicek kaçmağa başladı. Deniz kenarında gemileri hazır idi. Hemen gemilere girmeğe başladılar ve Sinan Bey at arkasına gelip paşaya geldi. Haber verdi kim,küffar kaçmak yüzünü tuttu diye. Filhal paşa dahi bir kaç yüz yarar gazi yoldaş seçip, seğirdim edip, yürüttüler. Henüz kâfirin ardı gemiye girerken erip, mübalağa kâfir kırdılar ve alı-kodular. Ve Mahmud paşa dahi ol arada konup, hünkâr gelince(ye kadar) oturdu. Padişah dahi devletle yetişip yürüdüler. Mesuri'yi¹ Lundura'yi² ve Yıldız'ı feth ettiler. El-hasıl ol seferde altı pâre hisar feth olundu. Bu hisarlar Germe'ye *tâbi* idi. Ol ile Karlı-eli derlerdi. Ol hisarların beylerine Karlı-oğlanları derlerdi. Hünkâra gelmişlerdi. Anların ömürlerini tamam ettiler. Andan gelip, Ağrıboz nevahisine uğradılar. Ana dahi rakam çektiler. Bu fetih hicretin sekiz yüz altmış üçünde³ vaki oldu.

¹ Mistra

² Leontarion

³ M. 8. XI. 1458—27 X. 1459

Bu tarihte Bursa oda yanıp, *hark*-ı kebir vaki oldu. Çok müslümanlar malları ile helâk oldular.

Hikâyet-i Feth-i Semendire fî yedi Sultan Mehmed Han

Rivayettir ki, bundan evvel Semendire Sultan Murad zamanında feth olunmuştu. Amma yine kâfire vermişlerdi. Halil paşa kardeşi Mahmud Çelebi'yi almak için. Ve bil-cümle çün Sultan Mehmed Gazi Edirne'de kışlayıp, bahar olucak Sofya'ya vardı. Bosna kıralı¹ ol vakit Semendire'ye hâkimdi. Kıral tasavvur etti kim, padişah kendi üzerine geliyor. Gayette *ihtiraz*ından üzerine gelmesin diye padişaha adam gönderip, "Semendire'yi size verdim. Adamınız gelip zaptetsin," dedi. Ol vakit Mahmud paşanın kardeşi² Semendir'e içinde olurdu. Mahmud paşayla dili vardı. Kaleyi vermeğe safası vardı. Kırala haber gönderip, eyitti kim: "Kaleyi Türk'e veririn,," Kıral dahî zarurî olup, "Sen bilirsin,," deyip, Türk'e haber göndermişti. Andan Mahmud paşa kardeşine adam gönderip, Semendire hisarını Hünkârın varan adamına teslim eyledi. Ve eydürler ki, Kıral Hünkâra elçi gönderip "Serayinik"le³ bile Semendire'yi bari *istibdal* edelim, dedi. Hünkâr razı oldu. Semendire'yi verdiklerinden sonra hesap ettiler ki, haracından kıralın Hünkâra dahi borcu var. Borcuna tutup, Serayinik'i dahi vermediler. Ve bil-cümle çünkü Semendire feth olundu; çanlarını yıkıp, kiliselerini mesacit ettiler. Ve Lâz ili tamam ol vakit feth olundu. Bu fetih hicretin sekiz yüz altmış dördünde⁴ vaki oldu.

¹ İstefan Tomaseviç (1444 - 1461)

² Mihael Angeloviç

³ Serbirnik = Srebrenica

⁴ M. 28. X. 1459 — 16. X. 1460

Hikâyet-i Feth-i Amasri

Rivayettir ki, Amasri (Amasra) Karadeniz kenarında ehl-i slâm arasında bir hisardır, Padişahi Frenk idi. Cemi' Anadolu'nun esiri kaçsa, ana varıp kurtulurdu. Ve hem bu Amasri kâfirleri gâh gâh deniz yüzüne çıkıp, haramilik ederlerdi. Sorucak, "gayri vilâyetin gemileridir. Bizim değildir,, derlerdi. Bunların ahvallerine Sultan Me h m e d vâkif olup eyitti: "Mahmud Lâlâ, ol kale nice kaledir kim, atam ve dedelerim almadı, *hususâ*-kim, şunun gibi fesatları dahi ola,,. Ma h m u d paşa eyitti: "Şayet Hak Te'alânın takdirinde, Sultanım elinde alınmak mukadder ola,, dedi. "Zira *El-Umür merhuretün bi-evkatihâ*¹ dır. Saatine *küyêr* ola,, dedi. Andan Hünkâr eyitti: "Mahmud, anın tedarikini görelim,, dedi. Hemen Ma h m u d paşa dahi gemiler donatıp, ve yarar yoldaşlar cem' edip, gemilere koyup' Amasra'ya gönderdi. Padişah *kurudan* yürüyüp, Akyazı'ya çıktı. Andan Bolu'ya vardı. İsfendiyar oğlu İ s m a i l Bey, işitti-kim, Hünkâr Bolu'ya geldi. Kendi kaçıp, Sinob'a girdi. Âhir işitti ki Hünkâr Amasra'ya gelirmiş. Eyi pîş-keşler gönderdi. Andan Hünkâr Amasra'nın üzerine konup, oturdu. Ve gemiler dahi gelip, Amasra'nın limanına gelip, girip karar ettiler. Amasra'nın Tekuru gördü ki, cebrî kahrî kaleyi feth ederler. Kendi kâfirlerine eyitti: "Elbette Türk bu hisarı bizden alır. *Minnetsiz* oluruz. Ve hem bizi kırıp avretlerimizi ve kızlarımızı esir edip, bağırlarına basıp, bizim yaylarımızı *yasıp*, başlarımızı kesip, bedenlere asarlar. Amma *yeğrek* oldur ki, kendi ihtiyarımızla verip,

¹ İşler vakitlerine bağlıdır.

yanlarında hoş kişi *olavuz*'. Küffar dahi bu kavle razı oldular. Andan tekur çıkıp, gelip, Hünkârın elini öpüp, kaleyi ana teslim etti. Padişah dahi muayyen kâfirlerini oğlu ve kızı ve esbabiyle İstanbul'a gönderip, bir habbelerini almadı ve İflagan¹ ucunda Hünkârın bir hisarı var idi. Anın halkını sürüp, Amasra'ya getirdi. Ve bir âli kiliseyi cami edip, hutbe-i İslâm anda dahi okundu. Ve bu fetih hicretin sekiz yüz altmış dördünde² vaki oldu.

Hikâyet-i Feth-i Kastamonu ve Sinob ve Bakır Küresi ve Trabzon ve Koyul-hisar

Rivayettir ki, Sultan Mehm ed Gazi Kastamonu'yi ve Sinob'u ve Koyul-hisar³ı ve Trabzon'u cemi' vilâyetleriyle bu mecmu'unu bir seferde fethetti. Ol vilâyete çıkmağa sebep buydu. Uzun Hasan'ın diyar-ı Acem'de mübalağa hadiseleri *zâhir* olup, anın şekavetin def'etmeğe bu vilâvetin fütühun vasıta kıldı. Ve bil-cümle bir gün Hünkâr Mahmud Paşa'ya eyitti: "Mahmut, bir kaç niyetim var. Umarım-ki Hak Teâlâ ben zayıfa kuvvet verip, anı nasb ede. Evvel biri, şol İsfendiyar vilâyetidir ki, Kastamonu ve Sinob ve Koyul-hisar'dır. Benim huzurumu bunlar giderir. Ve biri şol Trabzon'u bir cünüb kâfir yiyip yürür. El hâsıl bunlar benim maksudumdur. Gece ve gündüz hayalimden gitmez,, dedi. Mahmud paşa eyitti: "Devletli Sultanım, Allah 'inayetiyle ol tarafa müteveccih olduğunlayın cemi' hâsıl olur,, dedi. Hünkâr eyitti: "Mahmut demidir, göreyim neylersin? Bu babta ikdam-ı belîğ göster,, dedi. Andan Hünkâr hemen gemiye binip İstanbul'dan Bursa'ya geçti. Mahmud paşa dahi İstanbul'dan yüz pâre gemi donatıp, Sinob'a gönderdi.

¹ Eflâni (Paphlagonia?)

² M. 28. X. 1459 — 16 X. 1460

³ Metinlere göre o vakitler Koyulu-hisar veya Koylu-hisar dendiği görülmektedir.

Dahi gemiler *eşmeden* den İ s m a i l Beye bir kulla mektup gönderip, içinde şöyle yazdı-kim: “Trabzon’a gemiler gönderirin, ke-rem lûtf edip, gemilerimizin her ne masalihi olursa görüveresin. Ve hem Kapudana harc akçasın verdim. Eğer kifayet etmezse Bakır Küresi’nden tayin olunan akçeden harc ne olursa edesiz. Ve hem azebler eğer edebsizlik ederlerse tedib edesin. Ve siyaset-i padişahî ne veçhile olursa edesin ki hatırım sana hoştur,, de-yip, mektubu tamam edip, kul eline verip gönderdiler. Andan Ma h m u d Paşa Edirne’ye varıp, Rumeli’nin askerini ve aze-bini ve serehorunu cem‘ edip, *kapı*’yla Gelibolu’dan geçip, Bursa’ya gelip ovada kondu. Ol vakit Ma h m u d Paşa *evci* azamette idi. Gûya-ki Padişah saltanatı ana ısmarlayıp, kendisi fariğ olmuştu. Zira ki Hünkâr Mudanya’dan bir kaç kişiyle geçip, Ma h m u d Paşa gelince (ye kadar) Bursa’da kale sarayında kapısız bacasız yalnız oturdu. Çünkü Ma h m u d Paşa “geldi,, dediler; Hünkâr dahi saraydan otağına indi. Andan Anadolu Beylerbeyisine emrettiler ki, Anadolu askerini Sultan-önü’ne cem‘ede. Çün cemi‘ esbabı tehiyye ettiler, andan İ s m a i l Beye yine bir kul dahi gönderdiler. “Oğlun Ha s a n Beyi yarar yoldaşlarıyla Engürü’ye gönderesin. Gele, benimle buluşa,, İ s m a i l Bey dahi ol mektubun emrine imtisal edip, oğlunu gönderdi. Ve bu taraftan Karamanoğlu İ b r a h i m Bey dahi bir oğluna asker koşup gönderip, Padişah Engürü’ye varınca(ya kadar) bunlar dahi gelip yetiştiler; Hünkâra buluştular. Çünkü İ s m a i l Bey oğlu Ha s a n Bey Hünkâra geldi; geldiği gibi tuttular.

İsmail Bey (in) kardeşi Kızıl Ahmed ol vakit Hünkâr yanında idi. Bolu sancağını yirdi. Ve Mahmud Paşa ana "kardeşinin iklimini sana Hünkârdan alı-yereyin,, demişti. Belki Hünkâra deyip, beratını yazdırmıştı. Heman - dem İsmail Beyin sancağını Kızıl Ahmed'e verip, Kastamonu'ya gönderdiler. Ahmed Bey dahi Kastamonu'ya varıp halkı itaat ettiler. İsmail Bey gördü-kim hâl *ayruksı* oldu. Kaçıp, Sinob'a girdi. Hünkâr dahi Kastamonu'ya gelip andan, Sinob'a yürüdü. Hünkâr bir kaç göç geride kalıp, Kızıl Ahmed'le Mahmud Paşa Sinob'a inip, önünde kondular. Andan Mahmud Paşa atlanıp, kale dibine varıp, İsmail Beyi *bârû* üzerine kağırdıp, getirtti. Andan Mahmud Paşa aşağıdan İsmail Beye eyitti: "Hey beyim, niye kaçarsın? Bu halkın cemi'si isterler kim, kardeşini vilâyete Bey eyliyeler. Her sipahi kim geldi, yine tımarında mukarrer oldu. İmdi sen, bir kuru hisarla durup, Padişahla münazaa etmek ma'kul mudur? Maahazâ ki şehrinin limanını dahi elinden aldılar,,. İsmail Bey eyitti: "Hünkârdan korkarın ki, beni ve benim oğlancıklarımı helâk ede,,. Mahmud Paşa eyitti: "Hâşâ, Padişaktan ki bunun gibi *şeni'* fiil sâdır ola,,. El-hâsıl Mahmud Paşa İsmail Beyi muhkem inandırıp, ahd etti kim, kendinin hâslarından ne kadar mal olursa vereler. Ve kendi gönlü istediği yerde eyi timar vereler. İsmail Bey bu söze inanıp, kabul etti. Andan Paşa gelip, Hünkâra bu kazıyyeyi haber verdi. Hünkâr dahi göçüp, gelip, hisara karşı kondu. İsmail Bey hisardan çıkıp, gelip Hünkârın elini öpmek isteyicek, Hünkâr eyitti: "Hey İsmail Bey,

sen benim ulu kardeşimsin. Reva mıdır ki, elimi öpesin,, diye elini öpmeye komayıp, biri biriyle kucaklaşıp görüştüler. Hünkâr İsmail Beye mübalağa izzet eyledi ve oğlu Hasan Beye Bolu sancağını verdi. Andan Hünkâr hisara girip, her ne kim muradı idi, tahassul etti. Andan İsmail Bey dahi Dürekâni¹'ye varıp, cemi' taallukatını yanına getirdi ve oğlu Hasan Beyi Hünkâr ile gönderdi. Ve padişah dahi Kastamonu hisarına ve dahi İfni hisarına ve Sinob'a kendi kullarını koydu ve cemi' Kastamonu vilâyetinin leşkerini cem' edip, Kızıl Ahmed'e koştular. Kastamonu ve Sinob ve Koyul-hisar ve Trabzon bunlar 865² senesinde feth olundu.

Hikâyet

Andan İsmail Bey Dürekâni'den esbabını ve cemi' malını ve oğlanlarını ve kızlarını kendi davarlarına yükledip, veziri Şahabeddin Ağa'yı yanına bırakıp, Bursa vilâyetinde Yenişehir'e geldiler. Zira Hünkârdan Yenişehir'i ve İnegöl'ü ve Yar-hisar'ı dilemişti. Anın-çün anda mütemekkin oldu. Amma bu taraftan Karamanoğlu'nu Hünkâr sefere bile alıp, gitmedi. Hemen hilatleyip, yine atasına gönderdi. Fî tarih-il mezbur.

Hikâyet

Rivayettir ki, çünki Hünkâr Koyul-hisar vilâyetine vardı, Karamanoğlu İbrahim Bey, İsmail Bey dahi Yenişehir'e gelmedin, İsmail Bey'e haber gönderip, şeytanat edip eyitti: "Hey Tanrı kulu, Yenişehir'e varma. Dön yine Kastamonu vilâyetine var. Osmanlı'nın şimdî gaayet fırsatıdır. Ben sana muavin olayın. Sen dahi

¹ Devrekâni

² M. 17. X. 1460—5. X. 1461

Kastamonu vilâyetinden *hurucluk* çıkar. Ol tarafa Hasan Bey'e dahi adam gönderelim. Ol-dahi andan hareket etsin. Osmanlıları ara yerden götürelim. Yine sen vilâyetinde mukarrer ol, otur., dedi. İsmail Bey bu sözü işidicek eyitti: "Bu söz müslümanlığa lâyük söz değildir. Buna *münafıklık* derler. Şimdi bir gazi padişah gazaya gide -yürür. Biz anı yolundan alı komaklık İslâma sığar iş değildir. *Hâssâ* ki kalelerde ol Padişahın kulları oturu -yürür. Ve hem memleket dahi kardeşim Kızıl Ahmed elindedir. Ve hem bunun gibi ef'ali sen nice kez ettin; ne başardın? Şimdi yine ne başarsın., dedi. Karamanoğlu bu ahvali İsmail Beyden işidicek *hâsir* ve nevmîd olup, *epsem* oturdu. Fî tarih-il mezbur.

Hikâyet

Rivayettir ki, Sultan Mehm ed dahi Koyul-hisar'a varmadin, hisarın bir Beyi var idi. Adına Hüseyin Bey derlerdi. Anı Uzun Hasan bir gün sahrada av avlarken avlayıp, bend edip, hisarına karşı getirip, *Çar ü nâ-çâr* Hüseyin Bey hisarını Hasan Bey'e teslim etmiş. Hünkâr işitti-kim, Uzun Hasan Koyul-hisar'ı almış. Hünkâr dahi Rum-ili Beylerbeyisi Hamza Bey'e buyurdu-kim, Rum-ili askerini alıp, ilden azeb dahi sürüp, Koyul-hisar'ın üzerine varıp, *cidd ü cehd* edip, hisarı feth ede. Eğer hisarı feth edemiyecek olursa, vilâyetini urup, yıkıp yaka. Tâ-ki nice zaman mamur olunmıya. Andan Hamza Bey, Hünkâr-dan bu emri işidicek asker cem' edip, hisarın üzerine düşüp,

bir nice gün acâyib cenkler edip, âhirü'l-emr gördüler kim, hisar feth olunmaz; il dahi ürkmeyp yerli yerinde oturur. Heman-dem vilâyetini talan ettiler. Meğer nice azebler Ermeni-köyü'ne varıp, bir nice ermeni karısını ve kocasını, bulup, bu karılara ve kocalara nâ-meşru' iş etmişler. Âhir bu ermeni rühbanları varıp, Uzun Hasa'n'a şikâyet edip eyittiler: "Evvelki Beyimiz zamanında hiç bunun gibi seni' hareket olmazdı. Maahazâ bir zaif Melik idi. Şimdi senin gibi azametli Padişah zamanında karılarımıza ve kocalarımıza bunun gibi mühmel haller vaki' oldu,, deyip, Uzun Hasa'n'ı tahrik ettiler.

Elkıssa: Hamza Bey, ili vurduktan sonra, kendi vilâyetlerine geldi. Bu kaziyenin üzerine hayli zaman geçti. Sultan Mehmed Gazi Sinob vilâyetini feth ettikten sonra varıp, Koyul-hisar'ın üzerine düşüp, her taraftan toplar kurdu. Bir kaç top hisara kim dokundu, halkının akılları çâk olup, heman-dem hisarı teslim ettiler. Padişah dahi emr edip, hisarı zapt edip, içine kullarını kodu. Fî tarih-il mezbur 865¹.

Hikâyet-i Diğer

Şöyle rivayet ederler ki, kaçan-kim Sultan Mehmed Koyul-hisar'ı feth etti, andan Erzincan tarafına yürüdü. Andan Hasa'n Dıraz, Sâre Hatun'a ki, anasıdır, Çemişgezek Beyi Kürt Şeyh Hasa'n'ı koşup, elçilikle Sultan Mehmed'e gönderdi. Bunlar dahi gelip Bulgar² yanında buluştular. Be-gaa-yet eyi armağanlar getirdiler. Padişah armağanlarını

¹ M. 19. X. 1460—5. X. 1461

² Bugün Trabzon civarında bu isimde bir dağ yoktur. Diğer kaynakların tarifinden bunun Gümüşhane ile Trabzon arasındaki Kolat dağları (Zigana geçidi) olduğu tahmin edilebilir. Şiran'ın kuzeyine düşen ve 3000 m. den yüksek olan Burgababa dağı da dikkati çekmektedir.

kabul edip, bunlara gaayet iyi tazimler etti. Uzun Hasan'ın anasına "ana,, deyip ve Şeyh Hasan'a "baba,, dedi. İkisini dahi alıp, Trabzon'a bile gitti. Çünkü Bulgar dağına çıktılar, Trabzon tarafına iner oldular. Ve bu dağ bir sarp dağdır ki, Padişah ekser yerlerde piyade olup, yürüdü. Andan Sâre Hatun Padişaha eyitti: "Hey oğul, bu Trabzon-çün bunca zahmetleri çekmek neden?,, Padişah cevap verdi-kim, "Ana, bu zahmetler Trabzon için değildir. Belki bu zahmetler Allah içindir. Zira elimizde İslâm kılıcı vardır. Eğer bu zahmeti ihtiyar etmiyevüz (etmezsek) bize Gazi demek lâyük olmaz. Ve hem yarın Hak *hazretinde hacil* oluruz,, dedi. El-hâsıl hemen Trabzon'un üzerine yürüdüler. Sâre Hatun Trabzon'u Sultan Mehmed'den dilek edip eyitti: "Oğul, bu kaleyi bana bağışla; gelinime mütealliktir,, dedi. Sultan Mehmed hiç tınmadı. Andan Sultan Mehmed Sinob'daki gemiler gelince(ye kadar) sabr etti. Gemiler gelecek, ceng olmağa başladı. Heman-dem hisardan âmân dilediler. El-hâsıl Trabzon feth olunup, içinde olanlardan şol-ki Hünkâra lâyıktır, getirdiler. Andan Padişah Tekûr'unu ve Beylerini ve dahi nice yarar adamlarını gemilere koyup, İstanbul'a gönderdiler. Bu hisardan çıkan *teberrük*lerden Hasan Dıraz'ın anasına ve Şeyh Hasan'a Hünkâr çok nesnelere verip, tazimatla yine oğluna gönderdi. Ve Padişah Trabzon'da mescitler yaptırıp, ehl-i islâmdan evler sürüp, bu küffarın hâli kalan evlerini müslümanlara mülklige üleştirdi. Kanun-ı padişahî neyse ana göre akkâm etti. Andan Hüdavendigâr, mansur ve muzaffer, salim

ve *gaanim* Sonusa¹ya çıktı. Andan Kızıll Ahmed'e Rum-ili'nde tımar verip, Kastamonu'yu kendi kullarına verip İsfendi-yar şehirlerine kadı nasb edip, hutbe ve sikke kendi Sultan Mehmed adına olup, Kanun-ı Osmanî nida edip, ol memleketleri zapt ettiler. Andan Kızıll Ahmed Hünkârdan destur dileyip eyitti: "Varayın, Bolu'dan evimi devşirip, Hüdavendigâr gelinceye (kadar) hazır edeyin. Hünkâr gelince Rum-iline bile geçeyin,, dedi. Andan Kızıll Ahmed'e destur verdiler. Bolu'ya gelip, bir gece Karaman yolunu tutup gidip, varıp, Karaman'a çıktı. Karaman oğlu Kızıll Ahmed'e harçlık verip, yanında alıkomak istedi. Kızıll Ahmed Osmanlı korkusundan kabul etmeyip, varıp Hasan Dıraz'a gitti. Tâ Bayezid Han devri gelince(ye kadar) anın yanında oldu. Andan çünkü Kızıll Ahmed kaçtı; Padişah İsmail Beyi kaç(r) diye Yenişehir'den göçürüp, Filibe'ye geçirdi. Tâ ölünce(ye kadar) Filibe'de huzurla maişet etti. Ve bu fethin tarihi hicretin sekiz yüz altmış beşinde² vaki' oldu.

Hikâyet-i Gazâ-yı Eflak

Rivayet olunur-ki, çünkü Sultan Mehmed Trabzon sefe-rinden İstanbul'a geldi, İshak paşa dahi Edirne'den İstanbul'a geldi. Etrafın elçileri gelmeğe başladı. İshak Paşa Eflak oğlu'ndan şikâyet etti. Andan sonra Eflak oğlun'dan dahi elçi geldi. Elçisine elçi koşup, Eflak-oğlunu Kapı'ya davet ettiler. Varan elçiye öyle cevap verdi-kim, "Bu benim vilâyetim bana doğru değildir. Eğer ben bu memleketten çıkıp anda varırsam Ungurus Beyini getirip beylerler. Memleket elden çıkar. Amma Padişahtan ümidim oldur kim, uc beyle-rinden birini Tuna kenarına göndere. Ol gelen uc beyi

¹ Bugün Amasya vilâyetinin Taşova kazasının merkez bucağı köylerinden.

² M. 17. X. 1460 — 5. X. 1461 (bk. Şakir Şevket, *Trabzon Tarihî* C. I, s. 58: 15 Ağustos 866 [1462])

bu vilâyeti bekliye. Ben devlet eşiğine varıp, yüz süreyin, dedi. Hünkâr bu kâfirin hilesini bilmeyip, sözüne itimat edip Çakırcı-başı Hamza Beyi, Niğebolu Sancak-beyiydi' anda gönderdi. Tuna muhkem donmuştu. Çakırcı-başı varıp Tuna kenarına kondu. Bunlar bir tarafta gaafil-ken Dırnakula oğlu¹ Kazıklı Voyvoda dedikleri melun müsl-ül eyilde buzdan geçip' Hamza Beyin üzerine *şebhân* eyletili. Hayli bari Müslümanlar helâk edip, Hamza Beyi tutup ve Yunus Beyi² şehit ettiler. Andan sonra bir kaç yerden kâfir geçip, il urup nice haramzadelikler ettiler. Hamza Beyin başını kesip Ungurus kiralına gönderip eyitti: "Ben Türk'le 'adüv oldum, bilmiş ol,, dedi. Bu kâfirin Hünkâra düşman olduğunu cemi' âlem bildiler.

El-kıssa: Hünkâr bildi-kim ol melun kâfirin bunun gibi hileleri var. Andan Padişah-ı İslâm dahi askerini cem' edip niyyet-i gazâ deyip yürüyüp Tuna'yı geçip, Eflak vilâyetine girip cemi' Eflak'ın vilâyeti halkı gelip taptılar. Amma Kazıklı Voyvoda belirsiz oldu. Andan Padişah-ı *âlem-penah* bir zaman vilâyet-i Eflak'da yürüdü. Nâgâh bir gece bir taraftan bir *guluw* belirdi. Padişahın gazi kulları hazırdu. Herman gördüler kim, gavgâ peyda oldu. Padişah ve asker Kazıklı Voyvoda'nın *şebhun* ettiğini bildiler. Asla hareket etmeyip durdular. Tâ kim, kâfirler orduya gelip araya gurdiler. Hemen gaziler- bu kez tekbir getirip, bu gelen kâfülere kılıç koydular. Bir veçhile kırdılar kim, kâfirin yarısı kalmadı. Kazıklı Voyvoda başını güçle kurtardı. Sublı olunca Ali Beyi³ ardınca gönderdiler. Ol leşker kim Kazıklı Voyvoda ile gelmişlerdi; ölmeyeni gelip

¹ Wlad Çepeş

² Silistre Beyi Yunus Bey (bk. İbn Kemal- *Tevârih-i Âli Osman* VII. def. s. 205).

³ Evrenoz oğlu Ali Bey

Hünkârın ayağına döküldü. Kendilerini esirliğe teslim ettiler. Ve Kazıklı'nın bir küçük kardeşi¹ var-irdi. Padişah yanında olurdu, Eflak'ın beyliğini ana verip, yoldaş koştı. Andan Hünkâr Eflak'dan ihtiyar ettiği nesnelere alıp, dönüp yine tahtına geldi. Ve bu gazâ hicretin sekiz yüz altmış altısında vaki' oldu.

Hikâyet-i Feth-i Kal'a-i Midilli

Rivayettir ki, Hünkâr Eflak gazasından gelicek asakir-i mansuruna, destur verip kendi doğru Gelibolu'ya varıp, hükm etti-kim, "Gelibolu'nun ve İstanbul'un gemilerini, ne kadar varise, donatar,,. Pes gazâ etmek-çün Midilli tarafına niyyet etti. Heman ol ayda gemiler hazır olup Midilli üzerine yürüdüler. Kurudan Hünkâr dahi yürüyüp Ayazmend'e varıp kondu. Ve gemiler dahi Midilli hisarını kuşatıp, toplar kurup, ceng-i sultaniler ettiler. Andan Midilli Tekûru doğru Mahmud Paşa'ya gelip eyitti: "Cemî' esbabımı ve avretimi ve oğlanımı bırakıp, bir başımı alıp geldim. Hünkâr beni gerek öldürsün, gerek azad etsin,, dedi. Mahmud Paşa Tekûru Hünkâra arz etti. "Var getir,, dedi. Tekûr gelip Hünkârın elini öpüp, Padişah hilatleyip, çadır verip, Mahmud Paşa çadırı yanında kurdurdu. Andan Hünkâr Mahmud Paşa'ya buyurdu-kim, varıp bu hisarın malını zapt edip ve halkını defter edip ve sipahisini, şehirlisini ve köylüsünü ve her kişide ne kadar nakid ve ne kadar tereke var cümlesini zapt edip, Hünkâra bildire. Pes Mahmud Paşa dahi bu suretle *kemâ hilve hakkuhû* zapt edip, Hünkâra bildirdi. Hünkâr dahi kendüye yararını alıp, esir edeceğine edip, koyacağını koyup, 'ata edeceğine edip ve sipahisini dağıdıp ve şehirlisinin dahil

¹ Radul «Güzel»

² M. 6. X. 1461—25. IX. 1462

giderciğini giderüp ve koyacağını koyup, Kadı nasb edip, sancağını bir kuluna verdi. Ve kiliselerini mesacid edip, kâfirlerin hâli kalan evlerini müslümanlara üleştirip, ol vilâyetti şehriyle mamur kıldı. Bu fetih Eflak gazâsından iki ay sonra vaki' oldu. Bu dahi hicretin sekiz yüz altmış altısında¹ vaki' oldu.

Hikâyet-i Fetih-i Bosna ve Yaytsa

Rivayettir ki, çün Semendire feth olundu. Hünkâr Bosna kıralına adam gönderip eyitti: “ya haraç ver, yahut hazır ol sürü katına vardım,, dedi. Zira Mihaloğlu Ali Bey ile nice defa ceng edip hayli bari fesad etmişti. Ve dahi haracını tehir edip göndermemişti. Çünkü Hünkâr elçi gönderip, elçi kırala varıp, Padişahın hükmünü kırala gösterdi. Kıral nameyi okuyup, mazmununa vâkıf olucak, eyitti: “Tez bu Türkü tutup öldürün,, dedi. Bir âkil veziri varidi. Eyitti: “Hey kıral neylersin? Kendi elinle kendini helâk edip, evini yıkdın. Bu Türkü şimdi öldüricek sonra Türk'ün Beyiyle çıkışa bilir miyim? Derler ki, bu Türk'ün şimdi Beyi yavuzdur. Gaayet 'uzum padişah'dır. Şöyle ki, dünya halkı anınla çıkışmağa kaudir değildir. dediler,, dedi. Kıral vezirden bu haberi işidicek, elçiyi öldürmeğe ikdam edemedi. Bir nice gün haps edip, *âhir ül-emr* koyu verdi. Elçi gelip Hünkara cemi' macerayı takrir etti. Padişah vaf-ı hale vâkıf olıcak gayret-i İslâm gaalib olup, asker-i İslâmı cem' edip yürüyüp, Üsküb'e varıp,

¹ M. 6. X. 1461—25. IX. 1462

etrâf beylerini davet ettiler. Andan cemi^c beyler ve kadılar ve âlimler, fakirler ve hâss ü^câm anda cem^c olup, Hunkârın in^câmâtiyle fakirler *bây* olup, ni^cmete müstağrak oldu.

Hikâyet-i haslet -i Murad Han ve Âsâruhu

Rivâyettir ki, Sultan Murad Han Gazi *ra^cıyyeye* ve sipâhîye *hâmi* idi. Zamanında ulemâ ve sulehâ ve fukarâ müreffeh ül-hâl ve *muntazam ül-ahvâl* idiler. Anın zamanında vilâyet bid^catten pâk olup, memlekêt âbâdân oldu. Ve ^cadl u dâd ârâste olup, âlem pîrâste oldu. Ve tamam seyyahlânın ittifakı bunun üzerine idi-ki, "Sultan Murad memleketleri *sıfatlı* diyâr ve bu *hâssiyetli* padişah görülmüş ve istima^c olunmuş değil,, derlerdi. Ve dahi anın zamanında mezheb-i ehl-i sünnet ve cemâat ârâste olup, halk ^cibâdetde ve tâ^catta olup, âliyet mesâlihini görürlerdi. Ve Sultan Murad memleketinde emn u âmân ve rahat ziyade olduğundan ötürü yetmiş iki millet gelip, anın sayesinde hoş geçip, Rûm'da karar kılmışlardı. Ve bil-cümle her ne veçhile ki Sultan Murad'ı medh etseler, *hezâr* ol deñlu ziyade idi. Ve etrâf-ı âlemi ma^cmur etmekte *sâ^cıf* idi. Ve dâr üs-saltana Bursa'da bir ^cimâret ve bir ^câli câmi^c yapıp¹, zikr olan câmi^ce otuz hâfız ve on dört *mühellil* tayin etti ki, her gün yetmiş bin tehlil edeler. Sevâbını seyyid-i *kevnecın* Muhammed Mustafa'nın, cemi^c-i enbiyânın *âbi* ve ecdâdının ve cemi^c *mü'minin* ve *mü'minâtın* ervâlının hediye edeler. Ve bu câmi^c'in yanında bir medrese-i

¹ M. 1426.

âliye dahi yapıp, ikisinin mâbeyninde bir âli kubbe dahi buyurdu. Ve vücûd-ı şerifi âhir ol kubbede müşerref ola. Ve şöyle emr olundu ki, gece ve gündüz hiç bir saat *tilâvet*-i Kur'an'dan ol kubbede hâli olmayalar. Ve Edirne'de dahi bir câmi'-i a'zam¹ ve *dâr ül - fakr* bir imâret-i âliye ve *dâr ül - hadîs*² bir medrese ve *mevlevîhâne*³ yaptırdı. Ve bu câmi'ce dahi otuz hafız ve on dört *tehlilci* buyurdu ki, şart-ı evvel üzere *mülâzim* olalar. Ve kırk kişi dahi buyurdu, atası Sultan Mehmed Han Gazi ruhiyçin *en'am* okuyalar, Ve beş kişi dahi buyurdu ki, her gün salavât getireler. Sevâbını be-*ravza*-i pâk-i server-i kâinat, ve hulâsa-i mevcudât ruhuna hediye edeler. Ve bir nice kişiler dahi nasb etti ki, her gün *Lâ ilâhe illâllâh* kelimesini okuyalar. Ve sevâbını müslimîn ve müslimâtın ervâhına hediye edeler. Ve dahi Rumeli'nde Ergene nâm bir kasaba⁴ yapıp, anda dahi bir 'imâret yapıp ve yüz yetmiş dört kantaralı bir köprü yaptırdı ki, âlem içinde bir seyyah görmemiştir. Ve dahi nice *ribâtât* ve hammâmat ve cevâmî' ve hânkahlar yaptırdı ki, mülûk-i mâziyede anın-gibi bir ahud âsâr komadı. Ve dahi Halil ür-Rahmân⁵'a ve Mekke'ye ve Medîne'ye *şerrefehüm ul-lahü te'alâ* yıldan yıla üç bin beş yüz filori gönderirdi. Dahi Engüri nahiyesinde Balık Hisar⁶ demekle maruf bir subaşılık köyleri, Mekke'nin, Şerrefeha-İlâhî te'alâ, fakirlerine vakf etmiştir. *Şehâda* ve keremde şol hadle dir-ki mâl-i K a a r û n, anın katında bir sinek mikdarınca değildi.

¹ Yapılışı : M. 1437 — 1447.

² Yapılışı : 22 Şubat 1435.

³ Yapılışı : M. 27. VII. 1435 — 15. VII. 1436.

⁴ Uzunköprü.

⁵ Hebron.

⁶ Eskişehir ili Sivrihisar ilçesi köylerinden *BALIKHISAR*.

Ve dahi olduğu şehirlerde her yıl sâdâta hassa bin filori kendi mübârek eliyle üleştirirdi. Ve Cuma günü dahi sadakasını eksik etmezdi.

Vefat-ı Sultan Murad Han Gazi b. Mehmed Han

Rivâyettir ki, Sultan Murad, bir gün Ada¹'ya seyrânı varmıştı. Dönüp, sarayına gelirken Ada köprüsünün başında² velilerden bir derviş³ otururdu. Sultan Murad yakın gelecek, bu derviş eyitti: "Hay Sultan Murad Han! Günahlarına tevbe eyle ki, va^cden yakındır," dedi. Sultan Murad dervişten bu haberi işidicek, Saruca Paşa yanında idi, dönüp ana eyitti: "Saruca, sen tanık ol. Ben günahlarıma tevbe ettim," dedi. Bir yanında İshak Paşa giderdi. Ana eyitti: "Sen dahi tanık ol, ben günahlarıma tevbe ettim," dedi. Andan İshak Paşa'ya eyitti: "Şol derviş kimdir? Bilir misin?," dedi. Eyitti: "Sultanım, bu derviş Bursa'da Emîr Seyyid müridlerindedir," dedi. Andan Hunkâr heman -ki gelip, sarayından içeri girdi, hemandem baş ağrısı ^âriz oldu. Vasiyetnâmesini yazmıştı. Oğlu Sultan Mehmed'i vâf edip, Halil Paşa'yı nâzır etmişti. Hemen üç gün yattı. Dördüncü gün, Hicretin sekiz yüz elli beşinde gurre-i Muharremde⁴ ^gûş-ı şerifine âvâze-i ^{irc}'î ilâ rabbiki⁵ erişip, rûh-ı ^{az}îzi civâr-ı Hakka yetiştı. Ve bu saltanat ve şevket ve heybet ve *salâbet* ve fütüvvet ve şecâ^cat ve *sehâvet* ile otuz yıl, altı ay, yedi gün serîr-i saltanatta ömrünü gazâyâ sarfetti. *Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.*

¹ Edirne'de bugün Sarayıçi adıyla anılan yer.

² Zaim Mîr Mehmed Kâtib, *Câmiüttevarih*. v. 241 b.

³ Emîr Sultan fakirlerinden Hacı İsa dede. bk. İsmail Bellig, *Gülden*. s. 35.

⁴ 3 şubat 1451.

⁵ Rabbine dön (*Kur'an*, LXXXIX, 28).

Ve Sultan Murad'ın altı oğlu oldu. Biri Ahmed, biri Ali, biri Mehmed, biri Hasan, biri Orhan ve biri dahi İsfendiyar kızından olmuştu, küçük Ahmed derlerdi. Ve bu sarayda idi. Ve büyük Ahmed Amasya'da idi; Anda fevt olup¹, Sultan Mehmed b. Bayezid Han evlâdı türbesinde defn ettiler². Ve Sultan 'Alâettin dahi Amasya'da fevt oldu³. Amma meytini Bursa'ya getirdip, Sultan Murad'ın *aynağı* ucunda defn olundu, türbeden taşra. Hasan ve Orhan Edirne'de fevt olup⁴, Tunca kenarında Dârühadis'te defn olundu. Âhırına *zuhr üz-zaman* ve mefhar-i Âl-i Osman Sultan Mehmed b. Murad Han kalıp, Hak Te'âlâ saltanatı *ana* erzânî görüp, anınla tahtgâh-ı Âl-i Osman'ı *müşerref* kıldı.

El-kıssa, çün Murad Han vefat etti, on üç gün meytini sakladılar. Hiç bir ahada bildirmediler. Yine hükmü hükûmat edip, hekimler *mu'âlece* edip, şerbetler kaynadıp, *müdâvîta* meygul oldular. Muharrem'in on altıncı⁵ günü, perşembe gün, Sultan Mehmed gelip, tahta geçti. Murad Han'ın öldüğünü Sultan Mehmed geldiğinden bildiler. Atasının meytini Bursa'ya gönderip, ol küçük karındaşını ki, İsfendiyar kızından idi, *ana* dahi Hak rahmetine ulaştırıp, kendi serîr-i saltanatı *müşerref* edip, cihâna nizam vermeğe başladı.

Cülûs-ı Sultan Mehmed b. Murad Han

Ve Sultan Mehmed dahi Hicretin sekiz yüz otuz üçünde recebin yedinci günü⁶ yevm-i *sebtte* vücûda gelip, sekiz yüz elli beşinde Muharrem'in on altıncı gününde serîr-i saltanatı *müşerref* kıldı.

¹ M. 22. V. 1441—11. V. 1442.

² Bursa'da Murad II. türbesine bitişik kubbe altındaki dört mezarından birinin buna ait olduğu kitabesinden anlaşılmaktadır. bk. İsmail Belig, *Güldeste*, s. 47.

³ bk. s. 644, 651. S. O. I, s. 57, *Amasya Tarihi*, c. III, s. 211-213.

⁴ S. O. I, s. 23 ve 29.

⁵ 18 şubat 1451.

⁶ 1 nisan 1430.

andan Karadonlu'yu geçip Vilk iline girip Vilitçrin'e varacak Ali Bey'den ulak geldi ki, Bosna kiralı Ağaç-hisar'ı yakıldı diye. Hünkâr münfail olup Mahmud Paşa'yı *mukaddem* edip, yani *Ser-asker* edip gönderdi. Andan Mahmud Paşa dahi gelip, Boboca'nın üzerine düşüp, üç günde alıp, kâtillerini İstanbul kırına sürüp ve içine adam koyup, Bosna kiralı üzerine müteveccih oldu. Andan Mahmud Paşa'ya haberi oldu-kim, kiral Kuluç-hisarına² gitti diye. Andan Mahmud Paşa kiralın üzerine düşüp gelip, gaafilen kiral yemek yerken üzerine urup, kiral kaçamayıp, muztar olup, ceng eder gibi olup bin cend-le Kuluç-hisarına girdi. Ve Hünkâr dahi Yaytsa' hisarının üzerine düşüp, muhasara edip otururdu. Mahmud Paşa dahi varıp, kiralın girdiği hisar üzerine düşüp, kuala haber gönderdi-kim "Bir yarar adamın gelsin, seninle sözüm var diyeyim,, dedi. Andan kiral bir kâfir gönderip, gelip Paşayla buluştu. Andan Mahmud Paşa bu kâfire eyitti. "Sen kiralın nesisin; yanında ne iştesin?,,. Bu kâfir eyitti: "Ben kiralın atasından kalmış nöker'iyim. Ve hem evinde dahi malûc-miyim,,. Mahmud Paşa eyitti: "Hiç bilir misin, bu gelen padişah kimdir?,,. Eyitti: "Türk'ün Beylerindendir,,. Mahmud Paşa eyitti: "Hey *onat* anlamadın. Bu gelen Padişah Kostantaniye'yi ve Trabzon'u ve Midilli'yi ve Lâz ili'ni ve Mora'yı feth edip, padişahlıklarını zebun edip, iklimlerini *zarb-ı destle* ellerinden alıp kullarına verendir. Aklınızı başınıza devşirin. Benim pendimi kabul edin. Eğer sizi size gerekse,, dedi. "Ve illâ siz bilirsüz,,. Bu kâfir eyitti: "Buyurun, ne dersin?,, Mahmud Paşa eyitti; "Var kiralı de,

¹ Babofça = Babitza, Babovatz

² Kliuteh = Ključ

³ Yayça - Jajce

gelsin, Hünkârın elini öpsün ve haraca muti' olsun. Ve hisarlarının bazı(sı)nı Padişaha versin. İçine Hünkâr kendi kulunu koysun. Ve kendi devletle varıp, yine vilâyetine gitsin. Eğer bu pendimi kabul etmezseniz, size ziyandır. Ne il kalır ve ne kendi kalır. Olacak iş neyse şim(di)den malûmdur,, dedi. Muhassal Mahmud Paşa bu kâfiri 'ahdla inandırdı. Andan ol kâfir varıp, kırala paşanın sözünü nakledip, ahd ü peyman ettiğini 'arz eyleyip, kıral dahi kabul eyledi. Kıral hod Hünkârın evsafını sorup bilmişti. Kalede kafese girmiş kuzguna dönmüştü. El-hâsıl bu kâfirler Mahmud Paşa'nın 'ahdına ve peymanına inanıp, kıral hisardan çıkıp, Mahmud Paşa'ya gelip buluştu. Mahmud Paşa kıralı teselli edip, Padişaha götürdü. Hünkârın, Mahmud Paşa kırala 'ahd ettiği, hatırına hoş gelmedi. Zira Padişahın muradı bu kaleleri zarb-ı destle alıp, kıralını öldürüp vilâyetini zapt etmektir. "Şimdi 'ahd edip bu kâfiri yine bunda koyup gidicek, fesad yine bakidir,, dedi. Ve hem akıncılar dahi seğirdime gitmişlerdi. Andan Hünkâr eyitti: "Mahmud, bu vilâyet âsânlıkla hod alınırımış. Ya niçin akıncılar gönderdin ki, bu vilâyeti bozalar,, dedi. Ve derler ki, Padişahın Mahmud Paşa'ya *evvel-i melâmeti* ve gazabı hep bu sebepten oldu. Ve andan kıral gelip tutulacak, bir *kici* kardeşi bile tutulmuştu. Andan kıralı götürüp, Yaytsa halkına gösterdiler. Hemen Yaytsa'yı Hünkâra teslim ettiler. Ve dahi kıralın vilâyetlerine muttasıl vilâyetler var idi. Birine Kuvaç ili derlerdi. Ol Kuvaç'ın oğlu Padişah yanında olurdu. Ve bir Bey dahi var idi. Bakli Pavli oğlu derlerdi.

Anın dahi hayli ili varidi. Ol dahi Padişah yanında olurdu. Andan kiralı Mahmud Paşa getirdi. Tutup ol iki Bey oğlanların bile tutup, kapıcılar çadırına bırakmışlardı. Andan Padişah ulemayı cem' edip, "Bunların kanları ve malları mübah mıdır, nedir? diye sordu. Ol seferde bir azfz âlim kişi var idi. Şeyh Ali Bistâmi derlerdi. Musannifek demekle meşhurdu. Bayezid-i Bistâmi neslinden idi. Ol fetva verip eyitti: "Bunların gibi kâfirleri öldürmek gaza-yı ekberdir,, deyip, kılıcını çıkarıp, evel kendi çaldı, kiralı tepeledi. Ve hem ol iki kâfirin dahi. Kapıcılar çadırında kayıtlarını gördüler. Ve bu kâfirlerin hazinelerini Sultan Mehmed'e getirdiler. Ve ol vilâyette olan hisarlarda ve şehirlerde ol kadar hazayın buldular ki, hesabını kimse bilmezdi. Bu cemi' hisarların içine Padişah kendi kullarını kodu. Evvelakına giden gaziler dahi doyum olup geldiler. Hiç biri mahrum kalmadı. Andan Padişah Hersek Beyine¹ adam gönderip, gelmediği sebepten, Bosna'dan dönücek Hersek-ili'ne varıp, *ser-tâ-ser* feth edip, yine devletle İstanbul'a geldi. Ve bu fetih hicretin sekiz yüz altmış yedisinde² vaki' oldu.

Hikâyet : Yaytsa'yı kâfir alıp ve Mora'da Germe'yi yapıp ve Midilli'ye geldiğidir

Rivayet olunur ki, çünkü Hüdavendigâr Bosna'yı Minneçli oğlu³ na verip ve Yaytsa'nın içine adam koyup gidicek, Ungurus leşkeri gelip Yaytsa'nın üzerine düşüp, içindeki adam hain olup, Yaytsa'yı yine kâfire verdiler. Yaytsa'yı kâfir iki ay meremet edip, muhkem edip gitti. Andan Mora'da hayli gemiler çıktı.

¹ Stephan Kosarevich

² M. 26. IX. 1462—14. IX. 1463

³ Mehmed Bey (S. O. IV, 515)

Germe'yi yapıp gitti. Hünkâr Mahmud Paşa'yı Rum-ili askeriyile gönderdi. Mahmud Paşa Körfoz'a gelecek kâfir kaçıp, Germe ıssız kaldı. Mahmud Paşa dahi gelip, Germe'yi yıkıp, *zîr-ü-zeber* kıldı. Andan Mahmud Paşa dönüp, yine Hünkâra kavuşup, çeriye dahi destur vermedin, haber geldi-kim, "Midilli üzerine gemiler geldi," diye. Andan Hünkâr yine Mahmud Paşa'yı Gelibolu ve İstanbul gemileriyle Midilli'ye gönderdi. Mahmud Paşa dahi gelip, Firen gemilerini dağıtıp, Midilli'yi meremmet edip, yine Hünkâra kavuştu.

Hikâyet : Hüdavendigâr yine tekrar Bosna'ya vardıdır

Riyayettir ki, çünkü hicretin sekiz yüz altmış sekizi¹ oldu. Hünkâr yine asker-i zafer peykeri cem' edip, varıp Yaytsa'nın üzerine düşüp, top tüfek kurup, sây edip, Hak Tealâ fethini takdir etmediği sebepten alamayıp, dönüp yine Üsküb'e geldi.

Hikâyet-i Vakı'a-i Zvornik

Rivayet olunur ki, çün Padişah Yaytsa'yı sây edip, alamayıp geri döndü. Sofya'ya çıkıcak Ungurus bî-nihâye askerle gelip, Zvornik² üzerine düşüp, top tüfek kurup, kaleyi *hisar* etti. Mihal oğlu İskender Bey kalede bulunup kâfirlerle muhkem ceng etti. Ol esnada gaayet kış yetişi. Ungurus gitmeyip, yer içinde evler edip mütemekkin oldular. Hünkâr işidip, Rum-ili ve Anadolu askerini Mahmud Paşa'ya koşup, Zvornik'e gönderdi. Hünkâr dahi kendi devletle

¹ M. 15. IX. 1463 — 2. IX. 1464

² İzvornik

akabince yürüdü. Andan Mahmud Paşa kaleye yakın gelicek bir adam gönderdi. Gece ile kale önüne gelip, çağırıp "Kale kimindir?," dedi. Kaleden bir avâz geldi-kim "Kale Hünkârındır,," Ol-kişi eyitti: "Tahammül edin. Bir kaç-günden sonra Rumeli ve Anadolu askeriyle Mahmud Paşa erişip ve akabince ılgar ile Hünkâr dahi geliyürür,," dedi. Kale halkı bu haberi işidicek, beşaret tablı çalınıp, toplar atıldı. Kâfir bu haziyyeden haberdar olup, kırala ilâm ettiler. Kıral dahi havf edip ve askerine Karavul kodu. Bir iki günden sonra Ali Bey akıncılarla kâfir leşkerine göründü. Kıral Mahmud Paşa'yı sanıp, sınıp cemi' esbabını ve *tecemmülatını dökü-ben* kaçtı. Ali Bey gelip ve kale halkı çıkıp kâfirlerin esbabını yağma kıldılar. Az zamanda Mahmud Paşa dahi yetişti. Kâfirin ardına düşüp, üzerine basıp, bî-kıyas esir aldılar. El-hasıl atlarını ve donlarını ve esbaplarını yağma edip, yine dönüp, Hünkâra kavuştu. 868¹ senesinde vaki' oldu.

Hikâyet-i Vakı'a-i Evlâd-ı Karaman

Rivayettir ki, Karamanoğlu İbrahim Bey vefat edip yedi oğlu kaldı. Biri İshak, biri Pîr Ahmed ve biri Karaman ve biri Kasım ve biri Alâüddin ve biri Süleyman ve biri Nura Sofu'dur² ki, kitabın evâilinde zikr olundu. Ve Süleyman'la Nura Sofu küçürek idi. Evvel-i *vehlette* kaçıp Sultan Mehmed'e gelmişlerdi. Kalanı Karaman vilâyetinde idi. Bu oğlanların mecmu'ü Sultan Mehmed bin Yıldırım kızı Sultan Hatundan idi. Amma İshak cariyeden idi. Ve hem cümtesinden İshak büyüğüdi.

¹ M. 15 İX. 1463—2. IX. 1464

² Nursofu (Nure Sofi)

Ve İbrahim Bey'in dahi hal-i hayatında himmeti İshak Bey'e idi. Zira İshak Bey'den gayrisinde "Osmanlılık alacası vardır,, diye sevmezdi. Ve bil-cümle hasta olacak bu Sultan Hatundan olan oğlanlar ittifak edip, atalarının üzerine gelip, Konya'yı muhasara ettiler. Andan İbrahim Bey'i kaçırıp, Gevale'ye çıkarmak istediler. Gevale hisarına girmedin kapısında eceli yetişip, can teslim etti. Andan bu oğlanlar ittifak edip, İshak'ı sürdürdüler. Ve Pîr Ahmed'e eyittiler: "Sen bizim ulu kardeşimizsin. Biz senin emrine muti' ve *münkadız*,, Bunların macerası uzundur. Biz ihtisar vech üzerine beyan edelim.

El-kıssa: İshak İç-il'de varıp, oturup, Silifke'yi taht edinmişti. Ve hem İbrahim Bey'in hazînesi Silifke'de idi. İshak malik olup oturdu. Pîr Ahmed Konya'da oturdu. İshak Bey, Uzun Hasan'ın eteğini tutup eyitti: "Gel kardeşlerimi vilâyetten kaçır, tâ bunda gelince, her göçüne bin filori göndereyim,, dedi. Hasan Dıraz filori avazını işidip, kabul edip, hemen Erzincan'dan yürüyüp, Sivastan geçicek, İshak işidip, istikbal edip, alıp, Karaman vilâyetine götürdü. Pîr Ahmed'i kardeşleriyle sürüp, ilden çıkardılar. Ve Hasan Dıraz ki, hemfn vilâyet-i Karaman'a girdi, Pîr Ahmed kaçıp, Sultan Mehmed'e gelip, İstanbul'da ayağına düştü. Amma Hasan Dıraz Karaman ilinde çok bedbahtlıklar edip, bî-kıyas zulümler etti. Elhasıl vilâyet-i Karaman'ı bozup, harap ve her iklimden *mâl-i amân* diye yağmaya yakın işler etti. Ve Bey-şehri, üç yüz evdir, gaaret edip, cebirle davarlarını aldıktan sonra otuz altı bin akçe mâl-i âmân aldı. Kalanını dahi buna göre kıyas eyle.

Ve derler ki, davar cinsinden yalnız yirmi bin deve alıp gitti.

El-kıssa: İshak Bey'i ekalfm-i Karaman'da Bey nasbı edip gitti ve İsfendiyar-oğlu Kızıl Ahmed'i yoldaş koştı. Andan Karaman-oğlu İshak Bey dahi Karaman'ı zapt edip, kendi adına hutbe okutup, sikke kestirdi. Andan Sultan Mehmed'e Sarı Yakup¹ oğlu Ahmed Çelebi'yi elçi gönderip eyitti: "Kardeşim Pîr Ahmed'i üzerime gönderme ve gelmeğe koma. Akşehir ve Beyşehir'ini sana vereyim,, dedi. Hünkâr dahi Server Çavuş oğlu Çavuşbaşı Ahmed'i İshak'a elçiliğe gönderip, eyitti kim: "Akşehir ve Beyşehri hod evvelden bizim satın alınmış mülkümüzdür. Ana ne minnetimiz vardır. Eğer dilersen-ki, kardeşini koyuvermiyavuz. Çarşamba suyu sınır olsun. Ötesi sana berisi bize. Tâ-ki biz kardeşini koyuvermiyelim,, dedi. Çavuşbaşı Ahmed dahi *risaletini* tebliğ etti. Amma İshak Bey bu sözü kabul edip dinlemedi. Andan Çavuşbaşı Ahmed, İshak Bey'in haberini alıp, gelip, Hünkâra *ilâm* eyledi. Hünkâr bu haberi işidecek Antalya Sancağı Beyi Köse Hamza'yı ve Karahisar Sancağı Beyini bir nice sancaklarla dahi Pîr Ahmed Bey'e koşup gönderdi. Pîr Ahmed dahi Sıklan hisarını ve Kayseri'yi Hünkâra verdi. İçine kendi kullarını koydu. Çün Hünkâr askerinden biraz asker Pîr Ahmed'e koştı. Ve bil-cümle varıp, Ermenek'te İshak'a buluşup, uğruşup, İshak Beyi kovup, ilden çıkardılar. İshak dahi cemi' olan hazaini alıp, Hasan Dıraz tarafına müteveccih oldu. Bir oğluyla avreti Silifke'de kaldı. Pîr Ahmed dahi Karaman diyarına Bey olup, İç-il'i dahi Silifke'den gayrisini zapt

¹ S. O. IV, 646

edip, hutbeyi ve sikkeyi kendi adına kıldı. İttifak olma-
nada Karaman-oğlu İshak'a ecel yetişip Uzun Hasan
yanında müteveffa oldu. Hazinesi Uzun Hasan'a *bun* oldu.
Andan çünkü Pîr Ahmed İstilkâlî Karaman'a Bey olacak
kuyruğunu *bulamağa* başladı. Ilgın yanında Tanrıdan Hoc-
mamcıyı¹ Hünkârdan diledi. Evvelki ahdını bozup, *nazlan-*
mağa başladı. İbrahim Bey'in vefatı hicretin sekiz yüz
altmış sekizinde² idi. Amma bu hadisetin bazısı sekiz yüz
altmış dokuzunda³ vaki^c oldu.

Hikâyet-i Gaza-yı Arnavud

Rivâyet ederler ki, kadımden Arnavud Beyi İskender,
Hünkâra haraç verdi. Sonra *vesavis*-i şeytanî dimağını İscada
verip, gelip Kalkandelen dağında yaylaktan hayli koyun
sürüp, nice adamlar *hasâret* etti. Anın bu ef'al-i şeniyesi pâyel
serir-i saltanata arz olacak, Hünkâr dahi asker-i islâmı cem'
edip, Arnavud iline müteveccih olacak Arnavud Padışahu
İskender Dırac'dan Frengistan'a kaçıp, nâ-bedid oldu.
Andan Hüdavendigâr Arnavud iline girip, etrafına akıncılar
salıp, gaziler varıp, Arnavud'un vilâyetine akın edip, *doymu-*
luklar oldu. Andan Hünkâr vilâyet-i Arnavudun ortasında bu
hisar yapıp, adını İl-basan kodu. Ve ol hisara gaziler doldurdu.
Ta etrafın küffarına gaza edeler. Ve bu gazanın tarihi hicretin
sekiz yüz yetmişinde⁴ vaki^c oldu. Heman-ki Hünkâr bu gaza-
dan döndü, Rum Mehmed Paşa vezir oldu. Fi tarih-i
mezbur.

¹ *Ilgın* kasabasının iki saat uzağındaki ılice denilen büyük kaphan.

² M. 15. IX. 1463 — 2. IX. 1464

³ M. 3. IX. 1464—23. VIII. 1465

⁴ M. 24. VIII. 1465 — 12. VIII. — 1466

Hikâyet-i Gaza-yı Arnavud Saniyen

Rivayettir ki, Hünkâr devletle çünkü dönüp gelip *dar-ıl-nasr-ı* İstanbul'da kışladı. Bahar olıcak yine Arnavud'a varıp bakıyye kalan Arnavud'u feth edip, iki sancak edip, iki kuluna verdi. Yine dönicek ittifak Rum-ilinde be-gaayet *ta'un* olup, Hünkâr şehirlere girmeyip Karadeniz kenarında müteveccih olup Rûs-ı Kayseri'den ve Aydos'tan dönüp, kış erişip *ta'un* savulıcak geri Kostantaniyye'ye geldi, oturdu. 871 senesinde ¹ idi.

Hikâyet-i Azm-i Sultan Mehmed ilâ - Karaman

Rivayettir ki, Sultan Mehmed, Rum-iline geçip Arnavud'a varıp gaza ile meşgul iken, Karaman-oğlu Pîr Ahmed Bey *bagî* olup, Hünkâr ile ettiği 'ahdî bozup, il vurup, müslümanların ehlin ve 'ayalin çekip, emval-i müslimini gaaret etmişti. Hünkâr gazadan salim ve *gaanım* devletle tahta gelecek, Anadolu halkı Hünkâra Karaman-oğlundan şikâyet edip eyittiler: "K a r a m a n-o ğ l u, ilimizi yakıp, avret, oğlanlarımızı çekip, mal ve *menal*imizi yağma edip, enva'-ı ta'addisinden mutazarrırlarız,, diye ağlaştılar. "Madem-ki, K a r a m a n-o ğ l u Karaman'da Beydir. Avret, oğlan bizim değildir, ki her zamanda bizi gaaret ede ede, fakir dilenci eyledi. Karaman-ili dahi senin gibi âdil padişaha lâyıktır. Atan ve deden ruhi-çün Karaman oğlanlarını ol vilâyette koma, gider. Boklu oğlancıklarımız eline yapışıp, *âhar* memleketlere başımızı alıp, terk-i vatan edip, çıkar gideriz,, diyr

¹ M. 13. VIII. 1466—1. VIII. 1467

bir uğurdan Hünkârın ayağına düşüp, feryad eylediler. Hünkârın özü *göyünüp* eyitti: “Ağlaşman müslümanlar! İnşaallah ol zalimin şerrinden sizi azad ederim,” diye ahd eyledi. Bunlar dahi Hünkâra dua edip gittiler. Ve dahi Karaman-oğlu Pîr Ahmed Bey, kardeşi İshak Beyle Karaman tahtında niza edicek, kardeşi bunu ilden sürüp çıkarmıştı. Bu dahi doğru İstanbul’a geldikte, Padişahla vade etmişti-kim *bi-vechin mine’l-vücuh* Hünkâra muhalefet etmiyeydi. Ve hem Zulkadır-oğlu Şehsüvar Bey dahi bu ahidde bile-ydi. Zira bu ikisiyle bunun üzerine ahd olunmuştu. Padişahdan her ne vakit-kim işaret oluna; hazır olalar. Ve her nereye emr ederse, varalar. Andan Padişahın niyeti buydu-kim, Uzun Hasan üzerine varaydı. Zira nâ-mâkul hareket etmişti. Cümlesinden biri bu kim, hiç Hünkâra itibar etmeyip, gelip Karaman vilayetini haraba verdi. Ve biri dahi bu kim, Koyul-hisar ezelden Âl-i Osmana hizmet ede gelmişlerdi, anları dahi incitmişti. Ve biri dahi bu kim, Hasan Dıraz babası Ali Bey’le Murad Han’a ihtiyaç gösterip, gelip hizmet etmişlerdi. Sonra saltanat davasını edip, istiklâl gösterip, temerrüd ettiğine Sultan Mehmed gaayet incinmişti. Gayret-i sultanî gaalip olup, üzerine varmağı icap etmişti. Andan çünkü Hüdavendigâr Anadolu’ya geçti, umardı-ki, geleler. Gelmeyip, ahidlerine durmayıp serkeşlik ettiler. Andan Padişah Uzun Hasan üzerine varmaktan vaz gelip, hemen doğru Karaman’a yürüdü. Karaman oğlanları kaçıp, Lârende’ye vardılar. Padişah dahi varıp,

Gevale'yi feth edip ve Konya'yı zapt edip, andan Lârende'ye varıp, Pîr Ahmed anda idi. Mahmud Paşa'yı üzerine gönderdi. Buluşup, ceng olup, âhir Pîr Ahmed kaçtı. Ve derler ki Mahmud Paşa eyken mukayyed olmadı. Yoksa Pîr Ahmed'i ele getirirlerdi. Hatta azline dahi sebep ol oldu derler. Ve bil-cümle Karaman sipahilerinden hayli adam tuttular. Padişaha getirdiler. Cümlesinin boynunu vurdurdu. Andan Mahmud Paşa'ya Hüdaven-digâr eyitti: "Turgud-oğlu¹'nun kandeliğın bil. Dahi üzerine var. *Yavuklu* Muhammed'in pâk ruhi-çün işini görürün,, dedi. Turgudlu dahi Bulgar Dağı'na çıkmıştı. Mahmud Paşa dahi kande idüğını bilip, üzerine yürüdü. Bunlar dahi duyup, kaçıp, Tarsus yüzüne aşıp, Paşa dahi ardından kovup, alabildiğini alıp, kurtulanı varıp Tarsus vilâyetine girdiler. Andan sonra Padişah hükmetti-kim, Lârende'den ve Konya'dan İstanbul'a adam ve evler süreler. Muhassal Mahmud Paşa ehl-i sanayi'den evler sürdürdü. Andan Rum Mehmed Paşa Hünkâra eyitti: "Devletli Sultanım, Mahmud kulunuz(un) sürdürdüğü evleri teftiş ettim. Gördüm, bir kaç fakir kişiler sürmüş,, Padişah eyitti: "Var imdi, göreyin sen-dahi ne başarır-sın,, dedi. Andan Rum Mehmed Paşa varıp, Lârende'yi şöyle sürdürdü-kim, hatta Mevlâna Celâlüddin oğlanlarından Emir Ali Çelebi'yi bile sürdürdü. Sonra Padişah anı yine yerine gönderdi. Ve bil-cümle Lârende'yi tamam yıkıp, harap ettirdi. Andan Hünkâr Karaman-oğlu'yla barışıp gibi edip; Konya'nın, Ahmed *gen-ki*, İbrahim Bey yıkmıştı. Hünkâr yine yaptırıp, berkidip, içine hisar

¹ Ömer Bey

erin koyup, Gevale'yi dahi berkidip içine adam koyup gitti. Âhir Ahmed'in yapıldığı-yla Gevele'ye ihtiyaç olmayıp, abestir diye yıkıp harab ettiler. Andan Hünkâr Karaman'ı Sultan Mustafa'ya verip, seferden, Karahisar'a gelecek buyurdu, Mahmud Paşanın çadırını ve otağını başına yıkıp, 'azl edip, cebehanesini kendi davarına yükletip, Padişah cebehanesine kattılar. Ve dahi bu seferde Rum Mehmed Paşa Küpeli-oğlu'nu kazaskerlikten azl ettirip, yerine Mevlâna Vildan²'ı kazasker etti. Bu fetih ve bu vaki'at hicretin sekiz yüz yetmiş ikisinde³ vaki' oldu.

Hikâyet-i Vakı'a-i Enez

Rivâyet ederler ki, çünkü Hüdavendigâr Karaman seferinden gelip, İstanbul'da mütemekkin oldu, nâ-gâh "Enez'i Frenk gaaret etti," diye haber geldi. Meğer Cendral⁴ nam bir kâfir var idi. Frenk Beyi anı elli altmış kadırgaya hâkim kılmıştı. Deniz yüzünde giderken Enez'e uğrayıp, çıkıp, gaaret edip, kadısını ve hatibini nice müslümanlarla giriftar edip, Frengistan'a alıp gitti. Andan Hünkâr bu haberi işitip, *gazab-nâk* olup, bahar olıcak azîm asker cem' edip, Ağriboz'a sefer etti. 873⁵ senesinde.

Hikâyet-i Fetâ-i Ağriboz

Şöyle rivâyet ederler ki, çünkü Hünkâr Ağriboz seferine niyet etti, evvel Mahmud Paşaya Gelibolu Sancağını verip, buyurdu kim: "Irakta yakında,

¹ Muhiddin Mehmed Efendi (bk. *Şekayık*, s. 215)

² Mevlâna Mehmed bin Yöglük (bk. a. e. s. 215)

³ M. 2. VIII. 1467—21. VII. 1468

⁴ General Kanalis (Nikola Kanale)

⁵ M. 22. VII. 1468—10. VII. 1469

her limanda ne kadar gemiler varise donada,, Andan Hünkâr eyitti: "Ağrıboz seferine giderim. Cemî' gemileri ihzar edip durasın. Haber gönderdiğim gibi, ol gemileri cümlesinl alıp, Ağrıboz üzerine iledesin. Bu babta gaayet eyi fikir edip, basiret üzerine olasın,, dedi. Mahmud Paşa dahi *kemâ hüve hakku-hu* esbab-ı sefineyi tehiyye edip, Padişaha flâm etti. Padişah dahi azîm leşkerle niyyet-i gaza deyip, Ağrıboz üzerine yürüdü. Ve Mahmud Paşa dahi deryadan gemilerini aldı gitti. Ve bil-cümle Ağrıboz'un üzerine düşüp, deniz tarafını Mahmud Paşa kuşadıp, Hünkâr dahi köprüden geçip, kurudan ihata edip, cenge ikdam ettiler. Topla ve okla acaib cengler oldu. Ceng ederken derya tarafından küffar gemileri Ağrıboz'a muavenete gelip, gördüler ki, ehl-i islâm kaleyi muhasara etmişler, yardım etmeğe *kat'â* mecal bulmadılar. Bunlar bu hayrette iken,, hemen Hünkâr yağma emretti. Zira öndenki gün yürüyüş olup, nice ademler kırılıp, iş başarılmadıydı. Çünkü gaziler yağma âvâzını işittiler, fil-hal biri birini basa basa hisara koyuldular. Amma Mahmud Paşa tarafı evvel koyuldu. *Tarfat ul-'ayn* içinde hisarı feth edip, üç gün, gece gündüz yağma ettiler. Bunda dahi nice doyumluklar oldu ki, İstanbul'dan kalmaz. Andan kalenin mukabelesinde deniz içinde Kızılhisar¹ adlı bir *burguz* var-idi. Kâfirin hazînesi anda idi. Anı padişah için zapt ettiler. Andan sonra hisarı zapt edip, hâli kalan evlere müslümanlar koydular. Kiliseleri mescid edip, kadı nasb edip, sancağını Hünkâr bir kuluna verdi. Ağrıboz

¹ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. VIII, 2. 245 - 248. (bk. *Kitab-ı Bahriye*, s. 129).

dahi bu suretle vilâyet-i İslâmdan oldu. Ve bu fethin, Kızıl-hisarlar, tarihi hicretin sekiz yüz yetmiş dördünde ¹ vaki' oldu.

Hikâyet-ü İrsâl-il Asker ilâ Karaman

Rivayettir ki, bir gün yine Sultad Mehmed, veziri Rum Mehmed Paşa'ya kapı kullarını koşup ve Anadolu askerinden bir nice sancaklar koşup, Karaman'a gönderiüp, eyitti: "Var Karaman oğlu'nu ol vilâyetten çıkar. Halka zulm edip oturmasın,, dedi. Andan Rum Mehmed Paşa yürüyüp Lârende'ye çıktı. Mescitleri, medreseleri harap edip, atası evi gibi viran etti. Şehrin avretini ve oğlanını soydurup uryan ettirdi. Andan sürüp, Ereğli'ye varıp, vilâyetini, köylerini yıkıp harap ettirdi. Ol vilâyetin halkı gelip, eyittiler: "Hey zâlim, bu vilâyet *Medine-i Resûl*'e vakıftır. Yarın Allah resûlüne ne cevap verirsin?,, dediler. "Anın vakfını yıkarsın,, dediler. Ol zâlim öyle diyeni öldürdü. Âhir kenduyi dalı Hünkâr it-gibi tepeleyip, ol müslümanların intikamını alı-verdi. Andan Varsak vilâyetine varıp, Uyuz Bey derlerdi. Bir Varsak beyi varidi. Karaman oğlu anı Varsak'a hâkim kılmıştı. Diledi-kim, anı-dahi ele getire. Uyuz Bey, Rum Mehmed Paşa'ya bir derbend gibi kara taşlı yerde bir iş etti-kim, Karaman'dan bile bi-zâr oldu. Ol zâlim zulümle aldığı ol haram malları, anda taş arasında döküp, kaçtı. Şöyleki, yanında olanların yarısı halâs olmadı, kırıldı. Andan Varsak beyceğizleri, Uyuz Beye karşı gelip, eyittiler: "Bu Rum

¹ M. 11. VII. 1469—29.VI. 1470

Mehmed Paşa, ne hoş kişi olur. Etrafın malını keremle edip, bizim-çün cem' edip, getiri-verdi,, dediler. Fi-tarih-il mezbur sene 874¹.

Hikâyet-i Azm-i İshak Paşa ilâ Karaman

Rivayettir ki, Sultan Mehmed bundan sonra yine İshak Paşa'ya emretti-kim: "Var Karaman Oğlanlarını vitâyetten çıkar. Bu Rum devletsizi varıp anda hayli bedbahtlıklar etmiş. İş başaramadı. Ola ki, Karaman müfsidlerini ihraç edip, müslümanları mezalimden halâs edesin,, dedi. İshak Paşa çün Hünkârdan buyruk işitti, hemen Padişaha dua edip, kapı halkı ile, Anadolu leşkeriyle doğru İârende'ye girip, varıp, İç-il'e girdi ve Karaman oğlu Pîr Ahmed bunlarla mukabele edemeyip, kaçıp, Hasan Dıraz'a gitti ve Karaman nam kardeşi bunda Hünkâr'a geldi. Çirmen Sancağını verdiler. Anda müteveffa oldu. Andan meytini, Edirne'ye götürüp, Dâr-ül Hadıs'te defn ettiler. Ve Alâüddin hod çoktan müteveffa olmuştu. Karaman oğlu Kasım Bey dahi Osmanlı korkusundan memleketlerine varamayıp, etrafı Karaman'ı *geşt* edip yürüdü.

El-kıssa: Çünkü İshak Paşa dahi Aksaray'a geldi, Padişah'tan hüküm geldi-kim, "Aksaray'dan İstanbul'a ev süresin,, diye. Şimdiki halde İstanbul'da Aksaraylı mahallesi-kivardır, İshak Paşa sürüp getirdiğidir. Bu macera hicretin sekiz yüz yetmiş beşinde² vaki' oldu.

¹ M. 11. VIII. 1469—29. VI. 1470

² M. 30. VI. 1470—19. VI. 1471

Hikâyet-i Feth-i Alâiye fi yedi Gedik Ahmed

Şöyle rivâyettir ki, bundan evvel Hünkâr Rum Mehmed Paşa'yı Alâiye'ye gönderip, nesne zuhura getirmemişti. Zira Alâiye Beyinin kız kardeşi Rum Mehmed Paşa'nın hatunu idi. Hünkâr Gedik Ahmed'e eyitti: "İşbu Rum'u Alâiye'ye gönderdim. Zır-zop, kuru boş üş geldi. Bu kere sen var. Bulay-ki âsânlıkla şol kaleyi ele getiresin,, dedi. Andan Gedik Ahmed yer öpüp, dua kılıp eyitti: "Sultanım devletinde Allah-ü Tealâ verirse varayım. Sultanımın hizmeti, benim canıma minnettir,, deyip, hemen kalktı. Andan kapıdan nice kullar ana yoldaş koşup, Anadolu leşkerinin dahi yararlarını koştular. El-hâsıl Gedik Ahmed Alâiye'ye vardı. Ol vakit Alâiye'nin Beyi Lutfi¹ Bey oğlu Kılıç Arslan Beyidi. Gedik Ahmed gelip, toplarını kurucuk, evvel bir top atıp, kalenin beri yanından öte yanına geçirdi. Alâiye kavmi eyitti: "Bu Karaman oğlu gibi değildir. Bununla cengin faydası yoktur. Kalenin berisinden ötesine top geçiren, kale içinde sağ adam ve ev mi kor?,, dediler. Kılıç Arslan eyitti: "Siz dahi nice etmek gerek, fikr edin, görelim,, dedi. Andan şehrin âyanı Ahmed Paşa'ya işaret edip eyittiler: "Beri burc kenarına gel, seninle sözümüz var,, üdiler. Ahmed Paşa burc kenarına gelip, eyittiler: "Eğer cebr-ile ve ger lûtf-ile bu şehrimizi alırsan, Beyimizi neylersin?,,. Ahmed Paşa eğer lûtf-ile verirse, Hünkârdan ana ikliminden yeğ timar alı-vereyim. Eğer cebr-ile alırsam, hod iş malumdur,,

¹ Bk. *Alanya*, İbrahim Hakkı Konyalı, s. 95 - 108, İstanbul 1946.

dedi. El-hâsıl Ahmed Paşa bunları bir veçhile teselli etti-ki, eğer kaleyi lûfile verirlerse beylerine ve kendilerine nef'i dokuna; hergiz ziyânı dokunmaya. Andan Kılıç Arslan Bey dahi bu söze razı olup, hisardan çıkıp, Ahmed Paşa'ya gelip, hisarı teslim etti. Ahmed Paşa dahi hisarı berkidip, halkını teselli edip, kanun-ı Osmanî icra kıldı. 876¹ senesinde vaki' oldu.

Hikâyet

Çünkü Ahmed Paşa âmânla Alâiye'yi feth etti, Beyini cemi' taallukatiyle ve kazinesiyle Padişaha getirdi. Kılıç Arslan Bey, Sultan Mehmed'i görücek, ayağına düştü. Padişah eyitti: "Korkma, benim sana ziyânım dokunmaz. Vilâyetinden ziyade timar vereyim,, deyip Gümülcine'yi nevhisiyle timar verip, eyi hilâtlar *giyürüp*, hatununa ve oğlanına çok nesne 'atâ etti. Kılıç Arslan Gümülcine'ye varıp, bir kaç-gün mütemekkin oldu. Gümülcine deniz kenarına yakındır. Derya kenarında gözcüler koyup, harami gemilerden kenarları hıfz ederlerdi. Kılıç Arslan varıp, kendi kenarları bile beklerdi. Hatta çadırını deniz kenarında kurdurmuştu. Bir gün gözleyip, dururken nâ-gâh bir gemi kenara yakın gelip, Kılıç Arslan anıla ceng eder gibi olup, atını tepip, kenardan denize girdi. Evvel bunun-çün bir kayık hazırmış. Gelip, Kılıç Arslan Beyi gemiye ilettiler. Andan Kılıç Arslan avretmi, oğlanı bile bırakıp gitti. Âhir oğlu, avreti bunda vefat etti. Bir biri yanında defn ettiler. Bu fethin tarihi hicretin sekiz yüz yetmiş altısında² oldu. Gedik Ahmed elinde.

¹ ve ² M. 20. VI. 1471—7. VI. 1472

Hikâyet-i Feth-i Silifke

Şöyle rivayet ederler ki, Karaman oğlu İshak Bey, Hasan Dıraz'a vardığında, Pîr Ahmed Beyin taallukatı Mut'un kalesini almıştı. İshak Bey gidicek, bir oğlu ve avreti Silifke kalesinde idi. Sonra Pîr Ahmed, Uzun Hasan'a kaçıcak, İshak Bey oğlu dahi Sultan Mehmed'e adam gönderip, eyitti: "Hünkâr hazretine kaleyi veririm. Adam göndersin,, dedi. Sultan Mehmed dahi söze itimad edip, Gedik Ahmed'i yarar yoldaşlarıyla gönderip, Gedik Ahmed gelip, İç-il'e girip, Silifke'nin üzerine varıcak, İshak Bey oğlu çıkıp, hisarı Gedik Ahmed'e teslim eyledi. Ol hinde Karaman oğlu Kasım Bey dahi Uzun Hasan'a varmıştı. Ve Uzun Hasan ana leşker koşup, gönderdi. Ve bu tarafta Gedik Ahmed Silifke'yi alıcak, Mut hisarına yürüdü. Pîr Ahmed'in avreti ve oğlanı Mut hisarında idi. Ve İshak Beyin dahi bir küçücük oğlu bileydi. Ve hem Karaman-oğlu Mehmed Bey ki, atası İbrahim Bey zamanında fevt olmuştu, anın dahi bir *mahbube* kızcağzı var-idi. Ol dahi ol kalede idi. Andan Gedik Ahmed ol hisarı zarbı destle alıp, Pîr Ahmed'in cemaatini İstanbul'a gönderdi. Andan Gevale'ye düşüp, anı-dahi cebrî alıp, halkını kırıp, zapt etti. Ve bu fütuhun tarihi hicretin sekiz yüz yetmiş yedisinde¹ vaki' oldu.

¹ M. 8. VI. 1472 — 28. V. 1473

Hikâyet-i Vakı'a-i Tokat

Şöyle rivayet olunur ki, bu tarafta Hasan Dıraz kim, Karaman oğulları Kasım'a ve Pîr Ahmed'e leşker koşup, gönderdi. Tâ ki bunları gelip, yine vilâyetlerine Bey edeler. Gelip Erzincan'dan Sultan Bayezid'e Amasya'da haber gönderdiler ki, "Desturunuzla biz Zulkadir iline gideriz. Tâ ki Kılıç Arslan oğlu'nu atası yerine iledevüz," dediler. Beylerbeyi Şarabdar Hamza Bey ol vakit Tokat'ta idi. Gelen adam Sultan Bayezid'e gelmeden, doğru Hamza Beye gelip, bu haberi ana dedi. Hamza Bey, anın sözüne itimad edip, "Nola geçsinler," dedi. *Hemîn-ki* Sivas'tan nice göç göçtüler. Bir gün gaafilken '*ale's-sabah* Tokat'ın üzerine düşüp, ol zalimler Tokat'ı yağma ettiler. Muhassal yıkıp, kâfirane hareketler ettiler. Şöyle ki, Timur Sivas'a ettiğinden o zalimler Tokata beş *artuk* eylediler. Bi'l-cümle bu zalimlerin kimi Hasan Dıraz'a gidip, kimi memleketleri yıka boza Karaman oğlanlarını alıp, kendi vilâyetlerine geldiler ki, Karaman oğlu Pîr Ahmed Beyi yine tahtında *mukarrer* edeler. Sultan Mehmed'in bir oğlu Mustafa Çelebi Konya'da idi. Babası Karaman memleketini feth edicek, ana vermişti. Ana Sultan Mehmed haber gönderip, "Var, Karahisar'a otur," dedi. Kendi devletle İstanbul Boğazından Anadoluya geçti. Ol hinde Mahmud Paşa Gelibolu Sancağını yerdi. Âkıl ve *dânâ* olduğundan ötürü padişah yine vezaret verdi. Devlet eşiğine getirtti. Zira bu Mahmud Paşa âlim ve ehl-i tedbîr ve âli-himmet kişiydi. Sultan Mehmed hüsn-i tedbirine gaayet

¹ Melik Arslan (bk: *Dulkadrîlular* - Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul)

mu'tekid idi. Sair vezir bunu *götüremeyip*, Hünkâr'a yavuz anladırlandı. Andan bunlar hücum ettiler ki, Karaman Vilâyetine çıkalar. Karaman oğlu'nun düzgününü bozup, derneğini dağıdalar. Karaman oğlanları, Hasan Dıraz'ın bir beyi-yle kim, Yusuf Mîrza derlerdi, asker cem' edip, memleketleri talan edip, illeri yağma ede ede, Akşehir'e gelip, Hamîd-ili'ne girmeğe yürüdüler. Âlem ürküp, bunların şerrinden iller *feterât* dolup, reâya yollarından ayrılıp, ehl ü 'ayâli birle yüce yüce dağlar başını özleyip kaçtılar. Ve kimisi kalelere girdiler. Andan Sultan Mustafa dahi kapısı halkı ile ve Karaman askeriyle Karahisar'dan yürüyüp, gelip, Beyşehir'yle Akşehir arasında bu zalimlere yetişip, bir sultanî ceng ettiler. Âhir Uzun Hasan'dan gelen Yusuf Emirze'yi kim, Hasan Dıraz'ın 'Amusudur, belki 'amusu oğludur, tutup boynuna ip takıp, it yeder gibi yettiler. Karaman oğlu Pîr Ahmed Bey sınıp, hor ve hacil olup, kaçıp, yine Uzun Hasan'a gitti. Ve Kasım Bey İç-il'e girip, Silifke'yi uğruladı. Andan Hünkâr Gedik Ahmed'i tekrar Silifke'nin üzerine gönderip, zarb-ı destle Silifke'yi yine alıp, ol uğruları bulup, kırdı. Kaleyi muhkem edip, yine İstanbul'a geldi. Bu fetih hicretin sekiz yüz yetmiş yedisinde¹ydi. Bu fütuh cümle Gedik Ahmed elindé vaki' oldu. Amma feth-i Ermenak ve Karaman bi'l-küllîye feth olunmak hicretin sekiz yüz yetmiş dokuzunda² vaki' oldu. Çün Sultan Mustafa, Karaman oğlu'nu sıyıp, Uzun Hasan'dan gelen Yusuf Mirza'yı bir nice beyler ile dahi tutup, haps etmiş idi, elini ayağını

¹ M. 8. VI. 1472 — 28. V. 1473

² M. 18. V. 1474 — 6. V. 1475

demirleyip ağır *bend* ile İstanbul'a gönderdi. Tâ ki atası neylerse eyliye. Andan Sultan Mehmed bir nice gün haps edip, sonra Uzun Hasan'a *ağır* altına satıp, Tokat kinini aldılar. Ve nice Beyler dahi anınla esir olmuşlardı. Anların dahi her birini Uzun Hasan her birisinin ağırınca ibrişime satın aldı.

Hikâyet-i Harb-ı Hasan Dıraz

Rivayettir ki, bu Uzun Hasan aslında Akça Koyunlu'dan bir *ednâ* kimse idi. Asitane-i saâdet *âşiyânın* gözedici bir kimse iken, envâ'ı hile ile Acem Beylerinden Cihanşah gibi kişiyi helâk edip, *taayyün* ve istiklâl bulup, memalik-i Aceme müstevli olup, âhir hazayin-i Aceme malik olup ve sonra Ebû Said Semerkand'den üzerine hücum edip, anı-dahi *perdaht* edip, hazainine mutasarrıf olup, taayyün bulucak, bu kerre mağrur olup, Rûm diyarına el uzatmağa dahi başlayacak yanına Karaman oğullarından Kasım ve Pîr Ahmed varıp, İsfendiyar oğlu Kızıl Ahmed ve Canik Beyi oğlu ve nice bunun emsali müfsidler cem' olup, iğvâ edip, Emîr Bey nam bir kimseyi baş edip, 'amusu oğlu Yusuf Emirze'yi koşup, Karaman oğlanlarıyla gönderip, gelip, Tokat'ı harap ettiler. Andan varıp, Kayseri üzerine düşüp, nesne başaramadılar. Emîr Bey andan dönüp, Hasan Dıraz yanına gidip, Yusuf Emirze Rûm diyarında kalıp, fesada meşgul oldu. Ve bil-cümle çünki Uzun Hasan mel'unluk eyleyip, Tokat'ı vurdurdu, Sultan Mehmed'e gayret

düşüp, üzerine varmağı icap etti. Andan Mahmud Paşayı ve Gedik Ahmed Paşayı ve Mustafa Paşayı üçünü bir yere cem' edip, bunlara eyitti: "Uzun Hasan'a varmakta rey-ü tedbir edin, görelim,, dedi. Paşalar sükût edip biri birine bakiştılar. Padişah eyitti: "Niçin söylemezsiz?,, Mahmud Paşa eyitti: "Sultanım, ne diyelim? Devletli Hünkârın aklı cümlemizden *artıkraktır*. Ve tedbirde dahi sultanım *dükelimizden a'lemdir*,,. Andan Hünkâr eyitti: "Hele siz de bir kaç kelâm edin,,. Andan Mahmud Paşa eyitti: "Devletli sultanım, Uzun Hasan'ın husumeti ve kabahati ve ef'ali ve ne fitneleri hod malûmdur. İmdi devletli Hünkâr halsize halin bildirmek, öksüze gönlün eylemek yeğdir demişler. Bu Uzun Hasan eğerçi Sultanımın bir oğluna mukabil olacak kişi değildir. Amma ki ihtiyat-çün bir âli muhkem yarağ görüp,, asakir-i azım cem' edip, kayd etmek gerek,, dedi. Andan Gedik Ahmed Paşa eyitti: "Devletli Sultanım, hele şimdi bir kulunu akıncılarla gönder. Varsınlar anın memleketini yakıp yıkıp talan eylesinler. Tokat intikamı alınsın. Ve hem keyfiyetleri zahir olsun. Devletli Sultanım anda çıkacak hod iş malumdur,, dedi. Andan Padişah eyitti: "Mihal oğlu Ali Beyi gönderin, varsın ol vilâyeti eli erdiği yere-dek yıksın ve esir edeceğini etsin,, dedi. Pes Ali Bey dahi Rûm-ili'nin askeri ve yarar güzide akıncılarıyla varıp, Kemah vilâyetini vurup, ermenilerini esir edip, mübalağa doyumluklar oldu. Bunun macerası uzundur. Andan Padişahımız dahi asakir-i mansureyi cem' etmeğe emr eyledi. Andan Anadolu

Beylerbeyisine hüküm gönderdiler ki, Anadolu askerini Sultan-Öyüğü'ne cem' ede. Ve dahi her canibe hükümler *perakende* kıldılar. Memalik-i mahrusada ve her yerde olan asker Anadolu Beylerbeyisi yanma cem' olalar ve dahi mübalağa arabalara toplar ve darbuzanlar ve tüfenkler yükletip, Gelibolu'dan geçip, Acem diyarına çekilip gitti. Andan Anadolu ve Karaman leşkери ve Kastamonu ve Sinop ve Trabzon leşkери, Amasya ve Rûm leşkери cem' edilip, andan Padişah devletle yürüyüp, Anadolu'ya geçip, iki oğlunu-ki biri Mustafa Çelebi ve biri Sultan Bayezid Han'dır, bile alıp gitti. İslâm askeri yüz bin kişi var-idi. Ve *harac-güzar* tekurlara dahi emr ettiler. Her biri taht-ı yedinde olan kefereyi cem'edip, Hünkâr hizmetine geleler. Anlar dahi askerlerini mürettep ve mükemmel cem' edip, bıkıyas kâfî askeriyile Hünkâra muavenete geldiler, Sultan Mehmed bunun gibi azîm leşkери görüp, Hak teâlâya şükürler edip, andan askerlere emirle, *fevc fevc, mevc mevc*, bölük bölük yürüyüp, hücum edip Sivas'a çıktılar. Mûr-i nar ve *katarat-i emtar* olayınca asker-i *bî-şûmar* döküldü. Hiç bir tepe burun kalmadı. İllâ derun ve bîrunu asker ile doldu. *Âyâ* bir el ayası denli yer bulunur muydu ki, asker ayağı basmamış ola idi.

Nazım :

Doldu askerden seraser iç ve taş

Oldu âdemden belirsiz dağ ve taş

Uzun Hasan Sivas'a gele derlerdi, gelmedi. Andan yürüyüp Karahisar'a çıktılar. Anda dahi gelmedi. Andan Mahmud Paşa eyitti: "Sultanım, bu Karahisarı alalım, andan gidelim. Ümmiddir ki, düşman bunda gele, *haklaşavuz*," dedi. Padişah eyitti: "Mahmud, ben hisarcık almağa gelmedim. Bana düşmanımı bulu verin," deyip, Şap madenini alıp, zapt edip, andan hücum edip Erzincan'a çıktılar. Yine düşman belirdi sandı, belirmedi. Amma Hünkârın önünce yürüyen karakolu nagâh bir gün düşmana buluşup, mübalağa ceng olup, âhir-ül emr düşmanı sıyıp kırdılar. Andan Tercan'a vardılar. Anda dahi düşman eseri belirdi. *Ve hüve a'lem*. Hicretin 877¹ senesinde idi.

Hikâyet-i Vakı'a-i Hâs Murad

Rivayettir ki, Hünkâr Rum-ili Beylerbeyisi Hâs Murad'a eyitti: "Murad, yürü var, sen Mahmud'la ileri yürü. Ne-haldir? Gör.," dedi. Anlar dahi hemen ileri yürüdü. Amma biri birini gözlemediler. Andan Fırat suyunun kenarına geldiler. Mahmud Paşa eyitti: "Murad Bey, gel bu suyu geçmiyelim. Gaafil olup, düşman eline yakamızı vermiyelim," dedi. Hâs Murad bu sözü *eslemedi*. Mahmud Paşa, yine eyitti: "Murad Bey, muhalefet edecek yer değildir. Sen-dahi bunun-gibi muhatara yerlerde vaki' olmamışsın. Keicim eyle, nihayet kabul eyle," dedi. Hâs Murad eyitti: "Ali Bey-gibi kişi ileri vardı. Ben varıcak ne var?," deyip, fil-hal Fırat suyunu öte geçti. Mahmud Paşa dahi na-çâr olup, suyu öte geçip, Hâs Murad'a yine eyitti: "Gel sen bari, şunda alayınla dur. Ben şol tepeye çıkıp göreyim,

¹ M. 8. VI. 1472—28. V. 1463

düşman var mı? dedi. Andan Hâs Murad alayıyla anda durup, Mahmud Paşa bir kaç atıyla ileri yürüdü. Na-gâh gördü-ki, Ali Bey kaçıp gelip "Hey Paşâ Sultan! Önünde düşman var. Sen mukabil *olacaklayın* değil. Nereye gidersin?," dedi. Mahmud Paşa dahi Ali Beyin sözüne iltifat etmeyip, tepe başına çıktığı gibi düşmana buluşup, heman-dem dönüp, kaçıp; Ali Bey, Mahmud Paşayı halâs etmek ardınca oldu. Ve Hâs Murad'dan hiç haberleri olmadı. Ve düşman bunlara yetişip, hemen Hâs Murad'a buluşup, araya alıp, nâ-bedîd ettiler. Andan Turhan Bey oğlu Ömer Beyi ve Hacı Beyi ve Fenari oğlu Ahmed Çelebi'yi ve nice subaşılarda tutup esir ettiler. Andan Uzun Hasan bu üç *bellice* kişileri alıkoyup yanında sakladı. Kalanını Bayburd'a gönderdi.

Hikâyet-i Turhan Beyoğlu

Rivayettir ki, Turhan oğlu Ömer Bey eydür: "Uzun Hasan'ın kendi çadırına *maglûl* ve *mukayyed* bende oturdum. Ve kendi şarap sohbetine *bünyâd* edip, yanına Türkmen Beyleri cem' oldular. Andan Uzun Hasan mest *olurak* bana eyitti: "Ömer Bey, Osmanlının ayağını aldım ola mı?," dedi. "Zira Osman Oğlu dedikleri Rum-ili'nlüden ibarettir. Dahi ne kaldı?," dedi. Ben eyittim: "Hey Han, öyle deme kim, gûya deryadan bir katra su aldın. Zira bir kişinin iki kulu gitmekle ne-oldu? Yüz bin benim bigi ve Murad gibi Hünkârın kulu vardır," dedim. Öyle diyicek Uzun Hasan kakıyıp, "Bak bak bu *kavvadi*, şol halde iken dahi neler söyler? "

deyip, gazebe gelip “Bunu öldürmeli be,, dedi. Bu kazıyeyi görecek ben eyittim: “Hey Han, beni *ta'yîb* etme. Zira Osman Oğlu'nun çok nân ve nemekin yemiş kuluyum. Şimdi ana âsımı olayım? Ölüncyedek *taassubun* ve *nisbetin* komazım. Amma *hakkuhu* insaf edicek, şimden geri Hünkârın işe yarar askeri halmadı. Eğer *irte* anlar kaçıp, gitmeden bir hız ederseniz. Fil-hâl dağıdıp muradınızı ele getirirsiniz,, dedim. Andan Hasan Dıraz germ olup, eyitti: “Beyler, Ömer Bey doğru söyler. Hem merdliğe dahi münasib budur. Nân ü nemek hakkını bilirmiş,, dedi. 878 senesinde¹ idi.

Hikâyet-i İnkisar-ı Hasan Dıraz ve İnhizamühu

Rivayettir, çünkü Hâs Murad vakı'ası oldu. Andan sonra Hünkâr Buyburd'a müteveccih oldu. Altı göç dahi göçüp Çarşamba günü Üç-ağızlı demekle maruf yere yetişip konmak tedarikinde iken Otluk-beli dedikleri yerden na-gâlı tepe başından Hasan Dıraz askerinden Kâfir İshak nam kimse öğle vaktinde göründü. Davud Paşa-yı kâmrân ve *Âsaf-üz zaman*, ol vakit Anadolu Beylerbeyisiydi. Bazı Anadolu askeriyle ana *mütebadir* olup fil-hal anı münhezim kılıp, ileri yürüyüp, Uzun Hasan sükûn dururken üzerine hücum edip, Hasan Dıraz *kıbelinden* dahi çarhacı gelip, Davud Paşa'ya hamle kılıp ve Anadolu dilâverleriyle Davud Paşa dahi def'atla çarhacısını döndürdü. Ol hinde Sultan Mehmed şehzadeleriyle dereye inip, *sokunuşup* dururlardı.

¹ M. 29. V. 1473—17, V. 1474.

Davud Paşa *adüv* elinde Hamza-i Pehlivan ve Sâ m ü Neriman, Rüstem-i dâsitan manendi ceng ederdî. Eğer hakkın inayetiyle Davud Paşa önde olmasa, Hasan'ın askeri Osmanlı'ya *dest-dırazlık* etmek mümkündü. Amma Davud Paşa *sedd-i İskender* gibi durup, *adüya* temkin vermezdi. Ve derler ki, yirmi beş kez leşker-i Uzun Hasan'ı, Davud Paşa geri *tüskürdü*. Hünkâra eyittiler: "Davud kulun bazı Anadolu askeriyle düşmana buluşup, muhkem ceng ede yürür: diyicek Hüdavendigâr eyitti: "Sây edin. Biz dahi şol dereden çıkaydık; ola mı?," deyip yeniçeri ve solaklar ile bir tepe üzerine çıkmağa sây edince, gördüler ki, bir taraftan Sultan Mustafa Karaman askeriyle Uzun Hasan oğlu K ör Zeynel'in üzerine hücum edince, azablar dahi yürüyüş edip fil-hâl K ör Zeynel'in başını kestiler. anın-çün Acem Kasım eydür:

Ey Beydaki çün Zeynelî Uzun Hasan şâh mât şüd
Güyend der Tebriz eyâ leffâ(?)ı deyyûs zen celeb.

Bu taraftan Sultan Bayezid *tâlle beka-hü* dahi Hasan Dıraz üzerine hücum edip, Davud Paşa savaş ettiği yerin eline vardı. Ol vakit İbhrâhim Paşa Sultan Bayezid'e lâlâydı. Leşker-i Rûm'a istimalet edip, Sultan Bayezid çün sây-i cemil ederdî. Ve bilcümle Sultan Bayezid Uzun Hasan üzerine Rûm dilâverleriyle hücum edip, Hasan Dıraz'ın gözüne âlemi *tenk* edip, yakın kalmışdı-kim Uzun Hasan'ı münhezim kılaydı. Hatta sancakları harekete gelip,

inhizama meyl etmişti. Ol esnada Gedik Ahmed gelip, Sultan Bâyezid'e alayını Uğurlu Mehmed üzerine döndürüp, gûyaki Hasan Dıraz'ın inkisarı Sultan Bayezid adına ola diye hased etti. Andan çünkü Sultan Bayezid, Uğurlu Mehmed üzerine müteveccih olup, Uğurlu Mehmed dahi şahinden karga kaçır gibi alayını dağıtmayıp, yürüyü verdi. Andan Uğurlu Mehmed'in durduğu yerin altında Mehmed Bakır derede bulunup, Sultan Bayezid anı basıp, sancağını aldı. Andan Sultan Mehmed yeniçeriyle bir yüksekik yere çıkınca, önce yeniçeri gazileri başlarına telli *yüñ*ler sokunup, her birinin gözüne Rüstem-i dâsitani sivri sinekçe görünmezdi. Alay alay olup padişaha can feda kılmağ-ıçün *tulb* tulb, bölük bölük önünde durdular. Çün Sultan Mehmed dereden uğraş yerine çıktı. Uzun Hasan yeniçeri alaylarını Sultan Mehmed önünde görüp, Sultan Mehmed önünde dururlar. Hünkârın bu saltanatına ve şevketine ve salâbetine ve şecaatine takat getiremeyip, heman-dem akılı şaşıp, hemen siviş tedbirini edip, "Boz atı getirin ki, baş *aparandır*," dedi. Hemen böyle diyicek, boz atı ihzar ettiler. Süvar olup, dere tepe gözetmeğe başladı. Pîr Ahmed, Uzun Hasan yanında idi. Evvelden kaçmağı yeğ bilirdi. Hasan Dıraz, *rah-ı dırazı* eline alıp, hava-yı Tebriz'i heves edip, Pîr Ahmed dahi yanına düşüp, şîr elinden kurtulmuş ahû gibi, at yarıştırp. biri birini geçe(rek) kaçarlardı. Dereyi tepeyi sıçrayıp geçerler, korkularından, hâşâ, *tumanlarına* sıçarlardı. Andan yeniçeriler

مصطفى قرمان لشكريه يوريوب صافلر ياروب آلايلر بوزوب تاتار لشكريه قيليج
قيوب تاتاري صيوب طاغدوب اون اوج سنچاغيله بنام بكارين طوتوب اسير ايدوب
آدن توركان لشكريه ات دپوب سلطان مصطفى شوكتله توركان لشكريه يتشوب
قورد قوينه شاهين قرغيه كروركي تكبير كتورب يالله ديوب على واو نمره اوروب
طوقندي في الحال توركان لشكرين بولك بولك ايدب طاغلمنه بشلديلر اوزون حسن
شكرين اله آلوب بروجهله قيرديلر كيم دنيايه بنباد اوروللي بو وجهله جنك اولوب
قرغون اولمامشدى وشول قدر قان اقدى كيم كوددني قان كتوروب چئلوب نيل
چيحونه و فراته غلبه ايدوب يقين قلمشدى قاندىن طوفان اولوب عالم قانه غرق اولو
كوشتهلر يغون يغون اولوب باشلر چاقيل طاشلرى كبي يغلدى A: | كسنارده + نظم :

چكوب چاك اتدى شوقتنده كرىه زريكين چون اول امردى حمايت
چقردى قوللرين شمشير صونه قرالى شكارى شكاره نيجهسين شاه

A: | 11-7 او كجه . . . چقدى A: — || 12-13 FVPaMVyMz
سامان محمد . . . هاندم A: — || 14 اپراندن Vy: | قورتراندن Mz قورتاراندر FA
هورتراندن M قورترن VPa || 17-18 شير . . . كبي A: — || 19 قورقولراندن . . .
صچرلردى MAMz — || FVPaVy

Türkmen'in bu halini görüp, hey urup "Bre hâyin Türkmenler! Kılıç çıkıp, ceng olmadın, bu *muhanneslik* nedir, böyle kaçarsız?," diye çığıştılar. Uzun Hasan hemen baş kurtarmağa razı olup, yıldı. Çünkü Osmanlıdan bu hali gördü, hemen Osmanlı'dan bî-zâr oldu. Zira top tüfek cengini görmemişti. Hatta öldüğü vakit, vasiyyet etti-kim, kendisinden sonra neslinden padişah olanlar hiç âl-i Osman ile muharebe etmiyeler. Ve hem oğlanları dahi ataları vasiyyetini kabul edip, "*Saddaka-l Emîr*," bu nasihati kulaklarına *gûşvar* kıldılar. 878 senesinde¹ vaki' oldu. Andan Ömer Bey ve Ahmed Paşa'yı nice beyler ile Uzun Hasan tutup, haps etmişti. Hak Teâlâ rast getirip, hapisten kurtulup, kaçıp sultan Mehmed'e geldiler.

Hikâyet

Rivayet olunur ki, çünkü Uzun Hasan sındı, nice beylerini tuttular. Biri Ömer Bey-di-kim, Çekerli tayfasının ulusu-ydu. Ve iki kardeşler dahi kim, Mîr Timur neslinden idi. Ve hem Kara Yülük kızı oğlanlarından ve Rûm'dan Acem'e *şugla* giden Titrek Sinan oğlu-ydu ki, Uzun Hasan yanında *mukarreb* olmuştu. Belki Hünkâra intikam fikr edip, Uzun Hasan'ı Rûm'a ekser tahrik eden ol idi. Bunlardan gayri üç bin mikdarı tutsak getirdiler. Kırılan tutsakların hesabını Allahtan gayri kimse bilmez.

Lâtife :

İttifak ol esnada Hünkâr bir Azabı gördü-kim, bir bıçak elinde

¹ M. 29. V. 1473— 17. V. 1474

meyyitlerin arasında durur. Hünkâr eyitti: “Bre bunda bıçak elinde neylersin? „ dedi. Azab eyitti: “Devletlû Sultanım, Türkmenlerin kulaklarında *mengüşleri* var. Anları devşirürüm „ dedi. Hünkâr gülüp eyitti: “Der-kâr baş„. Andan ol tutsakları İstanbul’a gönderdiler. Amma Titrek Sinan Bey oğlu’nun Hünkâr boynunu vurdu.

El-kıssa: Çün cengden fariğ oldular, andan sonra Hünkâr, ayrık bir *ahade te’addî* etmedi. Ol-demde Hünkâr elinde idi; eğer yürüse, temamet-i Acem vilâyetini feth edip, Uzun Hasa’nı kısaltırdı. Amma âdet-i kadîm gözleyip, etmediler. Andan çünki Hünkâr devletle yine Rûm’a teveccüh etti, yolu üzerinde Kemah’ın Kara-hisar’a uğradı, üzerine vardı. Hünkârın bir nazar-ı heybetiyle feth olundu. Andan Hünkâr devletle yine İstanbul’a geldi, şehre girdi. Hemen Mahmud Paşayı ‘azl eyledi. Fî tarih-il mezbur 878¹. Mahmud Paşa dahi Edirne kurbunda Hâs-köy’e varıp otururken, nâ-gâh Sultan Mustafa’nın ölüsü haberi geldi. Fî tarih-il mezbur. Andan Mahmud Paşa, Sultan Mehmed’e *izâyâ* İstanbul’a geldi. Heman-dem Sultan Mehmed incinip, tutup, haps edip, Mahmud Paşayı âhirete gönderdi.

Hikâyet

Bu ol Uzun Hasa’dır ki, Bayındır Han neslinden Turhan Bey oğlunu sıdı. Ve Baranlı’dan Emîrze Cihan-şah’ı basıp, başını kesti. Dahi Çağatay’dan Ebû-Said’i basıp, helak etti. Amma Sultan Mehmed Gazi’nin nazar-ı heybetine takat

¹ M. 29. V. 1473 — 17. V. 1474

getiremedi ve hem âhir bu gussadan yürek ağrısına uğrayıp, gayretten helâk oldu. Bu maceranın tarihi hicretin sekiz yüz yetmiş sekizinde Rebi-ül evvelin on yedinci gününde ¹ vakı' oldu. Ve Kasım Paşa bu fethi *ahsen-i tarih*, *Ve Yansuruk' Âllahü nasren azizâ* demiştir.

Hikâyet-i Feth-i Kefe

Şöyle rivayet ederler ki, çünkü Sultan Mehmed el-Hâfî memâlike malik ola başlayıp, her vilâyetin padişahına galebe gösterip, şark (u) garba kılıç urup, her yerde 'adûsuna gâulib oldu ve diledi-kim Karadeniz kenarında olan hisarları bir bir feth eyliye. Pes Sultan Mehmed, kulu Gedik Ahmed'e buyurdu-kim "Tez eyi gemi yarağın gör ki, seni gazaya gönderürüm,, dedi. Andan Ahmed Paşa dahi varıp, üç yüz parç gemi donadıp, yeniçeriden ve azablardan yarar yoldaşlar güzide kılıp ve cemf' esbabını tehiyye edip, gelip: "Sultanım, beni nereye gönderirsin?,, deyip, el bağlayıp, Hünkârın karşısına durdu. Andan Hünkâr eyitti: "Ahmed, yarağın tamam oldu mu?,,. Gedik Ahmed eyitti: "Benim yarağım hemen sultanımın âlf işaretidir,, dedi. Hünkâr, "Ahmed, varıp, Allahın 'avniyle Kefe'yi feth etmek gereksin,, dedi. Gedik Ahmed, hemen el öpüp, emr etti. 'Ale's-sabah gemilerin palamarını kaldırıp, lengerlerini içeri aldılar. Sancakları çözüp, topları atılıp, ceng-i harbî nakkareleri çalınıp, tekbir getirip, "niyyet-i gaza" deyip, Ahmed Paşa azm-i Kefe kıldı. Andan Karadeniz yüzü, seffnê-i asker-i İslâmla *fülk-ül meşhûn* olup'

¹ 12 Ağustos 1473.

leyle ü nehar deniz içinde yürüyüp, ruzgâr-ı lâtifle Kefe'nin limanına yetiştiler. Andan Gedik Ahmed kemer-i gayretle *meçan-beste* olup, ihtimam-ı tamla eyitti: "Hey gaziler! gayret demüdü Himmet edin-ki, Kefe'yi alıp, dâr-ül islâm edevüz,,. Pes enva'ı tergibatla yiğidi ve *yeñili* tahriz edip, yetmiş bin mikdarı gaziler kaleye hücum edip, ceng-i sultanı ettiler. Muhassal-ı kelâm üç-gün üç-gece mufassal ceng ettiler, âhir şehrin a'yan kâfurleri Kefe tekûrunun yanına cem' olup eyittiler: "Bu Türkleri nice edersin?,,. Tekûr mütehayyir olup, eyitti: "Siz ne dersiniz?,,. Bunlar eyittiler: "Bu Türklerin himmeti şöyledü kim, kaleyi alalar. Hem almağa dahi kudretleri vardı İmdi zarb-ı destle alıp, avretimizi, oğlanımızı esir edip, bizi kırınca, bu yeñ değil-mikim şimdiden verip, hoş kişi düşevüz. Hem bu Türkler nereyi alırlarsa imaret ederler. Rıza-yla vericek, hiç ziyanları yoktur,, dediler. Tekûr eyitti: "Siz bilirsiniz, ben size muhalefet etmezem,, dedi. Andan Gedik Ahmed'den âmân dileyip, Gedik Ahmed Paşa dahi âmân verip, beşinci gün hisarın kapısını açıp, verdiler. Hisar feth olundu. Andan sancağ-ı islâm-ı Osmanî'yi Kefe'nin burcunda dikip, bedenlerde nöbetler çalınıp, putları bozup, kiliseleri mescidler ettiler. Müezzinler her tarafta ezan okuyup, namazlar kıldılar. Şehir ortasında bir âli kiliseyi cami' edip, cuma günü cuma namazı kılınıp, Sultan Mehmed adına hutbe-i Muhammedî okundu. Ve namazdan sonra Ahmed Paşa gazilerle hil'at geyirdi. Tekûr dahi Ahmed Paşa'nın yanına gelmişti. Hazinesini zapt edip, hazîne-i Sultan Mehmed'e teslim eyledi.

Ve dahi bu şehrin halkını ve şehirlisini, ağniyâsını ve fakirini ve avretini ve oğlanını, muhassal her kimseyi mecmu' esba-biyle ve taallukatiyle defter edip, Padişaha lâyük olan nesneleri alıp, koyacağını koyup, el-hasıl kemâ hüve hakkulu hisara müteallik olan mesalihi tamam görüp ve etrafına gemiler gönderip, Azak'ı ve Yapı-kirman'ı, ol kenarlarda olan hisarları tâ Çerkes'e varınca (ya kadar) feth oldu. *Tarih* şene 880¹.

Hikâyet-i Feth-i Menküb

Rivayettir ki, andan Ahmed Paşa sürüp, Menküb'ün üzerine gelip, toplar kurdular. Tekûru gördü-kim. Kefe'yi alanlar kendisinin dahi üzerine geldi. Tekûr kaleyi vermek istedi, Tekûrun kale içinde bir hasmı var-idi. Ol razı olmayıp, kale halkı ol hasma tâbi olup, Tekûrun sözünü işidip, işitmeze vurdular. Hisarın kapısını yapıp, hayli zaman ceng ettiler. Gedik Ahmed gördü-kim, bu hisarı ceng etmekle kimse alamaz, üzerinde biraz asker koyup, kendi *âsitân*-ı devlete müteveccih oldu. Bir kaç gündən sonra bu asker dahi htle edip, koyup gider gibi olup, pusuya girdiler. Menküb'ün içinde adam çoktu. Leşker üzerlerinden gidicek, her biri hisardan çıkmaya başladı. Andan pusuda olan gaziler kaleden yanını alıp, Menküb'ü bir veçhile feth ettiler. Andan Menküb'ü dahi yazıp, defter edip, Kefe'ye ettikleri gibi ana dahi ettiler. Zira her kaleyi feth etseler, Tekûrunu İstanbul'a götürürlerdi. Bu kalelere öyle edip ve hem bunlardan İstanbul'a hayli evler sürdüler ve Tekûrlarının hazînesini hazîne-i sultana *tapşırdılar*.

¹ M. 7. V. 3475 — 25. IV. 1476

Kızlarını ve hatunlarını kullarına verip, ol küffarın işini tamam ettiler. Andan Menküb'de dahi hutbe-i islâm okunup, kiliseleri mesacit edip, kadı nasb ettiler. Dâr-ül küfr-ken dâr-ül islâm oldu. Bu fethin tarihi hicretin sekiz yüz sekseninde¹ vaki' oldu. Gedik Ahmed Paşa elinde.

Tarih-i feth-i Kefe,

Nazm :

Kefe halkına haktan erdi devlet,
Ki oldu fethinin tarihi şefkat (880).

Hikâyet-i İnhizam-ı Süleyman Bey der Gaza-yı Kara Boğdan

Rivayettir ki, padişah etrafın meliklerini zebun etti. Andan Kara Boğdan Tekûruna dahi adam gönderip, eyitti: "Bu yıl haracını kapuma sen kendin getir. Nite-kim Eflak oğlu kendisi getirir. Tâ kim biz dahi senin dostluğuna itimad edevüz,, dedi. Kara Boğdan Tekûru Hünkârın bu emrini kabul etmedi. Hünkâr dahi bir kuluna emr edib, eyitti: "Var, sen Kara Boğdan'ın vilâyetine gir. Görelim, seninle muamelesi nice olur? Biz dahi ana göre amel edelim,,. Pes Hadım Süleyman Bey (ki) Rumeli Beylerbeyisiydi, Rumeli leşkerini alıp, Boğdan'a geçip, ol mel'un islâm askerini gaafil avlayıp, anlar garlb ve gözleri bağlı-yken bunları basıp, ehl-i islâmdan çok kıyı şehit ettiler. Bir nicesini tuttular. 881 senesinde² idi.

Hikâyet-i Gaza-yı Kara Boğdan saniyen

Şöyle rivayet ederler ki, Hadım Paşa ol kâfirin hitle ile ettiği işleri Hünkâra haber vericek, gayret-i islâm Mehmed Han'a gaalib olup, muhkem gaza yarağını

¹. M. 7. V. 1475 — 25. IV. 1476.

² M. 26. IV. 1476 — 14. IV. 1477

مهم های قره بغداد Pa حکایت غزای قره بغداد ارسال خادم سلیمان بک و انضمامه FV حکایت
M || || آدم FVPaMvYmz : ایچی A | قیومه VFMAVYmz Pa || 10 تکوری . . .
اندی FVPaMvYmz : دین عامی و داعی و خودبین صاحب قرانم دیو لاق و کذافی ایذوب خونکارک امریشه
امثال اندی A || 13 روم ایلی بکار بکیسیدی FVPaVy — : MAMz || 16 881 . . . ایلی
A || 17 حکایت FVPaVy — : MAMz | غزای قره بغداد FVvYmz :
PaMvY | ثانیاً Mz دیگر FV — PaMAVY || 19 غالب اولوب FVPaMvYmz :
قره بغداد قرالنوک سابقه سن اولدرمق نیتیه عنان عزیزتی آنک اوزریشه مقرر ایلیوب A

kılıp asâkir-i islâmı temâm cem' edip, yürüdü. İstanbul'da gemiler donanıp, gitmişti. Tâ-ki Hünkâr Tuna kenarına varıcak, gemiler anda hazır ola. Andan Hünkâr varıp, ol gemileri Tuna kenarında hazır bulup, ol gemilerle Tuna'yı öte geçip, "niyyet-i gazı," deyip, Boğdan'ın üzerine yürüdüler. Bir nice gün vilâyetinde gezip, âsi-i mezkûrun zabtında olan *be-nâm*, muayyen, meşhur kalelerinden bir nice aded kılâ', kimi *istîmanlı* ve kimi kuvvet-i kahire-i padişahane ile feth olup, mâl ü menalleri yağma edip, külliye mamure memleketini yakıp, kiliselerini yıkıp ve dâğıt *horyad*larını kılıçtan geçirip ve evlâd u 'ayallerini esir ve mahbus kılıp, düşmana buluşmadılar. *La'în*-i mezburu taleb edip, âhir bir gün bir yere geldiler. Derbend ağzı idi. Gördüler kim, Boğdan leşkerini derbend içine koyup ve atlılarını dahi *yayak* edip ve kendilerini cenge ihzar etmişler. Andan Sultan Mehmed bu mel'unun bu veçhile cenge ihtimamını göricek, eyitti: "Hey Gaziler, gayret-i islâm demidir., diye *istimâlet* edip, saflar düzüp, alaylar bağlayıp, küffarın üzerine hücum ettiler. Kâfirler dahi pırangı toplar atmağa başladılar. Ve gaziler dahi gayret-i islâm (ı) muhkem edip, *kaviy-yül kalb* olup, yüreklenip, kâfirin topuna, tüfeğine bakmayıp, kâfirlere guluv edip, göz açtırmayıp, ceng ettiler. Ve küffar tarafında arabalar vardı-kim, anlardan dahi toplar atarlardı. Kâfirler bu arabalardan attıkları toplardan asker-i islâmı hayli şehid ettiler. Andan gaziler dahi hemen arabaların üzerine yürüyüp, arabaları bozdular. Kâfirle buluştukları *kuşluk* vaktiydi. Tâ *beyn-es salâteyn*-dek

ceng-i sultanî oldu. Âhir Hak Te'âlâ islâm askerine fırsat verip, kâfir leşkerini bastılar. Ol kadar kâfir kırdılar kim, nihayetini ancak Allah bilir. Hatta küffar başından kaleler ve minareler yaptılar. Ve andan mübalâğa küffar esîr ettiler. Ve kâfir ilinde gaziler ayakları dokunduğu yerde şenlik komadılar, urdular. İki ay mikdarı ol vilâyette yürüdüler. Türlü türlü gazalar ettiler. Mübalağa doyumluklar olup, *öğrekle yundlar* ve sürüyle koyunlar sürüp, beri yakaya geçirdiler. Ve bu gazanın tarihli hicretin sekiz yüz seksen birinde¹ vaki' oldu.

Hikâyetü Feth-il Kılâ' il-letî yebnî Ungurus min-el Haşeb

Şöyle rivayet ederler kim, Sultan Mehmed Kara Boğdan'ı basıp, dönüp, Tuna kenarına gelicek, haber geldi-kim, Ungurus kâfirleri Tuna kenarına ağaçtan hisarlar yaptı. Ve azım yarağlar gördü. Kaskı bu kim, İslâm ucunda durup, müslümanlara *izâ* ve *ilâm* edeler, diye. Hünkâr bu haberi işidecek, hemen ol hisarların üzerine yürüdü. Kudret-i hakla ol yıl gaayet kış oldu. Ve hem bu sefer şol kışta idi-kim, at çıkırından çıkamayıp, kar atın tamam özengisinde idi. Tuna dahi mübalağa kalın donmuştu. Asker vârip, buz üzerine kondu. Heman-dem Hünkâr hisarlara yağma deyip, ol-gün akşama değin ceng olunup, kâfirler âmân dileyip, hisarı 'ahd-la teslim ettiler. Padişah dahi ol kâfirlere destur verip, diledikleri yere gittiler. Ve gitmeyenine Anadolu'da dirlik eylediler. Bazısını hisarlara koyup, bazısının hiyanetini bilip, satıp, nakd ettiler. Andan ol hisarların cemi'sini

¹. M. 26. IV. 1476 — 14. IV. 1477

yıkıp, yakıp, harab ettiler. Zira ağaçtan idi. Bu fethin tarihi Kara Boğdan tarihinden iki buçuk ay sonra vakı' oldu. Andan *doleğisi* yıl, Sultan Me h m e d İstanbul'da karar edip, Hünkâr kendi sarayı dairesine kale yaptırdı. Sarayın tarihi 883 senesinde¹ idi.

Hikâyet-i Fetih-i İskenderiyye²

Şöyle rivayet ederler ki, bir gün padişah devletle otururken, etrâf-ı âlemden haber açılıp, eyittiler: "Bu yerlerde olan kâfir beyleri cümle Hünkâra itaat ettiler:" Andan vüzeradan biri eyitti: "Şimdi Arnavud'da bir yer vardır ki, ana İskenderiyye derler. Anın kâfiri hiç *muti'* değildir" dedi Andan padişah eyitti: "'Aceb erleri çok mu? Yoksa bahadurlar mı -ki?" dedi. Eyitiler: "İskenderiyye kâfirlerinin temerrüdü şol kalelerindenir ki, gaayet sarp vâkı'olmuştur. Ana i'tinad ederler." dediler. Padişah eyitti: "Hiç ana bir çare *olacaklayın* değil-midir?" dedi. "Yöresine leşker varabilir mi?". Eyittiler: "Sultanım, leşker varır amma, hisarı gaayet muhkemdir" dediler Hüdavendigâr eyitti: "İmdi, elbette ana bir tedarik edin. Ümmiddir ki, Allahın 'avniyle ol-dahi feth oluna." dedi. Andan ol saat padişahın bir kulunu tayin edip, İskenderiyye'ye gönderdiler. Ol dahi varıp, üzerine düşüp, çok ceng edip, zafer bulmadılardı. Bu kaziiye Hünkârın hayalinde kalmıştı. Daim hatırından gitmezdi. Kara Boğdan gazasından dönüp, devletle İstanbul'a gelicek, hemen İskenderiyye'nin tedarikine meşgul oldu. Ve Gedik Ahmed'e eyitti: "Ahmed, İskenderiyye'nin üzerine sen var, düş." dedi. A h m e d,

¹ M. 4. IV. 1478 — 24. III. 1479

² İşkodra = Schkoder.

Hünkârın bu sözünü kabul etmeyip, ihmal etti. Hünkârı dala Gedik Ahmed'i tutup, Boğaz-kesen hisarında habs edip, İskenderiyye'ye yöneldi. 883¹ senesinde idi. Andan Hünkâr asâkir-i mansûre-yi islâm(ı) cem' edip, İskenderiyye'ye azın edip, varıp, üzerine düşüp, toplar kurulup, nice müddet ceng-i 'azın olup, bâzı burçlarını yıkıp, bir iki defa yürüyüş edip, çok ceng olup, Hak Tealâ nasîb etmediği sebepten alamayıp, üzerine bir havale yapıp, içine yarar yoldaşlar koyup, berkittiler. Ve vilâyetlerini sürüp, kendi taht-ı hükûmetine getirdi. Ve yöresinde olan hisarları tamam feth edip, hemen İskenderiyye hisarı yalnız kaldı. Andan sonra Hünkâr dönüp, yine İstanbul'a geldi. Âhir İskenderiyye hisarını bu havale olan hisar bunaltıp, zebun edip, dışarı çıkartmaz oldular. Andan İskenderiyye kâfirleri ol havaledede olan gazilere hubes gönderip, eyittiler: "Eğer 'ahd ederseniz ki, malımıza ve başımıza zararınız yetişmeye, hemen kaleyi boşaltıp, kendi esbabımızla gönlümüz(ün) dilediği yere gidevüz. Kaleyi verelim" dediler. Bunlar dahi Hünkâra adam gönderip, bu kazıyyeyi ilân eylediler. Hünkâr dahi razi oldu. Pes kendi ihtiyarlarıyla hisarı teslim edip, kâfirlerinin duranı durup, gideni gitti. Hiç bir kâfire ziyan etmediler. Andan Hünkâr buyurdu. Kaleyi muhkem edip, içine müslümanlar koyup, kiliseleri mescidler edip, Arnavud İskenderiyyesi müslümanlık oldu. Bu fethin tarihi hicretin sekiz yüz seksen üçünde² vakı' oldu.

¹, ² M. IV. 1478 — 23. II. 1479.

Hikâyeit-i İrsâl-i Gedik Ahmed İlä Polya ve İrsâl-i Mesih Paşa İlä Rodos

Rivayettir ki, Hünkâr bundan sonra gaza etmeyip, hemen İstanbul'da oturdu. Amma Gedik Ahmed'i Polya'ya gönderdi. Ve Gedik Ahmed, Polya vilâyetine ehl-i İslâmdan mubalâğâ adam geçirip, bir kaç pare kale feth etti. Ta Hünkâr ahirete nakl edince (ye kadar) Polya'da kalıp, hayli fütuhlar ede başladı. Andan Sultan Mehmed vefatından sonra, Gedik Ahmed, Sultan Bayezid'e istikbâle gelicek ol müslümanlara kâfir anda çok iş etti. El-hâsıl Polya'yı yine kâfir alıp, anda olan müslümanların kimi öldü, kimi bin-türlü belâyile halâs oldu. Ve dahi Sultan Mehmed İstanbul'da otururken Mesih Paşa'yı Rodos'a gönderip, ol-dahi leşker-i 'azm ile varıp, zahmet çekip, nice cengler edip, bunca müslümanlar hasaret edip, iş kolayını bilmediği sebepten feth edemeyip, yine geldi. Mesih Paşa sindiği yıl, hicretin sekiz yüz seksen beşiydi¹. Ve hem ol yıl isinde Mevlâna Hüsrev ve şeyh Kutbuddîn oğlu âhirete nakl etti. 885 senesinde¹ vâki oldu.

Sîret ü Âsâr-ı Sultan Mehmed b. Murad Han nevver'allâhü kabrehümâ

Rivâvettir ki, Sultan Mehmed kerîm ve âdil, şucâ' ve âlim ve dindar, muhibb-ul 'ulemâ ve'l-fuzalâ melik idi. Ve her kanda bir ehl-i kemâl olsa anı yanına, İstanbul'a getirdip, 'ulufe ederdi. Hatta Semerkand'den fahr-ul 'ulemâ mevlânâ Ali Kuşçu'yu cemi' ta'allukatiyla getirdip, bî-kıyâs mebâligi' ta edip, emvâle gark etmişti. Ve bir kişi sanatta mehir olsa elbette anı getirdip, 'ulufe tayin edip ve hiç bir kişi dergâhını

gelip, mahrum olmazdı. Kaçan seyrana atlansa, yolda uğradığı fu kire dinar verirdi. Şöyle ki, İstanbul'un fukarasından anın florisini yemedik kişi yoktu. Ehl-i meskenetti. Gaayet 'azamette iken bir derviş görse, ana tevâzû ve meskenet gösterirdi. Hem şu'arâya mâyildi ve kendisi dahi şâir idi. Anın zamanında 'ulemâ ve sulehâ ve fukara ve şu'arâ refahiyette idi. Ve kendileri(nde) nikris zâhmeti olmağın etıbbâya dahi gaayet riayet ederdi. Hattâ hekim Yakub'u ol sebepten vezir edinmişti. Ve dahi siyasette bir mertebede idi ki, bir kişi bir kimsenin bir habbesini alsa fil-hal anı helâk ederdi. Dahi *fevâhişi* sevmeydi. Fil-hal töhmet-i zinâdan ötürü eri, avreti helâk ederdi. *Fevâhişin* kökünü kesmişti. Her kişi anın havfinden kan kaşanırdı. Anın devrinde kuttâ'-ut tarîk âleminden kesilmişti. Hatta bir hatun kişi bir *hemyân* altunu bir iki günlük yola alıp, gitse, bir ahadın zehresi yoktu ki, eline geleydi. Ve Sultan Mehmed'in ekser âsârı İstanbul'da idi. Nitekim zikr olundu. Ve Edirne'de bir âli kasr yaptırdı ki kimse mislini görmüş değildir. Ve dahi etrâf-ı memâlikte nice kılâ' yaptırdı. Bilecümle âlemi mamur etmeğe *sâ'î* idi ve anın âsârı safahât-ı eyyâmında gün-gibi rûşendir. Ana selâtîn-i sâbıkadan *tefaddul* ve âsâr-ı 'ızâm bu yeter ki, İstanbul-gibi şehri kâfir elinden zarb-ı destle alıp, imâret etti.

Güftâr ender Vefât-ı Sultan Mehmed Gazi rahmetu'llâhi

Rivâyettir ki, Sultan Mehmed Gazi hicretin sekiz yüz seksen altısı Saferinin

ال... لى : ابلته Mz اوكنه FVPaMA | سلطان محمدك FVPaVy — MAMz || 15 سابقه دن
 FVPaAM | ص : سالفه دن Mz || 16 تفضل ... عظام FVPaVyMz : بو اثار MA | كافر
 البدن A : FVPaMVyMz | 16-17 ضرب ... الوب FVPaVy : ضربى الوب A — MMz
 || 18 كفتار اندر Vy : حكایت FVPa — MAMz | وفات ... غازی FVPaVyMz : وفات
 سلطان محمد خان A — M | رحمة الله Vy : رحمة الله تعالى عليه FV — PaMAMz || 19
 روايتدر كه FVPaVy : MAMz —

yirmi yedinci gününde öte¹ yakaya geçip, Gebze tarafına yürüyüp, nereye sefer edeceğini kimse bilmezdi. Zira Sultan Mehmed'in âdetiydi; sefer ettiği vakit nereye gittiğini kimseye demezdi. Ve bil-cümle bir kaç göç göçüp, yine o yılın Rebiul-evvel ayının dördüncü günperşembe günü² at arabasına girip, göçüp, Gebze'ye yakın yerde Mal-tepe'sinin çayırına kondu. Ve derler ki, İstanbul'dan çıkalı hastası idi. At arabasına girip, sefer etmeğin, ecnebi kimse ulıvaline vâkıf değildi. Ol-gün ki Mal-tepe'de kondu, ikinci vektinde "Yâ eyyetüha'n-nefs-ül mutma'innetü irci'î ilâ rabbiki,"³ nidâsı sem'-i şerrfine erişip, kafes-i tenden hümâ-yı ruhu melek-misâl pervâz edip, fazâ-yı kudsi âleminden geçip, selâmetle âşiyâne-i dâr-üs selâma erişti. Rahimehu'llah aleyhi rahmeten vâsi'aten. Tarih-i vefat-ı o:

*Ölmedi Şeh Muhammed b. Murâd,
Belki bâğ-ı cenân'a eyledi seyr.*

*İşi hayr olduğuçün halka,
Oldu tarih ana du'â-i hayr.*

— İkinci cildin sonu —

¹ 27 Nisan 1481

² 3 Mayıs 1481

³ Kuran, LXXXIX, 27 ve 28.